

საქართველოს
საქართველოს

ISSN 0132-1307

საბჭოთა სელოზნეა

1980 4

საქართველო სტუდენტები

საპარტველოს სსრ კულტურის სამინისტროს
ჟოველთვიური ჟურნალი

შინაარსი

ვახტანგ ქარუმიძე — ლეონინის სამეო ცოცხლოვს და იმარჯვებს	2
გრიგოლ ჩხიკვაძე — ლეონინი და მუსიკა	9
ლილია თაბუკაშვილი — ლეონინის სახე ზმრწერულ ბილომებს	13
გიორგი დოლიძე — პ. ი. ლეონინი საბჭოთა კინოს სათავეებთან	25
გიორგი ვოლნოვი — პარტული დრამატურგია ბელორუსიის სკანანო	33
მეია ღაზარიანი — ბრიტოლ ტატიშვილი და სომხური ხელოვნება	41
ირაკლი ციციშვილი — კულტურის მებელთა დაცვა — მდგომარეობა და პრბლ- ლეიები	44
არნოლდ გიგეჭორი — გაზლოვანი — ტაე სიკაითისა	50
ალექსი არგუნი — სოფიო პაშვასა	56
ვახილ კიკნაძე — თაბატალური პირობითობის მფრბტი	63
ანზორ ერქოშიაშვილი — მბელი სიმღერების კვალდაკვალ	63
ირინა ხარუხანოვა — მხატვანე ჟოვლანინა	75
ვახტანგ სიღაშინიძე — იოსებ თბილელის კორტბები	79
ირაკლი ყიფიანი — მინცკლოვდელური კულტურის ისტორიისათვის. პარტუ- ლი მინცკლოვდელური ტრადიციები	80
12 პარილი კოსმონავტიკის დღეა	85
მიხეილ შატროვი — ლურჯი ცხენები წითელ ბალახზე. (პეესა)	95
კრონიკა	114

თბატარი
მუსიკა
მხატვრობა
კინო
არბიტრატურა
მორეოგრაფია

მთავარი რედაქტორი
თბათა ზილამე
სარედაქციო კოლეგია:
აბაიო ბაბუაძე,
მხატვანე ზარიკა,
ნოღარ ბაბუნიანი,
ჯუშბარ თითბერიანი
(კანსენიშბებელი მდინანი),
ზასილ კიკნაძე,
ნოღარ მგალოვლიშვილი,
ჯურაბ ნიბარამი,
გივი მრჯოტონიკიძე,
ნათელა ურუშაძე,
რბათა ჩხიმიძე,
ანტონე წულუკიძე,
ნიკო მახაშბიძე,
ნოღარ ჯანბირბი.

საბჭოთა ხალხი მთელ პროგრესულ კაცობრიობასთან ერთად აღნიშნავს ვ. ი. ლენინის დაბადების 110-ე წლისთავს. მეცნიერული აზროვნების ბუმბერაზმა, კომუნისტური პარტიისა და მსოფლიოში პირველი სოციალისტური სახელმწიფოს შემქმნელმა ვ. ი. ლენინმა მთელი თავისი შესანიშნავი, გმირული და შეგნებული სიცოცხლე უძღვნა კეთილშობილურ საქმეს, — პროლეტარიატისა და მთელი ჩაგრული მასე-

ბის სოციალური განთავისუფლებისათვის, მშრომელი ხალხის ბედნიერებისათვის ბრძოლას.

ვ. ი. ლენინმა ყოველმხრივ განავითარა კარლ მარქსისა და ფრიდრიხ ენგელსის რევოლუციური მოძღვრება. მან პრინციპულად დიდმნიშვნელოვანი დებულებებით გაამდიდრა მარქსიზმის ყველა შემადგენელი ნაწილი, ახალი ეტაპი დაიწყო მის განვითარებაში. ვ. ი. ლენინის უკვდავ სახელთან, მის რევოლუცი-

ლენინის საქმე ცოცხლობს და იმარჯვებს

ვახტანგ ქარუმიძე

საქართველოს კომპარტიის
ცენტრალური კომიტეტის
აგიტაციისა და პროპაგანდის განყოფილების გამგე

ურ მოძღვრებასთან არის დაკავშირებული XX საუკუნის ყველა უთვალსაჩინოესი რევოლუციური მოძღვრება. „ლენინიზმი, — აღნიშნულია სკკპ ცენტრალური კომიტეტის დადგენილებაში „ვლადიმერ ილიას მე ლენინის დაბადების 110-ე წლისთავის შესახებ“, ეს არის თანამედროვე ეპოქის მარქსიზმი, საერთაშორისო მუშათა კლასის ერთიანი, მთლიანი, განუწყვეტელი განვითარებადი მოძღვრება“.

ვ. ი. ლენინი წერდა: მარქსის მოძღვრება ყოველად ძლიერია იმიტომ, რომ იგი სწორია. ეს სიტყვები სავსებით შეეხება თვით ლენინის მოძღვრებას. ლენინის მოძღვრების სისწორე დადასტურებულია ცხოვრებით, XX საუკუნის პოლიტიკური განვითარების მთელი გამოცდილებით. „თავმდაბლობა და უბრალოება, ნამდვილი ადამიანურობა, პატივისცემა და ნდობა ადამიანებისადმი,

პირადი მონაწილეობა მათს ბედში ლენინში შერწყმული იყო მტკიცე პრინციპულობასთან, თავის თავისა და სხვებისადმი მომთხოველობასთან; სიბრძნე და შორსმჭვრეტელობა — დაუსცრომელ საქმიანობასთან, უჩრევე ნებისყოფასთან, დიდი მეცნიერის ერუდიციად და მხავილი გონება — ცხოვრების, მისი ნამდვილი ღირებულებისა და სიხალის გულწრფელი სიყვარულთან. ასეთი იყო ვლადიმერ ილიას ძე ლენინი — მოახროვანე, რევოლუციონერი, ადამიანი. მისი მოძღვრება მუდამ იქნება მონივრება და მოქმედების სახელმძღვანელო, მისი ცხოვრების საგმირო საქმენი — შთამაგონებელი მაგალითი კომუნისტისათვის, მილიონობით ადამიანისათვის“ — აღნიშნავს ჯ. ი. ბრეჟნევი.

ვ. ი. ლენინმა შემოქმედებითად განავითარა მარქსისტული მოძღვრება პროლეტარიატის დიქტატურისა და კაპიტალიზმიდან სოციალიზმში გარდამავალი პერიოდის შესახებ, გააშუქა სოციალიზმისა და კომუნისტების მშენებლობის უმნიშვნელოვანესი საკითხები.

ვ. ი. ლენინმა მოგვცა პროლეტარიატის დიქტატურის და მისი არსის ყოველმხრივი, ამომწურავი განსაზღვრა. პროლეტარიატის დიქტატურა მუშათა კლასის პოლიტიკური ბატონობაა. ესაა მშრომელთა ხელისუფლება, რომელსაც ხელმძღვანელობს მუშათა კლასი და რომლის მიზანია სოციალიზმის აშენება.

ვ. ი. ლენინის განსაზღვრით, პროლეტარიატის დიქტატურას გააჩნია ორი მხარე: ძალმომრეობითი და აღმშენებლობითი. პირველი მიმართულია დამხობილი ექსპლოატატორული კლასების წინააღმდეგ. მისი გამოვლენის ფორმა და ძალა განისაზღვრება ექსპლოატატორული კლასების წინააღმდეგობის ხასიათითა და სიმძაფრით. მეორე მხარეში კი ვლინდება პროლეტარიატის დიქტატურის — სოციალიზმის მშენებლობის მთავარი იარაღის — დედაარსი. პროლეტარიატის დიქტატურის ძირითადი, უმთავრესი დანიშნულება და მიზანი არის საზოგადოებრივი ცხოვრების რევოლუციური გარდაქმნა სოციალისტურ საწყისებზე; ამ ამოცანის შესრულების მთავარი პირობაა მშრომელთა ფართო მასების აქტიური ჩაბმა საზოგადოებრივი ცხოვრების რევოლუციურ გარდაქმნაში.

თანამედროვე დოგმატიზმს პროლეტარიატის ბატონობა დაჰყავს მხოლოდ ძალმომრეობამდე და ივიწყებს პროლეტარიატის სოციალისტურ დემოკრატიზმს. მათ ავიწყდება ვ. ი. ლენინის მითითება იმის შესახებ, რომ „მარტო ძალმომრეობა და უმთავრესად ძალმომრეობა როდია პროლეტარული დიქტატურის დედაარსი. მისი დედაარსი უმთავრესად მშრომელთა მონაწილე რაზმის, მისი ავანგარდის, მისი ერთადერთი ხელმძღვანელის პროლეტარიატის დარაზმულობა და დისციპლინაა. მისი მიზანია სოციალიზმის შექმნა, საზოგადოების კლასებად დაყოფის მოსპობა, საზოგადოების ყველა წევრის მშრომელად გადაქცევა, ადამიანის მიერ ადამიანის ყოველგვარი ექსპლოატაციისათვის ნიადაგის გამოცლა“.

უდიდესი მნიშვნელობა აქვს იმ დასკვნებს, რომ განვითარებული სოციალიზმის შექმნის პროცესში მუშათა კლასის პარტია, ამასთანავე, მთელი ხალხის

ავანგარდი პარტია ხდება, რომ პროლეტარიატის დიქტატურის სახელმწიფო საერთო-სახალხო ხელმძღვანელობითად გადაიზრდება.

რევოლუციური თეორიის უთვისაწინისი შენახვისა სკკპ XXIII, XXIV და XXV ყრილობების განწყვეტილებები, პარტიის დადგენილებები, ამხანაგ ჯ. ი. ბრეჟნევის, პარტიის სხვა ხელმძღვანელთა შრომები.

ჩვენი ქვეყნის გამოცდილებამ დაამტკიცა, რომ პროლეტარიატის დიქტატურა კაპიტალიზმიდან სოციალიზმზე გარდამავალი პერიოდის სახელმწიფოა. პროლეტარიატის დიქტატურამ, უზრუნველყო რა სოციალიზმის — კომუნისტების პირველი ფაზის სრული და საბოლოო განხრეგება, შეასრულა თავისი ისტორიული მისია. სახელმწიფო, რომელიც წარმოიშვა, როგორც პროლეტარიატის დიქტატურის სახელმწიფო, თანამედროვე ეტაპზე გადაიქცა საერთო-სახალხო სახელმწიფოდ, მთელი ხალხის ინტერესებისა და ნების გამოხატვის ორგანოდ.

სსრ კავშირის კონსტიტუციაში განსაზღვრულია სოციალისტური საერთო-სახალხო სახელმწიფოს ამოცანები: შექმნას კომუნისტების მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა, სრულყოს სოციალისტური საზოგადოებრივი ურთიერთობანი და გარდაქმნას ისინი კომუნისტურ ურთიერთობებად, აღზარდოს კომუნისტური საზოგადოების ადამიანი, ამაღლოს მშრომელთა ცხოვრების მატერიალური და კულტურული დონე, უზრუნველყოს ქვეყნის უშიშროება, ხელი შეუწყოს მშვიდობის განმტკიცებას და საერთაშორისო თანამშრომლობის განმტკიცებას.

კ. მარქსისა და ფ. ენგელსის მეცნიერულ მემკვიდრეობაზე დაყრდნობით ვ. ი. ლენინმა შიომუშავა მრავალეროვანი საბჭოთა სოციალისტური მშენებლობისა და განმტკიცების ღონისძიებათა მთლიანი პროგრამა. იგი გასწავლიდა — თანმიმდევრულად განვევხორციელებინა პროლეტარული ინტერნაციონალიზმის პრინციპები, განაგრძო (კიუბინა ხალხთა მეგობრობა და მჭერი თანამშრომლობა).

საბჭოთა ქვეყანაში ეროვნული საკითხის სწორი გადაწყვეტის უდიდეს საერთაშორისო მნიშვნელობაზე ვ. ი. ლენინი წერდა, რომ ეს მსოფლიო საკითხია, გაუზიარებლად მსოფლიო საკითხი და რომ ეს გაგაღიანს მოახდენს ინდოეთზე, აღმოსავლეთზე, აქ ზემონადაა რე მიტოვება, აქ 1000-ჯერ ფრთხილი უნდა ვიყოთ.

ჩვენი ქვეყნის გამოცდილებამ დაამტკიცა, რომ მხოლოდ სოციალიზმი ქმნის ყველა საჭირო პირობას ეროვნული ჩაგვრის მოსპობისათვის, ერთიან მრავალეროვან სახელმწიფოდ თავისუფალ და თანასწორუფლებიან ერთად და ეროვნებათა ნებაყოფლობითი გაერთიანებისათვის.

როგორც ვ. ი. ლენინმა განჭვრიტა, სოციალიზმის დროს ეროვნულ საკითხში მოქმედებს ორი ურთიერთდაკავშირებული პროგრესული ტენდენცია. ერთის მხრივ, მიმდინარეობს ერების ეკონომიკური პოლიტიკური და კულტურული ცხოვრების მკვეთრი

განვითარება, ფართოვდება მოკავშირე და ავტონომიური რესპუბლიკების უფლებები, მეორეს მხრივ კი პროლეტარული ინტერნაციონალიზმის საფუძველზე მიმდინარეობს სოციალისტური ერების უფრო დაახლოება. ძლიერდება მათი ურთიერთგავლენა და ურთიერთგამიდრება.

ჩვენი ქვეყანაში მიმდინარეობს სოციალისტური ერების სულ უფრო შექმადრება, მათი დაახლოება. განვითარებული სოციალიზმის პირობებში უფრო იზრდება სოციალისტური ერების მატერიალური და სულიერი სიმდიდრე, მტკიცდება მათი მდგომარეობა და ძმური კავშირი.

დიდი თორიული და პოლიტიკური მნიშვნელობა აქვს დებულებას საბჭოთა ხალხის როგორც ადამიანთა ახალი ისტორიული ერთობის შესახებ. ჩვენი ქვეყნის ყველა ერისა და ეროვნების ეკონომიკური, პოლიტიკური და კულტურული ერთიანობის საფუძველზე აღმოცენდა, განვითარდა ახალი სოციალისტური და ინტერნაციონალური ერთობა — მრავალეროვანი საბჭოთა ხალხი. მას გააჩნია საერთო დამახასიათებელი ნიშანი: საერთო სოციალისტური სამშობლო — სსრ კავშირი, საერთო ეკონომიკური ბაზა, მეურნეობის სოციალისტური სისტემა, ერთიანი სოციალურ-კლასობრივი სტრუქტურა, საერთო მსოფლიოებდრება — მარქსიზმ-ლენინიზმი, ერთიანი დიქციონარი — კომუნისტური აზრება, ბევრი საერთო აქვთ აგრეთვე სულიერ და ფსიქოლოგიურ თვისებებში.

ადამიანთა ახალი ისტორიული ერთობა — საბჭოთა ხალხი ჩამოყალიბდა საბჭოთა ადამიანების ცხოვრების, ყოფის, სულიერი სახის საერთო ინტერნაციონალური ნიშნების საფუძველზე. ეს ნიშნები გამოხატავენ ყველა საბჭოთა ერისა და ეროვნების სოციალურ-ეკონომიკური და პოლიტიკური საფუძვლების განვითარების ერთიანობას, კომუნისტური შეწყობილობაში მათი ცხოვრებისეული ინტერესებისა და მიზნების ერთიანობას.

საბჭოთა ერებისა და ეროვნებების კულტურის განვითარების მნიშვნელოვანი კანონზომიერებაა ენების თავისუფალი განვითარება. პარტია ვ. ი. ლენინის ხელმძღვანელობით ყოველთვის მხარს უჭერდა ენების თავისუფლად განვითარებასა და თანასწორუფლებიანობას.

ჩვენს ქვეყანაში ეროვნულ ენებზე შექმნილია სკოლები, ტექნიკუმების, უმაღლესი სასწავლებლების ფართო ქსელი, ადგილობრივი ორგანიზაციები მშობლიურ ენაზე წარმოებს მიმოსწერა და საქმეთა წარმოება, პერიოდული პრესის, ლიტერატურის გამოცემა, რადიო და ტელეგადამცემი და ა. შ. ამის მკაფიო მაგალითია ჩვენი რესპუბლიკა: ის ზრუნვა, რომელსაც ქართული, აგრეთვე სომხური, აზერბაიჯანული, აფხაზური, ოსური ენების განვითარებისადმი იჩენს საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტი. ამის მკაფიო დამადასტურებელია ქართული ენის შემდგომი განვითარების შესახებ საქართველოს კვ ცენტრალური კომიტეტის 1979 და 1980 წლების დადგენილებები.

ეროვნული ენების განვითარების მხარდამხარე სულიერი ორბრტა რუსული ენის როლი, როგორც ერთა შორის ურთიერთობის საშუალება.

ვ. ი. ლენინი უდიდესი ყურადღებითა და მზრუნველობით იყო დაკავშირებული ჩვენი ქვეყნის ყველა ხალხთან. იგი 1921 წლის 2 მარტს მიესალმა საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვებას: „გადავიტოვე ქართულ კომუნისტებს და სოციალურად საქართველოს რევოლუციის ყველა წევრს ჩემი მხურავად ხალხში საბჭოთა საქართველოსადმი“.

ამ წერილი გახსაზღვრულია საქართველოს პარტიული ორგანიზაციის ამოცანები: იგი რჩევას იძლეოდა: „... ვთხოვთ გახსოვდეთ, რომ საქართველოს როგორც საშინაო, ისე საერთაშორისო პირობები მოთხოვნენ ქართული კომუნისტებისადმი რუსული შაბლონის გამოყენებას კი არა, არამედ... თავისებური ტაქტიკის მოხერხებულად და მოქნილად შემუშავებას“.

1921 წლის 14 აპრილს ვ. ი. ლენინმა დაწერა თავისი ცნობილი წერილი „აზერბაიჯანის, საქართველოს, სომხეთის, დაღესტნის და მთიეთა რესპუბლიკების ამხანაგ-კომუნისტებს“. ამ წერილს მნიშვნელობა შორს სცილდებოდა კავკასიის რესპუბლიკების ფარგლებს. არსებითად, ეს იყო დირექტივები ყველა ეროვნული რესპუბლიკისა და ოლქის კომუნისტებისათვის. ვ. ი. ლენინი კომუნისტების ყურადღებას მიაყვანობდა იმას, რომ „სოციალიზმზე გადავსლისათვის მათი უმნიშვნელოვანესი ამოცანაა საბჭოთა ხელისუფლებაში შენარჩუნება და განმტკიცება. ამ ამოცანის წარმატებით გადასაწყვეტად ყველაზე უფრო მნიშვნელოვანია ის, — წერდა ვ. ი. ლენინი, — რომ მიერ-კავკასიის კომუნისტებმა შეიგნონ თავიანთი მდგომარეობის, თავიანთი რესპუბლიკების მდგომარეობის თავისებურება, რუსეთის სხვ რესპუბლიკის მდგომარეობისა და პირობებისაგან განსხვავებით, შეიგნონ იმის აუცილებლობა, რომ ბრძამდე არ გადაიღონ ჩვენი ტაქტიკა, არამედ მოფერებულად შეუფარდონ იგი კონკრეტული პირობების სხვაობას.“

საქართველოს მშრომელებმა წარმატებით განახორციელეს ვ. ი. ლენინის მითითებები და საბჭოთა ხალხების მძვრ ოჯახში მოიპოვეს უდიდესი წარმატებები ეკონომიურ, სოციალურ და კულტურულ მშენებლობაში. განსაკუთრებით აღსანიშნავია ის მიღწევები, რომლებიც დაკავშირებულია საქართველოს პარტიული ორგანიზაციის მიღწევებთან 1972—1980 წლებში. ეს არის პარტიის, მისი ცენტრალური კომიტეტის, გენერალური მივივის, სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარის ლ. ი. ბრეჟნევის ყოველმხრივი დახმარების შედეგად მოპოვებული გამარჯვებული სახალხო მეურნეობისა და კულტურის განვითარებაში. ჩვენს ზრდას, მიღწევებს, გამარჯვებებს დასტურებს ზედიზედ მეშვიდე სსრ ცენტრალური კომიტეტის, სსრ კავშირის მინისტრთა საბჭოს, საკავშირო პროფსაბჭოსა და სრულიად საკავშირო ალკვ ცენტრალური კომიტეტის გადადამავალი ნითელი დროში დაფიქრებულია.

ვ. ი. ლენინის განსაზღვრით, კულტურული რევოლუცია მასების კულტურული განვითარების მთელი ხანაა, უდიდესი გადატრიალებაა მშრომელთა შეგენებაში, იდეოლოგიასა და სულიერ ცხოვრებაში.

კულტურული რევოლუციის ლენინური პროგრამა დიდმნიშვნელოვანი წვლილითაა რევოლუციურ თეორიასა და პრაქტიკაში. მისი ძირითადი შინაარსია: სახალხო განათლების განვითარება, პირობების შექმნა იმისათვის, რომ მშრომელთა ყველაზე ფართო მასები ეზიარონ პოლიტიკას, ცოდნას, ესთეტიკურ ძირებულებებს; მეცნიერული სოციალისტური იდეოლოგიის გავრცელება და მის პრინციპებზე ხალხის მთელი სულიერი ცხოვრების ორგანიზაცია; წვრილბურჟუაზიულ შეხედულებათა და ზნეჩვეულებათა დაძლევა.

ვ. ი. ლენინმა ჯერ კიდევ დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის გამარჯვებამდე განსაზღვრა ახალი, სოციალისტური კულტურის შექმნის ძირითადი მიმართულებანი და ამოცანები, ხოლო რევოლუციის შემდგომ წლებში მან შეიმუშავა კულტურული რევოლუციის, როგორც სოციალისტური რევოლუციის ძირითადი კანონზომიერების, განხორციელების კონკრეტული პროგრამა.

ლენინიზმის მიხედვით, კულტურული რევოლუცია ხანგრძლივი, რთული და თანდათანობით საზოგადოებრივი პროცესია, რომელიც უშუალოდაა დაკავშირებული სოციალისტური მშენებლობის ამოცანებთან. იგი კაპიტალიზმიდან სოციალიზმში გარდამავალ პერიოდში წყვეტს საზოგადოების სულიერი ცხოვრების, განათლებისა და სოციალისტური კულტურის განვითარების ამოცანებს. ვ. ი. ლენინი გვასწავლის: „მას შემდეგ, რაც გადაწყვიტეთ მსოფლიოში უდიდესი პოლიტიკური გადატრიალების ამოცანა, ჩვენს წინაშე დადგა სხვა ამოცანები... კულტურის ამაღლების ამოცანა — ერთ-ერთი ყველაზე მორიგი ამოცანა“.

ჩვენს ქვეყანაში აშენდა განვითარებული სოციალისტური საზოგადოება, რომელიც ახალი წყობილების სოციალურ-ეკონომიკური სიმნიფის კანონზომიერი საფუძვრია კომუნისტური ფორმაციის პირველი ფაზის ფარგლებში. ეს, ვ. ი. ლენინის სიტყვებით რომ ვთქვათ, არის მთლიანად დამკვიდრებული სოციალიზმი, რომლითაც იწყება თანდათანობით გადასვლა კომუნისტურად.

ვ. ი. ლენინი ჯერ კიდევ საბჭოთა ხელისუფლების პირველ წლებში ლაპარაკობდა „მზა“, „სრულ“, „განვითარებულ“ სოციალიზმზე, როგორც პერსპექტივაზე, როგორც დანყვებული სოციალისტური მშენებლობის მიზანზე. სწორედ ეს ლენინური იდეები დაედო საფუძვლად განვითარებული სოციალიზმის კონცეფციას, რომელიც კომუნისტური პარტიის, სხვა მოძმე პარტიების კოლექტიური მეცადინეობით შეიმუშავდა.

კომუნისტური პარტია, მოძმე პარტიები ღრმად აანალიზებენ საზოგადოებრივი ცხოვრების პროცესებს და შემოქმედებითაა ანვითარებენ მარქსიზმ-ლენინიზმს.

უკანასკნელ წლებში მარქსიზმ-ლენინიზმში მოძვრებას შეემატა დებულება განვითარებული სოციალიზმის შესახებ, რომელმაც არსებითად გაამდიდრა და დაზუსტა წარმოდგენა ახალი საზოგადოებრივ-ეკონომიკური ფორმაციის ჩამოყალიბების კანონზომიერებათა შესახებ, კომუნისტის აშენების გზების შესახებ.

განვითარებული სოციალისტური საზოგადოების ეტაპზე ერთდვს სოციალიზმი უკვე საკუთარ საფუძველზე ვითარდება, სულ უფრო სრულად ვლინდება სოციალისტური ცხოვრების წესის უპირატესობანი, მშრომელები სულ უფრო ფართოდ სარგებლობენ დიდი რევოლუციური მონაწირობების ნაყოფით.

კომუნისტური პარტიის გადაწყვეტილებით, სსრ კავშირის კონსტიტუციაში, ამა. ლ. ი. ბრენცევის შრომებში მოცემულია განვითარებული სოციალისტური საზოგადოების ყოველმხრივი დახასიათება.

განვითარებული სოციალისტური საზოგადოება ეს არის საზოგადოება, რომელშიც შექმნილია მძლავრი სანარმოო ძალები, მოწინავე მეცნიერება და კულტურა, სულ უფრო ხელშეწყობილი პირობანი ექმნება პიროვნების ყოველმხრივ განვითარებას. ეს არის მომწინვებულ სოციალისტურ საზოგადოებრივ ურთიერთობათა საზოგადოება, რომელიც ყველა კლასისა და სოციალური ფენის დაახლოების, ყველა ერისა და ეროვნების ძმური თანამშრომლობის საფუძველზე შეიქმნა ადამიანთა ახალი ისტორიული ერთობა — საბჭოთა მახლი; ეს არის მშრომელთა — პატრიოტთა და ინტერნაციონალისტთა მაღალი ორგანიზებულიობის, იდეურობისა და შეგნებულობის საზოგადოება. ეს არის ნამდვილი დემოკრატიის საზოგადოება, რომლის პოლიტიკური სისტემა უზრუნველყოფს მთელი საზოგადოებრივი საქმეების ეფექტიან მართვას, მშრომელთა აქტიურ მონაწილეობას სახელმწიფო საქმეებში.

სოციალიზმის დროს, აღნიშნავდა ვ. ი. ლენინი, — „ისტორიაში მოსახლეობის მასა პირველად ამაღლდა დამოუკიდებლად მონაწილეობამდე არა მარტო ექნისყრასა და არჩევნებში, არამედ ყოველდღიურ მმართველობაშიც“.

პარტიული ხელმძღვანელობის წარმატების მნიშვნელოვანი პირობაა მუშაობის ლენინური სტილი-ლენინური სტილი კი ეს არის შემოქმედებითი სტილი, რომლისთვისაც უცხოა სუბიექტივიზმი, ყველა საზოგადოებრივი პროცესისადმი გამსჭვალულია მეცნიერული მიდგომა. იგი გულისხმობს მაღალ მომთხოვნელობას საკუთარი თავისა და სხვისადმი, გამორიცხავს თვითკმაყოფილებას, უპირისპირდება ბიუროკრატიზმისა და ფორმალიზმის ყოველგვარ გამოვლინებას.

მუშაობის ლენინური სტილის განმასხვავებელი ნიშნები იყო პრინციპულობა, პირდაპირობა და სიმართლე ცხოვრების ყველა სფეროში- იგი იყო ფრაზიორობის, კომუნისტური ყყოჩოზის შეურიგებელი მონაწილმდეცა. ყოველ ვითარებაში ლენინი უსწევდა უნარი ნათლად და რეალისტურად მისდგომოდა ფაქტებსა და მოვლენებს, დროზე შეცნო და ემხი-

ლებინა დაშვებული შეცდომები, მიეღწია მათი გამოსწორებისათვის.

პარტია მტკიცედ იცავს და ამკვიდრებს მუშაობის ამ ლენინურ სტილს. „ხალხის წინაშე მოვალეობა — პარტიული, სამსახურეობრივი, ადამიანური — ყოველთვის უნდა გვახსოვდეს — აღნიშნა ამახ. ლ. ი. ბრეჟნევი ამომრჩეველებთან შეხვედრაზე 1980 წლის 22 თებერვალს, — ნამდვილი პარტიული და საბჭოთა მუშაკი არ არის და ვერც იქნება, თუ განუხრელად არ ასრულებს ამ მოვალეობას, თუ არ შეუძლია მტკიცედ დააკავშიროს ერთმანეთთან სიტყვა და საქმე, დიდი შრომისმოყვარეობა და დისციპლინა, მომთხონებლობა საკუთარი თავისადმი და უანგარო პატიოსნება — აი, მისი კარგი რეპუტაციის საფუძველი. და ამ რეპუტაციას უნდა ვადასტურებდეთ მთელი სიცოცხლის მანძილზე და მთელი ცხოვრებით. მუშაკის ავტორიტეტი, რა პოსტიც უნდა ეკავოს მას, გარედან არ მოდის, იგი უნდა მოვიპოვოთ პირადი მეცადინეობით, ყო-

ველდლიური შრომით, რეალური საქმეებით. მხოლოდ ასე მოვიპოვებთ ხალხის პატივისცემას“.

კომუნისტური აღზრდის საქმეს, ისევე როგორც კომუნისტური პარტიის მთელ რევოლუციურ-გარდამქმნელ საქმიანობას, საფუძველად უდევს მარქსიზმ-ლენინიზმი. მარქსიზმ-ლენინიზმი — ეს არის ერთადერთი საიმედო საფუძველი სწორი სტრატეგიისა და ტაქტიკის შემუშავებისათვის. იგი გვაძლევს ისტორიული პერსპექტივის გაგებას, გვეხმარება მრავალი წლით ადრე განვსაზღვროთ ეკონომიკური, სოციალური და პოლიტიკური განვითარების მიმართულება, სწორად გავერკვეთ საერთაშორისო მოვლენებში.

ლენინიზმი, როგორც მარად ცოცხალი, განვითარებადი მოძღვრება, — გვასწავლის ლ. ი. ბრეჟნევი, — იყო, არის და იქნება პარტიის იდეური ცხოვრების ცენტრში, იქნება მთელი მისი რევოლუციურ-გარდამქმნელი საქმიანობის საფუძველი. მიმართავს რა ვ. ი. ლენინის იდეურ მემკვიდრეობას, პარტიას თავის უმ-

ჩ. ლოლუა
„ოქტომბრის სიმფონია“
გალატეონ ტაბიძის
პოეზიის მოტივებზე

ნიშნელოვანებს ამოცანად მიაჩნა ლენინის აზრებს, ლენინის მეთოდოლოგიის საფუძველზე გამონახოს კომუნისტური მშენებლობის აქტუალურ პრობლემათა გადაწყვეტის გზები.

მასების კომუნისტური აღზრდის წარმატების, იდეოლოგიური მუშაობის ეფექტიანობისა და ხარისხის საზომი კონკრეტული საქმეებია. ლენინიზმის მიხედვით, კომუნისტური იდეურობა — ეს არის ცოდნის, რწმენისა და პრაქტიკული მოქმედების შენადობი.

სკკპ XXV ყრილობამ შეიმუშავა კომუნინიზმის გზით შემდგომი წინსვლის მკაფიო პოლიტიკური გეზი, სტრატეგია და ტაქტიკა, მეცნიერულად განსაზღვრა განვითარებული სოციალიზმის პირობებში იდეოლოგიური, პოლიტიკურ-აღმზრდელი მუშაობის შემდგომი გაუმჯობესების გზები, ფორმები და საშუალებანი. ყრილობამ დასახა ამ მუშაობის იდეური დონისა და ეფექტიანობის ამალღების გზა — კომუნისტური მიდგომა აღზრდის მთელ საქმის დაყენებისადმი: იდეურ-პოლიტიკური, შრომითი და ზნეობრივი აღზრდის მჭიდრო ერთიანობის უზრუნველყოფა მშრომელთა სხვადასხვა ჯგუფის თავისებურებებს გათვალისწინებით. ეს მთლიანად პასუხობს ვ. ი. ლენინის მითითებას იმის შესახებ, რომ „უნდა ვისწავლოთ მასებისადმი მიდგომა განსაკუთრებული მითინებითა და სიფრთხილით, რათა უნარი შეგვწყევდეს გავიგოთ ამ მასის თითოეული ფენის, პროფესიისა და სხვა განსაკუთრებლობანი და ფსიქოლოგიის თავისებური ნიშნები.“

კომუნისტური პარტია თანმიმდევრულად ასრულებს ვ. ი. ლენინის ანდერძს და ფართო მასების მიერ მარქსისტულ-ლენინური თეორიის ღრმა შეგნებულ შესწავლას უხამებს საბჭოთა ადამიანების აღზრდის საბჭოთა პატრიოტიზმისა და პროლეტარული ინტერნაციონალიზმის, შრომისადმი კომუნისტური დამოკიდებულების, საზოგადოებრივი აქტიურობის სულისკვეთებით, სსრ კავშირის თითოეულ მოქალაქეს უნერგავს მაღალ ზნეობრივ თვისებებს. ეს მითითებანი საფუძვლად უდევს საქართველოს კომპარტიის მთელ იდეურ-აღმზრდელი მუშაობას.

საბჭოთა ადამიანები ვ. ი. ლენინის დაბადების 110 წლისთავს მაღალი პოლიტიკური და შრომითი აღმავლობით ხვდებიან. მოსკოვისა და ლენინგრადის წარმოების მონიწვეთა ინიციატივით ქვეყანაში ფართოდ გაჩაღდა პატრიოტული მოძრაობა, რათა პირადი ხუთწლიანი დავალებანი 1980 წლის 22 აპრილისათვის შესასრულენ. ლენინის იუბილესათვის მზადებამ ხელი შეუწყო ხალხის შრომითი და საზოგადოებრივი აქტიურობის შემდგომ განვითარებას, მთელი ძაღების მოზიზიზაცია 1980 წლის გეგმის შესასრულელად, მეთერთმეტე ხუთწლიდის წარმატებული სტრატის კარგი საფუძვლის შექმნას.

ჩვენი რესპუბლიკის პარტიული, საბჭოთა, საზოგადოებრივი ორგანიზაციების ყურადღების ცენტრში მოექცა სახალხო მეურნეობის ყველა რგოლში მუშაობის ეფექტიანობისა და ხარისხის ამალღების, შრომის ნაყოფიერების ზრდის, წარმოების ინტენსი-

ფიკაციის დაქარების, მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის, ეკონომიკის დაგეგვისა და მართვის სარეზერვოების, ორგანიზებულობისა და დისციპლინის განმტკიცების, დაკისრებული საქმისათვის პერსონალური პასუხისმგებლობის გაძლიერების საკითხები.

სკკპ ცენტრალური კომიტეტის დადგენილების „ვლადიმერ ილიას ძე ლენინის დაბადების 110-ე წლისთავის შესახებ“ შესაბამისად მიმდინარე წლის მარტ-აპრილში ყველა პირველად პარტიულ ორგანიზაციაში მიეწყო ღია პარტიული კრებები დღის წესრიგში „ვიცხოვროთ, ვიმუშაოთ და ვიბრძოლოთ ლენინურად, კომუნისტურად.“ კრებებზე კომუნისტთა და უპარტიოთა აქტივობის ვითარებაში განიხილეს პარტიული ორგანიზაციების ამოცანები სკკპ ცენტრალური კომიტეტის 1979 წლის ნოემბრის პლენუმის გადაწყვეტილებების, აღნიშნული დადგენილების ამ პლენუმზე და მოსკოვის ბაუმანის საარჩევნო ოლქის ამომრჩეველთა შეხვედრაზე ამხ. ლ. ი. ბორჩენევის მითითებების შესაბამისად.

გაჩაღდა მასობრივი სოციალისტური შეჯიგება ვ. ი. ლენინის დაბადების 110-ე წლისთავის ღირსეული შეხვედრისათვის, მეათე ხუთწლიდის წარმატებით დამთავრებისათვის. ამ შეჯიგებაში აქტიურად მონაწილეობენ ჩვენი რესპუბლიკის მშრომელები. მის მასშტაბებზე ლაპარაკობს ის ფაქტი, რომ 120 ათასი შრომითი კოლექტივი და 120 ათასი წარმოების მონიწვე, რომელთაც ხუთწლიანი დავალება შეასრულეს, დაჯილდოვდა საბატიო ლენინური სიგელით.

ჩვენი ქვეყანა განუხრდად ახორციელებს ლენინურ მშვიდობის პოლიტიკას, იღვწის ხალხთა უშიშროების განმტკიცებისა და ფართო საერთაშორისო თანამშრომლობისათვის.

სსრ კავშირის ლენინური საგარეო პოლიტიკის მიზანია ხელშეწყობი საერთაშორისო პირობები შეუქმნას კომუნინიზმის აშენებას, დაცვას საბჭოთა კავშირის სახელმწიფო ინტერესები, განამტკიცოს მსოფლიო სოციალიზმის პოზიციები, მხარი დაუჭიროს ხალხთა ბრძოლას ეროვნული განთავისუფლებისა და სოციალური პროგრესისათვის, აღკვეთოს აგრესიული ომები, მიადნოს საყოველთაო და სრულ განიარაღებას, თანმიმდევრულად განახორციელოს სხვადასხვა სოციალური წყობილების სახელმწიფოთა მშვიდობიანი თანაარსებობის პრინციპი.

ლენინის საქმე ცოცხლობს და იმარჯვებს საბჭოთა ადამიანის საქმიანობაში, სოციალისტური ქვეყნების წარმატებებში, მათს შეკავშირებაში, საერთაშორისო მუშაობა და ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობაში, კომუნისტური პარტიების მოღვაწეობაში.

ლენინის დროშით მოვიპოვეთ ახალ გამარჯვებებს კომუნისტური საზოგადოების მშენებლობაში.

110

ლენინი და მუსიკა

გრიგოლ ჩხიკაძე

მთელი თანამედროვე საბჭოთა ხელოვნება მკიდრად არის დაკავშირებული გენიალური მოაზროვნის, დიდი რევოლუციონერის, უკვდავი ვლადიმერ ილას ძე ლენინის სახელთან.

მრავალრიცხოვან საბჭოთა ქვეყანაში, სხვებთან ერთად, წელგამართლმა ქართველმა ხალხმა სიამაყის გრძობით უმღერა დიდი ლენინის თაოსნობით, შეუპოვარი ბრძოლებით მოპოვებულ განახლებულ ცხოვრებას და მთელი სიკბადით წარმოგვიდგინა იგი. წარმოიშვა სიმღერები, გამსჭვალული სრულიად ახალი თემატიკით, ახალი შინაარსით. ხალხით საესე თანამედროვე ქართულ ხალხურ ლექს-სიმღერებში ნათლად არის ასახული მუშათა და გლეხთა დღევანდელი ყოფა, შემოქმედებითი შრომის პათოსი, გიგანტური მშენებლობა, ინდუსტრიული ქალაქი, საკოლმეურნეო სოფელი, საბჭოთა არმიის დევგმირული ვაჟაკობა, მშვიდობისათვის ბრძოლა. ქართველი ხალხი სიამაყის გრძობით უმღერის სახელოვან რევოლუციონერებს, გამოჩენილ საბჭოთა ადამიანებს, დიდი სამამულო ომის სახელოვან გმირებს, მხედართმთავრებსა და სხვ.

ქართულ საბჭოთა მუსიკალურ ფოლკლორში განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს მთელი კაცობრიობის თავისუფლებისა და კეთილდღეობისათვის დაუღალავი და შეუპოვარი მებრძოლის, ოქტომბრის რევოლუციის ბელადის ვლადიმერ ილას ძე ლენინისადმი მიძღვნილ სიმღერებს, რომლებშიც მადლიერი ხალხი ამღვავებს წრფელ სიყვარულს ბრძენი მასწავლებლისადმი და მხატვრულ სახეებში მოგვითხრობს მისი მოღვაწეობის შესახებ. ლენინს, როგორც რევოლუციური მოძრაობის მეთაურს, ქართველი პროლეტარიატი ჯერ კიდევ რუსეთის პირველ

რევოლუციის წინა წლებში იცნობდა. თავის მხრივ ლენინმა კარგად იცოდა, რომ ქართველი მუშები და მათთან დაკავშირებული მოწინავე ინტელიგენცია აქტიურ მუშაობას ეწეოდა 1905 წლის რევოლუციის მოსამზადებელ პერიოდში. მართალია, ვ. ი. ლენინი იმხანად ემიგრაციაში იმყოფებოდა, მაგრამ თვალყურს ადევნებდა მეფურ რუსეთში მომხდარ მოვლენებს და მუდამ საქმის კურსში იყო. განსაკუთრებულ ყურადღებას ლენინი რუსეთსა და საქართველოში დაწყებულ სახალხო მოძრაობას აქცევდა. როგორც ცნობილია, გაზეთ „გებრიოდისათვის“ დასაბუქდად გამზადებულ მასალებში, რომელიც იმხანად ენევაში გამოდიოდა და რუსეთში არალეგალურად ვრცელდებოდა, ეხებოდა რა ცარიზმის წინააღმდეგ გამოსვლას, ლენინი ხაზგასმით აღნიშნავდა — „დაიწყო გაფიცვა თბილისში (20 იანვარს). იგი ვაგრცელდა „ზათოშში“ (ხაზგასმულია ლენინის მიერ). და მართლაც, ი. სტალინის ხელმძღვანელობით თბილისის მუშების გაფიცვები 18 იანვრიდან დაიწყო. 20 იანვარს გამოიშვეს რსდმპ ამიერკავკასიის კავშირის თბილისის კომიტეტის ერთ-ერთი პროკლამაცია, რომელიც ასე მიმართავდა პეტერბურგის მუშებს: „სალამი თქვენ, ამხანაგებო! გაუმარჯოს რევოლუციას, გაუმარჯოს პროლეტარიატს, რომელიც ახალი ცხოვრებისათვის იბრძვის!... ჩვენს სალამი პეტერბურგელ მუშებს!“ ამის გარდა, საბუთები და ისტორიული ქრონიკა მკვერმეტყველურად მოგვყვება საქართველოს მუშათა კლასის სასიქადლო რევოლუციური ბრძოლების შესახებ ქუთაისში, ფოთში, ჭიათურაში, ტყიბულში, თელავში, გორში, სამტრედიიაში და საქართველოს სხვა ქალაქებსა

და დაბეჭდილი, რაც, ქართველი ბოლშევიკების მეოხებით, ცნობილი იყო ლენინისათვის. ამ მხრივ საყურადღებოა ს. სვერდლინის ცნობები, რომ ლენინი საქართველოს იცნობდა ოქტომბრის რევოლუციამდე, როდესაც მას, რუსეთის კარხმის მიერ ლენინის, ცხოვრება უზღებოდა ემიგრაციაში — ინგლისში, საფრანგეთში, იტალიაში, გერმანიაში, აგრეთვე შორეულ შუამუხრეთში და, არაღვალაური მუშაობის პერიოდისთვის უკანასკნელად რუსიის კარავში¹. ცნობილია ისიც, რომ ვიდრე დაწერდა თავის შრომას „კავშირის განვითარება რუსეთში“, ლენინი 1893 წლიდან, სხვა მასალებთან ერთად, დიდი გულმოდგინებით სწავლობდა სტატისტიკურ მასალებს საქართველოს შესახებ... ამ სტატისტიკურ ირკვევა, რომ „1901 წელს საქართველოში რსდმპ თბილისის კომიტეტმა პირველად დაამყარა მუდმივი წერილობითი კავშირი ვ. ლენინთან. მგზნებარე რევოლუციონერის... ლადო კეცხოველის შემდეგ, რომელიც ქართველ სოციალ-დემოკრატებს შორის პირველი დაუჭარავინდა ილიას ძეს, მიხეილ დავითაშვილისა და ი. ბ. სტალინის, ხოლო შემდეგ მიხა ცხაკაიას მეშვეობით დაიწყო ლენინთან მიმოწერა — სერგო ორჯონიძემ, მელიქონ ფილიამ, ნიკო კიკნაძემ, სამუელ ბუაჩიძემ, მაღალია ჯორჯოშვილძემ, ფილიპე მახარაძემ, აბელ ენუქიძემ და სხვებმა“.²

ამ საკითხთან დაკავშირებით განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევს გერონტი ჭიჭიძის წერილი სათაურით „დამახასიათებელი დიმილი“. წერილი ეხება ავტორის ცხოვრების პერიოდს პარიზში, სადაც იგი პოლო იაშვილთან ერთად, მიხეილ დავითაშვილის³ დახმარებით, დასწრება ლენინის მოხსენებას თემაზე „ეროვნული საკითხი“. ამ მოხსენებებმა შელანდებდა ის დიდი ყურადღება, რომელიც ლენინს გამოუჩინა 1905 წლის რევოლუციურ მოძრაობაში გურული გულგუცკობის როლისადმი. მას უთქვამს: „გურულებმა დიდი შეგნება და ორგანიზაციული ნიჭი გამოაჩინეს 1905 წელს, თავის რესპუბლიკაში მოსეს ყოფილი ძალმოპოვება და დანაშაული... საზოგადოე ყ უნდა ითქვას, რული ნაციონალისტები ამაოდ იჭირობენ, თითქოს კომპარტი ან ტამბოველი გლეხი უფრო მაღლა დგას ქართველ და ლატვიელ ან ესტონელ გლეხზე“. ეს არის სამავალითი დამოწმება იმ დიდი გულგუცკობისა, რომელსაც ლენინი მუდამ იჩენდა საქართველოსა და ქართველი ხალხის მიმართ. აღსანიშნავია საქართველოს რევოლუციური კომიტეტის წევრებისადმი 1921 წლის 2 მარტს ლენინის წერილი „მუშებისა და ღარიბი გლეხების დაუყოვნებლო შეიარაღებაზე, ქართულ არმიის შექმნაზე“, სადაც „აძლევს მთ ხელმძღვანელ მითითებით, ქართველ კომუნისტებს ურჩევს რუსი კომუნისტების ტაქტიკას ეს არ მიბაძონ, არამედ, ადგილო-

ბრივი პირობების გათვალისწინებით, საყურადღებო ტაქტიკა გამოიმუშაონ“⁴. თავისი სიცოცხლის უკანასკნელ წლებში (1922—1924), მიუხედავად მძიმე ავადმყოფობისა, ლენინს აკ გამოარჩენა ზემოკავკასიის პირველი რევოლუციონარული მშენებლობის მდგომარეობა და ამაღლება წერილს „ქართული საკითხის“ შესახებ. მამია ორახელაშვილი აღნიშნავდა: „ლენინის წერილების წაყთვის შემდეგვე ვინ მოსიყვანე, სანამ წერილის ავტორის მიერ შემოთავაზებულ ჩრევა-დარიგებას არ შეგარულებ“.⁵ მ. ორახელაშვილის მეორე წერილი ვკითხულობთ: „ამხ. ლენინი ახლო მონაწილეობას იღებდა ამიერკავკასიის რესპუბლიკების პოლიტიკური და ეკონომიური ბედის წინასწარ განსაზღვრაში. ეს მონაწილეობა, როგორც წესი, იყო გადამწყვეტი და მუდამ სასიკეთო“⁶. ამგვარად, იმ ურთიერთობებში, რომელიც, მუშაობა რევოლუციურ მოძრაობასთან დაკავშირებით, ლენინსა და ქართველ მშობელ მასებს შორის XIX საუკუნის ბოლო წლებში დამყარდა, ხოლო შემდეგ თანდათან უფრო განმტკიცდა, ქართველი მუშა და გლეხი ახლო გაუცნო ამ ბუმბერაზი პირობების მოწინავე აზრებს, მის მისწრაფებებს და, მისივე მეთაურობით, ადრევე ჩაება ახალი ცხოვრებისათვის ბრძოლაში.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ქართველი მუშები, მოსწავლე ახალგაზრდობა და მოწინავე ინტელიგენცია გაბეღულად იბრძოდნენ 1905 წლის რევოლუციის მოსამზადებელი პერიოდში. პოლიტიკური გაფიცვები. შეიარაღებული აჯანყებები თანდათან ფართო გასაქანს იღებდა და ნამდვილ სახალხო რევოლუციად გადაიქცა. ცნობილია, რომ ლენინის მოძღვრების გავრცელებას საქართველოში ხელს უწყობდნენ მისი ერთგული მოწაფენ იოსებ სტალინი და ლადო კეცხოველი. აჯანყებული ხალხი დემონსტრაციებზე მიდიოდა წითელი დროშებით და ლოზუნგებით — „ძირს თეთიმპყრობელობა“, „გაუმარჯოს თავისუფლება“, ხმოვანება მებრძოლი რევოლუციური სიმურჩები, რომლებიც უფრო მეტად აღაფრთოვანებდა და მუიძიროდ აკავშირებდა მშობელი ხალხს. მებრძოლ მუშა და გლეხთა ეს სასიმღერო რეპერტუარი წინ უსწრებდა ქართულ საბჭოთა ხალხურ მუსიკალურ შემოქმედებას. ამავე სიმღერებით შეეგებნენ საქართველოში ოქტომბრის რევოლუციას. თვითონ ლენინი დიდი ყურადღებით და მზრუნველობით ეკიდებოდა ხალხური შემოქმედების ყოველ განშტოებას — ზღაპარს, თქმულეებას, არაყებს, ანდაზებს, ზოსოს და მძალა შეფასებას აძლევდა მათ. განსაკუთრებულ გულისხმიერებას იჩენდა ლენინი ხალხური სასიმღერო შემოქმედებისადმი. მას კარგად ესმოდა სიმღერის მძალური შემოქმედება დამიანის ფსიქიკაზე. თავისუფალ დროს, უფრო სწორად, თავისუფალ საათებში, რაც იშვიათ შემთხვევას წარმოადგენდა მის დაძაბულ და ამობოქრებულ ცხოვრებაში, ლე-

¹ Свердлин С. «Карта Грузии в кабинете Ильича, «Веч. Тбилиси» (16.IV.70. № 5149).
² ივე.
³ რუსეთის რევოლუციის წლებში ემიგრანტი მუშაობდა პარიზის ერთ-ერთ ქარხანაში მუშად.

⁴ სვერდლინი ს., ივე.
⁵ М. Орახелашвили, В. И. Ленин и ЗСФСР. Тб., 1915. стр. 15.
⁶ მ. ორახელაშვილი, ივე, გვ. 3.

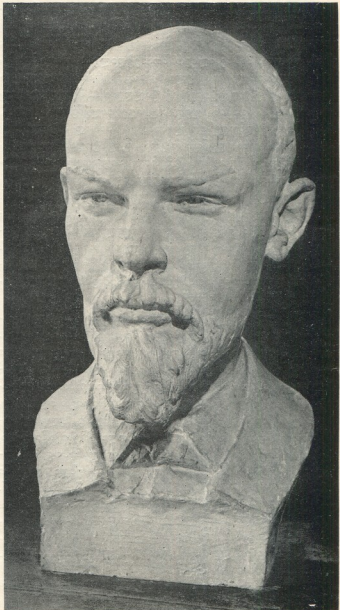
ნინს უყვარდა ხალხური სიმღერების მოსმენა. ეს მას ამ-
შვიდებდა, ასვენებდა, შემდგომი მუშაობისათვის ენერჯი-
სა და ხალისს მატებდა. ცნობილია, რომ ვ. ი. ლენინი მუსიკალურ
ოჯახში იყო აღზრდილი, რომ მუსიკა მან პატარობიდანვე შეიყვარა და თავის ძმებსა და დებთან
ერთად ხშირად მღეროდა გულხევისა და ლხვირი ცხოვრე-
ბის ამასავლე ხალხურ სიმღერებს — ცარიზმის, მემანუ-
ლეებისა და მეფის მოხელეების წინააღმდეგ მიმართულ
პროლეტარულ, მებრძოლ სიმღერებს. ცნობილია, რომ
ბავშვები ძილის წინ მუსიკას ისმენდნენ და ისე იძინებდ-
ნენ. მუსიკალური რეპერტუარიდან საგულისხმოა ფარ-
თოდ გავრცელებული რუსული ხალხური სიმღერების
კრებული „გუსელიკი“, რომლითაც ხშირად სარგებლობდა
ჟლიანოვების ოჯახი, მაგრამ მას არა მარტო ხალხური
და რევოლუციური ბრძოლის სიმღერები ხიზლავდა. იგი
კლასიკურ მუსიკასაც კარგად იცნობდა, მთელი რიგი
დიდი ფორმის მუსიკალური ნაწარმოებების მოსმენა
მას აღულებდა და იტაცებდა. საგულისხმოა, მის შე-
სახებ მოგონებებში ჩამოთვლილი მუსიკალური მასალის
მრავალფეროვნება — ხალხური სიმღერიდან დაწყებუ-
ლი, სიმფონიური და საოპერო ნაწარმოებებით დამთავ-
რებული, რაც აშკარად მოწმობს ლენინის განსაკუთრე-
ბულ სიყვარულს მუსიკისადმი, რაც მან მეგვიდრეობით
მიიღო. ლენინის უფროსი ძმის, დ. ჟლიანოვის ცნობები,
გამოქვეყნებული „მუსიკის სიყვარულის“ სახელწოდე-
ბით, ნათლად წარმოგვიდგენს ოჯახს, რომლის ყოველი
წევრი თავისებურად იყო გატაცებული მუსიკით. ცნო-
ბილია, რომ ვლადიმერ ილიას ძე ბავშვობაში სწავლობ-
და ფორტეპიანოზე დაკვრას, შესანიშნავი სმენა ჰქონ-
და და მუსიკას ადვილად ითვისებდა. რვა წლის იყო, რო-
ცა ის თამამდ უკრავდა პიესებს და მონაწილეობდა უფ-
როსებთან ერთად ოთხი ხელით დაკვრაში, ბავშვთა გუნ-
დებთან ერთად მღეროდა, მათთან ერთად თამაშობდა.

ეს იყო მისი დედის, მარიამ ალექსანდრეს ასულის და-
მსახურება, რომელიც კარგად ფლობდა ფორტეპიანოს,
მუდამ გატაცებით უკრავდა და ნაწარმოებების შინაარსს
შთაგონებით გადმოსცემდა. განსაკუთრებულ ყურადღე-
ბას აქცევდა შვილების მხატვრულ-ესთეტიკურ აღზრდას.
ამიტომ, ბუნებრივია, რომ ბავშვებს უყვარდათ დედის
შესრულებით მოსმენა ხალხური და პროფესიული მუსი-
კისა, დღენიდაც რომ ესმოდა პატარა ვალოდიას თავისი
მუსიკალური მშობლების ოჯახში. ქალაქ არხანგელსკის
გაზეთმა „ნივესტიამ“ 1920 წლის 23 აპრილს გამოაქვე-
ყნა ცნობა ბოლშევიკის (იანისტის) მ. კედროვის წე-
რილი „ლენინი და ბეთოვენი“, სადაც აშკარად მელაენ-
დება ამ ბუმბერაზი ადამიანის უსაზღვრო სიყვარული მუ-
სიკისადმი. ამ მხრივ ყურადღებას იქცევს აგრეთვე ამ-
ხანაგ-მეგობრებისა და მათესავეების მოგონებები და წე-
რილი იმის შესახებ, თუ ადამიანის ცხოვრებაში ხელოვ-
ნებასა და, კერძოდ, მუსიკალურ კულტურას ლენინი რა
დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა, და, მიუხედავად სახელმწი-
ფოებრივი საქმეებით, პოლიტიკურ-ეკონომიკური საკით-
ხებით, ფილოსოფიური პრობლემებით დატვირთულობი-
სა, ნახულობდა დროს მუსიკის მოსმენად, რაც დიდ სი-

ამოგნებას გვრიდა და შემდგომი მუშაობისთვის ხალისსა
და ენერჯის მატებდა. საგულისხმოა მ. ს. კედროვის მო-
გონებების წიგნი — „წითელი რევული ილიჩზე“. აქ
იგი ეხება ემიგრაციაში ყოფნისას, შვეიცარიაში გამა-
რთულ საღამოებს, ხშირად ლენინის ოხონიით შესრულე-
ბულ შოპენის, შუბერტის, ბეთოვენის ნაწარმოებებს და
განმარტავს, რომ „ლენინს ბეთოვენის მუსიკა განსაკუ-
თრებით მოსწონდა, უფრო მეტად აკმაყოფილებდა, და
რომ ბეთოვენის შემოქმედება ყველაზე ძლიერი და წმი-
ნდა სინათლით ბრწყინავდა მისთვის“. ამას მოწმობს
თვით ლენინის სიტყვები, ბეთოვენის ერთ-ერთი საფო-
რტეპიანო სონატის (ალბათ, „პათეტიკური“ ან „პასი-

ი. ნიკოლაძე

ვ. ი. ლენინი

ონტა“ — გ. ჩ). მოსმენის შემდეგ წარმოთქმული: „ამა-
ცობ, რომ შენ ხარ აღმიაინი, როდესაც ისმენ რა შექმ-
ნა შექმნა ადამიანის გენისა.“⁷ საყურადღებოა მ. კე-
დროვის მეორე ცნობა, რომ ლენინს „შემოლო საათო-
ბით მოესმინა ბეთოვენის სონატები, განსაკუთრებით
„პათეტიკური“ და „აპასიონატა“, უეტერტურები „ეგმო-
ნტი“ და „კორიოლანოსი“, აგრეთვე „პერიოდიული სიმ-
ფონია“ — ეს პროგრესულ-დემოკრატიული იდეებით აღ-
სავსე უკვედა ქმნილება. სახლში დაბრუნებისას, —
განავრძობს მ. კედროვი, — ის თავისი ცხოვრების მეგო-
ბარს ნადევდა კონსტანტინეს ასულს აღტაცებით ვლადი-
კარეობდა „ბეთოვენზე“ და თან ურჩევდა: „უსათუოდ
მოსმინო. აქვე უნდა ითქვას, რომ ლენინი უცნაოდ აგ-
რეთვე ბოროდინის, ჩაიკოვსკის, ვენიავსკის, ბახის, მოც-
არტის, ვაგნერის და სხვა კომპოზიტორების შემოქმედე-
ბას, რის შესახებაც ვგებულვით ნ. კ. კრავსკიანა და
მ. გორკის მოგონებებიდან ლენინზე. მაგრამ ლენინი არა
მარტო ისმენდა, არამედ თვითონაც მღეროდა და მღერო-
და ხშირად. მისი ამა დ. ი. ულიანოვი თავის მოგონებაში
გვიყვება, რომ ლენინი თავის უმცროს დასთან, იო-
ლასთან ერთად მოხდენილად ასრულებდა იახიკოვის ორ
სიმღერას — „მოცარტე“ და „ვატიმუჟკარბელი ჩვენნი
ჯზა“, და რომ მასზე ძლიერ შთაბეჭდილებას ახდენდა მე-
ორე სიმღერის უფასესელი ხანა: „მაგრამ მხოლოდ სუ-
ლით მძლავრებს გაიტანენ იქ ტალღები!... მედგრად, ძმე-
ბო, ქარბუსს მოაქვს ჩვენი მტკიცე იაქუნება“.

მისივე განდევნებით ლენინი ხშირად ასრულებდა
ვალენტიან აბის ვუნოს ოპერა „ფულსტიდან“ — „ღმე-
როთ, ყოვლად ძლიერო, ომერთო სიყვარულისა“, ხო-
ლო ამ არიდან განსაკუთრებული აღტაცებით მღერო-
და იმ ადგოლს, რომელიც მკვერთად გამოხატავდა მის
მებრძოლ ულისკვეთებას: „იქ უმჯავრო ბრძოლაში, სი-
სხლის წვიმებში, ვფიცავ, ვიყო ყოველთვის პირველ რი-
გებში“. ლენინს მოსწონდა აგრეთვე ა. ს. დარგომიციის
„ქორილი“: აქვე საყდარში გვარს არ ვეწერდნენ გვირგ-
ვინებით და სანთლებით, ჩვენ არც ჰიმნებს გვივალობდ-
ნენ საზეიმოდ აღმადგენის!

ყურადღებოს იქცეის პ. ნ. ლუბეშინსკის შემდეგი ცნო-
ბა: „ამხ. გურგენს... სკამბოდ ძლიერი ბარტონი ჰქონდა...
და როდესაც ის ლამაზად დამარცვლიდა — „ეკლესიაში
არ დაეწერეს გვარი“ (დარგომიციის ბაღდიდან „ქორ-
წილი“—გ. ჩ.), მთელი ბოლშევიკური საოჯახო აუდიტორია
სულგანაბრებით უსმენდა, ხოლო ვლადიმერ ილიას ძე,
საჯარქოსის ზურგზე გადახრილი და მუხლზე ხელუხმეო-
რტყმული, მთელი არსებით იძირებოდა მუსიკაში და,
აღბათ, განიცდიდა რაღაც ღრმა, მხოლოდ მისთვის ცნო-
ბილ განწყობილებას“. თუ როგორ რეაგირებდა ლენინი
მოსმენილ სამუსიკო ნაწარმოებზე, ამის შესახებ ა. ნ.
ლუბეშინსკი გვაწვდის შემდეგ ცნობას: როდესაც პ. ა.
კრასნოვი თავის ვიოლინოზე ხეიმთ გამოსცემდა ჩაიკო-
ვსკის „ბარკაროლას“ სუფთა, შესანიშნავ ბგერებს, დაკ-
ვისის დაბთავრებისას, ვლადიმერ ილიას ძე პირველი უქ-

რავად მქუხარე ტარს და მოითხოვდა გამოვრებას; რაც
არ უნდა ყოფილიყო. საზღვარგარეთის სხვადასხვა ქა-
ლაქში — პარიზში, ვენევაში, ბერნში, ზერენბერგში ოთ-
ხი მუსიკისი — მიხეილ სერგეის ძე კედროვი (პიანის-
ტი), სერგეი ივანეს ძე ვუსევი, ი. დ. რაბაკინი (მოპორე-
ლები), პეტრე ანანიაძე კრასიკოვი (მევიოლინე) და ინე-
სა არმანი (პიანისტი) — ლენინის თანამებრძოლები და
მეგობრები, — თითოეული ცალკე თუ ყველა ერთად, მუ-
სიკალური ნაწარმოებების შესრულებით, დასვენების იშ-
ვით საათებში, ლენინს და მის ახლობლებს დიდსაიოვე-
ნებასა და სიხარულს ანიჭებდნენ. ესენი ყველანი პოლი-
ტიკური მოღვაწენი იყვნენ და ლენინთან ერთად მშობ-
ლიერი მიწა-წყლიდან ღვეწლინი „ყოველდენენ ემგობრის
მწარე პურს“. ეს მაღალი მორალის, მრავალმხრივ განათ-
ლებული ადამიანები მუსიკალურ კულტურას კარგად იც-
ნობდნენ და ყოველ მოსახერხებელ შემთხვევაში ურავ-
დნენ, ეკვავდნენ, ხალისობდნენ და ართობდნენ ლენინს,
რომელიც მუშაობით დაქანცილი ყურადღებით ისმენდა
რომანსებს, საფორტეპიანო და სავიოლინო პიესებს და
დიდსაიოვენებს იღებდა (პეტრუშინსკია). მუსიკის სიყ-
ვარული ლენინს მთელი სიცოცხლის მანძილზე შერჩა.
უკვე საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების ხუთი წლის
შემდეგ, მ. კედროვთან პირველივე შეხვედრისას, ლე-
ნინს უთქიხავს: „თქვენ თუ ვაგვარძობთ მუსიკაში მეცა-
დინიობას? — ცოტ-ცოტას ვმუშაობ და ისიც დამის პირ-
ველი საათის შემდეგ. — ვისურვებდი თქვენს მოსმენას—
უთქავს ლენინს“. ⁸ ეს მიკვლე, ლაკონიური დიალოგი
პ. კედროვთან ნათეს მვენს ლენინის ტრატეების მაღალ-
მხატვრული პროფესიული მუსიკით, რომლის მრავალ
თვალსაჩინო ნიმუშს იგი ადრევე ეხიარა, მაგრამ მას არა-
ნაკლებ ხიზლავდა ძველი რუსული ტრადიციული და რე-
ვიუტაციური ბრძოლის სიმღერები, რომლისადმი სიყვარ-
ული მისმა მამამ, ფრიად განათლებულმა, პროგრესუ-
ლად მოაზროვნე ადამიანმა ილია ნიკოლოზის ძე ულია-
ნოვმა პატარაობიდანვე ჩაუწერდა. სტუდენტობის წლე-
ბი ილია ულიანოვმა ვაატარა ნიკოლოზ პირველის, ამ ეა-
ნდარამის მეფობის ულისშემუხუთე ატმოსფეროში, რო-
დესაც დაბეჭდვებით, დამონებულ რუსი ემგობრილი ხა-
ლის ბატონაშობის უღელქვეშე გმინავდა. ილია ნიკოლო-
ზის ძეს მთელი სიცოცხლის მანძილზე აწუხებდა და
აფლდებდა გლეხების აუტანელი ტანჯვა-წამება, უსამარ-
თლო ჩაგვრა, რაც კარგად არის ასახული ერთ-ერთ ხალ-
ხურ სიმღერაში — „გლეხაკობა ვარბადა მშობლიური
სოფლიდან, მამის კერას ტოვებდა, ცოლსაც თავს ანებე-
ბდა, მხოლოდ თავისუფლებას ვოლგის გაღმა ეძებდა“. ეს
სიმღერა პატარაობისას ლენინს თავისი მამისა და მისი
მეგობრებისაგან არავითხელ მოუხმენია ფარული შესრუ-
ლებით. როგორც ამაწინავე ინტელიგენციის წარმომად-
გენელი, ი. ნ. ულიანოვი კარგად იყო გაათვითცნობიერე-
ბული მეფის რუსეთის წინააღმდეგ ბრძოლის ამსახველ
ლიტერატურაში. იცნობდა აგრეთვე რუსულ ხალხურ

⁷ Дрейденс. Ленин слушает Бетховена. «Советская музыка», 1963, № 4.

⁸ Кедров И. С. «Из красной тетради об Ильиче. Воспоминания о В. И. Ленине», 1956, т. I.

ბრძოლის სიმღერებს, რომელთა „ხმაშალა“ მღერა მე-
ტად სახიფათო იყო. „მხოლოდ ვიწრო წრეებში ბედავდა
ახალგაზრდობა ვუღო მოეზებინა ლაბარაკით, ემღერა
თავისი აკრძალული სიმღერები რილევისა და სხვათა
ტექსტებზე“.⁹ მიუხედავად ასეთი სიმკაცრისა, ი. ნ. ული-
ანოვი ახერხებდა ქალაქიდან მოშორებით, თავი-ველად
გასასიერებლად ვასელს ღრის ემღერა და თვისი შვი-
ლებისათვის შეესწავლებინა თავისუფლების ამსახველ ხა-
ლხურ ლექსებზე და ავრთვევ ცნობილი დეკაბრისტების
ტექსტებზე აქვრებულო სიმღერები. საინტერესოა რო-
მელ სიმღერებს ასწავლიდა თავის შვილებს ილია ულია-
ნოვი. მართალია, ამის შესახებ არავითარი ცნობა არ არ-
სებობს, მაგრამ ვინაიდან რილევის ტექსტზე ცნობილია
მხოლოდ ერთი სიმღერა „Ревела буря, дождь шумел“
(ერმაკის სიკვდილი),¹⁰ აშკარაა, იმ სიმღერათაგან ერთ-ერ-
თი ეს უკანასკნელი უნდა ყოფილიყო, მით უმეტეს, თუ
გავითვალისწინებთ, რომ ვლადიმერ ილიას ძეს „ერმაკის
სიკვდილი“ თვითონაც შეუტარებდა და, სხვა საბრძო-
ლო სიმღერებთან ერთად, მაღალ შეფასებას აძლევდა
მას.¹¹

მართლაც, ეს სიმღერა ყურადღებას იქცევს რო-
გორკ თავისი ფორმის, სტრუქტურის, რიტმისა და მე-
ლოდიის ორიგინალობით, ისე მუსიკალური გამოხატვე-
ლობის საშუალებათა თავისებურებით. ამის გამო, ზუნე-
ბრივი, ლენინის მიხედვით გონების, მუსიკალურ სმენის,
მხატვრულ გემოვნებას არ გამოუპარებია ეს საბრძო-
ლო ხასიათის პატარა, მაგრამ მეტად შთამბეჭდავი სიმ-
ღერა, რომელიც მას ჯერ კიდევ ბავშვობისას შეჰყარე-
ბოდა, შემდეგ თვითონაც შეუსწავლიდა და არაერთხელ შე-
უსრულებდა.¹² ამგვარად, რევოლუციური ნათლობაც ლე-
ნინმა თავისი შრომების ოჯახში მიიღო. აქვე შეისწავლა
და შეისისლხორცა პროლეტარული იდეოლოგიის მატა-
რებელი სიმღერები. ამათგან აღსანიშნავია რუსული ტრა-
დიციული მუსიკალური შემოქმედების საკმაოდ პოპულარ-
ული და თვალსაჩინო სასიმღერო ნიმუშები — „ტუსა-
ლი“ (ა. პუშკინის ტექსტზე), „ერმაკის სიკვდილი“, (კ-
რილევის მიხედვით) და ორიც ხალხურ ტექსტებზე —
„ღებინუშკა“ და „Нелюдимое наше море“, რომლებში-
ც მთელი სიამოვნებით იყო გამოთქმული გლეხკაცის გუ-
ლისნაღები, მისი ტანჯული აწყობა, ერთი მხრივ, და
მომავლის იმედი, წინააღმდეგობათა გადალახვის მგზნე-
ბარე მოწოდება, მთორე მხრივ.¹³ მათ შორის ლენინზე გან-
საკუთრებულ შთაბეჭდილებას ახდენდა ვოლგისპირული
სიმღერა „ღებინუშკა“: „ღებინუშკას“ გარდა, ქალაქ-
გარეთ ვასერინებიდან დაბრუნებული, ხშირად ამხანაგებ-
თან ერთად მღეროდა იმ ღრის ფართოდ გავრცელებულ
სიმღერებს: «Вниз по матушке по Волге», «Мужаки

мне такую обитель!» «Часовой!» «Что, барин, надо!»
და სხვ.¹⁴ დამახასიათებელია, რომ ვადასახლებისა და ემი-
გრაციის ღრის ენევაში, პარიზში, ბრიუსელში ლენინს
შეხვედრდა ამხანგებთან ხშირად დამთავრებულა იმპრო-
ვიზაციული კონცერტები, რომლებზეც სრულდებოდა
რევოლუციური ვუნდური სიმღერები, ზოგჯერ რომან-
სები, კლასიკური ოპერებიდან არიები და უსათუოდ რუ-
სული ხალხური სიმღერები, რომლებშიც ისმოდა პრო-
ტესტი მჩაგვრელების წინააღმდეგ, მათ შორის:
«Ревела буря», «Славное море, священный бай-
кал», «Есть на Волге утес» — ეს მეტად პოპულარული
სიმღერა სტეფანე რაზინზე. ამ სიმღერას უწოდებენ ავრ-
თვე «Утес Стенки Разина».

მაგრამ ლენინს არა მარტო თავისი შრომობიური სიმღე-
რები, არამედ სხვა ხალხების სასიმღერო შემოქმედებაც
მისწონდა. საკმარისია ვაგინენოთ პატარა მწყემსის ბა-
ხაიას მსწრულელებზე თათრული სიმღერები, რომელიც
მისმენაც ლენინს, თურმე, დიდ სიამოვნებას ანიჭებდა.

XIX საუკუნის 80-90-იანი წლების საქართველოში,
განსაკუთრებით თბილისში, შეიქმნა ახალი, სოციალის-
ტური პროტესტის ამსახველი სიმღერები, ხოლო პირვე-
ლი რუსული რევოლუციური წინა წლებში ამას მოჰყვა
გაფიცვები, შეიარაღებული აჯანყებები, დემონსტრაციე-
ბი, რომლებშიც მონაწილეობდა, ფაბრიკა-ქარხნების
მუშებთან ერთად, საქართველოს სხვადასხვა კუთხის მო-
წინავე გლეხობა, თანდათან ფართო ვასაქან იღებდა და
უკვე 1905—1907 წლებისათვის მოიცავდა მთელი მხარე-
მასობრივი მოძრაობის ზრდასთან ერთად, უფრო და უფ-
რო ძლიერდებოდა მუშათა და გლეხთა წრეებში, რევო-
ლუციური ლექსებისა და სიმღერების მოთხოვნილება.
პირველ ხანებში, ვიდრე შეიქმნებოდა ორიგინალური ქა-
რთული ლექს-სიმღერები, დაიწყო თანდათან რუსეთი-
დან საქართველოში შემოსვლა საბრძოლო სულისკვეთე-
ბით გამსჭვალულმა მომწოდებლური ხასიათის სიმღე-
რებმა, მათ შორის ქართული მუშებისათვის კარგად ცნო-
ბილმა „მეგობრებო, მწყობრად!“, „ზურგე ვაკციეთ ძველ
ადათ-წყებს“, „თქვენ მსხვრებლად დაეციეთ“, „ჩვენ
ვართ მქედლები“, „კომუნარების მარში“, „შეო, ამო-
ლა, ნათელი“. ახალგაზრდა რუსი პროლეტარიატი ამ
სიმღერებით გაბედულად შეეგება 1905 წლის რევოლუ-
ციას, ამავე სიმღერებით საქართველოს წლებში, მოწინა-
ნავე ინტელიგენციას და ახალგაზრდობის წარმომადგენ-
ლები გამოდიოდნენ მიტინგებზე, დემონსტრაციებზე, გა-
ფიცვებზე. ამათგან პირველი ოხი სიმღერა, მაღვ რომ
მრავალი ქვეყნისა და მათ შორის საქართველოს პროლე-
ტარიატის ნამდვილ ჰიმნებად იქცა, ლენინის საყვარელ
ნაწარმოებებს წარმოადგენდნენ. საუკლისხმოა, რომ ლე-
ნინი ამ სიმღერებს ვადასახლებაშიც არ ივიწყებდა.¹⁵

⁹ „ნათესაების მოგონებები ვ. ი. ლენინზე“, სახელგამი, 1957, წ.
გვ. 8.
¹⁰ Русская народная песня. Составитель С. Богусловский,
И. Шимов. М., 1936, стр. 136.
¹¹ იქვე, გვ. 136.
¹² იქვე, გვ. 136.
¹³ იქვე, გვ. 136.

¹⁵ უფრ. «Смена» 1946, № 16, გვ. 4.
¹⁴ ეს სიმღერები მუსიკალურ კრებულში «Любимые песни
Ильича», изд. «Советская Россия», 1960.

ბევრი განცდილი, მღელვარე, ღრმად ემოციური და რევოლუციური პათოსით აზებულებული სიმღერა შეიქმნა მეფის რუსეთის საპატრიარქოსა და კატორღაში. მათ შორის ყურადღებას იქცევს პოლიტური რევოლუციური სიმღერა „ვარშავულა“. ძველმა ბოლშევიკმა, „მუშათა კლასის განთავისუფლებისათვის ბრძოლის კავშირისა ერთ-ერთმა წევრმა, გამოჩინებულმა საბჭოთა მეცნიერმა აკადემიკოსმა გ. კრეკოვსკიმ ბუტურისკის ციხეში რუსული ტექსტი შეუწყო „ვარშავულას“, რის შემდეგაც ჯერ რუსეთში, ხოლო შემდეგ საქართველოში ეს სიმღერა სწრაფად გავრცელდა. ბუტურისკის საგუშაგო კომში დაბადებული „ვარშავულა“ კლასთა ბრძოლის შეუ-რაგებლობის, რუსი რევოლუციონერების — ბოლშევიკების შეუღრეკელი ნებისყოფის სიმღერა გახდა. მიჩნეულია, რომ, „მარსელიეზსთან“ ერთად, „ვარშავულამ“ მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა როგორც რუსი, ისე ქართველი ხალხის იდეურ-პოლიტიკური აღზრდის საქმეში. ეს სიმღერა განსაკუთრებით უყვარდა ლენინსაც. ამის შესახებ ჟურ. „სმენა“ ვაუწყებს — „ციმბირში გადასახლებულში ვ. ი. ლენინი მღინარე ენისეის ნაბირებზე, სხვა გადასახლებულებთან ერთად, ხშირად მღეროდა „ვარშავულას“. არსებობს მეტად საკულისხმო ცნობები, რომ პაროზი ყოფინას ლენინი დიდ ინტერესს იჩენდა აგრეთვე ადგილობრივი მუშების სიმღერებისადმი და ხალხისათვის დადიოდა ყვანახანებსა და გარეუბნის თეატრებში რევოლუციურად განწყობილი ფრანგი მომღერლების მოსასმენად, ანდა მუშათა უბნებში, სადაც მღეროდნენ ყველაფერზე, განსაკუთრებით დემოკრატიულ თემებზე, იმაზე, თუ შექვიანებული გლეხები როგორ ირჩევენ დემუტატა პალატაში ავიტატორებს. მღეროდნენ ბავშვის აღზრდაზეც, უმუშევრობაზეც, მკაცრად აკრიტიკებდნენ ბურჟუაზიულ დემოკრატისა და ცხოვრების ყოფით მხარეებს. ნ. კ. კრუსკაიას გადმოცემით ლენინს განსაკუთრებით მოსწონდა პარიზის განაპირა უბნების საყვარელი პოეტი და მომღერალი, კომუნარის შვილი მონტეპიუსი, რომლის სიმღერები ყოველთვის მკაფიოდ გამოირჩეოდა ყოფაცხოვრებითი ელფერი. ლენინი გატაცებით მღეროდა მის „მისალმებას მე-17 პოლკისადმი“, რომელმაც უარი განაცხადა ესროლა გაფიცული მუშებისათვის — „სალამი, სალამი, თქვენ, მე-17 პოლკის ჯარისკაცო“. ლენინი მოუხერხებლად რუსულ საღამო-წყვეთლებზე მონტეპიუსის გაცნობა და საუბარი მასთან. განსაკუთრებით აღსანიშნავია მეორე ფრანგული, ელზასური სიმღერა, ფრანგი დამლაგებელი ქალისაგან მოსმენილი. ამ პატრიოტულ სიმღერას ლენინზე დიდი შთაბეჭდილება მოუტანდა და დასომეხია მისი მელოდიაც და ტექსტიც. აქ აუცილებელია გავიხსენოთ ნ. კ. კრუსკაიას პასუხები ტვიინის ინსტრუქტის ანკეტაზე, რომელიც მან 1935 წელს გასცა. ეს წარმოადგენს საყურადღებო მასალას, საიდანაც ირკვევა ლენინის დამოკიდებულება ხელოვნებისადმი, კერძოდ მუსიკისადმი. ასეთია ნ. კ. კრუსკაიას ლაქონიური პასუხები:

„...იყო მუსიკალური, კარგი მუსიკალური სმენა ჰქონდა. იმასლოგრებდა კარგად, მაგრამ არც ძალიან სწრაფად. ყველაზე მეტად უყვარდა ვიოლინი. უყვარდა პიანინო... უყვარდა დამღერებდა და სტენდა...“

„...ხმა ჰქონდა ძლიერი, მაგრამ არა მყვირალა, მკერდისმიერი. ბარიტონით მღეროდა. რეპერტუარი: «Нас венчали не в церкви», «Я Вас люблю, люблю безмерно», «Замучен в тяжелой неволе», «Варшавянка», «Вставай, подымаясь рабочий народ», «Смело, товарищи в ногу», «День настал, веселый мая», «Беснуйтесь тираны...“

„ყველაზე მეტად ოპერა უყვარდა.“
„უყვარდა სონატა „მათეტიკური“ და „აპასიონატა.“
უყვარდა ტორეადორის მღერა, ხალხისთ დადიოდა პარიზის კონცერტებზე. მაგრამ ყოველივე ეს ცოტა იყო ჩვენი ცხოვრებაში...“

აქ გადმოცემულია ნათელი სურათი ლენინის განსაკუთრებული სიყვარულისა მუსიკისადმი და ასე იყო ბელადის სიცოცხლის უკანასკნელ დღემდე. ამას კიდევ უფრო განამტკიცებს 1923 წელს გორკში ლენინის ცხოვრების შესახებ კვლავ ნ. კ. კრუსკაიას მოგონებები. „...იღისობიან დაიწყო გამოკანმრთელება. და, ამასთან დაკავშირებით, განწყობებდა მთლიანად შეიცვალა ვლადიმერ ილიას ძე ხუმრობდა, იციონდა, ზოგჯერ კიდევაც დაამღერებდა ხოლმე „ინტერნაციონალს“, «Червонь Штандар», «В долине Дагестана».

ლენინი და მართლმადიდებელი სიმღერა

სოციალისტური რევოლუციის გამაჩრვებამ საფუძველი ჩაუყარა მუსიკალური ფოლკლორის ახალი ფრთის — საბჭოთა სიმღერის წარმოშობას, მაგრამ საბჭოური ხალხური სიმღერა ქართველ ხალხს ერთბაშად არ შეუქმნია. მის ჩასახვასა და განვითარების გზას თავისი მოვლე, მაგრამ საინტერესო ისტორია განაჩნია. ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის მიქინვარე დღეებში ქუჩებში კვლავ ამჟღავნებდა 1905—1907 წლების რევოლუციური სიმღერები, განსაკუთრებით ფრანგული „მარსელიეზა“, რუსული „ჩვენ ვართ მკვლელები“, „მებრძოლონ, მწყობრად“, პოლიტური „ვარშავულა“, საერთაშორისო პროლეტარული ჰიმნი „ინტერნაციონალი“ და სხვ. როგორც ცნობილია, ლენინის მოძღვრების გავრცელებას საქართველოში ხელს უწყობდნენ მისი ერთგული მოწაფეები იოსებ სტალინი და ლადო კეცხოველი. მათი ინიციატივით დაარსებულ ბოლშევიკურ გაზეთში „ბრძოლა“ და აგრეთვე ამ პერიოდის ცნობილ გაზეთებში „ახალი დროება“, „ჩვენის ცხოვრება“, „განთავილი“, „ღრო“ და სხვ. ხშირად იბეჭდებოდა ირ. ევლოშვილის, გ. ქუჩიშვილის, ნ. ზომლეთელის, ნოე ჩხიკავას რევოლუციური ლექსები, რომლებიც შემდეგ საფუძვლად დაედო ქართულ

რევოლუციურ სიძლიერებს. მთ შორის უფრო მეტი პოპულარობა მოიპოვა სიმღერებმა, რომლებიც სწრაფად გავრცელდა მუშათა წრეებში — „მეგობრებო, წინ წინ გასწიო“, „ძმებო, დროში გაიშალა“, „საპირველადისო“, „არსენ ჯორჯიაშვილი“ და აგრეთვე, „სადაც არის გათენდება“, რომლის, ავტორია ცნობილი სახალხო მომღერალი, აშული ჰაზრაძე. ეს სიმღერები ფრიალ უწყობდნენ ხელს ბუნების, გლეხების და მოსწყველ-ახალგაზრდობის დარაზმებს და საერთოდ, სახალხო მოძრაობაში ფართო მასების ჩაბმას. მეზობილ მუშათა და გლეხთა ეს სასიძლიერო რეპერტუარი წინ უძღოდა ქართულ თანამედროვე ხალხურ მუსიკალურ შემოქმედებას. ამავე სიმღერების შემდეგნენ საქართველოში ოქტომბრის რევოლუციას, რომელმაც დიდი ბელადის, ვ. ი. ლენინის მეთაურობით მოიპოვა გამარჯვება. ამიტომ, ბუნებრივია, რომ ქართველმა მშრომელმა ხალხმა არაერთი სიმღერა უძღვნა მას და ამით თავისი მადლობა და სიყვარული გამოხატა ამ დიდბუნებოვანი ადამიანისადმი. თავის მხრივ, ხალხური შემოქმედების უზარმაზარი სიტყვიერი და მუსიკალური მასალა მიღობი და მრავალფეროვანი შინაარსით ხალხის ფსიქიკის შესწავლისათვის, მის ზრახვების ამოსავითავე ლენინს უძვირფასეს საუნჯედ მიაჩნდა. ფოლკლორის ასეთი დიდი მნიშვნელობა მას თავის ნაწერებში არაერთხელ აღნიშნავს. ლენინის დამოკიდებულება ხალხური შემოქმედებისადმი ნათლად ჩანს ცნობილი რუსი მოღვაწის, ვ. ნ. დობროვოლსკის მიერ შედგენილი „სმოლენსკის თანოგრაფიული კრემლის“ შესახებ გამოთქმული შეხედულებიდან — „რა საყურადღებო მასალაა!... ნაჩქარევად გადავავლე თვალი, აი, ამ წიგნს, მაგრამ მაინც ვხედავ, რა ავლია, — ცხადია, — ხელი ან სურვილი ყოველივე ეს განზოგადო და სოციალ-პოლიტიკური თვალსაზრისით განიხილოს. ამ მასალაზე შეიძლება ხალხის იმედისა და მოლოდინის შესახებ შესანიშნავი გამოკვლევა დაწერილიყო. ნ. ე. ანჩუტაის ზღაპრებში, რომლებიც მე გადავთავალიერე, ხომ საუცხოო ადგილებია. აი, რაზე უნდა მივქვიტა ჩვენი ლიტერატურის ისტორიკოსების ყურადღება. ეს არის ნამდვილი ხალხური შემოქმედება, ესოდენ საჭირო და მნიშვნელოვანი ხალხთა ფსიქოლოგიის შესწავლისათვის ჩვენს დროში“.

ლენინის ახლო მეგობრისა და თანამოღვაწის ვ. ბონჩ-ბრუევიჩის წიგნი „მოგონებანი ლენინზე“ ვაღმომგვცემს ექნევისა ლენინის ცხოვრების მტკაღ მნიშვნელოვან ეპიზოდს, რომელშიც ვაღმოცემულია ბელადის უშუალობა, ხალხით აღსავსე ბუნება, თავმდაბლობა, უცხო ქვეყანაში ხალხურ სიმღერა-გართობაში აქტიურად ჩაბმა, მისი მეთაურობა და მხიარული განწყობილობის შეტანა. ყველაში ყოფილია საყოველთაო-სახალხო დღესასწაული „სკინდალა“, რომელიც ოთხ დღეს რძეულდებოდა და კარნავალით გადავბოდა. „და აი, როცა ჩვენს პარტიაში, — წერს ბონჩ-ბრუევიჩი, — გაცხარებული კამათი იყო, როცა პარტია გაითიშა ბოლშევიკებად და მენშევიკებად... ჩვენ ჩვენს კლუბში ვისხედით, დოკუმენტებს

ვსწავლობდით... ვის ჰქონდა სიხარული თავი? უცებ... შემოდის ვლადიმერ ილიას ძე სიციოცხლით სახე, მხიარული“. ვახარებით ლენინის გამოჩენა, რომელსაც ყველანი ქუჩაში გაუყვანია, შეერთებთან ხალხის მხიარულებას, დაუწყიათ მღერა, ხუმრობა და ჩამბულან „საერთო ფერხულში“. მღერას ცეკვა დიპკოლია. ლენინს უტეხენერგოვლად მოუკიდია ყველასათვის ხელი, შეუქარავს წრე რამდენიმე ნიღბოსანი ქალიშვილის გარშემო, კვლავ ამღერებულან, დატრიალებულან და გამართულა საერთო ცეკვა. ყოველივე ეს ნათლად მეტყველებს ლენინის საოცარ ლტოლვაზე, ყველგან და ყოველთვის, როცა კი ამის შესაძლებლობა იყო, ხალხში ყოფილიყო, ხალხს დაახლოვებოდა, რაც, თავის მხრივ, მოწივობს ამ ბუნებრივად ადამიანის „სულიერი ცხოვრების სიმდიდრეს, ინტერესების სიფართოვეს, სიმშვენიერის ინტენსიურ გრძობას“. მართლაც, როგორც ხალხის შვილი და მისი უგულითადი მეჭირანახული, თავისი პირადი დაკვირვებით, ხალხს ლენინი ყოველმხრივ იცნობდა. იგი კარგად იყო გარკვეული ხალხის ყოველდღიურ ცხოვრებაში, ღრმად ჰქონდა შესწავლილი მიწისა თუ ქარხნის მუშის გულსიტკივილი, და აკი ამის გამო მთელი თავის ცოდნა და გამოცდილება ლენინმა მათი კეთილდღეობისათვის ბრძოლას მოახმარა.

ასეთმა მზრუნველობამ დიდი გამოხმაურება ჰპოვა მშრომელთა მასებში, რომლებმაც თავის ლტქებსა და სიმღერებში აღბეჭდეს ლენინის ჰუმანურობა, უბრალობა, გულსიმტკიცება, მისი მეზობილი სული, მტკიცე ნებისყოფა, შორსმჭვრეტელობა და ამით ხალხის ქომავსა და ბრძენ მასწავლებელს ხელთუქმენლი თვლი აუტეს, მისი სახელი უკვდავყვეს. მაღლიერმა ქართველმა გლეხმა ლენინს „ხალხის ბედის გამომხსენელი“ უწოდა. ეს ხატოვანი გამოთქმა გვხვდება ლექსში „თქმულება ლენინზე“, რომელშიც დედა შვილს ასეთი სიტყვებით მიმართავს:

„გულს ჩაინრეგ ეს სიტყვა,
შვილო, გაზრდილი შვილო,
— უკვდავი ლენინი არის
დამხსენელი ხალხის ბედისა“.

თანამედროვე ქართულ ხალხურ სასიძლიერო შემოქმედებაში თავისი უშუალობით გამოირჩევა ერთმნიანი სავანდლორ სიმღერა „ქვირფის ლენინს“, რომელშიც გამოხატულია ხალხის რწმენა, რომ გლეხკაცებმა „სოციალიზმის გზაზედ ლენინმა დაყენა“. მრავალი ავტეობის გადამატანი შუახნის მგოსანი-მომღერალი ალექსი ხუტურაული, ახალი ცხოვრებით ვახალისებული და საბოლოოდ დიამედებული, რომ გადაწყდა მისი ბედი, ააწყობს ვანდლორის ლარებს და ზედ ამაყად დაამღერებს:

მე მაინც იმედი მაქვს,
ჩვენთვის იქნება უშელო,
კლდე ვერ გაუფშვებს მაგარი,
რომ ადღღება ყველაო.
თავისუფლების ნიავმა
ნელ-ნელა დაუბრაო.

სულ გაღიარა ღრუბელი,
მტარვალმა განისვენაო.
მსხვერპლი გაგზავნა უფსკრულში,
წიდ მუშა დააყენაო,
შემაანათა სხივებმა
მუშები დააშვენაო.
მუშის და გლეხის სიმღერამ
ქვეყანა გააშტერაო,
სოციალიზმის გზაზედა
ლენინმა დაგვაყენაო.

მოსკეთ თავადი, მდიდარი
ლუკმა გახადეთ ხმლისაო.
შეგარამ არც მღერებებს ეძინათ —
ჭარი გამოჩნდა მტრისაო,
ყველა კუთხიდან დაიჭრა,
როგორც ტალღები წღვინაო.
დიდხანს უყვია ციმიბარში
გაღატკარა იცის გზისაო;
სადაც მიაღდა ბურჟუეზებს
ყველა მათ ცრემლი სღინაო.
სადაც შემოხვდა ღარიბებს —
შუი ჩამდგარა მზისაო.
ქარხნები მუშებისა,
მწეები — გლეხებისაო.

ამ თანამედროვე ლექსის მუსიკალური ამტყველებსათვის გამოყენებულია ძველბურთი საფანდლორი სიმღერა თავისი დამახასიათებელი მეტრით 6/8 და სინკოპიანი მელოდიით. მარტივი ფაქტურისა და კუბლტურური ფორმის სიმღერას წინ უძღვები ოთხტაქტიანი საფანდლორი შესვალა. საცეკვაო რიტეში მოცემული მელოდია კინეტის ფარგლებში ვითარდება, იწყება ზემო ფარდებში და საფეხურებშივე დაღმავალი მოძრაობით ჯერ მეშვიდე საფეხურზე, ხოლო დასასრულს ტონიკისავე მიემართება. პირველ ტაქტში მისი მელოდიის ტერციული ბეგრები, საკადანსო საქცევეში ტონიკის მრავალგზის გამეორება და დასკვნითი ტაქტის წინ კილოს VII საფეხურის გამოჩენა კიდევ უფრო ამკვლავებს თანამედროვე მუსიკალური ფოკლორის ამ ფრიად თავისებური ნიმუშის ქართული ტრადიციული სიმღერიდან წარმოშობას. პოეტური ტექსტის მსგავსად სიმღერის განწყობილება, მიუხედავად მისი კილოს მინორული მიხრილობისა (ა ეოლიური), ხალისიანია, ოთხტაქტიანი საფანდლორი თანხლების მუსიკისათვის დამახასიათებელია სამხმოვანებებთან შეხამებული უპირატესად სკეუნდლტერციული და კვარტ-კინტური თანაეღერანი, შემავალტონზე (ქართულ დომინანტზე) აგებული, რაც დამთავრებამდე სიმღერის ყველა მუხლს ვასდებს და მხოლოდ საკადანსო ტაქტში გადაწყდება კვინტაში ტონიკაზე. ყოველივე ეს მეტად თავისებურ და უჩვეულო აკომპანემენტს წარმოადგენს. სამაგიეროდ, მიიელი მეფანდურისგან ჩაწერილი სიმღერა „ძვირფას ლენინს“, თავისი მელოდისი შეზღუდულობის მიუხედავად, თანამედროვე ქართული ხალხური მუსიკალური შემოქმედების მეტად საყურადღებო ნიმუშია.

ვანხილულ სიმღერას მუსიკალური სტრუქტურით ეხმარება მიოულტისი სოფელ სონდაში ჩაწერილი ასევე ერთხინიანი საფანდლორი სიმღერა „დიდება ლენინს“.

აქ ასახულია მეფის რუსეთის წინააღმდეგ ლენინის მშობური შეტევა, რამაც საბოლოო გამარჯვება მოუპოვა ოქტომბრის რევოლუციას.

ერთი მეტროზე ბიჭი ვარ,
ვიცი ბილიკი ტვისაო,
არ დამაძინებს ოხერი
ღამით ღმუილი მგლისაო.
დაჯდები მთვარის შუქქვედა,
ხელში ავიღებ წიგნსაო,
ქველა, შაირი უნდა ვიქო
ამ ოცდარი წლისაო...
ბრძანება გამოსულყოი,
ბრძანება ლენინისაო,

ხშირად ხალხი ლენინს ვარსკვლავს და მზეს ადარებს, მაგრამ აქვე მათ შორის მეტად მნიშვნელოვან განსხვავებას ნახულობს, რადგან „მზე მარტულ ღოღინს ანათებს, ხოლო ლენინი ღამითაც მზე არი“. მზის სხივებით მხოლოდ სხეული თბება, სული კი იყინება, რის გამოც „მუშა უმწეოდ კვდება“.

„ლენინის სხივი გულისა
და სულის სიღრმეს წვდებია,
მოყვარეს — განსაკურნავად,
მტერს ლახვარებით ხვდებია“.

ამგვარად, ხალხის შეგნებაში თავისი გულისხმიერებით ლენინი ბოტის, სინათლისა და სიცოცხლის დაუმრეტელი წყაროა.

ლენინის სახელთან დაკავშირებული თანამედროვე ქართული ხალხური მუსიკალური შემოქმედება მისი გარდაცვალების შემდეგ უფრო გაძლიერდა. ლენინის სიკვდილმა, ელვის სისწრაფით რომ მოედო მთელ მსოფლიოს, მშრომელთა მასებში დიდი მწუხარება გამოიწვია. ხალხის ეს გულისწუბილი ლაკონიურად და ღრმად განცდილი არის აღბეჭდილი შემდეგ სტრიქონებში:

მაცნე მოვიდა რუსეთით —
„ლენინი გარდაცვალია!“
თავში დამეცა ბურჟილი,
ფესმადე გამიარაო.

ხალხის გლოვა-წუხილის გამომახატველია აგრეთვე კახური სიმღერა „გარდაიცვალა ლენინი“. მიქმელი ახალგაზრდა მწყემსია. მის მწუხარებას უფრო მეტად ასეველიანებს „ღამით ღმუილი მგლისა“. ნუგეშს იგი მხოლოდ სიმღერაში ნახულობს. ააღუღუნებს ფანდურს, ჩამოთვლის ლექსებს და გვიზიარებს თავის გულის ტკივილს —

რუსეთის წერილ მივიდეთ,
ამავე მოვკვანაო, —
გარდაიცვალა ლენინი,
ჩვენი მოღვაწე მამაო,
რომელმაც ახალ ცხოვრებას
საძირკველ ჩაუყარაო...

ამ სიმღერაში განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევს ბოლო ტაქტები. აქ შესანიშნავად არის აღბეჭდილი ზუნების გლოვა —

მალა მთავა ხეებმა
ტოტები ჩამოხარაო,

ფრინველ შეწვევებს გალობა,
იმთავ იგრძნეს განაოი
ძია ლენინი თუ მოკვდა,
არ მერეა, არა, არაო!

სიმღერის მელოდია მერადია, ამასთან, ემოციური, დაძაბული და საესებით ესტავისება ღრმა განცდით გა-
მოთქმულ ლექსის შინაარსს. საფანდერო თანხლებას შე-
ტრევიბული აქვს ტრადიციული ხერხი — მშვიდი სამხმი-
ანი აკორდებით მიჰყვება მთავარ მელოდიას. თავისი ბუ-
ნებით ეს სიმღერა ცალხმიანი საფანდერო სიმღერის მკა-
ფიო ნიმუშია, თუმცა, წამყვან მელოდიას ზოგჯერ მიჰყ-
ვება მეორე, გაბმული ხმა, რომელიც ხანის როლს ას-
რულებს და ფანდერთან ერთად სიმღერის ფონს წარმო-
ადგენს.

მაგრამ დიდი ბელადის სიკვდილს სასოწარკვეთილმა
როლი გამოუყვებია. ხალხს სწამს, რომ ლენინი უყვდავია
და მისი ხსოვნა ხალხის გულში მუდამ იცოცხლებს, რად-
გან ლენინის „მცნება წინ მიუძღვის“ კაცობრიობას და
ბრწყინვალე მომავლისაკენ გზას უკავფავს. ამტომ
არის, რომ ლენინის ხსოვნისადმი მიძენილი სიმღერებში
სევდას და უბედობას ვერ ამოვიციტხათვთ, პირუტუ, თი-
თოთული მათგანი მოუწოდებს უფრო მკიდროდ შეკავში-
რებისა და დარაზმებისაკენ, რათა საბოლოოდ განამტკიცონ
საბჭოთა წყობილება. ანაწვე განაპირობა ამ სიმღერების
მედგარი ხასიათი. მათ შორის დიდი პოპულარობით სარ-
გებლობს მასხარის რაიონის სოფ. კახურში ახალგაზრდა
მოსწავლეოთა თეთმოქმედი გუნდისაგან ჩვენს მიერ ჩა-
წერილი გერული სამხმიანი სიმღერა „ლენინის ხსო-
ვნას“.

ლენინ, ოქტომბრის ბელადო,
შენ არა ხარ ჩვენთვის მკვდარი,
მთელ მოსოფლიოს გააღვიძებ
შენგან შემოკრული ზარის.
მართალია, მოკვდა ლენინი,
უღროდ დახუტე თვალი,
მაგრამ შენი საქმეებით
ხარობს შენი მომავალი.
შენ იყავი მხენ, გულადი,
დაკარგებით მუშის მკველი,
მჩაგვრელების კლანჭებიდან
ტანჯულ ხალხის გამოხსნელი.
შენით ხარობს წოთელ რაზმი,
წინ მიუძღვის შენი მცნება,
კომუნისზი ჩვენ გვიღობის,
მტრები წელში იკეცება.
კომუნისზის გამაჩვენება
განამტკიცებს მუშის გულსა —
გაუმარჯოს წოთელ დროშას,
ლენინისზით მოკარგულსა!

სიმღერა აგებულია მკვეთრ რიტმზე, ფართოდ გა-
ლილო მელოდიურ მოძრაობაზე ყველა ხმაში, ამასთან, გა-
მოირჩევა რთული ფაქტურით და მუსიკალური გამოისა-
ხველობის მთლიანი ხერხების ოსტატური გამოყენებით.
სიმღერის მუსიკალუებისას ლექსს წამძღვარებელი აქვს
ქართული ხალხური სასიმღერო შემოქმედებისათვის და-
მხასისათებელი შეძახილები: „ერულია და, ჰეი, ვაილა-
და, ვაპა, აპა, ჰე“. ამას მხოლოდ ბანების დამწყები ჯგუფ-

ფი ასრულებს, შემდეგ მათ უერთდება მთელი გუნდი,
რომელიც მღერის მთავარ ტექსტს და გერული მუსიკა-
ლური ფოლკლორისთვის დამახასიათებელი სიმკვირცხ-
ლით, ხმათა რთული კონტრასტული შეხანებით და და-
უღდეგარი მოძრაობით მიჰყავს ბოლომდე ყოველი კუპ-
ლეტი. დამთავრებისას სიმღერა კვლავ უბრუნდება შე-
ძახილზე ყველა ხმაში, რაც მის ორიგინალურ მხარეს
წარმოადგენს. პირველ ხმაში შემოხვევა კრიმინალის
მსგავსი ელემენტები პირველი ოთხი ტაქტის მანძილზე
და შემდეგ მერვე და მეათე ტაქტებში, რაც ასევე ახასია-
თებს მთელ რიგ გერულ სიმღერებს. ამ ლექს-სიმღერაში
მხატვრულად აისახა ლენინის გულადობა, მისი იდეების
ცხოველმყოფელობა, საოცარი ორგანიზებულობა, სა-
ხელმწიფო მოღვაწეობის მრავალმხრივობა, ხალხის და-
რახმულობა ლენინის იდეის გარშემო. იგი მტკიცედ ტე-
ვიდა მშრომელთა მასების ცხოვრებაში. ამ პოეტური შე-
ქსტის საფუძველზე აღმოცენდა არაერთი სიმღერა გუ-
რის სხვადასხვა სიფველში. საერთოდ, საუელისხმოა,
რომ ამ სიმღერის ყველა ნიმუში სწრაფად გავრცელდა
საქართველოს სხვა რაიონებშიც. თითოეული მათგანი
ახალ მუსიკალურ მასალაზე აგებული და დამოუკდე-
ბელ სიმღერას წარმოადგენს. გარდა ზემოთ მოტანილი
სიმღერისა, ჩვენთვის ცნობილია კიდევ სამი სიმღერა: ა)
„ბელადის სიკვდილზე“ ხალხური კომპოზიტორის, გუ-
რული სიმღერა-გალობის დიდოსტატის, ხელოვნების დამ-
სახურებელი მოღვაწის არტედ ერკომაიშვილის მიერ შე-
ქმნილი, ბ) ამბროლაურის რაიონის სოფ. სინათლში თე-
თმოქმედი გუნდისაგან (ხელმძღვანელი ივ. შვალაძე) ჩა-
წერილი „ლენინ, ოქტომბრის ბელადო“ და ე) კომპოზი-
ტორ გრიგოლ კოკელაძის მიერ ჩაწერილი ამავე სახელ-
წოდების, ხოლო მუსიკალური ენის მხრივ განსხვავებუ-
ლი ნიმუში. პირველი და მესამე სიმღერა პოლიფონიური
აღნაგობისა და ამ მხრივ ემსგავსება სიმღერას „ლენინ-
ის ხსოვნას“. რაც შეეხება მეორე სიმღერას — „ლენინ,
ოქტომბრის ბელადო“, იგი ფრიად განსხვავდება ამავე ტე-
ქსტზე შექმნილი სხვა სიმღერებისაგან. მართალია, აქაც
კვლავ გამოყენებულია გერული სასიმღერო შემოქმედ-
ლისათვის დამახასიათებელი მუსიკალური გამოისახველო-
ბის ხერხები, მაგრამ ამ შემთხვევაში მის საფუძველს წარ-
მოადგენს არა პოლიფონიური, არამედ პოლიფონიური
მრავალხმიანობა, რასაც ვამჩნევთ უმთავრესად გერულ
ლირიკულ სიმღერებში. ამბროლაურის რაიონში ჩაწე-
რილი ვარიანტი „ლენინი, ოქტომბრის ბელადო“ — მეტად
ორიგინალურია, შედგება ერთმანეთისაგან განსხვავებუ-
ლი ორი ნაწილისაგან — მელოდიური პირველი ნაწილი
მშვიდი, თავდაპირვლი მოძრაობით ვითარდება. მას მო-
სდევს აჩქარებულ ტემპში ცოცხალი მეორე ნაწილი, მა-
ხვილი რიტმით. ყურადღებას იქცევს ამ სიმღერის კიდევ
ერთი განსაკუთრებულობა. მისი ორი ნაწილი ერთმანე-
თისაგან იმიტაც განსხვავდება, რომ მეორე ნაწილი აგე-
ბულია ორიგინალურ მუსიკალურ მასალაზე, ხოლო პირ-
ველ ნაწილში გამოყენებულია უძველესი ქართული ხალ-
ხური საწესო სიმღერის ფართოდ ცნობილი გერული ვა-
რიანტი „ბატონებო“. ეს, თავის მხრივ, ნათლად მოწმობს,

რომ თანამედროვე ხალხური სიმღერის შექმნისას, არაიშვიათად, ქართული ხალხური სასიმღერო შემოქმედების ძველ ნიმუშებს მიმართავდნენ. საგულისხმოა, რომ თანამედროვე სოფელში მღერიან არა მხოლოდ ფოლკლორული შემოქმედების ნიმუშებს, არამედ აგრეთვე ქალაქიდან შემოსულ თანამედროვე პროფესიულ საგუნდო ნაწარმოებებს. მათ შორის ცნობილია დიდი ბელადისადმი მიძღვნილი სამხმიანი საგუნდო სიმღერა „ლენინის ხსოვნას“, რომლის ავტორია საგუნდო დირიჟორი ზაქარია ხატიაშვილი, პოეტური ტექსტი ეკუთვნის ვ. ციმბირელს. 1924 წელს, ხალხური ვარიანტის სახით დაწერილი ეს სიმღერა სწრაფად გავრცელდა საქართველოში. ამას ხელი შეუწყო, ერთი მხრივ, ლექსმა (თუმცა ნაკლებ მხატვრულმა), თავისი შინაარსით მებრძოლი ხალხის სულიანსკვეთების ამსახველმა, მეორე მხრივ, მუსიკის სიმარტივემ და ფართო მასებისათვის მისაწვდომობამ. სიმღერა ორი მთავარი ნაწილისაგან შედგება — პირველი გადმოგვცემს ლექსის შინაარსს, მეორე — რედერენის სახით არის მოცემული და აგებულია მომწოდებლური ხასიათის ტექსტზე:

მაშ, ძმებო, წინ, მედგარად, კომუნაზმისათვის,
გავწიროთ თავი ლენინაზმისათვის!

რედერენი მოსდევს ლექსის ყოველ კუბუცს და მეორდება ორჯერ. სიმღერის სიუჟეტი გადმოგვცემს ორ განწყობილებას — ლენინის გარდაცვალებით გამოწვეულ ხალხის გლოვას, რასაც უპირისპირდება მასების მზადყოფნა მშრომელთა რიგების გასამტკიცებლად.

მოკვდა ლენინი, სტირის ქვეყანა,
ასეთი გმირი, ბიჭებო, იშვება განა?

მისამღერო — მაშ, ძმებო...

და დღეს თუ ვგლოვობთ, თან ვამტკიცებთ რიგებს
და ამით შევასრულებთ მათს დანაშაურებს.

მისამღერო — მაშ, ძმებო...

სიმღერა მთავრდება ხალხის ფიციით, რომ განავრძობს მტრების წინააღმდეგ შეუპოვარ ზრბოლას:

და დღეს ცივ საფლავზე ფიცს ვსვდებთ ერთხმად
რომ მტრის წინ უშიშრად (ძმებო) ვიბრძობებთ მედგარად!
მისამღერო — მაშ, ძმებო...

მართლაც, ეს სიტყვები ლიტონი არ გამოდგა, ხალხმა თავისი ფიცი პირნათლად შეასრულა — მოძმე ხალხებთან ერთად, ქართველები მუდამ მტკიცედ იცავდნენ და ახლაც ფიზიკურ დარჯად უდგანან საბუთა ქვეყნის შეუვალობას, რომელსაც საფუძველი დაუდო და განამტკიცა ვლადიმერ ილას ძე ლენინმა!

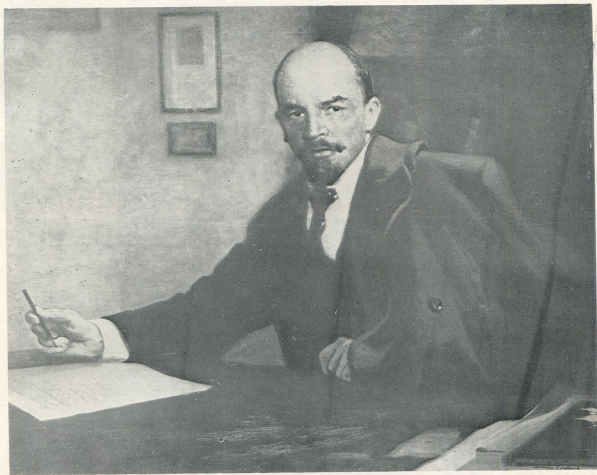
დასასრულ, უნდა აღინიშნოს, რომ ლენინისადმი მიძღვნილი ქართული ფოლკლორული სიმღერების უმრავლესობაში ხალხს დიდი მოწიწებით შეუჩრჩევია მხატვრული გამოთქმანი პროლეტარიატის ბელადის სიბრძნის, უდიდესი უბრალოებისა და ადამიანობის გამოსახატავად.

ლენინის სახე უარნერულ ტილოებში

ლეილა თაბუკაშვილი

ძარბაზული სახელით ლენინიანა ეროვნული მხატვრული შემოქმედების ერთ-ერთ უთვალისწინოეს ნაწილს წარმოადგენს. სხვადასხვა დროს და სხვადასხვა დარჯში ამ დიდ თემანზე შექმნილი მრავალრიცხოვანი ნაწარმოებები ხალხის გულსა და ცხოვრებაში დაძვინდრდა, როგორც მისი ყოფისა და შრომის, მომავალზე მისი ფიქრისა და ოცნებებისაგან განუყოფელი და მარად შთამბეჭებელი. ფუნჯისა თუ საჭრეთლის ქართულმა ოსტატებმა შექმნეს ჭეშმარიტი მხატვრული ღირებულების ქმნილებები, რომლებშიც გაცოცხლდა რევოლუციის ისტორია, აისახა ხალხის დარაბუნებლობა და შემართება ძვე-

უ. ჭაფარიძე

ვ. ი. ლენინი

ლის დამხობისა და ახლის აშენებისათვის. გაცივდა პროლეტარიატის დიდი ბელადის მოღვაწეობის ეპიზოდები, მისი შთაგონებული სახე.

ძნელია თუნდაც მარტო აღნუსხო და ჩამოთვალო დღემდე საბჭოთა ქანდაკებაში, ფერწერასა და გრაფიკაში ამ თემაზე შექმნილი მხატვრული ნაწარმოებები, მონუმენტური განხრისა თუ დაზღური ხასიათის ნამუშევრები. ლენინის სახით, მისი მოღვაწეობით შთაგონებული ტილოები და ქანდაკებები, როგორც ცნობილია, იქმნება მსოფლიოში პირველი სოციალისტური სახელმწიფოს დაბადების პირველივე დღეებიდან.

ეროვნული ხელოვნების განვითარების გზაზე მდიდრდება და სულ უფრო მაღალ-მხატვრული ქმნილებებით იცხება ქართული საბჭოთა სახვითი ლენინიანა. უკვე 20-იანი წლებიდან დაწყებული მოქანდაკეები და ფერმწერლები ცდილობენ წარმოსახონ გენიალური ბელადის სახე, მისი მრავალმხრივი პიროვნული ნიშნებით, პორტრეტებსა თუ მრავალფეროვანი თემატურ კომპოზიციებში უჩვენონ ხალხთა მასებისა და მისი წინამძღოლის ურთიერთრწმენა და ურთიერთავე დადება დასახული მიზნის განხორციელებისათვის ბრძოლაში.

როგორც ცნობილია, ქართული ქანდაკების

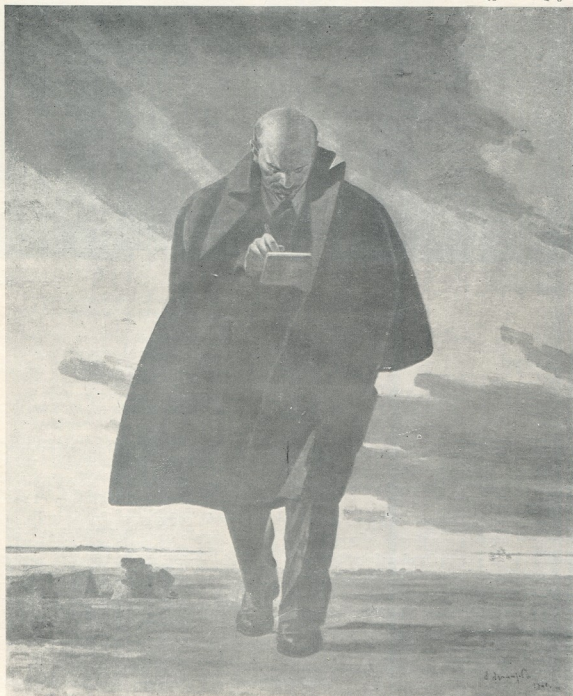
ფუქემდებლის იაკობ ნიკოლაძის სახელოან დაკავშირებულია ლენინის პირველი სკულპტურული პორტრეტები. 1925 წლიდან დაწყებული, მოქანდაკემ თხუთმეტამდე პორტრეტი შეასრულა ბიუსტებისა და რელიეფების სახით. განსაკუთრებული მხატვრული ღირებულების ნაწარმოებები შექმნა მან თავისი სიცოცხლის ბოლო წლებში,—1947 წელს შესრულებული «ლენინი „ისკრის“ პერიოდ-

ში» საბჭოთა ლენინიანას ერთ-ერთ ღიდე-ბულ შენაძენს წარმოადგენს.

ვანუზომელია ქართველ მოქანდაკეთა ღვაწლი ლენინის პორტრეტებისა და მონუმენტური ძეგლების შექმნის საქმეში. ეს ქმნილებები ცხადყოფენ საჭრეთლის ქარ-იველ ოსტატთა ფართო მხატვრულ-პროფე-სიულ შესაძლებლობებს ისეთი ღიდი მას-შტაბის ამოცანის წარმატებით დაძლევაში,

ბ. ბლოვანი

ლენინი რაზლოვში

ქ. ხუნდაძე

ცხრა დღე, რომელზეც შესძრა მსოფლიო

როგორცაა გენიალური მოაზროვნისა და დიდი რევოლუციონერის მხატვრული სკულპტურული სახის წარმოსახვა.

ქართული სახვითი ლენინიანას შესანიშნავ ნაწილს წარმოადგენს ფერწერითა და გრაფიკოსთა შემოქმედება. ისტორიულ-რევოლუციური ეპოქის ნაწარმოებებში, პორტრეტებში, პლაკატებში, დაზუგური გრაფიკის ნიმუშებში ფართო ასახვა ჰპოვა ოქტომბრის რევოლუციის შემოქმედი-ბელადისა და მისი თანამებრძოლების, ხალხის თემამ. ამ დარგებშიც, ისევე, როგორც ქანდაკებაში, უკვე ოციანი წლებიდან იქმნება მრავალფიგურიანი თემატური კომპოზიციები, პორტრეტები. ივანე ვეფხვაძე ერთ-ერთი პირველთაგანია, ვინც მთელი შემოქმედების მანძილზე სიყვარულთა და ვატაკებით მუშაობდა დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის ბელადების, მარქსიზმის თეორეტიკოსთა, ისტორიის შემოქმედის — ხალხის მხატვრული სახეების შექმნაზე. გავიხსენოთ ტილოები „კარლ მარქსი და ფრიდრიხ ენგელსი ლუვერში“, „ლენინი და ლუნაჩარსკი“, „ლენინი და კრუსკაია შეიკარაიში“, „ლენინის პორტრეტი“, გავიხსენოთ მრავალფიგურიანი კომპოზიციები „ლენინი ოქტომბერში“, „ოქტომბრის შტაბი“, „აპრილის კონფერენციის წინ“, რომლებშიც დიდი სიბოთით და სიმართლათაა დახატული უბრალო ადამიანები — რევოლუციის ჯარისკაცები. ბელადის ხელმძღვანელობით დარაზმული ხალხის ერთიანობა, მისი ერთგულება დასახული მიზ-

ნისადმი ამ ტილოებზე მართალ, მეტყველ სახეებში ვაცოცხლდა.

ბოლო პერიოდის ქართული ფერწერა და გრაფიკა განსაკუთრებით გამდიდრდა ლენინის მოღვაწეობითა და ლენინური იდეების გამარჯვებით შთაგონებული ნაწარმოებებით. ამ სიმდიდრეს კარგად წარმოაჩენს ხოლმე არა მხოლოდ ის ვრცელი სპეციალური გამოფენები, რომლებიც დიდი ბელადის დაბადების თარიღს ეძღვნება, არამედ რიგითი თემატური გამოფენებიც. ქართულ მხატვრობაში მოსულმა თაობებმა ახლებურად გადაწყვიტეს და შთამბეჭდავად წარმოსახეს რევოლუციის გამარჯვების, მომავლის შენების თემები.

ქართულ ლენინიანაში საფულისხმო წვლილი შეიტანა 1960 და 1970 წლების დიდმა რესპუბლიკურმა გამოფენებმა, რომლებიც ვ. ი. ლენინის დაბადების 90 და 100 წლისთავს მიეძღვნა. ფუნჯის და საჭრეთლის ოსტატთა მიერ აქ წარმოდგენილ ნამუშევრებში სხვადასხვა შეუქმე, მრავალფეროვანი იდეურ-მხატვრული ჩანაფიქრის საფუძველზე შეისხა ხორცი ბელადის სახემ, ცალკეულ ქმნილებაში ხაზი გაესვა ლენინის პიროვნების ამა თუ იმ მხარეს, ამა თუ იმ სახასიათო ნიშან-თვისებას, აისახა მისი მოღვაწეობის სხვადასხვა ეპიზოდი. ექსპოზიციებზე მრავლად იყო ნაწარმოებები, შთაგონებული ლენინური იდეების გამარჯვებით. საბჭოთა ხალხის დღევანდლობამ, ქალაქად თუ სოფლად მისმა გმირულმა შემოქმედებებმა:

ი. ვეფხვაძე

ლენინი ოქტომბერში

ზრომამ და ამ შრომით მოპოვებულმა ცხოვრებისეულმა სიკეთემ მეტყველი ასახვა პპოვა ქართული მხატვრობის ყველა დარგსა და ეანრში.

ჩვენ აქ გავიხსენებთ მხოლოდ ზოგიერთს იმ ქმნილებებიდან, რომლებშიც ქართველმა ფერმწერლებმა ვლადიმერ ილიას ძე ლენინის სახე აღბეჭდეს პორტრეტულსა და თემატურ კომპოზიციებში.

ლენინის რამდენიმე ფერწერული და გრაფიკული პორტრეტის ავტორია საბჭოთა კავშირის სახალხო მხატვარი უჩა ჯაფარიძე. ტილოებში რევოლუციის ბელადი სამუშაო ატმისფეროშია გამოსახული, მას თავის კაბინეტში ეხედავთ, საწერ მაგიდასთან. შვეიდი აიზა, თავისთავში ჩაღრმავებული, ფიჭიანი მზერა გენიალური მოაზროვნის მართალ დახასიათებას იძლევა. უჩა ჯაფარიძის — პორტრეტის ამ დიდოსტატის შემოქმედებისათვის საერთოდ ნიშნადობლივია პიროვნების შინაგანი ბუნების, მისი სულის ღრმა წყნობა, ძალზე უბრალოდ გადმოცემა იმ სახასიათო შტრიხებისა, ასე ზუსტად რომ მიხაზავს და წარმოაჩენს ამა თუ იმ მოდელის თავისებურებებს. შვეიდი და კეთილშობილი ფერადივანი შეხამებები, შეუჩრდი-

ლის საფუძველზე მთავარისა და მეორეხარისხოვანის დამიჯვნა, სკულპტურულად მყარი ნახატი — ყოველივე ეს ლენინის ამ პორტრეტებს შინაგანი სიდიადითა და მკაფიო სახეობრივი ძალით აღვსებს.

სხვაგვარი კუთხიდან დაინახა და წარმოსახა ვ. ი. ლენინის სახე საქართველოს სახალხო მხატვარმა კორნელი სანაძემ თავის ერთ-ერთ სურათში, რომელსაც „ლენინი რაზლივში“ ჰქვია. ბელადის მისსავე პორტრეტისაგან განსხვავებით, ამ ნაწარმოებში მხატვარმა აქცენტი გადაიტანა ლენინის პოეტურ ბუნებაზე. ილიჩი გამოსახულია მდინარის პირას, მდელიოზე ჩამომჯდარი, პალტომოსხმული, ქედლი. მის ირგვლივ ჩრდილოეთის მოქუფრული ცა და ნისლიანი პეიზაჟია, მაგრამ ისე მყუდრო, იდუმალი და წარმტაცია ეს პეიზაჟი, ეს მღუმამარე წყალი, რომ ბოზოქარი სინამდვილისაგან დროებით განრიღებული ლენინი ბუნების მშვენიერების სამზერად განწყობილა და სულიერად ისვენებს მის წიაღში.

ამავე სახელოდებით, — „ლენინი რაზლივში“ — მაგრამ სრულიად სხვაგვარი იდეური ჩანაფიქრის საფუძველზე შექმნა ტილო მ. შინ სრულიად ახლგაზრდა მხატვარმა გუ-

რამ გელოვანმა (1960). კომპოზიტორ-სახეობრივი და კოლორისტული წყობით ეს გახლავთ დიდებული, მონუმენტური ელვადობის ტილო. ლენინის ფიგურა გამოსახულია მოძრავი ღრუბლებით დაფარული ცის ფონზე. პორტრეტი ისე დაბალია, რომ შორს ვაშლილი პეიზაჟი ვიწრო ზოლად იკითხება სურათის ქვედა ნაწილში. პალტოწამოსხმული ლენინი მაყურებლისაკენ მოაბიჯებს და თავდახრილი, დაფიქრებული უბის წიგნაკში ჩანაწერს აკეთებს. ჩამავალი მზითაა განათებული მისი სახე და ქარისაგან აფრიალებული საყელო. კაშკაშა ვარდისფერ ცაზე ამოძრავებულ ლურჯი ღრუბლები, მთელი ეს გარემო თითქოს მის ფიქრებსა და მღელვარებას აპყობს. ნათელ ფონზე გამოსახული ფიგურის მუქი სილუეტი, რომელიც თითქმის მთელ სასურათე სიბრტყეს ფარავს ვერტიკალურად, ამ აღამიანის ტიტანურ სულიერ ძალეზე მიგვანიშნებს. ჩვენ წინაშე რევოლუციის ბელადი, დიდი მოაზროვნე, მეამბოხე, დასახული მიზნებისაკენ მტკიცედ მიმავალი.

გურამ გელოვანი ავტორია ლენინის სხვა პორტრეტებისაც, რომლებშიც იგი აგრძელებს ძიებას და ცდილობს მიაღწიოს მეტ

სრულყოფილებას გენიალური პიროვნების მხატვრული ასახვის საქმეში. მასვე ეკუთვნის დიდი ტილო „ლენინი და კრუშკაია“. ჰქვია მხატვარი ნათელი ცისა და დაბალი პორტრეტის ფონზე გამოხატავს მაყურებლისაკენ მომავალ ფიგურებს. ლენინი და მისი მეგობარი და თანამებრძოლი კრუშკაია, საუბრით ვართულები, დინჯად მოაბიჯებენ. პორტრეტული დახასიათება აქაც მახვილია და მართალი.

ლენინის დაბადების 90 წლისთავისადმი მიძღვნილ გამოფენაზე გამოიტანა ჯიბსონ ხუნდაძემაც თავისი დიდი ტილო „ოქტომბრის დღეები“, რომელიც ამჟამად მარქსიზმ-ლენინიზმის თბილისის ფილიალის ექსპოზიციაშია. მრავალფიგურიანი კომპოზიცია რევოლუციის ხელმძღვანელებსა და ჯარისკაცებს გამოხატავს სმოლნის შესასვლელთან საბრძოლოდ მზადმყოფი მუშების, მეზღვაურებისა და ჯარისკაცების ყურადღება მიპყრობილია ლენინისაკენ, რომელიც სიტყვიერ მიმართავს მათ. ფიგურები ისეა განლაგებული სურათზე, რომ იქმნება ერთგვარი რკალი, რომლის ცენტრს ლენინისა და სტალინის ფიგურები წარმოადგენს, ამგვარმა კომპოზიციურმა სქემამ ხელი შეუწყო ნაწარმოების

კ. ხანაძე

ლენინი რაზლოვში

იდუროი შინაარსის გამოკვეთას — შექმნა მათ ირველვე ხალხთა მასების მჭიდრო და რაზმულობის შთაბეჭდილება. სურათში თითოეული ფიგურა ინდივიდუალური ნიშნებითა დახასიათებული, ამავე დროს, მათში ბევრია ზოგად-ტიპურები. ერთიანი სულისკვთება, რევოლუციის საბოლოო გამარჯვების, მისი ბეზადების რწმენა იკითხება. ყოველი პერსონაჟის იერში. წიფილი დროშები, ჯარისკაცებს რომ ხელთ უპყრიათ, მეტყველ აქცენტებს ქმნის სურათში და ამზობებული ხალხის ძლევამოსილების სიმბოლოდ იკითხება.

რევოლუციის გამარჯვების პირველი წუთები აქვს ასახული ალექსი ვეფხვაძეს ტილოზე „ლენინი სმოლში“. მრავალფიგურანი კომპოზიცია აქ ფიზიკითაა გაშლილი. ბრძოლავადანდლი ჯარისკაცები და მეზღვაურები გაბრწყინებული სახეებით, სიხარულის ღიმით მისჩერებინან ლენინს, რომელიც სწრაფი ნაბიჯებით ჩაუვლის მათ გვერდით. ბელადს ახლა ახალი საზრუნავი, ახალი პრობლემები ესახება, მისთვის შეჩერება, შეყოვნება მოპოვებულის დაკარგვას ნიშნავს. ამიტომაც ისწრაფვის წინ, შემდგომ ამოცანებთან შესაჭიდებლად, ახალი მიჯნების ასაღებად. გვერდით ჰყავს ერთგული, ნაციდი ანამებრძოლები, რომლებიც კვლავ მხარში ამოუდგებიან ამ რთულ გზაზე სანუკვარი მიზნების მისაღწევად. „მთელი ძალაუფლება საბჭოებს!“ — ეკითხულობს წითელ დროშებზე წარწერილ სიტყვებს და გვარანობთ ოქტომბრის რევოლუციის პირველი ქარიშხლიანი დღეების ატმოსფეროს.

ორიგინალურად გადაწყვიტა ა. ვეფხვაძემ ლენინის პორტრეტი. მხატვარმა განიზრახა ამ დიდი ადამიანის ჩვენება არა როგორც მგზნებარე პოლიტიკური მოღვაწის, არამედ როგორც ფაქიზი სულის პიროვნებისა, რომლის ადამიანური განსაკუთრებულობის ერთ-ერთი მკაფიო ნიშნი შემოქმედების ტრფიალი და მისი ჰუმანიტი განცდა-შეგრძნება იყო. უფრო ადრე, როგორც ვინაობია, ამავე თემას უძღვნა ივ. ვეფხვაძემაც თავისი სურათი. ლენინი — ხელოვნების დიდი მოყვარული და დამფასებელი — ეს ჩანაფიქრი დაედო საფუძვლად მის ერთ-ერთ ტილოს, რომელზეც ლენინისა და ლუჩინარსკის გზგდავთ სამხატვრო გალერეაში. ვეფხვაძე — შვილმა ლენინი წარმოსახა მუსიკის მოსმენის მომენტში. ფეხი ფეხზე გადადებული და თეთრი მსუბუქი სავარძლის ზურგს მიყრდნობილი, იგი მთელი ფიგურით პროფილშია გამოხატული. მკვეთრი უშქ-ჩრდილი ძერწავს კედლის სადა და ნათელ ფონზე გამოხატულ მის სახეს. უკანა პლანზე, მარცხნივ

თავანდლი რიბალის სილუეტი ისახება. კვდრატის ფორმაში ჩაწერილი კომპოზიცია ძალზე სადად და ლაკონურადაა გადაწყვეტილი, როგორც ფერადოვან-პლასტიკური მასების გაფორმანსორების, ისე ფერწერული შესრულების მხრივ.

მატარებლის კიბის საფეხურთან მდგომი გამოსახა ლენინი გიორგი ჯამბა სურათში „ლენინის დაბრუნება ფინეთიდან“. ორთქლმავალი პეტროგრადში შევიდა, მან თითქმის ეს-ეს არის შეანელა სვლა, სარკმელი თავგამოყოფილი მემამქანე საუკს ამუხრუტებს და თან ვაგზლისკენ იცქიერება. მკვეთრი უშქით განათებული ლენინის სახე და ფიგურა დიდ ქარტახილთან შეხვედრის მოლოდინსა და მზადყოფნას გამოხატავს. მარცხენა ხელი მას ჯერ ისევ მატარებლის სახელურზე აქვს, მაგრამ მთელი არსებით უკვე ამზობებულიებთანაა, მათვე ისწრაფვის. სურათის ლითონისფერი კოლორიტი კარგად პასუხობს მის იდეურ-ემოციურ დედაზარს.

„მიწა — მის მხენელს“ — ასე უწოდეს მხატვრებმა ვაჟა მდივანმა და ზურაბ სამხარაძემ ტილოს, რომელზეც შორს გაშლილი ყამირის ფონზე გზგდავთ ჯირკზე ჩამომქდარი ლენინს. მისი მგზრა პორიზონტისაკენ, გუთთანში შემბული ცხენისაკენ და გუთნისდღედისკენაა მიმართული. მიწა მის მხენელს უნდა ეკუთვნოდეს — ამ თვალსაზრისს გამოხატავს სურათის წინა პლანზე გამოხატული ლენინის ფიგურა. ნაწარმოები ორიგინალურადაა ჩაფიქრებული, თუმცა სახვითად რამდენადმე არამყარია ურთიერთავიზორი გარემო-პეიზაჟსა და კადრს წინ წამოწეულ ფიგურას შორის.

რევოლუციის ჯარისკაცების — ციმბირელ პარტიზანთა და ლენინის თბილი, ცოცხალი სახეები შექმნა ვ. შერპოლომე სურათში „ციმბირელი პარტიზანები ლენინთან“. ნაომარ ვაჟკაცებს ლენინთან გულობილი შინაურული საუბარი გაუმართავთ მის მყუდრო კაბინეტში. სტუმრებისა და მასპინძლის სახეებზე სიახლოებისა და ურთიერთგაგების, გაყოფილი ღიმილი თამაშობს. სურათის ცენტრში პროფილით გამოსახული ლენინის ფიგურაა, იგი სავარძლის კიდზე ჩამომქდარა და მთელი გულისყურით უსმენს მის წინ მჯდომ ახალგაზრდა პარტიზანს. მხატვარს დამაჯერებლად აქვს გადმოცემული საერთო-ფსიქოლოგიური ატმოსფერო სურათში თბილი ავტორისფერ-ოქროსფერბი ჰაბობის და ესეც უწყობს ხელს მყუდროების, ადამიანური სიყვითთა და გულთბილობით საესე განწყობილებების შექმნას.

ჩვენ აქ მხოლოდ მცირე ნაწილი გვიჩვენებთ ლენინიანადან, რომელიც დღემდე შექ-

მის ქართველმა მხატვრებმა. ბევრი შთამბეჭდავი სახე გამოიკვეთა მონუმენტურ ფერწერაშიც, კერძოდ რ. სტურუას, კ. მახარაძის, ზ. ლეკავას და სხვათა ნამუშევრებში. სიმბოლიკისა და ალგორითის ხერხებით გადამწყვეტილი ეს სურათი-პანოები ქართული ფერწერული ლენინიანას საყურადღებო მონაპოვრებია.

შემოქმედითვის მუდამ შთაბავონებელიც და იქნება მსოფლიოში პირველი სოციალისტური სახელმწიფოს დამაარსებლის გლადიმერ ილიას ძე ლენინის მოღვაწეობა და მისი დიადი მიზანდასახულობანი. ეს მიზანდასახულობანი დღეს უკვე ხორცშესხმულია. რევოლუციის ამ ტიტანის, გენიალური პიროვნების მიერ გაცეალული გზით წარმატებით მიდის საბჭოთა ხალხი კომუნისტების მწვერვალების დასაპყრობად. ლენინური იდეების ზეიმი ჩვენს ყოველდღიურ ცხოვრებაში ხელოვანთ აწვდის ამოუწურავ საზღვარს მხატვრულ სახეებში ხორცშესხმულად, ტილოზე, ქანდაკებაში, ნაირგვარ სახეით მასალაში გადასატანად. ქართველი მხატვრები, რომლებმაც საბჭოთა სახელმწიფოს ისტორიისა და თანამედროვეობის ამსახველი მრავალი თვალსაჩინო ნაწარმოები შესძინეს როგორც მხატვრობას, დღეს კიდევ უფრო ნეკტი მომთხოვნელობით და პასუხისმგებლობის გრძნობით მუშაობენ ჩვენი დღევანდელი აღსაბეჭდად, ეძებენ ახალ ხერხებს, სახეით საშუალებებს, იმ ცვლილებათა და იმ ნაშთებების გამომოსაცემად, ქვეყნის წინსვლისა და სწრაფი აღმავალი განვითარების გზას რომ ახასიათებს. ხალხი სულ უფრო მეტ, უფრო მაღალმხატვრულ ქმნილებებს მოითხოვს მხატვრებისაგან. საბჭოთა ადამიანს სურს დღევანდელი მავისცემა, დღევანდელი ადამიანის შემართება იგრძნოს მართალ, შთამბეჭდავ სახეებში და როცა იგი ამას შეიგრძნობს, როცა ტილო თუ ქანდაკება შესძრავს მის სულს, თვითონ ისიც მაღლდება იდეურად და ესთეტიკურად.

ქართველი მხატვრები კვლავაც შექმნიან თავისი ხალხის ცხოვრების ამსახველ დირსეულ მაღალმხატვრულ ნაწარმოებებს.

3. ი. ლენინი საბჭოთა კინოს სათავეებთან

გიორგი დოლიძე

კინემატოგრაფი, მისი ჩასახვიდან, ფართო და ცხოველი მსჯელობის საგანი გახდა. იპართუბოდა დისკუსიები, იქმნებოდა თეორიები, ქვეყნდებოდა სტატიები და წიგნებიც კი კინემატოგრაფის რაობაზე, თავიანთ ავტორიტეტულ მოსაზრებებს გამოთქვამდნენ სახელმთხოველი მწერლები, სახელმწიფო და საზოგადო მოღვაწენი. ზოგჯერ პარადოქსულად ურთიერთსაწინააღმდეგოა ეს შეხედულებანი და კამათიც უჩვეულო ფორმასღებულობს, მაგრამ მთავარი ისაა, რომ უკვე

არსებობს კინემატოგრაფი, როგორც ადამიანის გონების განვითარებისა და სულიერი მოთხოვნების ერთერთი უმაღლესი ფორმა.

ამ მხრივ ყველაზე მეტად დაცალბეული ვართ რუსული პროგრესული აზრისაგან, რომელმაც ახალი მუხის დებიუტი — 1895 წლის 28 დეკემბრის ისტორიული პრემიერა „მშობი ლემბერების სინემატოგრაფიას“ — იმათათვის უდარესად ტრიუმფულ და პერსპექტიულ მოვლენად აღიარა. თუკი ევროპულ თეორეტიკოსთა ერთმა წგულმა (ჩესტერტონი, ბაკელი, დიუამელი) კინემატოგრაფი მხოლოდ „მომართა გასართობ სანახაობად“ მიიჩნია, ხოლო რომანოვების დინასტიის უკანასკნელმა გვირგვინსანმა ნიკოლოზ მეორემ საჭაროდ განაცხადა, კინემატოგრაფი ყოვლად ფული და უფარული გასართობია და მხოლოდ არანორმალურ ადამიანს შეუძლია ამ ბალაგანის გათანაბრება ხელოვნებასთანო, რუსული სულიერი სამყაროს ბრწყინვალე წარმომადგენლებმა — ვლ. სტავსკამ, ლევ ტოლსტოიმ, მაქსიმ გორკიმ, აკადემიკოსმა ივანე პავლოვმა და სხვებმა პირველი ნაბიჯებიდანვე განჭვრიტეს მისი დიდი მომავალი.

განსაკუთრებით თვალსაჩინოა ამ მიმართებით დამსახურება ვლადიმერ ილიას ძე ლენინისა, რომელმაც ჯერ კიდევ რევოლუციამდე, კერძოდ, 1907 წელს, როცა კინემატოგრაფი მორიგე გასართობ ატრაქციონად იყო მიჩნეული, მიუთითა, რომ იგი ხალხთა მასების აღზრდისა და განვითარების ერთერთ უმძლავრეს საშუალებად იქცევა, როგორც კი მას ხელში აიღებენ სოციალისტური კულტურის ნამდვილი მოღაწეები. ამით ვ. ი. ლენინმა დააყენა საკითხი, რომ კინემატოგრაფს იმათათვის მიეღო პარტიული, კლასობრივი ხასიათი. არსებითად ეს იყო ვაგრძელება ლიტერატურისა და ხელოვნების პარტიული ხასიათის პრიციპებისა, რაც ამ დროისათვის ვ. ი. ლენინს, როგორც ცნობილია, თეორიულად უკვე ჩამოყალიბებული ჰქონდა თავის შესანიშნავ სტატიაში „პარტიული რეაგანიზაცია და პარტიული ლიტერატურა“.

1907-1917 წლებში ვ. ი. ლენინი, პოლიტიკური დევნის გამო, საზღვარგარეთ ცხოვრობდა. სწორედ ამ პერიოდში მოამზადა მან რუსეთის პროლეტარიატი ცარიზმთან საბოლოო ბრძოლისათვის, მაგრამ, როგორც სათანადო მონაცემებით ირკვევა, დიდ ბეზღად არც კინოს სახელობე რჩებოდა მხედველობიდან და ასე თანდათანობით ჩაეყარა საფუძველი კინემატოგრაფის ლენინისეულ კლასიკურ შეფასებას, რომელიც დღეს ცნობილია კინოს მილიონობით მოყვარულისათ-

ვის: „ყველა ხელოვნებიდან ჩვენთვის უმნიშვნელოვანესია კინო“.

ამ პერიოდში ნანახი ფილმებიდან ვ. ი. ლენინი განსაკუთრებით გამოაყურებს სურათებს, რომლებიც ცხებოდა სასოფლო-სამეურნეო იარაღების მწარმოებელი მსხვილი ფირმების საქმიანობას. მოგონებათა ამ ციკლში ვ. ი. ლენინს მიუთითებს, თუ ვაჭინო მუწარმეები როგორ არ ითვისებენ დიდ თანხებს, რათა საკუთარი მანქანების საჩუკლამოდ აჩვენონ სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ორგანიზაცია ჩრდილოეთ ამერიკას და კანადის სასოფლო-სამეურნეო ლატიფუნდიებში.

ამას გარდა, ვ. ი. ლენინი ხშირად იგონებდა საზღვარგარეთ ყოფნისას ნანახ „ბრწყინვალედ დადგმულ“ ინგლისურ საბუნებისმეტყველო ფილმებს, რომლებიც მაყურებლებს აცნობდნენ გარეულ ცხოველთა ფრინველთა ცხოვრებას. ვლადიმერ ილიას ძის სიტყვით, ინგლისელი ბუნებისმეტყველ-ყურენი უდიდეს ოსტატობას ამკადნებდნენ, როცა ამ ვადლებებს უშუალოდ ბუნებრივ პირობებში ახერხებდნენ. ამასთან, გარესამყარო აქ ნაჩვენები იყო არა „ერთტონოვანი და ერთფეროვანი ეფექტით“, არამედ მთელი ამ მდიდარი მრავალფეროვნებით, რითაც საერთოდ ველური ბუნების პეიზაჟები და მათი ბინადარი გამოირჩევიან. ყოველივე ამის გამო, ვ. ი. ლენინს მიიჩნია, რომ სათანადო ლექციების თანხლებით, ასეთი ფილმები მეტად სასარგებლო და საინტერესო იქნებოდა „ნაკლებად მომზადებულ მაყურებელს გასანთარებლად“.

მემუარული ლიტერატურით ისიც ირკვევა, თუ რაოდენ ყურადღებას იჩენდა ვ. ი. ლენინი კინემატოგრაფის მიმართ კუნძულ კპარზე ყოფნისას, კერძოდ, 1908-1910 წლებში და ა. შ.

რაც შეეხება თვით ვ. ი. ლენინის თხზულებებს, აქ პირველი კინემატოგრაფი 1911 წლის ნაშრომებში იხსენიება — მხედველობაში გაეკვს ვ. ი. ლენინის სტატია „საგლეხო რეფორმა და პროლეტარულ-გლეხური რევოლუცია“, რომელიც 1911 წლის 19 მარტს (1 აპრილს) გამოქვეყნდა გაზეთ „სოციალ-დემოკრატში“. ამ კუთხით მანიტრერსო მასალებს ვაჟოლობთ, აგრეთვე, ვ. ი. ლენინის სხვა ნაშრომებშიც, როგორცაა: „ქანცის გამოკოცმა“ „მეცნიერული“ სისტემა“, „ტელიორის სისტემა ადამიანის დამონება მანქანის მიერ“, „რევოლუციონი იმპერიალიზმის შესახებ“ და ა. შ. განსაკუთრებით აღსანიშნავია, რა ობიექტური სიწყარაითა და დამაჯერებლობით შეაფასა და დაიწუნა ვ. ი. ლენინმა ფილმი „ბეილისის საქმე“, რომელიც კერძო კინომარწველებმა მელი-

დრამის სახით შესთავაზეს მკურნებელს და, ამდენად, მთელი დოკუმენტური სიმძაფრე ცარიზმის დროინდელი რუსეთის სინამდვილის ამ სამარცხენო საქმისა, ეკრანს მიღმა დარჩა.

ამდენად, ვ. ი. ლენინი ჯერ კიდევ ოქტომბრის რევოლუციამდე დიდი ხნით ადრე დაინტერესდა კინემატოგრაფიით, რადგან მასში დანიხა იდეური ბროლის მასობრივი, თვალსაჩინო აგიტაციის მძლავრი იარაღი. ვ. ი. ლენინის იდეებით შთაგონებული ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის ძლევამოსილად დავიერგუნების შემდეგ კი კინემატოგრაფიი სახელმწიფო საქმედ იქცა და თავის ღირსეულ ადგილს იკავებს მსოფლიოში პირველი სოციალისტური სახელმწიფოს იდეოლოგიურ ფრონტზე. თავისი უდიდესი პრაქტიკულ-თეორიული მოღვაწეობით ვ. ი. ლენინმა სათავეს უდგას საბჭოთა კინოს, სწორედ მისი ხელშეწყობებით გადიდდა ამ მხრედ პირველი ნაბიჯები.

* * *

ცხადია, რომ ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის შემდგომ, სხვა საკითხებთან ერთად, რომელთაც უპირატესი მნიშვნელობა ენიჭებოდათ ქვეყნის სოციალური განახლების საქმეში, დაიხა „მესამე ფრონტის“ ანუ კულტურული მშენებლობის პრობლემა, რომ ხელოვნება პირველი დღეებიდანვე ჩამდგარიყო ჩვენი იდეოლოგიური ფრონტის ავანგარდში. ხელოვნება სწორედ ამ ძლიერ საზოგადოებრივ როლს გულისხმობდა ვ. ი. ლენინი, როცა კლარა ცეტკინთან საუბარში შენიშნავდა:

— „ხელოვნება ხალხს ეკუთვნის. იგი თავისი უღრმესი ფესვებით მშრომელთა ფართო მასების შუაგულს უნდა აღწევდეს. იგი გასაგები და საყვარელი უნდა იყოს ამ მასებისათვის“.

მაგრამ ყოველივე ამისათვის, თვით ვ. ი. ლენინის სიტყვებით იყო ვთქვათ, უპირატესი ყოვლისა, საჭირო იყო საერთო განათლებისა და კულტურის დონის ამაღლება, ურომლისადაც, ბუნებრივია, ფუჭი იყო ყოველგვარი საუბარი ხელოვნების მაღალ იდეალებსა და დანიშნულებასზე.

კინემატოგრაფს, თავისი სპეციფიკის გამო, მეტად თვალსაჩინო როლი შეეძლო შეესრულებინა ამ უდიდეს და უმნიშვნელოვანეს სახელმწიფო კამპანიაში, რაც ვ. ი. ლენინის განმარტებით, მიხნად ისახავდა იმ მილიონობით ადამიანთა ელემენტარულ გათვითცნობიერებას, რომელთაც ერთი სული ჰქონდათ თვლა და საკუთარი სახელის წერა ესწავლათ.

„მესამე ფრონტზე“ წარმატების მისაღწე-

ვად განსაკუთრებით აუცილებელი წინაპირობა იყო ხელოვნების ცალკეული დარგების მით შორის, თეატრისა და კინოს ნაციონალიზაცია. ამას თითქოს არც არაფერი უშობა ხელს, ვ. ი. ლენინის სიტყვებით რომ ვთქვათ, მთავრობის დეკრეტის ბლანკები მზად იყო და ხელისმწიფრასაც ერთი წუთი სჭირდებოდა, მაგრამ ლენინური ხელმძღვანელობის სიბრძნე და სწორი იდეური სურსი იმით გამოვლინდა, რომ ამგვარი ნაციონალიზაცია მხოლოდ მაშინ მოხდა, როცა თვით ცხოველად დააყენა მისი აუცილებლობა. თავდაპირველად კი კინოს საბჭოთა მთავრობამ უწყებრივად განათლების სახალხო კომისარიატს დაუქვემდებარა და ამით ნათლად განსაზღვრა მისი იდეური მიზანდასახულობა რევოლუციის შემოქმედი ხალხის სამსახურში.

1918 წლის მარტში ვ. ი. ლენინმა მოითხოვა, რომ სასწრაფოდ დაეგზავნათ და ამერკაში გაეგზავნათ ცნობილი რუსი კინოპერატორის პ. ნოვიციის „ოქტომბრის გადატარება“ და ჯერ კიდევ რევოლუციამდე იდეო მხატვრულ-ლოკუმენტური ფილმი „მეფე ნიკოლოზ II, თვითმპყრობელი სრულიად რუსეთისა“ (სტენიის ავტორი ა. ვიზნენსკი, რეჟისორები ა. ივონინი და ბ. მიხინი). პირველი — დოკუმენტური კინოსურათთა დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის, მეროში კი უხვადაა გამოყენებული ამისდროინდელი რუსეთის სინამდვილის მესამედი დოკუმენტური კადრები, რაც ისტორიული ქრონიკის დამაჯერებლობასა და ცარიზმის პოლიტიკის მამხილებელ ძალას ანიჭებს ამ სოციალურ ფილმს და ვ. ი. ლენინმა სწორედ ამის გამო მოითხოვა მისი გაგზავნა საზღვარგარეთ.

ვ. ი. ლენინი პირდაპირ მიუთითებდა, რომ ახალი, კომუნისტური იდეებით გამსჭვალული, საბჭოთა სინამდვილის ამსახველი ფილმების წარმოება ქრონიკით უნდა დაეიწყეთ, მაგრამ ეს უნდა იყოს ქვეყნის ცხოვრების არა მშრალი ინფორმაცია, არამედ ისეთივე სულისკვეთების საზოგადოებრივი პედაგოგიკა, როგორც ჩვენი საუკეთესო გაზეთები. შესაძლოა, სწორედ ამიტომაც იჩინდა ვ. ი. ლენინი განსაკუთრებულ ყურადღებას კინოდოკუმენტალისტების მიმართ. 1918 წლის 8 ივლისს სახალხო კომისარიატს საბჭომ ვ. ი. ლენინის თავმჯდომარეობით განიხილა ა. ვ. ლენინარსკის მიერ შემოტანილი წინადადება განათლების სახალხო კომისარიატის კინოგანყოფილების ოპერატორებისათვის ე. წ. შეუვალბის მანდატების გაცემის თაობაზე და დადებითად გადაწყვიტა იგი. ამით საბჭოთა მთავრობამ დიდ წილს და მზარეველობა გამოუცხადა ახალი ცხოვრე-

ბის პირუთენელ მებატონეებს და, ამდენად, კიდევ უფრო გაზარდა მათი აქტიუობა და რევოლუციური ენთუზიაზმი.

1919 წლის დასაწყისში, როცა რუსეთის მუშებისა და გლეხებისათვის საბოჭლოაქო ომი და ინტერვენცია, ვ. ი. ლენინის გამოთქმით, არახულ უბედურებას, ხელმოკლეობას და მსხვერპლს ნიშნავდა, სახალხო კომისარათა საბჭომ ვ. ი. ლენინის თავმჯდომარეობით „კინემატოგრაფის გადაუღებელი საპროგრამისათვის“ სახელმწიფო ხაზინიდან გამოყო 10 მილიონი მანეთი. როცა გაეჩვენებოდა, რომ კინოსტუდიის მემონტაჟეს იმ დროისთვის თეატრი ჯამავირი 720 მანეთი ჰქონდა, მაშინ ვასაგები გახდებოდა, თუ, მიუხედავად უმძიმესი ეკონომიური მდგომარეობისა, საბჭოთა მთავრობამ რაოდენ სოლიდური თანხა გაიღო სამამულო კინემატოგრაფისათვის.

ახლაგზარდა საბჭოთა რესპუბლიკის იდეური პროპაგანდის საქმეში განსაკუთრებით დიდი როლი შეასრულეს სრულიად რუსეთის ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის სააგიტაციო გეგმმა და მატარებლებმა, რომელთა შექმნის ინიციატორი ვ. ი. ლენინი იყო. 1918 წლის 27 დეკემბრიდან 1920 წლის 12 დეკემბრამდე ხუთმა სააგიტაციო მატარებელმა და ერთმა გემმა სულ ჩაატარეს 20 რეისი, რომელთა დროსაც მოემსახურნენ 96 საგუბერნიო და 189 სამაზრო ქალაქს, 468 სოფელსა და 14 ქარხანას, მოეწყო 1891 მიტინგი და ა. შ. სხვა მნიშვნელოვან ღონისძიებებთან ერთად, ჩატარდა 1962 კინოსეანსი და 106 კონცერტი, რომელთაც დაესწრო 2.216.000 კაცი, ე. ი. თითოეულ ღონისძიებას საშუალოდ ესწრებოდა დაახლოებით 1058 კაცი.

როგორც ეხედათ, მეტად შთაბეჭდილებელი ციფრებია და, ამდენად, ვასაგებია, რომ ასეთ ცოცხალ, დროულსა და მიზნიდველ აგიტაციას არც შეიძლებოდა სასურველი შედეგი არ მოჰყოლოდა და ვ. ი. ლენინიც სწორედ ამიტომ იჩენდა ამ საქმისადმი განსაკუთრებულ ყურადღებას — ყოველმხრივ ხელს უწყობდა მათ მომარაგებას აუცილებელი ლიტერატურითა და ფილმებით. ნ. კრუჟსკაია, რომელიც გემ „კრასანია ზევზდას“ გაჰყავდა კომისარად, შემდგომში იგონებდა, წასვლის წინ მთელი ღამე იმაზე ვლაპარაკობდით, თუ რა უნდა გაგვეკეთებინა, რით დავხმარებოდით მოსახლეობას, ყველაზე მეტად რაზე გავგემახვილებინა ყურადღება, შემდეგ ილიჩმა სადგურშიც გამოგვაცილა და გვითხრა, რეგულარულად ვამოწერეთ და პირდაპირი ხაზით დამირეკეთო.

„კრასანია ზევზდას“ 800 ადგილიანი კინოდარბაზი ჰქონდა, მაგრამ როცა ფილმის

უ. ჯავახიძე

ვ. ი. ლენინი

სანახავად ხალხი დარბაზში აღარ ეტეოდა, სენახები უშუალოდ ზღვის ნაპირთან იმართებოდა, სახელდახელოდ აღმართულ ეკრანს უამრავი ხალხი აწყდებოდა.

1919 წლის მეორე ნახევარში ცხადი გახდა, რომ ოქტომბრის რევოლუციის შემდგომი გამოცდილება და ქვეყანაში შექმნილი მდგომარეობა უკვე გარდუვალს ხდიდა კინემატოგრაფის დაუყოვნებელი ნაციონალიზაციას. აშკარა საშიშროება შეიქმნა იმისა, რომ რუსული კინემატოგრაფის ცენტრი მოსკოვიდან საბოლოოდ გადაინაცვლებდა არა რომელიმე სხვა ქალაქში, არამედ თეთრგვარდიელების მიერ ოკუპირებულ ყრიმში, რაკი რევოლუციის პირველი დღეებიდანვე კერძომესაკუთრებულ ფირმებს სულ სამხრეთისაკენ ეპირათ თვალი.

და აი, 1919 წლის 27 აგვისტოს, ვ. ი. ლენინმა, როგორც საბჭოთა რუსეთის სახალხო კომისარათა საბჭოს თავმჯდომარემ, ხელი მოაწერა ისტორიულ დეკრეტს კინოს ნაცი-

ოქტომბერის კრებლში ვ. ი. ლენინისათვის, მაქსიმ გორკის ინიციატივით, მოეწყო ამ ფილმის სპეციალური სენსი, რომლის დამთავრებისთანავე იქვე, დარბაზში გაიმართა ნამდვილი დისკუსია ძველი და ახალი მეთოდის მომხრეებს შორის. დისკუსია აღდგინა გარკვეულად.

1955 წელს ი. ექვლიაძეს იგონებდა, თუ როგორ დამთავრდა ეს ცხარე კამათი: ბოლოს, როდესაც „ცენტრფის“ თავმჯდომარემ თქვა — თეორიულად ყველაფერი ეს კარგია, მაგრამ ინტერგუმში ტრავმა ხომ არა ვაქვსო, ვ. ი. ლენინმა მკითხა თუ სად იყო გადაღებული ტრავმის ის წყობილება, ყველამ ახლახან რომ ენახეთ ეკრანზეო. „ჰიდროტრავმაზე“ — ვუპასუხე. ვალდებურ ილიას ძემ ყველას პაღობა გადავიხადა, სწრაფად მიტრიალდა და წავიდა“.

ასე გადაწედა კინემატოგრაფის თვალსაჩინოების წყალობით ტრავმის მოპოვების ახალი ჰიდროვლიკური მეთოდის პრაქტიკაში დანერგვა. ვ. ი. ლენინისათვის ნათელი გახდა ამ სახალისი ეფექტურობა და ამიტომაც გამოაცხადა იგი „პირველხარისხოვან სახელმწიფო საქმედ“. 1920 წლის 22 დეკემბერის საბჭოების VIII სრულიად რუსეთის ყრილობაზე გამოსვლისას ვ. ი. ლენინმა მოუწოდა დღევანდებს ენახათ ეს ფილმი.

განსაკუთრებით უნდა შეგვიხსენებდეთ ვ. ი. ლენინის ცნობილი კინოდირექტივებზე, რაც 1922 წლის 17 იანვრით თარიღდება. ამ დირექტივებში, უბრაველეს ყოვლისა, ხაზგასმულია იმის მოთხოვნა, რომ ყოველგვარ სანაბობას თვალყურს უნდა ადევნებდეს განათლების სახალხო კომისარიატი, რომ სწორედ მან უნდა გაუკეთოს სისტემატიზაცია ამ საქმეს. ვ. ი. ლენინი მიუთითებს, რომ ყველა ფილმი, რომელიც კი ჩვენში უჩვენებენ, რეგისტრირებული და აღრიცხული უნდა იყოს განათლების საქმეთა კომისარიატში, ხოლო ყოველი კინოსენსის პროგრამისათვის დადგინდეს განსაზღვრული პროპორცია: ა) გასართობი ფილმები, სპეციალურად რეკლამის და შემოსავლისათვის (რა თქმა უნდა, უხამსობისა და კონტრარევიუციის გარეშე) და ბ) სათაურით, „მსოფლიო ხალხთა ცხოვრებლად“ სპეციალურად პროპაგანდისტული ხასიათის ფილმები, ვთქვათ, ინგლისის კოლონიალური პოლიტიკა ინდოეთში, ერთა ლიგის მუშაობა და ა. შ. მაგრამ, შენიშნავს ვალდებურ ილიას ძე, მარტო კინოფილმები კი არ უნდა ვაჩვენოთ, არამედ პროპაგანდისტული მიზნისათვის საჭირო და გამოსადეგი ფოტოსურათებიც სათანადო წარწერებით.

ამასთან, ვ. ი. ლენინი მოითხოვს:
„...უნდა მივაღწიოთ იმას, რომ კერძო

მესაკუთრეთა ხელში მყოფმა კინოთეატრებმა სახელმწიფოს საკმაო შემოსავალი მისცენ იჯარის სახით, მეწარმეებს უფლება მიენიჭოთ გაზარდონ ნომრების რაოდენობა და შემოიღონ ახალი ნომრები, მაგრამ განათლების სახალხო კომისარიატის აუცილებელი ცენზურით და იმ პირობით, რომ შეინარჩუნებენ პროპორციებს გასართობ სურათებსა და პროპაგანდისტული ხასიათის ისეთ სურათებს შორის, რომელიც ეწოდებათ „ყველა ქვეყნის ხალხთა ცხოვრებლად“, რათა მიუწვევლემ დაინტერესებული იყვნენ ახალი სურათების შექმნითა და წარმოებით. მათ ამ ჩარჩოებში უნდა მიეცეთ ფართო ინიციატივის უფლება“.

რაც შეეხება ფილმების პროპაგანდისტულსა და აღმზრდელიობის ხასიათს, ვ. ი. ლენინს აუცილებლად მიაჩნდა, რომ ამის შემოწმება უნდა დაკისრებოდათ ძველ მარქსისტებსა და ლიტერატორებს, რათა არ განეორბეზულიყოს ის, არათუ ისე იშვიათი, საუბედურო კაზუსები, როცა პროპაგანდა უკურეაქციას იწვევდა. დასასრულს კი ვლადიმერ ილიას ძემ განათლების საქმეთა სახალხო კომისარიატს დაავალა ყურადღება გაემახვილებინა კინოთეატრების მისაწყობად სოფლებსა და საერთოდ, ქვეყნის აღმოსავლეთ ნაწილში, სადაც კინო ხალხი თვლები და, ამდენად, ჩვენი პროპაგანდა, ხაზგასმით მიუთითებს ვ. ი. ლენინი, განსაკუთრებულ წარმატებას მიიღწევსო.

სახალხო კომისარიათა საბჭოს საქმეთა მწარმოებელმა ნ. პ. გორბუნოვმა 27 იანვარს ვ. ი. ლენინის დირექტივები გადასცა ა. ვ. ლუნინსკის, განათლების სახალხო კომისარის მოადგილეს. ა. ლიტკენის, თან დაუმეტა, რომ ამ დირექტივების საფუძველზე კომისარიატს შეემუშავებინა სამოქმედო პროგრამა და სასწრაფოდ ეცნობებინა სახალხო კომისარიათა საბჭოს სამმართველოში ვ. ი. ლენინისათვის მისახსენებლად.

სხვადასხვა დირექტიური მისაღებით თუ მიმართული ლიტერატურის ნიმუშებით ირკვევა უამრავი სხვა ფაქტი იმის შესახებ, თუ რაოდენ ცხოველ ინტერესს იჩენდა ვ. ი. ლენინი საბჭოთა კინემატოგრაფის განვითარების საკითხშიაღმ. ბელადის ამ სისტემატიური ინტერესისა და ყოველდღიური ზრუნვის თაობაზე ყველაზე მეტ ცნობებს ვეაწვდის ანატოლი ვასილის ძე ქულჩარსკი, რომელმაც, როგორც ცნობილია, არა მარტო პრაქტიკულად განაზოციელა ლენინური დირექტივები კინოს დარგში, არამედ, რაც ყველაზე მეტად დასაფასებელია, ჩვენამდე მოიტანა კინოს შესახებ ვ. ი. ლენინთან ყველა მისი საუბრის შინაარსი.

ამ მხრივ განსაკუთრებით აღსანიშნავია

კინემატოგრაფის ლენინისეული შეფასება, რაც დღეს, როგორც უკვე ითქვა, მილიონობით კინომოყვარულთათვის ნაცნობია, კერძოდ, რომ „ყველა ხელოვნებიდან ჩვენთვის უმნიშვნელოვანესია კინო“. იშვიათია ა. ვ. ლუნაჩარსკის სტატია კინოს საკითხებზე (ასეთი სტატია კი მას იმდენად ბევრი აქვს, რომ ცალკე წიგნადაც გამოიცა), რომელშიც საუბარი არ იყოს ბუღალის დამოკიდებულებაზე კინოს მიმართ, იმ დიდ მნიშვნელობაზე, რომელსაც ვ. ი. ლენინი ანიჭებდა კინოს ახალი ადამიანის ჩამოყალიბების უკეთილშობილეს საქმეში.

* * *

როცა ვლადიმერობით იმის თაობაზე, თუ სამამულო კინემატოგრაფიის განვითარების საქმეში, საერთო იდეურ-მორალურ შთაბეჭებით რა როლთან ერთად, რა კონკრეტული ორგანიზაციულ-პრაქტიკული წვლილი მიუძღვნის ვ. ი. ლენინს, განსაკუთრებული ყურადღებით უნდა მივხსენიოთ 20-იან წლებში შექმნილი მეტად მნიშვნელოვანი და დროული საერთაშორისო ორგანიზაცია „მეჯერაბობის“ („საერთაშორისო მუსური დიხტარება“), რომელმაც სწორედ ვ. ი. ლენინის პირადი შემწეობით მიიღო უფლება ხელი მოეციდა კინემატოგრაფიული საქმიანობისათვის. ამ საკითხზე 1970 წელს ჟურნალ „სკისკისკო კინოში“ (№ 1) მეტად საინტერესო გამოკვლევა გამოქვეყნდა, რომელთა ავტორებს მხოლოდ ერთ რამეში ვერ დავეთანხმებით, კერძოდ, რაც შენსწავნ, რომ თითქოს 1917 წლიდან „მეჯერაბობის“ შექმნამდე, ე. ი., 1921 წლამდე არცერთი საბჭოური ფილმი საზღვარგარეთ არ გაუტანიათ. ჭერ ერთი, ჩვენ უკვე ვიცით, რომ 1918 წლის დასაწყისში ვ. ი. ლენინმა მოითხოვა სასწრაფოდ გაემარაგებინათ ორი ფილმი ამერიკაში გასაგზავნად. ამას გარდა, 7 ფილმი 1919 წლის მაისში გაიგზავნა უნგრეთში, რაც მთავარია, უშუალოდ ვ. ი. ლენინის მითითებით. ეს ფილმები ვლადიმერ ილიას ძემ უნგრეთის საბჭოთა რესპუბლიკის ერთ-ერთ ხელმძღვანელ მუშაკ ტიბორ სამელის ანუ „უნგრელ ძეგრიესის“ ვატიანა მოსკოვიდან. ამის შესახებ ვკითხულობთ ცნობილი უნგრელი კინომკოდნის იმტან ნემშეიურატის შრომებში, რომლებიც რუსულად არის გამოცემული, იგივე დაგვიდასტურა მან თავის პირად ბარათში, რომელიც 1974 წლის 25 იანვარს გამოვიგზავნა ბუდაპეშტიდან.

ამდენად, ცხადი ხდება, რომ „მეჯერაბობის“ არ დაუწყია საბჭოური ფილმების ექსპორ-

ტი — მან მხოლოდ სისტემატორეზიზმის მისცა ამ საქმიანობას, რითაც უდავოდ კინო-ლუმილიური როლი ითამაშა მთელი ახალგაზრდა საბჭოთა ქვეყნის ფართო და თვალსაჩინო პრობაგანდის საქმეში.

თემატური თვალსაზრისით აქვე უნდა ითქვას, რომ სწორედ ვ. ი. ლენინს ეკუთვნის იმის ინიციატივაც, რომ სამამულო კინომრეწველობის ფეხზე დასაყენებლად გამოგვეყენებინა ისეთი ფორმაც, როგორცაა უცხოური კაბინეტის მიზიდვა. ამ მხრეებზე დასაყურადღებო მასალები შემორჩა უცხოეთის სხვადასხვა გამოჩენილ მოღვაწეებთან ვ. ი. ლენინის პირად ურთიერთობასა და მიმოწერაზე.

„ლენინი ზრუნავდა საბჭოთა კინოს განვითარებაზე. — იგონებდა შემდეგში ამერიკელი იურისტი ჩარლზ რებენი. — მას სურდა მიეღო ამერიკელთა დახმარება კინომრეწველობის აღჭურვილობისა და რეკონსტრუქციისათვის, სამაგიეროდ, თანახმა იყო კონცესიაზე — პოლიფის აღმდეგდა საბჭოთა რუსეთში ფილმების გადაღების ნებართვას... საოცარია, რომ იმ დროს, როცა რუსეთის მთელი ეკონომიკა დანგრეული იყო, ლენინი უკვე კინოს განვითარებაზე ფიქრობდა.“

საბჭოთა მხატვრული კინო თანდათან მტკიცდებოდა და ვაჟკაცდებოდა. პრიმტიულ ავტოკესსა და ფსევდორეველუციურ ღრამებს შორის თანდათან გამოჩნდა ისეთი ფილმებიც, რომლებიც მხოლოდ თემატური აქტუალობით როდი იმსახურებდნენ ცხოველ საზოგადოებრივ ინტერესს. აღსანიშნავია, რომ სამამულო კინოს ერთ-ერთი პირველი ნიმუში ამ მხრივ განსაკუთრებით გამოჰყო ვლადიმერ ილიას ძემ და სამაგალითო შეფასება მისცა. ეს მით უფრო საკულისხმოა, რომ ფილმი, რომელიც ვ. ი. ლენინს მიეწონა, თემატურად თანამედროვე კი არა, რეველუციურ პერიოდს განეკუთვნებოდა — მხედველობაში გვაქვს ალ. პანტელეევის ანტირელიგიური კომედია „სასწაულო მოქმედი“, რაც შეეხება ალ. რაზუმნის ფილმს „პრიგადის მეთაური ივანოვი“ — იგი თანამედროვე თემაზე იყო, მაგრამ ვ. ი. ლენინმა დაიწუნა. ნ. კ. კრუჟსკაიას აზრით, ეს იმიტომ მოხდა, რომ ვლადიმერ ილიას ძის შეფასებით, პირველ ფილმში ანტირელიგიურ პრობაგანდას კლასობრივი ხასიათი აქვს, მეორეში კი — შემთხვევითი. მართლაც და, თუ გავიხსენებთ ამ ფილმებს, დავრწმუნდებით ამ ორივე სიტყვით რაოდენ ღრმად და რეალურად შეაფასა ვ. ი. ლენინმა ალ. პანტე-

ლევინს და ალ. რაზუმინს ფილმები. „სასწაულომოქმედი“ გასულ საუკუნის უცბა, მაგრამ იგი გაცილებით თანამედროვეა თანისი ქვეყნადობით, მასალის გააზრებით, იდეური მახვილების სწორი და ზუსტი დასმით.

ცხადია, კიდევ და კიდევ შეიძლება დასხვადასხვა ფაქტებისა და მავალითების მოტანა იმის საილუსტრაციოდ, თუ როგორ იყო დაინტერესებული ვ. ი. ლენინი საბჭოური კინემატოგრაფის მშენებლობის საკითხებით საყოველთაო სტატიის მოცულობა რომ არ ვგზულავდეთ, მაგრამ, ვფიქრობთ, უკვე ისედაც ნათელია ისტორიული სინამდვილე საბჭოური კინემატოგრაფის აღმოცენებისა და განვითარებისა, სინამდვილე, რომლის გვერდის ავლა არ შეიძლება.

მაგრამ, სამწუხაროდ, ზოგიერთი საზღვარგარეთელი კინომოყვანილნი, ამაყარა ტენდენციურობის გამო, ისეთ დასკვნებს აკეთებენ, რაც ძალზე შორს დგას როგორც ისტორიული სინამდვილისაგან, ისე ელემენტარული ლოგიკისაგან. 1946 წელს ლონდონში გამოვიდა სემიურ სტერნის წიგნი დ. გრიფიტის ფილმ „შეუწყნარებლობაზე“, რომელშიც, არც მეტი, არც ნაკლები, პირდაპირ არის ნათქვამი, რომ თითქოს სწორედ დ. გრიფიტის ამ ფილმმა დაუღო საფუძველი... საბჭოთა კინოს, რომ თითქოს „შეუწყნარებლობა“ იყო საბჭოთა კინოს როგორც ფინანსური, ისე ესთეტიური და ტექნიკური ბაზა, რომ თითქოს საბჭოთა კინოსათვის იგი ისეთივე სიძლიერის შემოქმედებით-შთანთავონებელ და იდეოლოგიურ წყაროდ იქცა, როგორც მარქსის „კაპიტალი“ ოქტომბრის რევოლუციისათვის, რომ თითქოს ვ. ი. ლენინმა სწორედ ან ფილმის ნახვის შემდეგ განაცხადა — „კინო არის და უნდა იქცეს პროლეტარული კულტურის უმძლავრეს იარაღად“ (?) და ა. შ.

დ. გრიფიტის დაგუნანს როგორც საბჭოთა, ისე მთელ მსოფლიო კინოზე არავინ ათავსებს არ უარყოფდა, მათ შორის თვით სერგეი ეიზენშტეინიც, რომელიც დ. გრიფიტს, გამოჩენილ ამერიკელ რეჟისორს, „მონტაჟის ჯადოქარს“ უწოდებდა, მაგრამ რომელ იდეურ-თემატურ გაგუნანზე შეიძლება საუბარი? ეს ხომ საერთოდ ისტორიისა და კერძოდ, კინოსტორიის ელემენტარული გაუგებრობაა. დ. გრიფიტის შემოქმედება ხომ საინტერესო იყო არა იდეურ-თემატური, არამედ წმინდა პროფესიულ-ტექნიკური თვალსაზრისით, იმ დეწლით,

რომელიც დ. გრიფიტს ეკუთვნის, როგორც დამოუკიდებელი ხელოვნების, სპეციფიურ-გამომსახველობით (საშუალებათა სიღვიძა და დამკვიდრების საქმეში).

მაგრამ ჩვენმა იდეოლოგიურმა მტრებმა დასავლეთში თავდაპირველად ვაივაცელეს ხმა, თითქოს ვ. ი. ლენინმა ნახა დ. გრიფიტის ფილმი „შეუწყნარებლობა“ და მოიწონა. ასეც რომ ყოფილიყო, არც არავფერი იქნებოდა გასაკვირი, მაგრამ საქმე ისაა, რომ ვ. ი. ლენინს საერთოდ არ უნახავს დ. გრიფიტის „შედევრი“. „ინფორმაცია“, თითქოს ვ. ი. ლენინმა ნახა და მოიწონა „შეუწყნარებლობა“, მხოლოდ მორიგი ყურნალისტური სენსაციისათვის როდი გამოიყენეს ბურჟუაზიული იდეოლოგიის აპოლოგეტებმა. ეს იყო შორს გამიზნული პოლიტიკური ფანდი იმ მტკიცე, პარტიული სულისკვეთებით შედუღებული ფუნდამენტის შესარყევად, რომელსაც საიმედოდ დაეყრდნო თანისი აღმოკენებისა და განვითარების დღევანდელი მალალიდური და მალალმხატვრული საბჭოური კინემატოგრაფია.

ნიშნდობლივია, რომ ზემოთხსენებული ფაქტის შემდეგ დასავლეთშივე შეითხზა ლეგენდა, რომ თითქოს ვ. ი. ლენინი დ. გრიფიტს საბჭოთა კინემატოგრაფის ხელმძღვანელად იწვევდა.

როგორც ვხედავთ, ერთი გამოკონილი ფაქტის შემდეგ ჯერ ლეგენდა შეითხზა, მერე კი ლონდონში გამოიყენა წიგნი, რომლის ავტორმა ს. სტერნმა კალმის ერთი მოსმით გადახაზა მთელი ისტორიული სინამდვილე — აი, სანამდე შეიძლება მივიყვანოს ამაყარა ტენდენციურობამ.

იმ მიღღარი ფაქტობრივი მასალის გაანალიზებით, რომლის მხოლოდ ნაწილი წარმოვადგინეთ წინამდებარე სტატიაში, რათქმა უნდა, ცხადი ხდება, რომ საბჭოური კინოს სათავეებთან სწორედ ვლადიმერ ილიას ძე ლენინი დგას მთელი თავისი, უარესად გადამწყვეტი მნიშვნელობის, იდეურ-მარგანიზებელი და პრაქტიკული მონაწილეობითა და ხელმძღვანელობით.

ქართული დრამატურგია ბელორუსიის სცენაზე

გიორგი ვოლჩოკი

ჩმინი ხალხების მეგობრობა, მიზანთა და ყოველ დღიურ ამოცანათა ერთობლიობა, ჩვენი სულიერი კავშირი თანდათან ფართოვდება, ღრმავდება და მუდმივ, სისტემატიურ ხასიათს იძენს. ჩვენი რესპუბლიკების წარმომადგენელთა მონაწილეობით ეწყობა თეატრალური კონფერენციები და სიმპოზიუმები, ქვეყნდება ლიტერატურული და, კერძოდ, დრამატული ნაწარმოებები, ცალკეულ შემსრულებელთა და მთელი თეატრალური კოლექტივების გასტროლები, ფილმების გაცვლა-გამოცვლა და სხვა. ერთი სიტყვით, ჩვენი რესპუბლიკების კულტურული, სულიერი კავშირი ყოველდღიურ მოვლენად იქცა.

დიდ მკაყოფილებას გვანიჭებს ის ამბავი, რომ ქართული თეატრის სცენაზე სულ უფრო ხშირად იდგმება ბელორუსული დრამატურგების ნაწარმოებები. ჩვენი თეატრალური კოლექტივები, თავის მხრივ, სულ უფრო ხშირად მიმართავენ მდიდარ ქართულ დრამატურგიას.

დროის მიხედვით ეს პროცესი შეიძლება ორ ეტაპად დაიყოს. პირველი, თუ შეიძლება ასე ითქვას, ვაცნობის ეტაპია. იდგმებოდა ქართულ დრამატურგთა ის ნაწარმოებები, რომლებიც საერთაშორისო თემებს ეხებოდნენ. ეს ეტაპი გრძელდება 50-იანი წლებიდან 60-იან წლების დამდეგამდე. ეს არის პერიოდი, როცა ბელორუსიის სცენა ფართოდ ითვისებს ქართულ დრამატურგის მთელი მისი თემატიკა, ენარობრივი, სტილური და ეროვნული თავისებურებებით.

მაგრამ იყო კიდევ ეგერთოდუმელი თავისებური დახვედრებით ეტაპი. 1949 წელს ქ. ვიტებსკის ი. კოლასის სახელობის სახელმწიფო დრამატული თეატრის სცენაზე, რომელიც მნიშვნელობით რესპუბლიკის მეორე

თეატრალური კოლექტივია, დაიდგა ბელორუსი დრამატურგების კ. გუბარევიჩისა და ი. დორსკის პიესა „ალაზნის ველი“. მითხველი რომ შეცდომაში არ შევიყვანოთ, წინასწარ გვინდა აღვნიშნოთ, რომ მოქმედება საქართველოში, მდ. ალაზნის ველზე კი არ მიმდინარეობს, არამედ ბელორუსიის ტყეების მიდამოებში და მოქმედნი პირნი ბელორუსი კოლმეურნეები არიან. მაგრამ მათ შორის ცხოვრობს ქართველი ჭაბუკი შოთა აგულიაშვილი, წარსულში ტანკისტი, რომელიც ადგილობრივმა მცხოვრებმა დიდი სამამულო ომის დროს გადაარჩინეს ისევე, როგორც მისი ეკიპაჟის წევრი უკრაინელი ოსტაპი. გამოჯანსაღებული შოთა საცხოვრებლად რჩება ბელორუსიაში — გულია, კეთილ, ჭირისა და ღვინის გამზიარებელ ბელორუს გლეხებს შორის. პოლესიეს კოლმეურნეობას არქმევენ „ალაზნის ველ“. ეს კოლმეურნეობა, რომელიც ნანგრევებიდან და ნაცირბან ადგილებს და ახალი ბაღებით, ნარგავებითა და ნაგებობებით დამშვენდება, რასაც ბედნიერება და სიხარული მოაქვს მშრომელი ხალხისათვის, აღორძინებული საბჭოთა ქვეყნის სიმბოლო ხდება.

შოთა გულიაშვილი და მისი მოხუცი მამა, რომელიც შორეული ალაზნის ველიდან შვილის ქორწილში ჩამოვიდა, ქართველი ხალხის პირველი წარმომადგენლები არ არიან ბელორუსიის თეატრის სცენაზე. ჭერ კიდევ ომამდე ჩვენი მკურნებელი შეხვდა ქართველ ვეჟაკებს. მძებნი ტურებისა და შეინინის პიესის „გენერალური კონსულს“ ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პერსონაჟია წითელი არმიის ოცულები მეათური, თავმდაბალი, მამაკი ვეჟაკი ვასო გოგოძე. ეს პიესა რესპუბლიკის რამდენიმე თეატრში დაიდგა და საქამო პოპულარობაც მოიპოვა.

სცენა სპექტაკლიდან „ოქტომბერი“

კ. სიმონოვის პიესაში „ჭაბუკი ჩვენი ქალაქიდან“ ბელორუსი მკურებელი შეხვდა მეორე ტანკისტ გულიაშვილს, სერგეი ლუკონინის ამხანაგს. სპექტაკლ „ფრონტში“, რომელიც რესპუბლიკის ორივე წამყვანმა თეატრმა დადგა, სანაგარში ბაშოკოვთან, უკრაინულ ოსტაპენკოსთან, ყაზახ შაიმეტოვთან ერთად ვხედავთ ქართველ გამელაურსაც. ისინი წარმოადგენენ ჩვენი ქვეყნის ხალხთა ერთიან, შედუღებულ ოჯახს, რომლის ურყევი მთლიანობა სამამულო ომის მძიმე ბრძოლებში დადასტურდა. 1940 წელს როგორც ბელორუსი, ასევე მოსკოველი მკურებელი ბელორუსის რუსული თეატრის სცენაზე (შემდეგ ამ თეატრს კოლასის სახელი ეწოდა) ბელორუსი მწერლის პ. გლეხკას პიესაში შეხვდნენ სერგო ორჟონიკის. მის როლს ასრულებდა ნ. ზეხვდოჩენტოვი. ამ როლის შესრულება აღინიშნა, როგორც ბელორუსის თეატრალური ხელოვნების არტისტულ და საერთოთეატრალურ მიღწევად.

მაგრამ სანამ ბელორუსის სცენაზე გამოჩნდებოდნენ ქართველ დრამატურგთა შთაგონებითა და ფანტაზიით შექმნილი გმირები, მრავალი წელი გაივლიდა.

1952 წელს ბელორუსის ი. კუპალს სახელობის თეატრის სცენაზე (თეატრი უკვე მინსკში იყო გადმოსული) დაიდგა მ. ჰიაურელის „ოქტომბერი“. ეს იყო დიდი მოკლენა ჩვენი ქვეყნის თეატრალურ ცხოვრებაში. მ. ჰიაურელის პიესას, რომელიც მან დრამატურგ მ. ბოლშინცევის თანავტორობით შექმნა, საფუძვლად დაედო დიდი ისტორიული მნიშვნელობის ამბავი. მოქმედება იწყება 1917 წლის აპრილის თვეში, როცა პეტერბურგში დაბრუნდა ლენინი და მთავრდება კრეისერ „ავრორას“ ზარბაზნების ქუხილით, რამაც მსოფლიოს ოქტომბრის რევოლუციის გამარჯვება აუწყა. სპექტაკლი „ოქტომბერი“, როგორც მამინდელი პრესა აღნიშნავს,

ამ პერიოდის სხვა სპექტაკლების ფონზე გამოირჩეოდა შესაძლებელი ანსამბლურობით, მკვეთრი რეჟისორული ჩანაფიქრით და ამ ჩანაფიქრის აქტიორული რეალიზაციით. მოქმედების ცენტრში დგას ოქტომბრის რევოლუციის დიდი ბელადი — ლენინი.

ლენინის სახე ამ სპექტაკლში შექმნა ბელორუსის სცენის გამოჩენილმა ოსტატმა პ. მოლჩანოვმა. პ. მოლჩანოვს უკვე ჰქონდა გამოცდილება ბელადის სახეზე მუშაობისა, მანამდე მან თამაშა ლენინის როლი ი. კოლასის სახელობის თეატრის სპექტაკლში „თოფიანი კაცი“ (1938 წ.), „კრემლის კურანტებში“ (1940-1945 წწ.), „დაუეციყარ 1919-ში“ (1949 წ.) და ამავე სახელწოდების ფილმში (1951 წ.).

ახალ სპექტაკლში მსახიობმა კიდევ უფრო გააღრმავა თავისი ადრინდელი მიღწევები, ბელადის სახე ახალი ნიშან-თვისებებით გაამდიდრა. მან შესანიშნავად წარმოვიდგინა ლენინ-ბრძოლენი, განსაკუთრებით ფინეთის ევგლის სცენაში, სადაც ლენინი ჯავშნოსან მატარებელზე დგას, ბოლშევიკური პარტიის მიზნებზე ლაპარაკობს და ამბობს ლოზუნგს: „გაუმარჯოს სოციალისტურ რევოლუციას!“

დიდი შთაგონებით გადმოსცემდა მსახიობი ლენინის რევოლუციურ მგზნებარებას, მის ოპტიმისტურ რწმენას, რომ რევოლუციისა და სოციალისტური იდეების გამარჯვება გარდუვალია, მის ენერგიულ მიზანსწრაფვას, „მსახიობის გამოსვლები დატვირთული იყო დიდი მიზანსცენებით და პათეტიკური აღმაფრენით. აქ ხვდებით ლენინის ფიზიკური და სულიერი თვისებების სრულ შერწყმას“, წერდა რესპუბლიკური გაზეთი „ლიტერატურა ი მისტეტეკო“.

სპექტაკლი „ოქტომბერი“ გამოირჩეოდა მაღალი რეჟისორული კულტურითა და სანაქებო აქტიორული ოსტატობით. ტყუილად როდი უწოდებდნენ ამ სპექტაკლს

თეატრალური კრიტიკოსები „ახალ ეტაპს კოლექტივის შემოქმედებით ცხოვრებში“ და ბელორუსის თეატრალური ცხოვრების ღირსშესანიშნავ მოვლენას“. ხოლო თუ იმისაც გავითვალისწინებთ, რომ ბელორუსიის ი. კუპალას სახელობის თეატრმა პირველად განახორციელა ამ სპექტაკლის დადგმა საბჭოთა კავშირში და თავისი მაღალმატერული დონით ერთგვარად ხელი შეუწყო მის ვადატანას სხვა თეატრების სცენაზე, მაშინ ამ სპექტაკლის მნიშვნელობა კიდევ უფრო გაიზარდა.

ამ პერიოდშივე მოვიდეთვის სასალოე თეატრში დაიდგა მეორე ქართული დრამატურგის გ. მდიუნის პიესა „ტერეზას დაბადების დღე“. სპექტაკლი 1962 წელს დაიდგა ამ თეატრის მთავარმა რეჟისორმა ა. ოსანინმა. რეჟისორი დაინტერესდა ამ პიესის ინტერნაციონალური თემატიკით. ნაწარმოები იმ დროს დაიწერა, როცა კუბის რევოლუცია ისის იყო გამარჯვებით დაკვირვდნა. მართალია, პიესას თითქოს უმნიშვნელო ამბავი, ტერეზას დაბადების დღე დაელო საფუძვლად, მაგრამ რეჟისორმა სპექტაკლში შეიძინა რევოლუციური ეპოქის რომანტიკა და ამან წარმოდგენას მასშტაბურობა და სიდიადე შესძინა. მოქმედების განვითარებას ამხაფრდა პროლოგი, რომლის ემოციური ტონალობა ბოლომდე გასდევდა სპექტაკლს და ამიტომ იგი პლავატურ-პუბლიცისტურიც იყო და ემოციურად დატვირთულიც. მსახიობები რეაგირა დრამატურგიული მასალის სახლემ, უცნობმა, მაგრამ სულიერად მახლობელმა სახეებმა და კუბაში მომხდარი ამბების დამაჯერებლად გადმოცემა. ყველაფერი ეს სპექტაკლს სახეიშო ელფერს ანიჭებდა. ამიტომ ფინალში, როცა სცენაზე მეტრე ხნით ჩნდებოდა ფიდელ კასტრო ცის როლსაც ხმის ინტონაციის, ყუსტებისა და გრიმის წყალობით შესანიშნავად ასრულებდა სპექტაკლის დამდგმელი რეჟისორი და მოქმედი პირნი მღეროდნენ ყოველი ჩვენთაგანისათვის ნაცნობ კუბის რევოლუციურ ჰიმნს, ერთი სულისკვეთებით გაქვლითილი მაყურებლები ფეხზე დგებოდნენ, მსახიობებს აყვეებოდნენ და დიდხანს უჩრავდნენ ტაშს.

ბელორუსიის სცენის მიერ ქართული დრამატურგიის ათვისების მეორე თენამედროვე ეტაპი დაიწყო 1965 წელს, როცა ი. კუპალას სახელობის დრამატულმა თეატრმა დადგა ნ. დუმბაძისა და გ. ლორთქიფანიძის პიესა „მე, ბებია, ილიკო და ილარიონი“. სპექტაკლი დადგა ლენინგრადელმა რეჟისორმა რ. ავაშირზიანმა. ეს სპექტაკლი 60-იანი წლების ბელორუსიის თეატრალური ცხოვრების მნიშვნელოვან მოვლენად იქცა.

თვით ინსცენირება, რომელიც დროის საკმაოდ დიდ მონაკვეთს მოიცავს, დაწერილია ფრაგმენტურად. ეს არის მთავარი გმირის, ზურაბის წყვეტილი მონოლოგი საკუთარ ცხოვრებაზე. ამ დრამატურგიული მოთხრობის თავისებურება ისაა, რომ მასში თითქმის არ ვგვხვდება კონფლიქტები. თუმცა, რამ უნდა წარმოშვას კონფლიქტები, როცა ნაწარმოებში არ ვგვხვდებიან უარყოფითი პერსონაჟები, რომელთაც უნდა დაპირისპირებოდა მთავარი გმირი. უარყოფით პერსონაჟთა რიცხვს ვერაფრით ვერ მივაყოთუნებთ ვერც მუდამ მთვრალ ექიმს, ვერც ავრენილ მგზავრს და ვერც დაუდევარ მორაფეებს. პიესის ავტორები არავითარ გამოცხადების არ უშეგებენ და ყველა გმირის მიმართ გულკეთილად, სიმპათიურად

არიან განწყობილინი. ტექსტში პარადაა წმინდა კრეფილი იუმორი. ამ მხრივ, „მე, ბებია, ილიკო და ილარიონი“ უაღრესად ეროვნული ნაწარმოებია და ეს თავისებურებანი მეტისმეტად ანდენლებენ პიესის დადგმას.

მთელი სპექტაკლი გამსჭვალულია ქართული ეროვნული კოლორითა. სპექტაკლში ყლდის გ. გოგლიძის მშვენიერი ქართული მუსიკა, სცენაზე ხედავით ოდნავ სტილიზირებულ ვაკეასიურ პეიზაჟებს, მსახიობებს აცვივით შესანიშნავი ქართული კოსტუმები, სივრცე შევსებულია ღარბით, მაგრამ ზუსტი ატრიბუტებით, სწორედ ისეთი ატრიბუტებით, როგორსაც ომისდროინდელი ცხოვრება მოითხოვს. მხატვარმა ა. გრაგორიანცმა გამომხატველ საშუალებათა ძალზე რეალური ფორმა აირჩია. სცენოგრაფიის ძირითად ელემენტს წარმოადგენს თვალწარმატაცი სურათები, შესრულებული ოდნავ ბუნდოვანი პასტელური მანერით. მაყურებელი სცენაზე ხან მთის პეიზაჟს ხედავს, ხან თბილისის ყველაზე დამახასიათებელი პანორამის ფრაგმენტებს, ხან რომელიმე სხვა გეოგრაფიულ წერტილს. ეროვნული კოლორიტის ყველა ამ ელემენტს ერთ მხატვრულ ნაწარმოებად კრავდა მსახიობთა ჩინებული თამაში, პერსონაჟთა ქეშმარიტად ქართული ქცევა. მოქმედი პირნი არ ცდლობდნენ ლაპარაკის ქართული მანერისათვის მიებაძით. სამაგეროდ, როგორც უწყყინარი ხმაური ატყვდება, სანამ მგზავ

სცენა სპექტაკლიდან - ნუ გეშინია, დედა!

ერები ვაგონში დალაგდებიან. ქართულ კოლორიტს ცხოვრების აწეული ემოციური ტონუსი ქმნის. რა საოცრად, რა ორგანულად გადადის ყოველი დედა, ანდა დავისმავარი ფიცი ლაპარაკი სიმღერაში. ესეც ქართული კოლორია. ქართული ხასიათისთვისევა დამახასიათებელი აგრეთვე ერთი შეხედვით სრულიად უმნიშვნელო საბაბით პათეტიკური სადღეგრძელოების წარმოქმნა. მაგრამ დრამატურული ნაწარმოების ქართული თავისებურებანი ფაქობად ერწყმის ადამიანის ქცევის ბელორუსულ ეროვნულ თვისებებს. ამის შედეგად იქმნება გმირთა ხასიათების უაღრესად საინტერესო შედეგობები. ვაგონებში თუნდაც ერთი, არც ისე მნიშვნელოვანი სცენა — ილარიონისა და ზურციკის ნადირობა. ისინი ხელცაბილინი ბრუნდებიან ნადირობიდან, მეტრისმეტად დალილინი დასასვენებლად კუნძუზე ჩამოვდებიან, სახელდახლო სუფრას გაშლიან და თურქულად ფემბრონბმული მიუსხდებიან. ზურციკი ამას ბიჭურად, სხარტად აცეთებს, ამ რიტუალის შესრულება გაცილებით უფრო უჭირს ბერიაკს. მაგრამ მის მოძრაობაში იმდენი სიმსუბუქე იგრძნობა, თითქოს მთელი სიცოცხლე მხოლოდ თურქულად ფემბრონბმული მჭდარიცის ილარიონი სადღეგრძელოს წარმოქმავს, ჭიქას დაიცლის და მონარჩენს ვაგზე ისე გადასახას (თუმცა სად იყო მონარჩენი), როგორც ამას ბელორუსი აცეთებს, იგი თავისთვის ბუტბუტებს რაიცას. დაცლის მეორე ჭიქას და იგივე მეორდება, კვლავ გადაღვრის მონარჩენს, კვლავ ბუტბუტებს. მერე რაღაცნაირად მკაცრად გაიქნევის თავს. რა ნაცნობია ნაჯაფი და ნატანტი ბელორუსი გლეხის ეს თავის გაქნევა და ბუტბუტი. ამ დროს მას რაღაც მეტრისმეტად პირადი ახსენდება, რაც, ცხადია, სისხარულს მოკლებულია. ლეონმოკიდებული, მაგრამ ჯერ კიდევ ყოჩაღი ილარიონი ძაღლს მოუხმობს და საინდიონი დაბარავს ვაგუბას, ერთსა და იმავე დროს ემადლიერება კიდევ და საყვედურსაც ეუბნება. ძალი მართლაც დამანავესავით წყმტუტუნებს, პატრონს პასუსს არ სთვს. ილარიონს სწყინს მისი უტყვეობა. ბოლოს გადაფურთხებდა, ხელს ჩაიჭნევს და ზურჯს შეაჭიკვს. აბა, აუ ექნა. კაცი გრძნობამორეული იყო და ანგარიში არ გაუწიეს, აწყვიტინეს.

ზურციკის როლი ა. კუპალის სახელობის თეატრის სცენაზე შესარულა ა. მილოვანოვმა. მსახიობისათვის ეს იყო ერთ-ერთი პირველი დიდი და საპასუხისმგებლო როლი. მან სცენაზე მზარი აუბა უფროს და გამოვიდო კოლეგებს. ზურციკლა სპექტაკლის დასაწყისში მოზარდია, მის ქცევაში ბევრი სილაღე, უზრუნველობა, უწყინარი სიცილე და სიზარმაცისკენ მიდრეკილება იგრძნობა. სამაგიეროდ, უაღრესად კეთილია, რაც მემკვიდრეობით მიიღო ბებიისა და კეთილი მებოძლებსიგან. ზურციკი მაყურებლის თვალწინ დავაყავდა. ეს დავაყავება ტკაპურად, თანდათანობით ხდება და სპექტაკლის ბოლოს იგი გრძნობების გამოვლენაში „კაცურად ტუნწი“, ბიჭურად გულწრფელი და მოზრდილივით მოფილოსოფოსოა. აი, ასეთად წარმოვიდგენს მსახიობი მილოვანოვი ზურციკლ-ზურციკლ-ზურბას, იწყებოდა ერესუბლეკური ვაგზეთი „სოვეტსკაია ბელორუსია“.

ბებია ოლია (მსახიობი ს. სტანიუტა) უბრალო, წერაკითხვის უცოდინარი ქალია. იგი ჩამოახმო მძიმე,

ყოველდღიურმა შრომამ, მაგრამ ვერ გატეხა. მისი სიტყვით დასკნლი ნუგეში დაუდგარი შვილიშვილი! სილაამზე ბებია მთელი დღეზური ცხოვრების მანძილზე შეინარჩუნა. ამ სილაამზესა და დიდ ადამიანურ სიკეთეს იგი მეგვიდრეობით შეილოშვლს გადასცემს. აი, აქ ვხედავ ჩვენ ბელორუსი ქალის მიერ შექმნილ ქართულ ქალის სახის ზოგადეროვნულ და საყოველთაო მნიშვნელობას. ბებია ოლდას როლი ს. სტანიუტასთვის არა მარტო თვალსაჩინო წარმატებაა, არამედ მრავალი წლის მანძილზე მის მიერ შექმნილი ერთ-ერთი საუკეთესო სახეც.

ამ სპექტაკლში ჩვენ ვნახეთ შესანიშნავი დუეტი: ილიკი და ილარიონი. ილარიონი (მსახიობი ვ. დღილეშკო) და ილიკი (მსახიობი შ. კარმუნინი) გვიან კიდევ ერთმანეთს და მეკეთრადაც განსხვავდებიან. მათ თანაბრად უყვარს ზურციკი, მაგრამ ამ სიყვარულს გამკლებულბაში სხვადასხვაგვარი არიან. თანაბრად გონებასცილინი არიან ერთმანეთს წინააღმდეგ სახეშობო ხბიყების მოგონებაში, მაგრამ განსხვავებული რეაგირების თვალსაზრისით, წერდა ბელორუსული ვაგზეთი „ზევიზა“.

დედიუშკოს შემოქმედებითი მანერისათვის — თეატრალურ წრეებში მას უწოდებენ „ბელორუსიის ყოველზე ეროვნულ მსახიობს“ — დამახასიათებელია როლის პლასტიკური მონახაზის სიბრალე, სწრაფვა ცოცხალ, ყოფილი, მაგრამ ფსიქოლოგიურად გამართლებული დეტალებისაკენ. დედიუშკოს აქტიორული ტალანტი მოთავიო სტიჟია კომედიანა. მან დიდ ისტატობით შექმნა მრავალი სატრული სახე. მისი საუკეთესო როლი, როგორც წესი, ყოველთვის დაკავშირებული იყო ეროვნულ რეპრეტუართან, მაგრამ როგორც კრიტიკისემა აღმოშვავენ, მისი თვითმყობადი ნიჭის თავისებურებანი ეკვივოდ გამოვლენდა ქართული გლეხის მეკეთრად სახასიათო როლის შესრულების დროსაც. დიას, დედიუშკოს ილარიონი ტიპური გლეხია, ზოგჯერ მძიმედ მოაზროვნე, მაგრამ უაღრესად კეთილი და ჭირთა მომენი. იგი ორგანულად იხდენს ქართულ ტანსაცმელს, გათავისებული აქვს ქართველი კაცისათვის დამახასიათებელი რამდენიმე ექსტრუ და მისი მეტყველების რიტმილი სტოკატოსებურია. თუმცა არც ბელორუსი გლეხის ექსტრები და ინტონაცია უგულვებელყოფილია. სწორედ ილარიონის როლის შესრულების დროს იმინა თავი ვ. დედიუშკოს როლის აქტიორული ინდივიდულობის ახალმა წახსენებმა.

სპექტაკლის წარმატებას დიდად შეუწყო ხელი შ. კარმუნინის თამაში ილიკოს როლში. მთელი სპექტაკლის მანძილზე იგი ორგანულად ერწყმებოდა ანამბლს და ისე ოსტატურად გვიხატავდა გმირის ხასიათში აღმოჩენილ, უაღრესად საინტერესო თვისებებს, რომ ზოგჯერ ვეგონებდით. სცენაზე ნამდვილი ილიკი დაბოცხტოა. აი, რა წერს შ. კარმუნინის თამაშის შესახებ თ. წულუკიძე: „ილიკი (მსახიობი შ. კარმუნინი) ხუმარა და ლაზღანდარა კაცია. ეს მისი ჩვეულება კი არ არის, არამედ ეს არის მისი ცხოვრებისეული პრინციპი. რა მძიმეც არ უნდა იყოს სხეულები, იგი კარგი ხუმრობით უნდა შეაგვი. ილიკოს ცხვე ბელორუსის თეატრის სცენაზე აქტიორულ წარმატებაზე მეტია, ეს არის მოვლენა!

ასე როლის თამაში მხოლოდ შემოქმედებით აღფრთოვანებას შეუძლია გამოიწვიოს. მსახიობი როლს კი არ თამაშობს, იგი „ხეობრობს“ ამ როლში, იგი მართლა ილიკაა — მხარაული და სულგრძელი, სასაცილო და მგარანობიარე.

რაოდენობრივად ყველაზე ნაყოფიერი აღმოჩნდა 70-იანი წლები, როცა რესპუბლიკის თითქმის ყველა თეატრმა ერთდროულად შეიტანა რეპერტუარში ქართული ავტორთა ნაწარმოებები. მათ შორის ყველაზე პოპულარული აღმოჩნდა ნ. დუმბაძის პიესა „ნუ გეშინია, დედა“ ეს პიესა თითქმის ერთდროულად დაიდგა ბრესტში, გომელსა და ვიტებსკის ი. კოლასის სახელობის თეატრში.

მაგრამ სანამ ვიტებსკში დადგმულ სპექტაკლს განვიხილავდეთ, მინდა რამდენიმე სიტყვა ვთქვა გომელის საოქოო თეატრის სპექტაკლზე, რომელიც მთელი რიგი დღისგებები აქვს (სპექტაკლი დადგა ი. პოპოვიძე). ძნელია ყანრული თეატრსარბისით ეს სპექტაკლი რომელიმე მთავანს მივაყუთენოთ. ერთსა და იმავე დროს, იგი კომედიაა, დრამაც, მახვილი სატრიაღ და ჰეროიკული პათეტიკის ელემენტებსაც შეიცავს. სპექტაკლი უდავოდ პირობითი მანერითაა დადგმული. მხიარული, თითქოსდა მსუბუქად სათამაშო კომედიიდან, როგორც, კრატკოსაგის აზრით, პირველი სურათები გვესახება, იგი თანდათან გადადის „მკაცრ დრამაში“ და მოქმედების განვითარება იქეთვე ისწრაფვის, რომ ცხოვრების სილამაზისათვის უკომპრომისო ბრძოლა დაგვანახოს. თუ მხედველობაში არ მივიღებთ მიგრე გამოხატვის, შემოქმედებითი კოლექტივი ჰარმონიული, ანსამბლურია. თეატრის წამყვანი მსახიობები ძალადუბანებლად, ბუნებრივად თამაშობენ „მოხეტებს“ 6. ცურბაკოვი (ისიდორე ჯაყელი), პ. ფილიპოვი (ვანო), 6. კორნეევა (სამიკო). ცურბაკოვის მიერ ისიდორე ჯაყელის როლის შესრულება შეიძლება მივიჩნიოთ სცენაზე ბუნებრივად თავის დაჭერის ეტალონად. იგი უადრესად კოლორიტულიცაა და სპექტაკლის მთელ პარტიკულსაც ზუსტად ერწყმის. პ. ფილიპოვიც დამაჯერებლად თამაშა ვაქა-კური, თავმდაბალი, გულისხმიერი და მეტად კეთილშობილი ადამიანის, ვანოს როლი, ვისთვისაც ამხანაგობის კანონები და კოლექტივიზმის იდეებისადმი ერთგულება თვით ცხოვრების ფუცილებელი პირობაა. ამ როლის შესრულებისათვის მსახიობი დაჯილდოვების სსრკ-ს ხალხთა დრამატურგიული ხელოვნების ფესტივალის წამხალისებელი დიპლომით. დიდი წარმატება ხედა წილად მთავარი როლის, თეიმურაზ ჯაყელის შემსრულებელს ვ. სმირნოვს. მსახიობი სცენაზე თავისუფლად გრძნობს თავს და ახასიათებს მომხიბვლელი გამოხატულებითი პლასტიკა. ყველაფერი ეს ორგანულად შეერწყა გმირის სახეს. სცენაზე ვხედავთ მსახიობთა ამ თაობისათვის დამახასიათებელ ერთგვარ აღზნებულობას, ღრმა დრამატიზმის ნაცულად. კრიტიკოსთა აზრით, არამკაფიოდ გამოხატული „ეროვნული თვისებები“ ვერ ჩრდილავენ შესრულების დადებით ღირსებებს.

სხვაგვარად იყო დადგმული ეს პიესა ი. კოლასის სახელობის თეატრის სცენაზე ვ. ვიტებსკში. რეჟისორმა ბ. ერინა ვაითელისწინა ნ. დუმბაძის კეთილი დამოკიდებულება თავის გმირებისადმი, ზოგ შემთხვევაში მო-

მეტბული სიყვარულიც კი და შეეცადა თეატრალურ საშუალებებით ეამხნა ჩვენთვის მათ შესახებ მისსამტყქტაკლში არ არსებობს გამოხატვის, ყველანი კარგები არიან, სერიოზულ პრეტენზიებს იმ ჰოქრის ახალგაზრდობასაც“ კი არ უყენებს, უაზროდ და უშინაარსად რომ ცხობრობენ. ამიტომ ეს სცენები, მიუხედავდ მსახიობთა დიდი მონდომებისა პერსონაჟებისათვის ინდივიდუალური თავისებურებანი მიენიჭებინათ და მრავალფეროვანი ეფექტება, საკმაოდ დუნედ და უღიმეხად მიმდინარეობს. მართალია, რეჟისორმა სცენა ზოგიერთი სცენის კომედიური ელემენტებით გამდიდრება, მაგრამ სპექტაკლი ბოლომდე ვერც ამან ამაოვანა. მავალითად, პირველი ჩხუბი შემდეგ მან თეიმურაზს და ანზორის სცენის სხვადასხვა მხარეს დასვა და ორივე „გმირს“ ქალშვილები სავფენებს ადებენ, რის გამოც ისინი კენესი და დრიალებენ. კომედიური სიმსუბუქეს რეჟისორი იმით აღწევდა, რომ ჩხუბი, როგორც სცენური მოქმედება, არ არსებობდა და ახალ ებზოზზე გადასვლა მას შემდეგ იწყებოდა, როცა შუქი ჩაქრებოდა და კვლავ აინთებოდა.

სპექტაკლის ძლიერი მხარე იყო მსახიობთა ჩინებული თამაში. საუკეთესოთა შორის უნდა დავასახელოთ გურგენის და ანზორის როლის შემსრულებლები.

მთელი ენოს გამართობის, ხუმრობის მოყვარული მესასილი, გურგენის როლს ასრულებს ი. მატუსევიჩი. იგი ტემპერამენტით დაჯილდოებული, ენერგიული, პლასტიკითა და ინტონაციით მიღირსი მსახიობია და ჩინებულად თამაშობს სახასიათო როლებს. გურგენის სახეს იგი ქმნის ქემშარტიად კომედიური საღებავებით, თამაშობს გატაცებით, აზარტით. გრძნობათა რა მრავალფეროვნება იმის მის ხმაში, როცა იგი თეიმურაზთან ერთად დადუნს პაემანზე იხიბოს, შემდეგ კი, კმაყოფილი იმით, რომ ყველაფერი კეთილად დამთავრდა, მათ ლირიკულ დუეტს ხმას აყოლებს. გურგენის როლი უკანასკნელ წლებში მატუსევიჩის ერთ-ერთი საუკეთესო ნაშთშეგარია.

ასევე მკვეთრად და დამაჯერებლად თამაშობს ჩხუბისთავის, ანზორის როლს ვ. ულუაშვილი, ინტელექტუალური-პერიოიკული სტილის მსახიობი. მას ხელს უწყობს აგრეთვე გარკვეული მონაცემებიც. იგი სახასიათო გამომსახველობის გზით წაივდა და უდავოდ წარმატებას მიადლია.

თავმდაბალი, მოაზროვნე კაცად წარმოგვიდგენს მიწერალ მიმინარაქის მსახიობი გ. დუბოვი. მსახიობი გმირს პორტრეტულ მსგავსებას ანიჭებს და მყურებელი ადვილად ცნობს თვით ავტორს.

სპექტაკლის წარმატებას დიდად შეუწყობ ხელი მხატვრის გემოვნებამ და ფანტაზიამ. კოსტიუმები უაღრესად ზუსტი და კოლორიტულია. ეს კოსტიუმები შექმნა „მე, ბებია, ილიკო და ილარიონის“ მხატვარმა ა. გრიგორიანმა. ყველაფერი დანარჩენი კი ე. ნიკოლაის ფანტაზიის ნაყოფია. დეკორაციული ლაქონიზმი სრულიად არ ტრეფდა მოდურ, პრეტენციოზული სიღარიბის შთაბეჭდილებას. ფაქტურული დეკორაცია ძუნწე-იყო წარმოდგენილი და ძირითადი დეტალები ვერწყურულ ელემენტებზე მოდიოდა. თავისებური სუპერფარდის მავიერობას ეწეოდა ორი უზარმაზარი, ქართული

ქედურობის მავგარად მოხატული სპილენძის კედელი, რომელზეც გამოხატული იყო რუსთაველის „ვეფხისტყაოსნის“ გმირები.

ზემოთ განხილული ნაწარმოებების წარმატებამ ბელორუსის თეატრების შემოქმედებით კოლექტივებს რწმენა შთაუნერგა. ისინი კიდევ უფრო დაინტერესდნენ ქართული დრამატურგიით. მოგილიოვის საოლქო თეატრმა დადგა ნ. დუმბაძის „საბარაღდებო დასკვნა“. ამ ნაწარმოებში მწერალი კვლავ აყენებს თანამედროვე ახალგაზრდობის სულთნების ცხოვრების მწვავე პრობლემებს, მისი გმირი აღმოჩნდება ექსტრემალურ ვითარებაში, როცა იგი იძულებულია სხვებთან სახიფათო კონფლიქტში გამოავლინოს ყველაზე ძვირფასი ადამიანური თვისებები — ეფექციობა, სიამავე, სამართლიანობა და ასე შემდეგ. დრამატურგი კიდევ ერთხელ მოგვაგონებს, დედამიწაზე მარტო კეთილი და გულისხმიერი ადამიანები კი არ დაბიჯებენ, არამედ ყველა ჭურის ეგოსისტები, რეციდივისტები, ბანდიტები, მომხვეპელებიც, რომელთაც სხვის ხარჯზე სურთ ცხოვრება, სწორედ მათთან შეტაკებაში ვლინდება ჩვენი ახალგაზრდა თაობის წარმომადგენლის უნარი, წინ აღუდგეს ბოროტებს. მოგილიოვის თეატრის სპექტაკლის ღირსება ისაა, რომ სცენაზე კვლავ გაჩნდა აქტიური, მოქმედი, მიბაძვის ღირსი გმირი. რეჟისორმა ვ. კოროტკევიჩმა გადაწყვიტა სპექტაკლი პიესის ავტორისეული შინაარსის ფარგლებში დაეტოვებინა. იგი არც ციხის „ეგზოტიკას“ მოუხიბლა, არც ეთნოგრაფიულ კოლორიტს და არც სხვა გარეშე ელემენტს. მთელი მისი ყურადღება გამახვილებული იყო მთავარი გმირის, რეჟისორ ნაჟაშიძის მტკიცე ხასიათისა და ადამიანური თვისებების გამოვლენაზე.

ახლახან გრიდონის საოლქო თეატრმა დადგა ა. ცაგარის ცნობილი კომედია „ხანუმა“. მეცხრამეტე საუკუნის საქართველოს კოლორიტული პერსონაჟები, პროვინციული მაჟანკლის ხანუმას სასაცილო თავგადასავალი, ამ პერიოდის საქართველოს ლაღი სიძინებები და ექვემდებარება ალტაცებით მიიღო მდინარე ნემსაზე გაშენებული, ბელორუსიის უძველესი ქალაქის მაღლიერმა მკაყურებელმა.

ბელორუსიის ლენინური კომკავშირის 50 წლის სახელობის მოხარად მკაყურებელთა თეატრმა 1975 წელს დადგა გ. ნახუტორიშვილის ზღაპარი „ჰიუნრაქა“. ამავე თეატრმა შემდეგი სპექტაკლისათვის ისევ ერთიველი დრამატურგი არჩია და დადგა შ. როყავა თანამედროვე პიესა „მღინარის მიღმა ჩემი სიფელია“. ორივე სპექტაკლში მოხარად მკაყურებელთა თეატრის მსახიობებმა თავიანთი ოსტატობა თითქმის უნაკლოდ გამოავლინეს, ორივე სპექტაკლში რეჟისორული ჩანაფიქრისა თუ გაფორმების მხრეზე ბევრი საინტერესო კომპოზიციური ელემენტი დაინახეთ.

„ჰიუნრაქას“ დადგმის დროს დიდი მნიშვნელობა მიანიჭეს სცენის გაფორმებას და ეს არსებითად სწორია, რადგან ზღაპრული გარემოს წარმოჩენისათვის, ჩვეულებრივი ამბების მიწოდების გარდა, საჭირო იყო ეთნოგრაფიული ხასიათის მთელი რიგი ისეთი მონაცემების დამოუკიდებლობით, რაც თითოეული ქართველი მოსწავლისათვის ცნობილია. სინამდვილეში ეს ასეც მოხდა, ეთნოგრაფია ზუსტად შეესაბამებოდა ლტერატურ-

სცენა სპექტაკლიდან „ჰიუნრაქა“

რულ მასალასაც, მოქმედების ადგილსაც; ქანრსაც და სართო ატმოსფეროსაც, მაგრამ მიუხედავად მნიშვნელოვანი სტილიზაციისა, სცენის გაფორმება მაინც დამძიმებული იყო.

ფარდა იხდებდა და დახატული უცხოური მკაცრი პეიზაჟის დანახვაზე ბავშვები ჩუმდებოდნენ. წინა პლანზე მოსჩანს ზღაპრული, ჰიპერბოლიზირებული დიდი ყვავილები, მათ მიღმა ბორცვებია აღმართული და მოგვეგონება შემოდგომისა და ზამთრის ბელორუსულ პეიზაჟს. კომპოზიციის ცენტრში განმარტოვებულ დას „კავკასიური“ სტილის ეკლესია. მათ ზემოთ კი გნებდათ სიმეტრიული დანაოჭებული ღრუბლებს.

„ჰიუნრაქაში“, როგორც ყოველ ზღაპარში, ერთმანეთს უბრუნდებოდა კეთილი და ბოროტი, ვერაფე და ერთგული ადამიანები. პიესის ნორჩ პერსონაჟებს უამრავი რამ გადახდებოდათ თავს, სანამ საწაღელს მიაღწევდნენ. წინასწარ გინდა აღვნიშნათ, რომ ბელორუსიის მოხარად მკაყურებელთა თეატრის სცენაზე დადგმულმა „ჰიუნრაქამ“ გააფართოვა თეატრის ეროვნული მოტივი, სტილისტური და ქანრული დიაპაზონი, გამოავლინა მისი ახალი შესაძლებლობანი და გააცნო ბელორუსი ბავშვებს მომე ხალხის შემოქმედება, ესე იგი, ცხოვრება, რითაც კიდევ უფრო განამტკიცა სულიერი კავშირი ჩვენი მოხარად თაგებულ შორის.

რეჟისორმა ვ. ვლადიმირსკიამ ეს სპექტაკლი ყველაზე ნორჩ მკაყურებელს მიუძღვნა. მან სანახაობრივად საინტერესო გახადა პიესა, ზღაპრული ეფექტიანობით

წარმოაჩინა გმირთა თვაგდასავალი. მაგრამ არც სპექტაკლის სუსტი მხარეები დარჩა შეუმჩნეველი. საქმე ისაა, რომ რეჟისორი ვაიტაქა მთავარი გმირის თვაგდასავლის წარმოჩენამ და მხედველობიდან გამოორჩა ბოროტი ძალა, რომელიც მთავარ გმირს უპირისპირდება. ვერაჯი ბაბაყაძე (მსახიობი ვ. ლებედევი) ზარმაცი, ღორმუცელა, მობუზუნენ და ერთგვარად გაბრაზებული, მაგრამ კეთილი ძალაც კია, ვისთვისაც სულგრძელობა არც ისე უცხოა. ამის გამო სპექტაკლის მთავარი გმირის ჭინჭრაქას მიზანდასახელობა ერთგვარად გაუფასურებულია და ისეთი შთაბეჭდილება იქმნება, თითქოს იგი დია კარებს ამტვრევს. მოტყუებული რჩება თვითონ მთავარი გმირიც და ნორჩი მაცურებელიც, მოხერხებულ და იღბლიან ჭინჭრაქას ბოროტებასთან ბრძოლაში ხელს არავენ უშლის, თუმცა თვითონ უღად იგი დიდ ენერჯიასა და მიზანდასახელობას იჩენს ბოროტებასთან ბრძოლაში.

უდავოდ მცდარადაა გადაწყვეტილი სპექტაკლში უფლისწულ ნოდარის გაქრობა. პიესაში ეს ეპიზოდი იკითხება, როგორც მუხანათობა, დეზერტორობა, სპექტაკლში კი მისი გაქრობა ისეთ შთაბეჭდილებას ტოვებს, თითქოს იგი გადასახლდა სამოთხისებურ ქვეყანაში, რომელზედაც გამდემებით ოცნებობდა. ეს პერსონაჟი მუხანათობისათვის მაქსიმალურად დაკიდოვდა, სამოთხე და უყვადება მოიპოვა. სხვა რომ არაფერი ვთქვათ, ბელორუსის მოზარდ მაცურებელთა თეატრის სპექტაკლში ყველაზე თვალმისაცემი და უცნაური ნაწილი სწორედ ესაა.

ქართული თეატრალური ხელოვნებისათვის დამახასიათებელია პოეტური და რომანტიკული აღმავრუნა, ლირიკული და პათეტიკური ტონალობა. „ჭინჭრაქას“ საფუძვლად უდევს შესანიშნავი პოეტური მასალა, ზღა-

პრული ფაქტორების გარდა (მფრინავი ხალხი, მთავარი, ჯაღოჭრული ნივთები და ა. შ.) სიუჟეტის ქარგვლაში გიგურადაა ჩაქსოვილი ლექსები, მუსიკა, სიმღერა. სამწუხაროდ, სპექტაკლში არ იგრძნობა პოეტური აღმავრუნა, სცენური თხრობის ემოციური ტონალობა. რეჟისორმა ზოგირეთი პერსონაჟი მთლიანად გაანთავისუფლა მუსიკალობისა და პოეტურობისაგან, ზოგიერთი კი ნაწილობრივ. ლექსებიც მდირედ, პროზაულად იკითხებოდა. ცეკვისა და სიმღერის უფლება დაუტოვეს მხოლოდ მთავარ გმირებს. სიტყვამ მოიტანა და ვიტყვი, რომ ჭინჭრაქასა და ლალის სადღეუბო სცენები შესრულების თვალსაზრისით გამოირჩეოდა დიდი სიზუსტით და პარმონიულობით. კარგად დადგა ცეკვები ქორეოგრაფმა ს. დრეჩინამ. ამიტომ გმირების ყველა მუსიკალური ნომერი ჩართული კი არ არის სპექტაკლში, როგორც ეს ხშირ შემთხვევაში ხდება, არამედ ორგანულად ერწყმის მოქმედების განვითარებას და უაღრესად ბუნებრივ, ცხოვრებისეულ შთაბეჭდილებას ტოვებს.

ქებით უნდა მოვიხსენიოთ ყველა მსახიობი, ვინც ამ სპექტაკლში მონაწილეობას იღებს. მთავარ როლს ასრულებს ლ. ულაშინკო. მისი ფიზიკურ-ფსიქიური მონაცემები კარგად ეხამება ზღაპრის გმირის თავისებურებებს. ჭინჭრაქა ცოცხალი, ტემპერამენტური, მხიარული ჭაბუკია. მისი ბუნების ძირითადი თვისებებია გულწრფელობა, უშუალობა, საქმისადმი ერთგულება. მეფის ასულის ლალის როლს თამაშობს ორი მსახიობი. ი. პოლიონინა მიერ შექმნილი სახე მეტისმეტად ქალური, რბილი და ელერადია. მისი თამაში ცხადყოფს, რომ ბევრი უმუშევარი როლზე და პროფესიონალურად დაუხვეწია. ლალის როლის მეორე შემსრულებელია ნ. კოლესნიკოვა. იგი მაცურებელს ხიბლავს უშუალოებით, გულწრფელობით, ბუნებრივი რაქციით, ციცხლად, ზუს-

სცენა სპექტაკლიდან „მე, ბებია, ილიკო და ილარიონი“

ტად გრძნობს მოვლენებისა და სიტუაციების ცვალებადობას.

ბოროტი ვეზირის როლს თამაშობს ვ. ზუბარევი. იგი გვეუბნება გულცივ ადამიანად; ყურადღებავაფაცივებული და გაბოროტებულია და ყოველივე ამას გამახიბავს ზუსტი ექსტემით.

მჩველის დამაჯერებელ სახეს ქმნის მსახიობი კ. სეგვეიჩი. მან მოახერხა პერსონაჟის სტრუქტურისა და მისი გარეგნული სახის ორგანული შერწყმა.

ბელორუსის მოზარდ მაყურებელთა თეატრმა ქართველი დრამატურგის კიდევ ერთი პიესა დადგა. ეს გახლავთ შ. როყვას „მდინარის მიმამ ჩემი სოფელია“. ეს თემა გავრცელებულია კავკასიაში, მაგალითისათვის დავასახელებთ ო. იოსელიანის „სანამ ურემი ვადაბრუნდება“, კ. პაბიანის „დარჩი მარხე“ და ა. შ. როყვას პიესაში ეს თემა ოდნავ ტრანსფორმირებულია და სცენაზე გამოყვას მოზარდი. ამ სპექტაკლში, უპირველეს ყოვლისა, ყურადღებას იქცევს ორი მოხუცი, ბაბუა ანთიმოზი და მისი მეზობელი ავაბო. ანთიმოზი თავის შვილიშვილს გიას შეუმჩვენებლად, მაგრამ თანამიმდევრულად, მიზანდასახულად უნერგავს მშობლიური მიწისადმი და შრომისადმი სიყვარულს, რაც თავისთავად გულსმზობს, რომ ბერკაცს ქეშმარიტად მამაკაცური, კეთილშობილური მიზანი აქვს დასახული.

ამ სპექტაკლის დამდგმელი რეჟისორი ი. ბერეზა არ ცდილა მაყურებელი გაეოცებინა „აღმოჩენებით“, „სიახლეებით“, „უკლები ფილოსოფიური კითხვებით“, რითაც უკანასკნელ ხანებში ჩვენი ახალგაზრდა რეჟისორები სცოდავენ. ზოგიერთი მსახიობის სცენაზე შემოსაყვანად მან ძველ ხერხსაც კი მიმართა, პირდაპირ დარბაზიდან შემოიყვანა ისინი. სამწუხაროდ, რეჟისორმა პიესიდან ამოიღო ცხენის პატრონთან შეხვედრის სცენა, რამაც ამ ეპიზოდს შემრავებული იდილიურობის დადი დასავა. ამით არა მარტო შეარბილა სერიოზული მორალურ-ეთიკური კონფლიქტი, არამედ ხსიათებრივ გადარბობა და მოქმედების განვითარება უფრო მდორე და ერთფეროვანი გახდა.

აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ სპექტაკლის იუმორი დახვეწილი, ლირიული და სითბოს მომგვრელია. მაგალითად, ანთიმოზი იკეხნის, რომ ვაყვაცი და შესანაშენავი მოჭირითა, მაგრამ ვარო, ამბობს სიხარულისაგან აღტყინებული და ამ სიტყვების წარმოთქმისთანავე მკერდში თითს იტაკებს, მაგრამ ამასაც თვლარ უძღობს, წვაბრახცდება და იქვე მიწაში ჩაფლულ ქვერზე ჩამოკდება.

სპექტაკლს ყველაზე დიდი წარმატება მოუტანა მსახიობების თამაშმა, სწორედ მათმა ოსტატობამ გახადა იგი მიწიდეველ სანახაობად. გიას როლს ასრულებს ა. აღუქანდაროვი, ახალგაზრდა, ტანდაბალი, მოძრავი სცენის ოსტატი, რომელმაც მაყურებლის ყურადღება მიიპყრო ემოციურობით, უშუალოდ, პლასტიკით. თეატრის დიდ მიღწევად უნდა მივიჩნიოთ ანთიმოზის სახის შექნა. მსახიობმა ულამაზესად შესანიშნავად შეუთხამა თავისი მონაცემები მოხუცებული კაცის წარსულ ცხოვრებას, ვანცდება, ფიქრებს და ოსტატურად ვადმოგვცა ანთიმოზის სულიერი ცხოვრების მრავალრიცხოვანი ნიუანსები.

ცხადია, ყველა მსახიობი სრულყოფილად როდი ასრულებდა თავის როლს. იგრძნობოდა არტიკულაციური დაუდებლობა, ემოციური სიღარიბე, მაგრამ რეჟისორული თვალსაზრისით ყველაფერი ზუსტად იყო ჩაფიქრებული.

მიუხედავად ზემოთ ჩამოთვლილი ნაკლისა, ამ სპექტაკლში იგრძნობა დიდი აღმოჩენილობითი პოეტურობა და ამ თვალსაზრისით იგი გამოირჩევა უკანასკნელი წლების მოზარდ მაყურებელთა სპექტაკლიდან.

ჩვენს წერილს რომ დამთავრებული სახე მიეცეს, აუცილებელია აქვე ვთქვათ ორიოდე სიტყვა ბელორუსის თეატრებში დადგმულ მუსიკალურ ნაწარმოებზეც.

1967 წელს მოვილიოვის მუსიკალური კომედიის საოლქო თეატრმა დადგა ი. შატუნოვსკის ლიბრეტოს მიხედვით შექმნილი გ. ცაბაძის ოპერეტა „ჩემი შეშლილი ძმა“. ეს ოპერეტა ეხება ამერიკის თანამედროვე ცხოვრებას და თუმცა გამოცდილმა რეჟისორმა დ. იცოვამ ვერ შესძლო ნაწარმოების ყველა ნაკლის აღმოჩენა, სპექტაკლს მაინც მთელი რიგი ღირსებები აღმოაჩნდა: რიტმული და ემოციური განწყობილება, გამომსახველობითი მიზანსცენები, მოქმედების განვითარების ზუსტი დინამიკა და რაც მთავარია, მსახიობთა ოსტატური თამაში. დადგმა მოყოლებდა მასიურ სცენებში, მაგალითად „სიგივის“ სცენაში, მაგრამ სპექტაკლის სხარტმა და უქმეტიქსტებო გადაწყვეტამ მის პოლიტიკური პამფლეტის შტრიხები შესძინა.

ჩვენი რესპუბლიკის თეატრალურ ცხოვრებაში მნიშვნელოვანი მოვლენა იყო 1973 წელს ბელორუსის სსრ ოპერისა და ბალეტის თეატრის სცენაზე ო. თაქთაქიშვილის „მინდია“ დადგმა. ამ სპექტაკლის განხილვა სპეციალისტთა პერფორმაცია, მაგრამ აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ სხვადასხვა ეპიზოდის თეატრალური ნაწარმოებების ვაცვლა ჩვენი მრავალფეროვანი თეატრალური ხელოვნების საერთო ღონის სიმძლავრე მეტყველებს.

ქართულმა დრამატურგიამ ბელორუსის სცენა გაამდიდრა თეატრალური და სტილისტური მრავალფეროვნებით. ვერც იმ ფაქტს ავუხვევთ გვერდს, რომ ბელორუსის თეატრების რეპერტუარში ქართული ნაწარმოებების შეტანამ ბელორუსის თეატრი გაამდიდრა ორიგინალური პერსონაჟებით.

ქართულმა პიესებმა შესამჩნევად შეუწყო ხელი როგორც ბელორუსის თეატრალური ხელოვნების აღიარებულ ოსტატების, ასევე დამწყები მსახიობების წარმატებასა და აღიარებას. ამ ნაშეშვართავან ბევრი პროფესიონალური მიღწევების საპატიო ღონეზე აღმოჩნდა.

გრიგოლ ტატიშვილი და სომხური ხელოვნება

მაია ლაზარიანი

სომხეთის სსრ მეცნიერებათა აკადემიის
გამოყენებითი ხელოვნების განყოფილ-
ების გამგე

ბევრი დაწერილა სომხურ-ქართული
კულტურული კავშირების შესახებ, განსა-
კუთრებით სახეითი ხელოვნების სფერო-
ში. ეს არც გასაკვირია, თუ გავითვალისწი-
ნებთ იმ პოლიტიკურ-ისტორიულ ვითარე-
ბას, XIX საუკუნის საზოგადოებრივ
ცხოვრებას რომ განსაზღვრავდა კავკასია-
ში და განსაკუთრებით მის ცენტრში —
თბილისში.

XIX საუკუნის თბილისი, ინტერნაცი-
ონალური ქალაქი, ახალ, სწრაფ ნაბიჯებს
დგამდა კულტურისა და ხელოვნების ყვე-
ლა დარგში. აღორძინება დაიწყო ბექდვის
საქმემაც. ქართული წიგნის გამოცემის
ცენტრი მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნა-
ხევრიდან საქართველოს დედაქალაქია.
იხსნება სტამბები, გაზეთების, ჟურნალებ-
ის, წიგნების ბექდვა ფართო ხასიათს
იღებს.

საგამომცემლო დარგს სპეციალისტები
ესაჭიროებოდა. იმ მოღვაწეთა შორის,
ვინც უდიდესი ამაგი დასდო ამ საქმეს
საქართველოში, იყო პირველი გრაფიკორი,
მხატვარი-ქსილოგრაფი გრიგოლ ტატიშ-
ვილი (1838 — 1911).

გრიგოლ ტატიშვილის შემოქმედება
კარგადაა ცნობილი. იგი დამოუკიდებლად
დაეუფლა ქსილოგრაფიის ხელოვნებას,
ააღორძინა წიგნის გაფორმების ტრადი-
ციები, რომელიც ჯერ კიდევ XVII საუკუ-
ნის დასაწყისში, ვახტანგ VI დროს ჩამო-
ყალიბდა. მან დაამუშავა ქართული
ანბანის თაური ასოები, შექმნა წიგნების
გასაფორმებლად განკუთვნილი ორნამენ-
ტების ალბომი. მხატვარი გრაფიკოსებს
ასრულებდა როგორც სხვა ავტორთა, ისე
საკუთარი ნახატების საფუძველზე. იაკობ
გაგეაშვილის „დედაენას“ და „ბუნების
კარის“, ქართველიზვილისეული „ვეფხის-
ტყაოსნის“, საბავშვო ჟურნალების —
„ნობათის“, „ჯეჯილის“, „ნაკადულისა“
და სხვ. გამოცემების გაფორმებამ ფარ-
თოდ მოუხვეჭა სახელი გრიგოლ ტატიშ-
ვილს. კავკასიაში იგი ამკვიდრებდა პერი-
ოდიკის გაფორმების კულტურას. მასვე
ეკუთვნის პირველი თეატრალური და სა-
ციკო აფიშები (1868), ქართველ მწერალ-
თა გრაფიკული პორტრეტები. ძალიან
ხშირად იგი თავის გვარს არც აწერდა ნა-
მუშევარს.

წერილში, მხატვრის გარდაცვალების
გამო რომ დაიბეჭდა სომხურ ჟურნალ
„ტარაზში“ (1911, 7-8, გვ. 94) მისი
რედაქტორი, გრიგოლ ტატიშვილის დიდი
მეგობარი ტიგრან ნაზარიანი ფიგაროს
ადარებდა მხატვარს: ...მუდამ მზიარული,
მოცინარი, „ალბაჟრისთვის“ იგი ხისგან
ორნამენტებსა და ასოებს კვეთდა ძველი
სომხური ძეგლებისდა მიხედვით, თანაც
ისეთი სიყვარულით, როგორითაც ქართუ-
ლი გამოცემებისთვის... მხატვარი გვევრქ

ბაშინჯალიანი კი გაზეთ „მშაქსი“ წერდა: „ოცდათხუთმეტი წლის მანძილზე (შესაძლოა მეტისაც) ტფილისის საზოგადოებისთვის გიგო დიდად საჭირო კაცი გახლდათ. იგი შეუცვლელი იყო როგორც თეატრალური აფიშის, წიგნის გარეკანის, გაზეთის სათაურებისა თუ ორნამენტების შემქმნელი. მას ყველგან იწვევდნენ და ისიც უდიდესი სიყვარულითა და პასუხისმგებლობით, სრულიად უსასყიდლოდ ან მეტად მცირე გასამარჯვოთი, ახმარდა მათ თავის შრომას. ამას იგი აკეთებდა მოქალაქისა და პატრიოტის მორალური მოვალეობის ღრმა შეგნებით.“ („გიგო ტატიშვილის ხსოვნას“, გაზ. „მშაქი“, 1911, 9/VIII).

გრიგოლ ტატიშვილის ხელოვნებას დიდად აფასებდნენ მისი თანამედროვენი. მასზე მრავალი წერილი და გამოკვლევაა დაწერილი. მაგრამ არასაკმაოადა გაშუქებული მხატვრის მჭიდრო კავშირი სომხურ კულტურასთან.

სომხური წიგნის გრაფიკა XVI საუკუნის დასაწყისიდან ვითარდება. მისთვის ნიშანდობლივია ღრმა ეროვნულობა და ტექნიკური სრულყოფილება ქსილოგრაფიაში, განსაკუთრებით XVIII საუკუნის დასაწყისიდან, როცა დაიწესა გაფორმება და დსურათება ისეთი გამოჩენილი სომეხი მწერლების წიგნებისა, როგორიც არიან გრიგორი მარზვანცი, ჰაკობ და ბარსეულ სებასტაცი კონსტანტინეპოლიდან, არუთუნ ევგარშაპატცი ემიაძინიდან.

გრიგოლ ტატიშვილის ხელოვნება შემოინახა თბილისში დაბეჭდვით მხატვრულმა ჟურნალმა „ალბურმა“ და „ტარაზმა“, გაზეთმა „მშაქმა“, რომლის ტიტრებიც მან შექმნა. ტატიშვილს ეკუთვნის აგრეთვე ქსილოგრაფია მრავალრიცხოვანი რეზუსებისა, რომელთა ავტორები იყვნენ შემდგომში ცნობილი სომეხი მხატვრები — ვარდგეს სურენიანი და გევორქ ბაშინჯალიანი.

გაზეთების ტიტრისათვის შრიფტის დამუშავებაში განსაკუთრებით გამოვლინდა გრიგოლ ტატიშვილის ნიჭი და მხატვრული გემოვნება. ამ ნიმუშებში ჩანს მისი უდიდესი სიყვარული და სწრაფვა ლამაზი, მეტყველი შრიფტის შექმნისაკენ. მხატვრისთვის შრიფტი, ასო — ეს იყო ენის, ლიტერატურის პროგრესის სიმბოლო, ცოცხალი სიტყვის, ეროვნული სპეციფიკის გამომსახველი. მეორეს მხრივ, იგი წარმოადგენდა სახეით ერთეულს, რომელსაც მხატვრულ-ფსიქოლოგიური მნიშვნელობაც ენიჭებოდა.

სწორედ ამ ორ პრინციპს ეყრდნობოდა

გ. ტატიშვილი, როცა სომხურ ასოებს ამუშავებდა. იგი მხედველობაში იღებდა საგაზეთო სათაურების სპეციფიკას, — გაზეთის ზომებს, ტიტრების შეფარდებას, ასოების არქიტექტონიკას, შრიფტების ფორმას, რომელსაც იგი თვითონ ქმნიდა.

დღეს მართლაც გასაოცარია საქმისადმი ასეთი დამოკიდებულება. 1872 წელს კი, როცა გამოდიოდა გაზეთ „მშაქის“, ცოტა მოგვიანებით კი ჟურნალ „ტარაზის“ პირველი ნომრები, გასაგებია ამ გამოცემათა რედაქტორებისა და მკითხველების სიხარული და კმაყოფილება.

გიგო ტატიშვილი ფაქიზად გრძნობდა ასოს გრაფიკულ სილამაზეს, ესთეტიკურ შინაარსსა და გამომსახველობით სტრუქტურას. პირველად მან შექმნა ნაქარგო-ზისთვის განკუთვნილი ქართული და სომხური შრიფტების ალბომიც.

XIX საუკუნის მეორე ნახევრიდან მხატვრული განათლების სისტემასა და სასკოლო ესთეტიკაში კალიგრაფიისა და ქარგვის სწავლება შევიდა. კალიგრაფიის გარდა, პედაგოგი ხატვასაც ასწავლიდა. ჯერ კიდევ 1841 წელს პეტერბურგის სამხატვრო აკადემიის კურსდამთავრებულმა, ხატვის მასწავლებელმა ოგენა კატაინანმა თბილისში, დახვეწილი აკადემიური სტილით გამოსცა სომხური კალიგრაფიული დამწერლობის ალბომი, ოთხი წლის შემდეგ კი ასეთივე ალბომი — რუსული გიმნაზიისათვის.

ქალთა გიმნაზიებში მხოლოდ ქარგვას ასწავლიდნენ. გამოყენებითი ხელოვნების ეს დარგი XIX საუკუნეში განსაკუთრებით განვითარდა და მოდურადაც კი იქცა. ინტერიერისათვის ფართოდ იყენებდნენ ფერადოვან ნაქარგებს, მას დიდი როლი ეკისრებოდა ქალთა სამოსში.

XIX საუკუნის მეორე ნახევრიდან, როცა ადგილობრივი სამოსის „გავეროპულეზა“ მოხდა, ნაქარგობამ პირველ პლანზე წამოიწია. ფართოდ გავრცელდა ვენუზელი და მონოგრამა. იმდენად პოპულარული გახდა ქალაქის მცხოვრებთა ყოფაში მონოგრამა, რომ გრიგოლ ტატიშვილმა კანვის ხერხით ამოსაქარგი შრიფტების სპეციალური ალბომი შექმნა. ამგვარი სახის ალბომებს შორის, როგორიცაა „კანაზუ ჩართული ანზანი“ (1888 — 1897), „ქართული ანზანის თაიგული“ (1892), „ჩართული ანზანი“ (მონოგრამები), განსაკუთრებით საინტერესოა, აგრეთვე, „სომხური მონოგრამების რვეული“. რომელიც გ. ტატიშვილმა 1889 წელს სომხურ ენაზე დაბეჭდა თბილისში. ამ ხასიათის მხატვრული ალბომის შედგენა

რთულ საქმეს წარმოადგენდა. საჭირო იყო სომხური შრიფტის სისტემის დაზუსტება, სხვადასხვა ასოს გადაწერის დამუშავება, და, ერთდროულად, ყოველივე ამის მხატვრული გაფორმება, ორნამენტულ ჩარჩოში მოქცევა. ორნამენტისათვის მხატვარმა მცენარეული მოტივები შეარჩია.

ნაქარგობის ხელოვნების მოთხოვნებს ქართული ასოების პლასტიკური კონტურები უფრო შეესატყვისებოდა, მაგრამ გრიგოლ ტატიშვილმა ისე კარგად იცოდა სომხური ენა და სომხური ანბანის სტრუქტურა, რომ პირველმა შექმნა მონოგრამები, რომლებიც არა მარტო მშვენივრად გამოდგა კანვით ამოსაქარგი ტექნიკისათვის, არამედ შრიფტისა და ასოს არქიტექტონიკის მხატვრული კულტურითაც გამოირჩა.

თითოეული მონოგრამა გარკვეული გრაფიკული კომპოზიციაა, რომლის ცენტრში მოქცეულ ასოს ერწყმის მცენარეული ორნამენტის ფაქიზი კონტური. ტატიშვილისათვის ყველაფერი მთავარია თვით ორნამენტისა კი გარკვეული კომპოზიციური დატვირთვა გააჩნია. ამიტომაც ყოველი ასოსთვის იგი თაიგულის განსაკუთრებულ სახეობას არჩევს, ხან ვაზის სტილიზებულ ფოთლებს, ხანაც ბროწეულის ნაყოფს. ნამუშევრებში ჩანს სომხური არქიტექტურული ორნამენტის ბრწყინვალე ცოდნა.

სომხურმა გაზეთებმა აღტაცებით მიიღეს ქართველი მხატვრის ნახელავი — სომხური მონოგრამები ნაქარგობისათვის, რომელიც ლითოგრაფიის ტექნიკით იყო განხორციელებული. გრაფიკის ამ სფეროშიც ტატიშვილმა მაღალი ოსტატობა გამოამყვანა. ეს აღნიშნეს ქართულმა გაზეთებმაც („ახალი ამბავი“, „ივერია“).

გრიგოლ ტატიშვილის ალბომებმა დიდი ვერცხლის მედალი დაიმსახურა თბილისში მოწყობილ კავკასიის სანარმოო და სოფლის მეურნეობის გამოფენაზე 1889 წელს. ამ ალბომიდან შერჩეული ნამუშევრები მხატვარმა წარადგინა 1900 წელს პარიზის საერთაშორისო გამოფენაზე, სადაც კვლავ ვერცხლის მედალი ხვდა.

შემდგომ წლებში გამოიცა სომხური მხატვრული ასოებისა და მონოგრამების რამდენიმე ალბომი ნაქარგობისათვის. ცნობილია, მაგალითად, 1899 წელს თბი-

ლისში გამოცემული ალბომი რუსეთის მხატვარმა ელისაბედ პატიკიანმა შეადგინა. იდენტური ალბომის კონსტანტინოპოლის გამოცემა (ასევე სომხურ ენაზე) ს ბახტაჯიანს ეკუთვნის.

როგორც ზემოთაც აღვნიშნეთ, მხატვრის გარდაცვალება დიდი გულის ტკივილით აღნიშნეს მისმა ახლო მეგობრებმა — ტიგრან ნაზარიანმა და გეგორქ ბაშინჯალიანმა. ჟურნალ „ტარაზსა“ და გაზეთ „მშაკვი“ დაიბეჭდა ნეკროლოგები მხატვრის პორტრეტითურთ. აქ ისევ გვსურს მოვიყვანოთ ნაწყვეტი გ. ბაშინჯალიანის გამოსათხოვარი წერილიდან; რომელშიც ასე კარგად ჩანს მოძმე ერის შვილთა დამოკიდებულება ქართველი მხატვრისადმი, მისი ღვაწლის უსაზღვრო დავასება: „...თვალს მიეფარა გიგო ტატიშვილი, ეს მოუღლეელი მშრომელი და ჭეშმარიტი ქართველი პატრიოტი... ვინც ერს მიყრდეს მაინც უტოვებს თავის მიცირე მემკვიდრეობიდან, სიქველეთა მიჩნეული. ნაშინ რაღა ვუნოდოთ ტატიშვილს, რომელმაც თავისი ინტელექტუალური და მორალური სიმდიდრე, თავისი უნარი — ყველაფერი ხალხს უძღვნა“.

ჩვენ კი დავძენთ: განა მარტო თავის ხალხს?

თვალსაჩინოა გრიგოლ ტატიშვილის წვლილი სომეხ ქალთა მხატვრული გემოვნების განვითარების, ეროვნულისადმი სიყვარულის გაღვივების საქმეში. ამიტომაც სრულიად კანონზომიერი იყო, როცა საბავშვო ჟურნალის „აღბურის“ (1883-1908) 25 წლისთავისადმი მიძღვნილ საგანგებო ალბომში, რომელიც 1908 წელს თბილისში გამოიცა, მისმა შემდგენელმა — მწერალმა ნარ-დოსმა სომხური კულტურის გამორჩენილ წარმომადგენლებთან — რაფის, პერქ პროშიანის, ლაზაროს ალაიანის, ოვანეს თუმანიანისა და სხვათა გვერდით ქართველი მხატვრის — გრიგოლ ტატიშვილის პორტრეტიც მოათავსა.

კულტურის ქებლთა ღაცვა— მღმმარეობა და პრობლემა

ირაკლი ციციშვილი

საქართველოს სსრ კულტურის სამინისტროს ისტორიის,
კულტურისა და ბუნების ძეგლთა დაცვისა და გამოყენების
მთავარი სამეცნიერო-საწარმოო სამმართველოს უფროსი

ბანშითარბულ საზოგადოებაში კარგა ხანია აღიარებულია ისტორიისა და კულტურის ძეგლთა აღმზრდელობითი როლი. კულტურის ძეგლები ჩვენი ხალხის ისტორია, მისი ყველაზე თვალსაჩინო და უცუქარი ფურცლებია, მისი ძეგლები მიხედვით ვეცნობით წარსული ეპოქების აზროვნებას, კულტურას, ხელოვნებას, სამშენებლო ტექნიკას, მათი გვაგზრობინებენ თაბათა მეგვიდრეობითობას. ამჟამად ისტორიისა და კულტურის ძეგლების დაცვა მთელ მსოფლიოში განსაკუთრებული ყურადღების საგანია. ამას ხელი შეუწყო კულტურული ტურიზმის განვითარებამ, პირველ რიგში კი, ჩვენი ეპოქის ცივილიზაციის მაღალმა დონემ. ჩვენ, როგორც ჰუმანისტური აზროვნების პროგრესის მეგვიდრენი, ვამტყებთ თანაზარებას ეროვნული და საკაცობრიო კულტურული ტრადიციებისადმი. დღეს, როდესაც ადამიანმა აღიწყო აქტიური ბრძოლა ბუნებრივი გარემოს დასაცავად, ცხადია, საქმე ეხება არა მარტო ბუნებას, არამედ ძეგლებსაც და ვრცელ ისტორიულ ადგილებსაც.

რა დასამალა, რომ თანამედროვე სამყაროში, ტექნიკური პროგრესისა და ურბანიზაციის არნახულ ვითარებაში, ადამიანი რამდენადმე ჰკარგავს თავის ინდივიდუალობას. აუცილებელი ხდება შემოქმედებით ადამიანს ისტორიული ძეგლები ბუნებრივ ლანდშაფტში, შემოქმედებით ქალაქების ძველი უბნების ნათელი და მშვიდი მასშტაბები, სივრცე და სიჩუმე. ასეთი გარემო ადამიანს სულ სხვა, ამასთან, საკირო ემოციებს აღუძრავს. ახალმა ეპოქამ შეცვალა ძეგლების ფუნქცია, მაგრამ დარჩა მათი არსი, მათი მნიშვნელობა ახალი შინაარსით აღიქმა.

ამჟამად მეტად გაფართოვდა დასაცავი ძეგლების

წრე. დღეს ჩვენ ვიცავთ უძველეს არქეოლოგიურ ძეგლებს — ძვ. წ. ა. V-IV ათასწლეულებიდან, ვიდრე საბჭოთა პერიოდის მნიშვნელოვან არქიტექტურულ ძეგლებამდე.

ასევე საოცრად გაფართოვდა ჩვენი მეგვიდრეობის ტიპოლოგია. თუ აჟამდე დაცვას ექვემდებარებოდა ძირითადად მონუმენტური ნაგებობები (ტაძრები, სასახლეები), ამჟამად დაცვის ობიექტებად იქცა ციხე-ქალაქებიც, დარბაზებიც, ხიდეებიც, ქარვასლებიც, სოფლის ხალხური საცხოვრებელი სახლებიც და სამეურნეო ნაგებობანიც, ისტორიული ადგილებიცა და არქეოლოგიური ძეგლებიც. და მართლაც, ყველაფერი ეს თანაზრად საყურადღებოა და მოსავლელიც. გაიზარდა თუ შეიცვალა ძეგლის ცნება. ცალკეულ ნაგებობათა ნაცვლად, დღეს ნაქრძალებად ცხადდება მთელი ანსამბლები, ქალაქებისა თუ სოფლების ისტორიული უბნები ან მთელი ქალაქები.

ყველაფერი ეს კი იმის მათწყებელია, რომ ხალხმა შეიგნო მატერიალური კულტურის დიდი ღირებულება. ეს შეგნება გამოვლინდა კიდევაც „ისტორიისა და კულტურის ძეგლების დაცვისა და გამოყენების“ საგანგებო კანონის მიღებაში და ძეგლების დაცვის კონსტიტუციური მოვალეობად მიჩნევაში.

ძეგლების დაცვის საქართველოში მუდამ დიდი ყურადღება ექცეოდა. ამის თვალსაჩინო მაჩვენებელია თუნდაც ის ფაქტი, რომ პირველად სწორედ საქართველოში 1959 წელს შეიქმნა კულტურის ძეგლთა დაცვის საზოგადოება და 1949-1950 წლებში, ასევე პირველად, სპეციალური სამეცნიერო-სარესტავრაციო საწარმოო სახელოსნო. ძეგლების დაცვა-პატრონობის საქმის გაუმჯობესების მიზნით 1978 წლის 24 თებერვალს საქართ

ველოს სსრ მინისტრთა საბჭომ, საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის 1977 წლის 25 ოქტომბრის დადგენილების შესაბამისად მიიღო დადგენილება — „საქართველოს სსრ ისტორიის, კულტურისა და ბუნების ძეგლთა დაცვისა და გაოყენების გაუმჯობესების ღონისძიება შესახებ“. ამ დადგენილებაში ლიკვირებულია ძეგლთა დაცვის ყველა მანამდე არსებული ორგანო და შექმნილია (ასევე პირველად საბჭოთა კავშირში) ისტორიის, კულტურის და ბუნების ძეგლთა დაცვისა და გაოყენების მთავარი სამეცნიერო-საწარმოო სამმართველო, სხვადასხვა დარგის სპეციალისტების სათანადო შტატით, რომელსაც უნარი შესწევს ღირსეულად შეასრულოს დაკისრებული საქმე, ძეგლთა დაცვის კეთილმოზილურ საბიუჯეტო.

მთავარი სამართველოს სტრუქტურა, ჩვენის აზრით, ზედმიწევნით ცხადია და მოხერხებული. იგი აერთიანებს სამ სამმართველოს: პირველი მათგანი — ძეგლთა კვლევის, აღრიცხვისა და მუზეუმების სამმართველო ეწევა სამეცნიერო-კვლევით მოღვაწეობას, მეორე — ძეგლთა რესტავრაციის და ადაპტაციის სამმართველო აწარმოებს საბრუნველ სამუშაოებს, და მესამე — სამეცნიერო-სარესტავრაციო სახელოსნოების გაერთიანება პრაქტიკულად აწარმოებს ძეგლთა აღდგენა-გამაგრებას. ამგვარად, გაერთიანებულია მეცნიერული კვლევა, პროექტირება და მშენებლობა, ამას კი აქვს მრავალი რადებითი მხარე, როგორცაა მობილურობა, პასუხისმგებლობა, მშენებლობის მაღალი ხარისხი და სხვ.

პირველ სამმართველოში გაერთიანებულია შემდეგი განყოფილებები: ძეგლთა კვლევის განყოფილება იკვლევს მანამდე უცნობ ძეგლებს, დახმარებას უწევს არქიტექტორ-რესტავრატორებს ძეგლების დაზუსტებასა და ანალოგიების შერჩევაში, ამზადებს წინადადებებს სარესტავრაციო ძეგლების შექსახებას. არქეოლოგიის განყოფილება ეწევა სარესტავრაციო ძეგლთა ტერიტორიის არქეოლოგიურ კვლევას ძეგლებზე მუშაობის დაწყებამდე და მუშაობის პროცესში, ხელმძღვანელობს არქეოლოგიური ძეგლების კონსერვაციის სამუშაოს და აწარმოებს არქეოლოგიური ძეგლების ფიქსაციას. ბუნების ძეგლთა დაცვის განყოფილება სწავლობს მკვდარი ბუნების ძეგლებს (ძირითადად გამოქვაბულები, მღვიმეები, სადგომები) რესპუბლიკის ტერიტორიაზე და ადგენს წინადადებებს მათ გამოყენებასა და ადაპტაციაზე. მუზეუმების განყოფილება ხელმძღვანელობს მთავარ სამმართველოში გაერთიანებული მუზეუმ-ნაყრძალების (თბილისის ხალხური ხე-როთომოდურებისა და ყოფის მუზეუმი, მცხეთის მუზეუმ-ნაყრძალი, დავით გარეჯის მუზეუმ-ნაყრძალი, ვარძიის მუზეუმ-ნაყრძალი, უფლისციხის მუზეუმ-ნაყრძალი და სხვ.) მუშაობას. პასპორტიზაციისა და ინფორმაციის განყოფილებას დაჯალბებული აქვს მეტად მნიშვნელოვანი ამოცანა — რესპუბლიკის ყველა ძეგლის აღრიცხვისა, რაც მეტად საჭიროა ძეგლთა ნამდვილი დაცვისთვის. ამ განყოფილებაში თავს იყრის ძეგლების

შესახებ ჩვენს ხელთ არსებული ყველა მასალა (მაგალითად, ფოტოტყევა, ნახაზების არქივი, ცნობები შეგუბის შესახებ და სხვ.) და აწვევს სათანადო ინფორმაციას, როგორც სამმართველოს მუშაეებს, ისე ყველა დაინტერესებულ პირს.

პასპორტიზაციის განყოფილებამ უკვე დაასრულა ძეგლების პასპორტიზაცია (რაც გულისხმობს ძეგლის გამოვლენას, აზომვას, ფოტოფიქსაციას, ტექნიკურ აღწერას, დათარიღებას, დაცვითი ზონების შედგენას და ადგილობრივი ხელისუფლებისთვის მათ ჩიზარებას აქტით) ბოლნისის, დმანისის, მარნეულის, თეთრიწყაროს, ბოგდანოვის, წალკის, ახალქალაქის და საჩხერის რაიონებში. საცულუბნობა, რომ ყველა გამოკვლეული რაიონში აბრიცებულ ძეგლთა რაოდენობა სამეგრან თითხერ აღმატება მანამდე აღრიცხულ ძეგლთა რაოდენობას.

მეორე სამმართველო ძირითადად აწარმოებს საბრუნველ სამუშაოებს. აქ არის ძეგლთა რესტავრაციის საბრუნველ ბიურო, რომლის მოვალეობააა ძეგლების აზომვა, გამაგრება ან რესტავრაციის პროექტების შედგენა და მეთვალყურეობა ძეგლის რესტავრაციის პროცესში. ადაპტაციის განყოფილება ამუშავებს ძველი შენობების (ძირითადად საცხოვრებელი სახლებისა და სასახლების) რესტავრაციისა და ადაპტაციის პროექტებს, ე. ი. მათ გამოყენებას უკვე თანამედროვე მიზნებისთვის. საინჟინერო-ტექნიკურ განყოფილებაში გაერთიანებული არიან კონსტრუქტორები, ხარჯთაღმრეცხელები, გეოლოგები, სანტექნიკოსები და სხვა მომჭიწევე სპეციალისტები.

მესამე სამმართველო, როგორც აღინიშნა, აწარმოებს ძეგლებზე სამშენებლო სამუშაოებს და აქვს სახელოსნოები და უბნები თბილისში, თელავში, ქუთაისში, გორში, სახრეთ საქართველოში, აფხაზეთისა და სვანეთში. ამ გაერთიანებაშია მონაშენებული ფერწერის სარესტავრაციო სახელოსნო, რომელიც ეწევა ქართული მონაშენებული ფერწერის ძეგლების გამაგრებას; სამეცნიერო-კვლევითი ტექნოლოგიური ლაბორატორია, რომელიც მუშაობს ქვის ეროზიის საწინააღმდეგო ღონისძიებების საკითხებზე, იკვლევს ძეგლებზე ამოსული მცენარეების, ხავსების და სხვათა წინააღმდეგ ბრძოლის, ალიონისა და ქვის გამაგრების, ძეგლების წარწერებისაგან გაწმენდის მეთოდებს და სხვ.

მთავარ სამმართველოს ეკუთვნის ხელოვნების ძეგლების ფიქსაციის სპეციალური ლაბორატორია, რომელიც მაღალხარისხოვან ფერად ფირზე იღებს ჩვენს მნიშვნელოვან ძეგლებს და ძირითადად მონაშენებული ფერწერის ნიმუშებს. ამ სამუშაოს მიზანია როგორც ძეგლების ფიქსაცია მათი დაზიანების ან განადგურების შემთხვევაში, ასევე საილუსტრაციო მასალის მომზადება გამოცემისთვის.

საქართველო, მართლაც, გასაოცარია ძეგლების სიმრავლითა და მრავალფეროვნებით. წინასწარი ცნობებით, 15 ათასამდე მარტო ხელოთომოდურული, ორი ათასამდე არქეოლოგიური ძეგლი, სამასზე მეტი მონაშენებული არქელის მხატვრობა, ორი ათასამდე ისტორიული და მემორიალური, რამდენიმე ასეული ბუნების და უთ-

ვალავი ხალხური ხეროთომოდერების, ნივთიერი კულტურის ძეგლი.

უმრავლესობის მდგომარეობა მეტად საეკლავლოა. ხეროთომოდერული ძეგლები განიცდის ნგრევას და ბუნებრივ სიბერეს. მათი დაზიანება დაკავშირებულია როგორც შინაგან მიზეზებთან (კონსტრუქციული ხასიათის დეფექტები, შედომები მზიადივი ელემენტების განაგარიშებაში), ასევე გარეგან მიზეზებთან. ესაა ატმოსფერული მოვლენები — წვიმა, ქარი, ყინვა, მზისგან გახსნობება, ბოტანიკური ფაქტორები — მცენარეები, რომელთა ფესვები ანგრეობენ ნაგებობათა წყობას, პარაზიტები, სოკოები, ხავსები, მიკრობიოლოგიური ფაქტორები — ბაქტერიები, რომლებიც განსაკუთრებით ანადგურებენ ხის ნაგებობებს. სტიქიური მოვლენები — მიწისძვრები და მიწყვრები. ამას ემატება დაზიანება დამიანის მოქმედების შედეგად — საომარი მოქმედებების დროს ძეგლების მიზანდასახული თუ უნებლიე განადგურება, მასალების დატაცება ახალი მშენებლობებისთვის, გადაეთებანი სხვადასხვა ეპოქებში. უკანასკნელი ოციოდე წლის მანძილზე მთელ მსოფლიოში შეიმჩნევა ძეგლების ინტენსიური დაზიანება, რაც გამოწვეულია ტექნიკური პროგრესის განვითარებით და მექანიკურ ენბრაციითა ზრდით, ამჟამად ძეგლები ზიანდება ენბრაციით, რასაც იწვევს ტრანსპორტის მოძრაობა გზებზე, რკინიგზისა და მეტროპოლიტენის ხაზებზე. ამას უნდა დაემატათ გამანადგურებელი ენბრაცია რეაქტიული თვითმფრინავების გადაფრენის დროს (ენბრაციის გაღვლეა უკვე ფიქსირებულია მცხეთის ჭვარჭ, გელათში, იკორთაში და სხვ.). ნამდვილ უბედურებად იქცა ძეგლებისთვის ატმოსფეროს გაუქუქიანება: პერში ნახშირქვავის და სხვა ჯირების გაჩენა, განსაკუთრებით გოგირდისა და გოგირდის ანიდრიტის, რომლებიც მიკრო ტენიანობის შემთხვევაშიც შლის ძეგლის ზედაპირს და შემდეგ მოირყვება წვიმის დროს.

როგორც უბედურად, სამუშაო განუზომელია. ამიტომ, პირველ რიგში, ვიწყებთ მნიშვნელოვანი ძეგლების რესტავრაციას, ძეგლებისა, სადაც შემორჩენილია კედლის მხატვრობა, ან ძეგლებისა, რომლებიც კატასტროფულ მდგომარეობაშია. ამასთანავე, უნდა აღინიშნოს, რომ თუ აქამდე სარესტავრაციო სამუშაოები ძირითადად წარმოებდა საკულტო ძეგლებზე, რაც თავისთავად გამართლებულია, ვინაიდან სწორედ საკულტო ძეგლებს ენიჭებოდა დიდი მხატვრული ღირებულება, ჩვენ გავწყვიტეთ ხელი მოვკრიეთ სხვა, ნაკლებდ შემორჩენილსა და, აგრეთვე, მეტად მნიშვნელოვან ძეგლებს, რომლებიც აშუქებენ ქართული კულტურის სხვა მხარებს, ასეთებია: სასახლები, ციხე-გალავნები, ხიდები, ქარვასლები, საცხოვრებელი სახლები და სამეურნეო ნაგებობანი.

ერის ნივთიერი კულტურის შესწავლა, ძირითადად, არქეოლოგიური გათხრების შედეგად ხერხდება, მაგრამ გახსნილი ძეგლები, უმეტეს შემთხვევაში, სწრაფად ილუტება. დღემდე არ წარმოებდა არქეოლოგიური ძეგლების დაცვა და არც გეჰონდა ამ ძეგლების შენეირიული დაცვის გამოცდილება. ამჟამად უკვე მიმდინარეობს არქეოლოგიური ძეგლების კონსერვაცია ვანში, ნოქალა-

ქვეში, რუსთავში. მიმდინარე წელს დაიწყება მცხეთის ძალისი და სხვა ძეგლების გამაგრება.

კულტურის ძეგლთა დაცვაში აქამდე გეჰონდა გარკვეული წარმატებები. დღეისთვის უკვე აღდგენილია ისეთი მნიშვნელოვანი ძეგლები, როგორცაა სამწვერისი, თელიკონი, წირქოლი, ანჩისხატი, რუისი, გორის ციხე, ბოლნისის სიონი, ალავერდი, კვეტარა, ოზანი, რკინი, სხალთა და სხვ.

მაგრამ ძეგლების აღდგენის ეს მასშტაბი არ იყო საკმარისი და ვერასოდეს ვერ გასწვდებოდა ყველა ძეგლს. ამიტომ უნდა დავისხებთ ძეგლების სარესტავრაციო სამუშაოთა მასშტაბის მნიშვნელოვნად გაზრდა და, ამასთანავე, გაცილებით რაციონალური ორგანიზაცია თვით სარესტავრაციო საქმისა. თუ წინა წლებში სარესტავრაციო სამუშაოებზე იხარჯებოდა 600-800 ათასი მანეთი, 1978 და 1979 წელს დაიხარჯა სამი მილიონი მანეთი. იმედს გვაქვს, რომ შემდეგ წლებში შეძლებთ ძეგლთა დაცვას მოვანბარით 5-6 მილიონი მანეთი.

ცხადია, ასეთი მასშტაბის სამუშაო მოითხოვდა საპროექტო საქმის ძირეულ რეორგანიზაციას. თუ სარესტავრაციო სამუშაოები სრულდებოდა საპროექტო მოსახრებების დონეზე და თან ეროვებოდა მისხლოებით და, როგორც წესი, გაზვიადებული ხარჯთაღრიცხვა, ამჟამად რესტავრაციის პროექტები მოუშვდება სამუშაო ნახაზების დონეზე, ზუსტი ხარჯთაღრიცხვით, რაც ამცირებს სამუშაოთა ღირებულებას და ხელს უწყობს მათ მაღალ დონეზე შესრულებას.

თუ ნაკლებად გვაღელვებს სარესტავრაციო სამუშაოებისთვის საჭირო თანხის მოპოვება (სახელმწიფო ბიუჯეტის გამოყოფილ თანხას ემატება ყველწნივითი თანხები, საიჯრო ხელშეკრულებებისა და ძეგლთა დოვლეიერების ბილეტების საფასურის თანხები), გაცილებით რთულია მასალებით უზრუნველყოფა. ყოველ შემთხვევაში, 1978 და 1979 წელს სამშენებლო მასალებით მომარაგება არ უპასუხებდა რეალურ მოთხოვნოლებებს და, თანაც, ეპიზოდურ ხასიათს ატარებდა. ამიტომ გადაწყვიტეთ 1980 წელს სამშენებლო ბაზის მშენებლობა. თბილისში სპეციალურად გამოყოფილ ტერიტორიაზე აშენდება საამქროები, სადაც დამზადდება სხვადასხვა სახის ქართული აგური და კრამიტი, ხისა და ხლოთისის ნაკეთობანი. აქვე მოეწყობა დიდი საწყობი დანერგული შენიზებიდან მასალებისა და დეტალების გადმოსატანად, მათი შემდგომი გამოყენებისთვის. განზრახული გვაქვს მიმდინარე წელს აგამუშაოთ მივიწყებულ საკრეები და ძეგლთა რესტავრაციისას ნაწილობრივ შეეცალოთ ცემენტი უფრო მიზანშეწონილი კირით.

სამუშაოთა გაზრდილი მასშტაბი მოითხოვს არქიტექტორ-რესტავრატორთა და მხატვარ-რესტავრატორთა კვალიფიციური კადრების მოზიდვას (ამასთან დაკავშირებით კი ჩვენ გვაქვს სერიოზული პრეტენზიები თბილისის სამხატვრო აკადემიის მიმართ) და განსაკუთრებით კვალიფიციური მუშების — ქვიითა და ხითხროთა მოზიდვას, რაც, პრინციპში, გადაწყდა კიდევ.

ამ საკითხების დადებითად გადაწყვეტის შემდეგ საქართველო კულტურის ძეგლთა დაცვა სათანადო დონეზე დადგება.

საქართველოს
წიგნების კავშირი

ამჟამად ყოველწლიურად სრულდება ასზე მეტი ძეგლის კონსერვაცია-რესტავრაცია. აღდგენილია ისეთი მნიშვნელოვანი ძეგლები, როგორცაა: მცხეთის ჭვარი, სვეტიცხოველი, სამთავრო, ნინოწმინდის კომპლექსი, ქვემო-ქალის სასახლის კომპლექსი, არაღეთი, კარდნახი, ტმოთესუნანი, ქეთათხევი, მარტვილი, ანტიოქია მცხეთაში, ნიკორწმინდა, წალენჯიხა, ხელოშია, შინა ვაძიბა, მრავალ კოჭი და ეკლესია სენაეთში. ამჟამად დაგეგმილია მიმდინარე წლის სამუშაოები ისეთი კომპლექსებზე, როგორცაა: ერეკლე II-ის სასახლე, ლამისკანის სასახლე, თელავის უნივერსიტეტის სასახლე, ლონის სასახლე, შატალისა და ჩავჭავჭავაძის კომპლექსები, ციხეები — უჯარმა, ხერთვისი, სამშვილდე, საეკლესიო ძეგლები — ეკუმურო, წრომი, ბაგრატიის ტაძარი, გელათი, გერგეტის სამება, ხიზინი მიმდინარე აჭარისწყალზე — დანდალოსი, მახუნკეთი, ფურტოისი და მრავალი სხვა.

ვინაიდან ჩვენს ძირითად საქმიანობას შეადგენს ძეგლების რესტავრაცია, მათი გამაგრება და ისტორიულ-მხატვრული ღირებულების დაცვა, ალბათ, საჭიროა შეეჩერებოდეთ მუშაობის მეთოდებზე. ჩვენ სავსებით ვიზარებთ 1964 წლის გენიულის ქარტიის ძირითად დებულებას, რომელიც ეულისხმობს ძეგლების კონსერვაციას — ძეგლის შემონახვას იმ სახით, როგორც მას შემორჩა გვიანდელი ფენების გათვალისწინებით. დასაშვებია მივიჩნიოთ ე. წ. ფრაგმენტული ან ნაწილობრივი რესტავრაციის ჩატარება, რომელიც ითვალისწინებს ძეგლის შესვლას ცალკეული ფრაგმენტებით (თუკი ეს დოკუმენტურად დასაბუთებულია) ძირითადად, როდესაც ცალკეულ ნაწილებს შეესება აუცილებელი არსებული კვლევის, ან სხვა კონსტრუქციების გამაგრებისთვის. სწორედ ასეთი სამუშაო ჩატარდა ბაგრატის ტაძარში. იშვიათ შემთხვევაში დასაშვებია მიჩნეული ძეგლის მთლიანი რესტავრაცია (სტატიური უზღვევების ან ომის შედეგად დანგრევის შემთხვევაში). ყველა შემთხვევაში ეს საკითხები წარმოადგენს მეცნიერთა საბჭოს კომპეტენციას და სავსებით გამორიცხავს არქიტექტორ-რესტავრატორის თვითნებურ ინტერპრეტაციებს. ამგვარად, თითოეული ძეგლის კონსერვაცია-რესტავრაციას წინ უძღვის ძეგლის აზომატი, ფიქსაცია, არქეოლოგიური გათხრები, მეცნიერული შესწავლა, რესტავრაციის პროექტის შედგენა და სამუშაოთა ნახაზების შესრულება. ყველა ძეგლი განიხილება მთავარ სამმართველოსთან შექმნილი სამეცნიერო-მეთოდური საბჭოს მიერ და მხოლოდ მისი დასტურის შემთხვევაში გადაეცემა წარმოებას შესასრულებლად ავტორის ზედამხედველობით. დასრულებული სამუშაო მიიღება სპეციალური კომისიის მიერ, საბჭოს წევრის ხელმძღვანელობით და სათანადო აქტივით გადაეცემა ადგილობრივ ხელისუფლებას მისი შემდგომი დაცვა-პატრონობის მიზნით.

ისტორიულად ჩამოყალიბებული ანსამბლებისა და ხუროთმოძღვრული ძეგლების თანამედროვე ქანაშენიანებასთან შერწყმა ქალაქმშენელობის ერთ-ერთ უთვალეს პრობლემას წარმოადგენს. ამ საკითხებზე საუბარი მით უფრო აქტიურად უნდა, რომ განხრახუნებული გვაქვს (და დამწყობელი) თბილისის, ქუთაისის, თელა-

ვის, სიღნაღის, მცხეთისა და სხვა ქალაქების მსოფლიო ძეგლების რეკონსტრუქცია-რეაბილიტაცია.

თბილისის თავისებურების, მისი ისტორიული ნაწილის ბედი აღლევდა არა მარტო სპეციალისტებს — არქიტექტორებს, არამედ ფართო საზოგადოებასაც, ჭრკი კიდევ 1968 წელს „სოციალურ-განათლებლურ“ დაიწყო მიზანდასახული დისკუსია თემაზე „სტრუქტურული თბილისის თბილისური სახე“ (წერილების ავტორები: ვ. ბერიძე, ი. ციციშვილი, ნ. მგალიშვილი, თ. კვიციანი). 1975 წელს საქართველოს კომპარტიის ცენტრალურმა კომიტეტმა და მინისტრთა საბჭომ მიიღეს დადგენილება, რომლის საფუძველზე თბილისის ძველი ისტორიული უბნები სახელმწიფო დაცვის ზონად იყო გამოცხადებული. ამით დასაბამი მიეცა ქალაქის ძველი ნაწილის მიზანდასახულსა და გვეგვიან შესწავლასა და რეკონსტრუქციას.

დღეს თბილისის ისტორიული ზონა განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს არა მარტო იმიტომ, რომ იგი იზიდავს ტურისტებს და აქვს უდიდესი გავლენა ხალხის თვითშეგნებაზე, პატრიოტულ გრძობაზე განვითარებაზე, და არც არა მარტო იმიტომ, რომ ინდუსტრიალიზაციისა და ტიპიზაციის პირობებში ჩნდება უსახო და ერთფეროვანი კვარტალები და რაიონები, ქალაქის დამახასიათებელ სახეს რომ ემუქრება. ძველი თბილისი მართლაც ღირსია განსაკუთრებული ყურადღებისა და სათუთი მოპყრობისა. ძველი ქალაქის სახლებშია მონუმენტური ხუროთმოძღვრების თითქმის ყველა მნიშვნელოვანი ძეგლი: ანჩისხატის ბაზილიკა, სიონი, მეტეხი, ფთხანის ეკლესიები, ჭვარი-მამა, ნარიყალა, ზარაფხანა და სხვა. აქვეა ძველი აბანოები და ე. წ. „თბილისური სახლები“, მაგრამ, რაც მთავარია, ეს უბანი მთლიანად წარმოადგენს ბუნებისათვის, გარემოსთან არქიტექტურის შერწყმის შესანიშნავ ნიმუშს. ნარიყალას ციხისა და ეკლესიების საუკეთესო მდებარეობა, მტკვრის კლდეზე ნაპირზე ან მთების კალთებზე შეფენილი საცხოვრებელი სახლები ქმნიან შეუღებულ ნაბიჯზე იხსნება სრულიად ახალი სურათი — ფიხანის უბანი ეკლესიებით, ათაშავი და სახლებით, აბანოების უბანი, პურის მოედანი, ალავერდების მოედანი, ლელვათა ხევი, კიბაღიზის აბანოები და სხვა მრავალი.

თბილისის ძველი უბნების რეკონსტრუქცია დამწყობელია და ბარათაშვილის ქუჩის მავალითზე ყველასათვის თვალსაჩინო გახდა თუ რაოდენ დიდი შესაძლებლობანი არსებობს ამ მხრივ. მაგრამ სწორედ ბარათაშვილის ქუჩის მავალითზე აუცილებელია მჭიდრობა ისტორიული ქალაქის რეკონსტრუქციის მეთოდიაზე.

ძველად ძეგლთა დაცვა შერჩევით ხასიათს ატარებდა, რაც მისი გარემოს უზღვეველყოფას იწვევდა. კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის თანამედროვე ეტაპი მართებულად გულისხმობს არქიტექტურული ანსამბლების, ისტორიულად ჩამოყალიბებული უბნის თუ ქალაქის მთელი გარემოს თავისებურების გათვალისწინებას, მისი ხასიათის, სილუეტისა და მასშტაბის შენარჩუნებით. დღეს ყველასათვის ცხადია, რომ დაცული უნდა იქნას თბილისის ისტორიული ზონის ყველა მოე-

დანი, ქუჩების ქსელი და განაშენიანება. და მართლაც, ცალკეული არქიტექტურული ძეგლები, მიუხედავად მათი მხატვრული ღირებულებისა, არ ქმნიან ქალაქის სახეს, ამიტომ საჭიროა გამოვყვანიოთ რიგითი სახლების მნიშვნელობა, გამოავლინოთ ქალაქის მთელი ურბანისტული საფუძველი... ამ სახლების ცუდი მდგომარეობა (რაც ასე დამახასიათებელია თბილისისათვის) არ ამართლებს მათ განადგურებას.

ცხადია, ქალაქის ძველი უბნების რესტავრაცია თუ რეკონსტრუქცია უნდა გულისხმობდეს არა მარტო ცალკეული, წყობილებიდან გამოსული სახლების ნგრევას და ახალი შენობებით შეცვლას, იგულისხმება განახლების მუშაობის უწყვეტი პროცესი, რაც სოციალურ, პიგიურ, ტექნიკურ და სხვა საკითხებთანაა დაკავშირებული. იგულისხმება ქალაქშიშენებლობის კონცეპცია, რომელიც ითვალისწინებს მუდმივ ცვლილებებს, დაკავშირებულს თანამედროვე ცხოვრების მოთხოვნილებებთან.

თუმცა, ქალაქის ძველი უბნები განსაკუთრებით ძვირფასია ჩვენთვის, რამდენადაც წარმოადგენს ქალაქის განვითარების ცოცხალ მატრიანს, ანეოთარეზურ დროთა კავშირს და ხელს უწყობენ არქიტექტურაში ტრადიციების ღრმა გააზრებას, მაგრამ ძველები და, მით უმეტეს, მთელი რაიონები ვერ გადაიჭყევა რელიქვიებიად, ჩვენ არა გვაქვს უფლება მათ სამუზეუმო თვალსაზრისით შევხედოთ. თუმცა არსებობს აზრიც, რომ ეს რაიონები უცილობლად უნდა იყოს დატოლი, რესტავრირებული და რეკონსტრუირებული, მაგრამ აქტიურად ჩართული თანამედროვე ქალაქში. აქ ცხოვრობს ათეული ათასი ადამიანი. ამიტომ აუცილებელია ამ რაიონების განიერი რეკონსტრუქცია — ძველი უბნების მხატვრულ-ისტორიული მთლიანობის დაცვა, პირვანდელი კომპოზიციის, არქიტექტურული და სივრცითი მასშტაბის შენარჩუნება და, ამავე დროს, მოსახლეობის ცხოვრების პირობების გაუმჯობესება, თანამედროვე ცხოვრების კომფორტული პირობების შექმნა.

არქიტექტურა არ არის მარტო ხელოვნება, იგი მატერიალური კულტურაცაა. იგი თავისი არსით გამოყვანილი ხელოვნებაა და არა სახებით და უშუალოდ დაკავშირებულია ადამიანის პრაქტიკულ მოთხოვნილებებთან. როგორც კი არქიტექტურული ძეგლი კარგავს თავის ფუნქციას და ინარჩუნებს მხოლოდ დეკორატიულ, სანახაობრივ მხარეს, იგი იქცევა სამუზეუმო ექსპონატად, კარგავს სოციალურ და მისდამი ინტერესსაც.

როგორც აღვნიშნეთ, ძველი ქალაქი, ან მისი ნაწილი არ უნდა გადაიქცეს მუზეუმად, არამედ უნდა ასრულებდეს იმ ძირითად ფუნქციას, რომელიც არ ეწინააღმდეგება მის ისტორიულ ფორმას. იგი შეიძლება იქცეს ქალაქის მცხოვრებთა დასვენების, ურთიერთობის ან, რაც ყველაზე უკეთესია, ისევ საცხოვრებელ ადგილად. ძველი ქალაქის დამახასიათებელი ნიშნები როდესაც განისაზღვრება მარტო მისი არქიტექტურით. არის კიდევ ბევრი სხვა მნიშვნელოვანი ფაქტორი, რომელიც ათასი წვრილმანის მშვეობით, ქმნის მის ვიზუალურ სახეს: ხელოვანთა სახელოსნოები, მღალაზები, ყვავახანები, ქვაფენილები, ლითონის ნაკეთობანი, მცირე ფორმები და სხვ. უფრო მეტიც, ჩვენ უნდა ვეცადოთ მივაღწიოთ

ქალაქის არა მარტო გარეგნულ სახის შენარჩუნებას, არამედ უნდა ვეცადოთ აღვადგინოთ მისი ავტენტურობის სახეც. ეს კი გულისხმობს ძველი უბნებისთვის დამახასიათებელი ხնაურის შექმნას და, ცხადია, გულისხმობს ავტომატურად მხარეებისა და ქარხნების ხნაურის გამოთვას. მაგრამ აქ იქმნება მეორე საკითხი: ყოველივე ეს იქმნება მოსახლეობისა და ტურისტებისათვის, მაგრამ ეს არ უნდა ტოვებდეს გართობის ან გასართობის შთაბეჭდილებას, უნდა იყოს ორგანული, ბუნებრივი თავის სფეროში და არა დეკორატიული.

ამგვარად, ძეგლთა დაცვის ორგანოების წინაშე დგას საკითხი ძველი უბნების გარდაქმნისა ახალ მოთხოვნილებათა შესაბამისად, რაც წარმოადგენს მათი შენარჩუნების ერთადერთ გზას. ამ მოდერნიზაციის აუცილებლობა აღარ იწვევს არავითარ ეჭვს, პრობლემა ისაა, თუ როგორ უნდა განხორციელდეს იგი. ასე მაგალითად, არსებობს აზრი, რომ აუცილებელია შემოვიწახოთ და გადავარჩინოთ ძველი შენობების ფასადები მაინც, რომელთა უკან შეიძლება გვეჩვენდეს სრულიად სხვა შენობის პრაქტიკა გავრცელებულია დასავლეთ ევროპის ქვეყნებში, მაგრამ, ასეთ შემთხვევაში, იკარგება ძველი შენობის შინაგანი სტრუქტურა და, მასთან ერთად, შენობის ისტორიული არსიც. ფასადი წარმოადგენს მხოლოდ დეკორაციას. ხშირად გვიხდება ასეთი მსხვერპლი გაღებაც, რათა შთაბეჭოთ ახალი სოციალურ შენობას, ძველ ქალაქს და უარი ვიქვით არქიტექტურულ-ისტორიულ არსზე. ყველა სპეციალისტი-რესტავრატორი უცილობლად ცდილობს შეინახოს შენობა მთლიანად და მოუძებნოს მას სათანადო შინაგანი სტრუქტურა, და მხოლოდ მაშინ, როდესაც ეს დაკავშირებულია ქალაქის ან პატრონის მოთხოვნებთან, იძულებულია დაკმაყოფილდეს ფასადის შენარჩუნებით, რათა დაიცვას ქუჩის ან მოედნის საერთო სახე მაინც.

ძეგლის რესტავრაციის დროს, როგორც უკვე აღვნიშნა, ჩვენ არა გვაქვს უფლება დავეყვაროთ სახლის პატრონი, მოსახლეობის ან თუნდაც მეცნიერ-რესტავრატორის გემოვნებას. ლაპარაკი შეიძლება მხოლოდ ძეგლის კონსერვაციაზე ან აღდგენაზე იმ სახით, როგორც მან მოაღწია ჩვენამდე. თუნდაც, შევადგინო პერიოდის ზოგიერთი დანამატებითა და გეგმაკუთვნიებით (ესეც ხომ ისტორიული მოვლენაა). ბევრი მეცნიერი-რესტავრატორი უკანასკნელ პერიოდში ცდილობს გაუმჯობესოს ისტორიული ძეგლი და იწყებს თავისებურ ინტერპრეტაციას. ეს კი აზიანებს ძეგლს და უეცარად მას გარკვეული ისტორიული პერიოდის მემკვიდრის როლს.

თუკი ისტორიული ძეგლების (შენობების) დაცვის აუცილებლობა უდავოა, აზრთა სხვადასხვაობა შეიძლება იწვევს შენობების ირგვლივ. არ უნდა დავავიწყდეს, რომ თითქმის უსახიო და ისტორიულად ნაკლებად ღირებული (ან თუნდაც ამ ღირებულებას სრულიად მოკლებული) შენობები საერთო ანსამბლში ქმნიან იმ აუცილებელ ფონს, რომლის გარეშე ვერ წაიკითხება ზემოთხსენებული ძეგლი. მათი მოსახლეობა, უმეტეს შემთხვევაში, იკარგება ძეგლისთვის აუცილებელი მასშტაბი. როდესაც ვიხილავთ ისტორიულ ძეგლს ქალაქშიშენებლობის პირობიდან, არ აღვრიცხავთ დასაცავ მნიშვნელოვან

ნაგებობებს, ისე ვაღვდნთ ქალაქისათვის დამახასიათებელი სივრცით-გეგმარებით სისტემას, რომელიც შედგება წამყვანი ნაგებობებისგან (ძველებსაგან) და მეორეხარისხოვანი ელემენტებისგან (ფონისგან). თბილისის ისტორიული ზონაში XIX საუკუნის პირველი ნახევრის (30-წწ წლები) ე. წ. თბილისური სახლებთან ერთად თანაარსებობენ XIX საუკუნის მეორე ნახევრის ჩვეულებრივი ევროპული ხასიათის ან ნაწილობრივ თბილისური აფინანი სახლები და ე. წ. მოდერნის სტილით აგებული შენობებიც. მაგრამ მიუხედავად ამ სტილისტური შესუბამილობისა, ვფიქრობთ, ყველა ეს შენობა ერთად სწორად აღუნს იმ კოლორიტსა და თავისებურებას, რომელიც დამახასიათებელი იყო ძველი თბილისისთვის.

არქიტექტურული ძეგლები, ყოველ შემთხვევაში მათი ნაწილი მაინც, შეიძლება გამოიყენონ თანამედროვე მიზნებისთვის, უფრო მეტიც, ეს აუცილებელია რათი უკეთ დაცვის თვალსაზრისით. თბილისის საეკლტორ ნაგებობების უმრავლესობა გამოყენებულია მოთხოვნისა შესაბამისად. ლუჯ მონასტერში მოთავსებულია ქართული მედიცინის ისტორიის მუზეუმი, წმ. ნიკოლოზის ეკლესიაში — ფილარმონია აწყობს ქართული ხალხური მუსიკის დემონსტრაციას. სხვა ძეგლებში მოთავსებულია ბიბლიოთეკები, თეატრი, შემოქმედებითი კავშირების სახელოსნოები. ბარათაშვილის ქუჩაზე, ძველ სარდაფებში გონივრულად არის მოწყობილი საკაზინო, საყვე და ტურისტების ბიურო. სხვა ძეგლებში შეიძლება მოეწყოს პატარა მუზეუმები ლოკალურ საკითრებს, ექსპოზიციებს, გამოფენები და მრავალი სხვ. მხოლოდ უნდა იყოს დაცული ერთი მოთხოვნა — ახალი მიზნები დაეკვიმდებაროს ძველ შენობებს და არა პირიქით.

ისტორიულ ქალაქებში და, კერძოდ, თბილისში ყველა პირობა მოეწყოს ფუნქციონალური ტრასები, ტრანსპორტის ნაკადის გათვით. გაიხსნას ხედები ძეგლებზე, ცხოველსაბუნებო ეზოებზე, გამოვლინდეს ახალი რაჟურები და შეიქმნას ძეგლი ქალაქის ინტიმური და მომხიბვლელი ინტერიერი.

მიმდინარე წელს დაიწყება დიდი სარესტავრაციონარეკონსტრუქციული სამუშაო ნაიყვალს ციხეზე, აბანოების უბანში, აზნებუკოვის ქუჩაზე, კიბალჩიის აღმართზე. საჭიროა ამ სამუშაოთა ჩატარებისას გავითვალისწინოთ შემოთქმული მოსაზრებანი და ყველა საკითხი შევუთანხმებთ ამისთვის შექმნილ სამეცნიერო-მეთოდურ საბჭოს.

დასაბუნებო კიდევ ერთი, თითქოს წერილობანი, ძველი თბილისის ცხოვრებაში: ყოველწლიურად ქალაქის სამჭო, უფრო სწორად, კირონის რაიონის აღმასკომი ძველ თბილისში ატარებს შენობათა კაპიტალურ ან მიმდინარე რემონტს (1980 წელს განსაზღვრულია ასეთი რემონტის ჩატარება 90 შენობაზე). სამწუხაროდ, ეს ჩვეულებრივი რემონტია, როგორც ამას გხვდავთ ქალაქის სხვა რაიონებში, — დეტალების ამოტყეობი, უხეში შეღვსებით და ნებისმიერი ფერით შეღვსებით. ცხადია, რომ ისტორიულ ზონაში ასეთი ღონისძიებები უნდა ჩატარდეს სულ სხვა პრინციპით. თუ ვიწყებთ ხალხის რემონტს (ე. ი. აღდგენას, რესტავრაციას) გავაყეთთ ეს საქმი სათანადო

და დაკვირვებით, წესების დაცვით და მივიჩნევთ, მსახურსასურველი იქოს. ამის მისაღწევად საჭიროა რეგულაციური პროექტები იმის შეთანხმებულ სამეცნიერო საბჭოსთან ან საგანგებოდ შექმნილ კომისიასთან და შესრულდეს საეკილიტის მეთავალსურფობით.

როგორც ცნობილია, საქართველოში შემონახულია ხალხური ხუროთმოძღვრების მრავალი სახეობის ძეგლი. მაგრამ დღეს, სოფლის სწრაფი ვადახალისების პირობებში, ეს ძეგლები უკვე რეაღმშობებოდ იქცევა და სწრაფად ნადგურდება. მართლაც, რატომ ციხეობრებს თანამედროვე სოფლის კაცი ცესანურ მანუშში ან თუშურ ციხე-სახლში? ჩვენ ვაღვდებულ ვართ დავიცვათ ხალხური შემოქმედების ეს ბრწყინვალე ნიმუშები თუნდაც მომავალი თაობებისთვის. ალბათ, შეუძლებელია ყველა ძეგლი სოფლური სახლის დაცვა. თუმცა, მიზანშეწონილია ამის ნაწილობრივ მანაც განხორციელება და ამ მხრივ ნაბიჯები უკვე გადადგმულია (საენათში შესყიდულია თობი კომპლექსი მანუშებისა კონსერვატორთ, რამდენიმე დამახასიათებელი სახლი დასავლეთ საქართველოში). ერთერთი საშუალება ხალხური ხუროთმოძღვრების დაცვისა ე. წ. პარკ-მუზეუმების შექმნაა. თბილისში არსებობს ხალხური ხუროთმოძღვრებისა და ყოფის მუზეუმი, სადაც უკვე გადმოტანილია 50-მდე მნიშვნელოვანი ნაგებობა და გადმოტანენ კიდევ დაახლოებით 200 ნაგებობას. ამქამდ მუზეუმის თვალსაჩინოებისთვის და აღმზრდელობითი მიზნებით გადაწყვეტილია მოეწყოს რამდენიმე წისქვილი, სამქველი, თონე, კერამიკული სახელოსნო, ზეთსახელი და სხვა ქართული სოფლის ყოფის ამსახველი, მოქმედი შენობა.

რაც შეეხება ისეთ უნიკალურ, შეიძლება თამამად ითქვას, მსოფლიო მნიშვნელობის ძეგლებს, როგორცია ჩაყანი უშეგნობის თემში და შატლი ხეცურეთში, აქ იქმნება მუზეუმ-ნაკრძალები და გადაწყვეტილია დიდ სამუშაოთა ჩატარება ამ ძეგლების სრული დაცვისთვის.

ცხადია, რამდენიმე ათას ძეგლს, რომლებიც საეკუნოთა მანძილზე ნადგურდებოდნ, სახელმწიფო ორგანოები ასე სწრაფად ვერ აღადგენენ. ვფიქრობთ, რომ კულტურის ძეგლების დაცვა იქცეოდა ჩვენი საზოგადოებისა და, განსაკუთრებით, ახალგაზრდობის შეგნებულ მოვალეობად, რომ ყველა თანამემამულე გახედვოდა ამ საქმის თანამოზიარე და ჩაებმეზოდა ძეგლი დაცვის საერთო საქმეში. სინამდვილეში მოლოდინს გადააჭარბა: 1978 წელს შეიქმნა ახალგაზრდობის რაზმები, რომლებმაც ნაყოფიერად იმუშავეს ზახუტლის თეგეში ციხე-ქალაქ უჯარმაზე, ბოჟორმაზე და სხვ. გამოინდა მრავალი მონახსი — მუშები, მეცნიერი-მუშაკები და სხვანი, რომლებიც უნაგაროდ, თავისთვად დროს და შევბულენის პერიოდში მუშაობენ ძეგლებს გაწმენდა-ვაგარებაზე. რაც მთავარია, მრავალმა ორგანიზაციამ (მათი რიცხვი სადღესოდ რამდენიმე ასეულს აღწევს) იცისარ რიგი ძეგლების მოვლა-პატრონობა. იმ ორგანიზაციათა შორის, რომლებმაც იცისრეს ძეგლებზე შევბულე და ნაყოფიერი მუშაობას აწარმოებენ, უნდა დავასახელოთ: ინტერნეტის ინსტიტუტი, ელმავალშემნის გაერ-თიანება, კეკის მრეწველობის ატომსატური მართის საკონსტრუქციო ბურო, საქართველოს პოლიტექნიკური ინსტიტუტის მეტალურგიის ფაკულტეტი, საქართ-

ველოს ტელევიზია, საქართველოს ფინანსთა სამინისტრო, აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტი, გეოგრაფიის ინსტიტუტი, თბილწნიები და მრავალი სხვა.

ალბათ, უახლოეს ხანში ამ მოძრაობაში ჩაებმებიან პრაგმატიკული სასწავლებლები და რესპუბლიკის საშუალო სკოლები. მართლაც, განა ბუნებრივი არ იქნება, რომ თითოეულმა სოფლის სკოლამ უპატრონოს სოფელში ან მის მახლობლად მდებარე ძველს. ამით გაცივდება დიდი სივრთა საქმეც და, ამასთან, ახალგაზრდობის ძველდობთან ურთიერთობა ხელს შეუწყობს მათს ზნეობრივ და კულტურულ აღზრდას.

ძველების დაცვისა და პაპულარიზაციის საქმეში მასების ვართო ჩაბმა ეცისრება კულტურის ძეგლთა დაცვის საზოგადოებას, რომელიც დღის თითქმის მთლიანად წვეს აერთიანებს. საზოგადოება უშვებს შესანიშნავ ყურნალს „ძეგლის მეგობარი“, ეწევა ლექციურ პროპაგანდას. უქანასკნელი ორი წლის მანძილზე, საქართველოს ტელევიზიასთან შეთანხმებით, ყოველთვიურად ეწყობა გადაცემა რუბრიკით — დავიცვათ ეროვნული საუნჯე. ბევრი იწერება ძველების დაცვის შესახებ რესპუბლიკურ და რაიონულ პრესაში, ყურნალებსა და გაზეთებში. ამჟამად საზოგადოებამ გამოსაცემად მოაწვდა ათეული მცირე გამაკველი ძირითად ძეგლებზე.

უგუნურმა ადამიანებმა დიდი ზიანი მიაციენს ძეგლებს, განსაკუთრებით კი კედლის მხატვრობას. ჩვენ ვალდებული ვართ შეურიგებელი ვიყოთ იმათ მიმართ, ვინც უცხოებისა თუ ბოროტების შედეგად შელახეს კულტურის ძეგლებს. საქინფორმის დახმარებით გავაცანით რესპუბლიკის მშრომლებს, როგორც კანონმდებლობა, ასევე ძველების მგვადანელების ვინაობაც. ვადაწყვეტით, რომ ძეგლის დაზიანების არცერთ შემთხვევა არ იქნება დატოვებული მკაცრი სასჯელის გარეშე. ბრძოლამ ნაყოფი გამოილი. უქანასკნელი ორი წლის მანძილზე არ ყოფილა ძეგლის დაზიანების, განადგურების, დაღვანის არცერთ შემთხვევა. ეს კი ჩვენი ხალხის, ჩვენი ახალგაზრდობის მაღალი შეგნების მაჩვენებელია.

ახლა ჩვენი ამოცანა ყველა ძეგლის ტერიტორიის კეთილმოწყობა, მისასულებებისა და გზების შეკეთება, წყლის გაყვანა, საკანძების, დასასვენებელი ადგილების მოწყობა, რათა მომსვენებუბმა ტრაპეზი არ გამართონ უშუალოდ ძეგლის მახლობლად. გადაწყვეტილია ძეგლებზე საანოტაციო დაფების მოწყობა, სათანადო ბუკეტების, გამაკველებების და შემდგომში სლიადების გაყიდაც. ვფიქრობთ, ეს ღონისძიებანი სასურველ ნაყოფს გამოიღებს და ძეგლების მრავალრიცხოვანი მსახელები სანიმუშო წესრიგს დაიცვენ.

საკუენების მანძილზე სასწაულად გადარჩენილი ძეგლები ჩვენი დროისა და საზოგადოებისთვის შესაფერისი მზრუნველობით უნდა დავიცვათ.

დიდებულნი და ზვაილი მთები, ნაწი და თბილი ზღებისთილი. მიელ საბჭოთა კავშირში ასეთი შედარებით მცირე ტერიტორიაზე, როგორც საქართველო, არხად ქმნის ბუნება ასეთ სიკრელს დაწყებული ზღვისპირა სუბტროპიკული, ვიდრე მაღალმთიანების მკაცრ ბუნებაზე. ხად შეზღუდებით ასეთ კონტრასტებს...

ახე ვცნობთ, სხე ვცნობთ საქართველოს ბუნება. მაგრამ ბუნების ამ ქაღალსურ ლაბორატორიაში არის კიდევ ერთი, სხებისაგან სრულებით განსხვავებული კუთხე. ეს არის კუთხე საოცარი მინისა და მცენარეების, ცხოველებისა და მანძირ ბუნებისა, რომელსაც აწის კვალი ჭრ კიდევ იმ უძველესი ეპოქაში, როდესაც მთი გაბამულ აქურ მძლეობე უძველესი სარმატის ზღვის ტალღები ეღვადნენ.

აქც ტუვა, მაგრამ ეს არ არის ჩვენი მთისა და ბარისათვის დამახასიათებელი უღრანი მუხნარება ან წილნარები, ნაქვნარები ან ფიქვნარები, ანდა კოხლები დაბლობისა და მოისწინების ვაკეულ რელიქტური ტუვენი, სადაც ვეებტაციის სიუხვისაგან ცაც კი არ ჩანს და ტუეში რჩუნის უღრანი ჩქიქიზო მავალი კაცო — ლიანებისა და წამწარების ოჯახუნში წაღის გარეშე ნაბაქაც ვერ გააღვას. ესუც ტუვა, მაგრამ ტუე არსებობის სხვა სხვა კანონებითა და წესრიგით, სულ სხვა საიდუმლოებითა და ერთით.

ეს არის ნაქვადუღანობის ცხელი არსით გარშემორტყმული ვაშლოვანის ნარქალი — აფრიკის მხავის საჩუქეა საქართველოს უკიდურეს აღმოსავლეთში.

წითელწყაროდან ახტალიტრებული გზა უღლდარის ველისაგან მიტარობა. იგი აკაცობსა და ელდობის დაბრუნელ სმირ ზეივანშია ჩამქარა. ზაფხულშითი ალუბლებს მწიფე ნაყოფებისაგან დაბუნდული ტოტები ატუვდებთ. აკაცობსაც ამწეუნებენ „ნაყოფები“ — თითოეულ ხეზე მკიდა კედის ბეღლისა მუდეთა კოლონიები, ათასობით მოფიფიები ეს ფირიდანი აბსმბ მინავალი ავტომობილის მტკობრის მძას; თავიანი კომუნალური მიხანსი“ ირავლიე ფარანებით ფუსუსებენ ეს უველგან მცხოვრები ჩიტუნები. აქაქმ მწერებზე გადარბენენ ზაწუ. იქვე ახლოს, ოქროსგორაკთაფიფიანი მწიფე პურის სიყიფიდან მოისმის თანამომთა ინტრაული „ქვით-ქირა“. ნიაჭუ ზღვის ტალღებზე დარბულ პურის ყუნებს ადგოდავლი მშესუმარების იქმრის გორგვილისთან გაბრები ცვლიან. ელდარის საბჭოთა მერუნეობითან ახალტანის გზა წუდება. ისრანი ტრაფარტი ვაშლოვანის ნარქალს ახლა მარქვნი, ვრუნების გზით სითაოვებს. ვაკე თანდათანობით გორაკებში გადდის. მთავადება ნათისებია, ახლა თვალსაწიერზე მხოლოდ მთი ვადამწვარი ნახვარდებანი იტლბა. ავსანი, ხურსუსი, ური, შორს, მოიროზტზე კვლავ აკაციის მინდორსაცავი ზოლები და მწეუმსთა ბინები. ციდან მოისმის ქორთა ტორილების გაღობა, მიწიდან ქრთინებისა და კალეების გაუთავებელი ვნისი... და, მოლოდინ, მომარდაბრე გორაკზე ერთბაშად გამჩინდება განმარტოებული, კობტა, ორსართულიანი შენობა — ვაშლოვანის სახელმწიფო ნარქალის კანტორა.

წყარქალი საქართველოს უკიდურეს აღმოსავლეთ ნაწილში, შირაქის ზეივანზე მდებარეობს და ადმინისტრაციულად წითელწყაროს რაიონს ექვემდებარება.

გაგვფრთხიანი — ჭყუე სიკეთისა

არნოდ გვეჭკორი

წითელწყაროდან სამხრეთ-აღმოსავლეთით ნაკრძალი მპ კილომეტრით არის დაშორებული.

სულს მოითქვან და ეცნობი ნაკრძალის ღირსშესანიშნაობებს. შენობის უკან იწყება ცერად დაქანებული ფერდობი მანზე გამავალი გრუნტის გზით, შემდეგ კი არის ის, რასაც ვერ შეხვდებით საქართველი ვერცერთი კუთხეში.

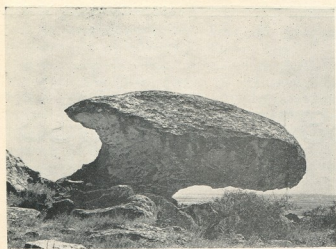
ჩამავალი შინა ნარინჯისფერ სხივებში თქვენს წინ გადიოშლება დაუჭერებელი, წაძარული სურათი, თითქმის ვერტკალური, მდოგვისფერი მთების ღაბირინის ენაცვლებიან ფართოდ გადაჭიმული ვაკეები. მთები ღვიის ტყეებითაა დაფარული, ვაკე ადგილებში — საქმლის ხით. ნაკრძალის მთელი ტერიტორია ამომწარალი ღვინე-მდინარეების კალაპოტებითაა დაღარული. ქიდეუ უფრო ძალუნადაა დაღარულ-გამოფიტული ერთწირებულ მთათა ფერდობები. კანონითა ფრიალი კლდეებზე აქა-იქ ყარაულებივით გაქიმულან თიხის სვეტები, ქართია და წვიმიითა „დამუშავებულ“ ბუნებრივი არქიტექტურის ეს თავისებური ნიმუშებუ.

ყველაფერი ეს ერთხალისაგან იავარწყნევი მიწის, D. წ. ბედლენდის კლასიკურ მაგალთს წარმოადგენს. პირველი შთაბეჭდილება ყოველივის პიეტროფურცელის, უფრო მეტიც, ზოგჯერ არამიწიერიცაა. ზოგიერთი აქაურობის კოვბოური ფილმებით ესოდნ ცნობილ ველურ კორდილიერებს აღარებს. ასე გგონია, გორაკის თხემის მიღნიდან აგერ-აგერ თავს აწოყუს ეგზოტიკური ფრინველის ფრთებით შემკული მემორანდიდის თავი... სხვები, ექვს ათასამდე მეტრტარი ფართობის ვაშლოვანის გვიგანტურ კონტრტრარტურ კონან დიდილის დაქარგულ სამყაროს ხედავენ. არიან ისეთებიც, რომლებსაც ერთწირებული ღანდ-შატებში მთავარის უსიცოცხლო პერივებებს აჯონებენ. თავსებურ ასოციაციებს იწყვენ ნაკრძალის ცალკეული ფრაგმენტები და ცოცხალი სამყარო. აგერ

სამკუთხედის ფორმის, ვლუეზადარჩანი მთა წამომართულა. საშუბის რუხი ნახევარდაბნობიდან მომავალი კაცის თვალში იგი ეგვიპტის სამარას ყვიოდლუდაბნობში სასწაულად წამოშართულ ხეოფის პირადიდასთან ასოციარდებუ. ასეთივე ფორმის, ოდონდ ერთწირისაგან დატრასებულკალთებინი მთა კი — ჭოსტრის საფეხურებთან პირამიდს გაგონებს. თითქმის ვერტკალურკედლიან კლდეთა თავებზე ბუნებრივი ციხე-სიმაგრეები აღმართულან. ეს შთაბეჭდილება იმდენად რეალურია, რან მათი საქართველის ტერიტორიაზე თურქ-ირანულ-მონღოლ დამპყრობთა წინააღმდეგ აგებულ ციხე-სიმაგრეებთან შედარებისას, უცხო თვალს გაუჭირდება გაარჩიოს სადაა „რიტიგინალი“ და სად „ნაყულები“.

აქ, ვაშლოვანს ნაკრძალის ტერიტორიაზე, მართლაც ვხვდებით სამდვიო ციხეების, მონასტრებისა და საყარაულო ტუნტების ნარჩენებს საიდუმლო სავადო გუბიათ. საქარავანლის აღმოსავლეთ სასჯართან აგებული ეს საყარაულო სიმაგრეები შუა საუკუნეების მნიღვდობისას ერთგვარი ტელეფონის ფუნქციებს ასრულებდნენ. საქმარის იყო მტერი გამოჩენილყო, რამ იქ ანთებული კოცონისაგან ავარდნილი ბოლი მრავალ კილომეტრის დაშორებით იფუქებოდა დაუპატარებულ ხტუმართა მოახლოებს. შეამჩნიდნენ თუ არა მეუზოულ სიმაგრესი საგანგაშო სიგნალს, ახლა აქ იწინებოდა მოახლოებულს ხიფათის მაღწყებელი კოცონი — სიგნალი. პანტიშარას და მარჩიის ხეობებზე ვხვდებით მთვალ, სატელოლოგების მიერ აღმდებ ვაშლოვანდ ქვაბებს.

ნაკრძალი იზრდება მცენარეთა სამყაროს იშვიათობა — საქმლის ხე, მისი ვარჯი იმდენად ძლიერად ვითარდება, რამ ტრტებისაგან სწრაფად შტამბოუ არჩანს. ოვალურ გუმბათად შტერული, ერთმანეთში გადახლართული ტრტები მიწამდა ვართხმული. ერთმა

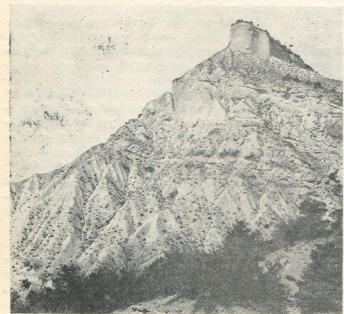

ჭეის „სისო“

ჭეის „ტყე“

ბუნებრივი ციტადელი ნაკრძალში

ურჩნაღისტმა დიდებული საქმის ზე ინდიფულუ... გვამს შეადარა. და, მართლაც, ზოგიერთი ეგვიპტელისაა რომ იმდენად გიგანტურია, რომ მის ქვეშ თავისუფლად მოთავსდებოდა ინდიელთა თითქმის მთელი ტომი.

ნაკრძალში; კერძოდ, პანტიშარას ხეობაში ყურადღების იქცევა ველურად მოზარდი ბროწეულის მთვინე რაყები. ამ ხეობაში ბევრია წრილ ცხოველთა რისხვა, მხამიანი გველი — გიორგა. გიორგას ბტრქებზე ასედა უყვარს. ზოგიერთ წაწყდებით ასეთ სურათს: ბროწეულის მწიფე, დახტილი ნაყოფებით დახუნძლულ ტოტზე ვერაგად გარისმულა ქვეწარმავალი.

უჩვეულო, საქართველოს ყველა კუთხისაგან განსხვავებულია აჭარის ველების, ნახევარუდაბნოებისა და ნათელი ტყისაგან შექმნილ ფერთა უმდიდრესი პალიტრაც, ფერთა აჭარის კონგლომერატო: რუხი, ყვითელი, წითელი, აფურისფერი, უანისფერი და მათ შორის გარდაბავალი. ისინი შექმნილია მზის უხვი, უფრო ზუსტად, ქარბი სხივებით. თუ აჭარის მხატვართა ტილოებს შევადარებთ, თვალწინ წარმოვუდგება მზის სხივებით გაფლენილი ვან-გოგის, ლევატანის, სარაინის ტილოები.

ნაკრძალი შედგება სამი უბნისაგან: პანტიშარას ბეობის, პატარა ვაშლოვანისა (ყუმურის ხეობა) და დიდი ვაშლოვანისაგან. მათგან ყველაზე დიდი ფართობი პირველს უკავია. ყველაზე მშრალია ყუმურის ხეობა, შედარებით ყველაზე ტენიანი — პანტიშარა. ზაფხულის განმავლობაში ეს უკანასკნელი ერთადერთი ადგილია მთელს ნაკრძალში, სადაც ნიადაგს ზედაპირზე თავმოყრილი მლაშე წყლები ბოლომდე არ შრებიან. ამიტომ, ფუნთოთა და ფლორითაც იგი სხვებზე უფრო მრავალფეროვანია. აქ, კლდეთა მიუვალ კედლებზე, დასახლებულან და კრანახეობით ერთმანეთზე ასობით ბუდე მიუდგამთ ქალაქის მერცხლებს. ამიტომ აჭარობა მერცხლების ქალაქიანა ცნობილი. მიუვალ თისნარტში დაუდევთ ბინა აფთრებს.

სულ ნაკრძალის ტერიტორიაზე ფრინველთა 60-მდე, ძეგუშწოვართა -- 17, აფობიებისა და ქვეწარმავლების 20 სახეობაა დადგენილი. მათ შორის ცოტა როდია იშვიათიანი. ნაგალითად, ვაშლოვანში მოპოვებულია ცხოველთა შროლოდ ამ ნაკრძალისათვის დამახასიათებელი ენდემური ფორმები. საყურადღებოა, რომ იშვიათ და გადაშენების გზაზე მდგომ ცხოველებს შორის, საქართველოდან საბუთო კავშირის „წითელ წიგნში“ შეტანილი 7 ძვირფასი სახეობიდან ოთხი ნაკრძალზე და მის მახლობელ ტერიტორიებზე მოიღის. ესენია: ზოლებიანი აფთარი, ქურციკი ანუ ჭირანი, დურაჭი და გნოლი.

ვაშლოვანის ნაკრძალი მზისაგან გადაბუგულ შირაქის ველებსა და ნახევარუდაბნოებს შორის მოთავსებული შესანიშნავი ოაზისია. განსაკუთრებით საინტერესოა ნაკრძალის ფლორა, რომელიც 550-მდე სახეობის უმაღლეს მცენარეს ითვლის. მათგან 41 კავკასიის, ხოლო 5 საქართველოს ენდემია. მცენარეებს შორის მხოლოდ აქ შემორჩენენ დედაძირის შორიული წარსულის უკანასკნელი მოპოკანები: ქართული ნექრჩხალი, თურანული, ქართული შამახი და ზვირი კიდევ სხვა. ისინი ვაშლოვანის სიამავე და მშენებანია არიან.

ნაკრძალის ორი მესამედი ტყეებს უკავიათ. უმთავრესი მერქნისაა ჭიჭიბია — საქმლის ზე და ღვია.

პანტიშარას ვალმკვეთი დათვის ზევის თიხისებური დაწალეკა ქანები უძველესი გეოლოგიური ეპოქების თავისებური მემკვიდრეებია. ამ მესამეული პერიოდის ქანებზე თვალწინივ მოჩანან ზღვის მოლუსკების თეთრა ნივარები. ეს უკანასკნელი იმის დამადასტურებელია, რომ აჭარობა ერთ დროს

ზღვით იყო დაფარული. მოსტეხავ სხვაგან ქანის ნატებს და მასზე ასევე კარგადაა გამოხატული უძველეს მცენარეთა ანაბეჭდები. ნაკრძალის მახლობლად, შირაქის ნახევარუდაბნოებში იქნა აღმოჩენილი დღეს ამოწვეტილი გვიანტური სამხრეთული სპილოს მესანაშნავედ შემონახული ჩინჩი. მისგან დამზადებული მულაჟი ამჟამად საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის ეზოში, სპეციალურ შემოსულ ბოქსშია ექსპონირებული. პარიზისა და ლენინგრადის მუზეუმების წემდები, იგი მესამეა მსოფლიოში.

ახეთია ვაშლოვანის სახელმწიფო ნაკრძალი. იგი ანდამატებით იზიდავს დიდსა და პატარას. მისი ნახვა და ახლოს ვაკნობა დაუციწარ შობაბეჭდილებას ახდენს, მთელა ცხოვრების ნაწილზე წარუშლელ კვალს სტოვებს მნახველზე.

საკმლის ხე

შობიარი კომპონენტა, რითაც პირველ რიგში ფასობს ცხელი ნახევარუდაბნოთი შემორჩალული ვაშლოვანის ნაკრძალი, ეს საკმლის ხეა. გარდა ძირითადი სახელწოდებისა, მცენარეს გააჩნია სინონიმებიც: კევის ხე და ფსტა.

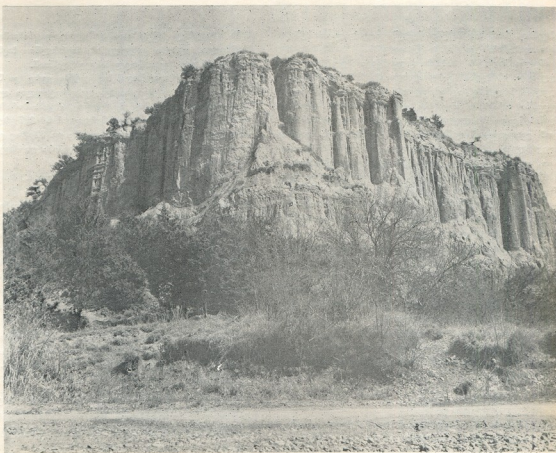
ერთმანეთისაგან 15-20 მეტრით დაშორებულნი, ბურთისებურვარჯიანი საკმლის ხეები გარეგნულად ხელოვნურად გაშენებულ ვაშლის ბაღს მოგვაგონებს. ალბათ სწორედ აქედან წარმოდგება ხალხური წილიდან წარმოშობილი ნაკრძალის მიდამოების ტოპონიმიაც — „ვაშლოვანი“.

საკმლის ხეს არაერთი ძვირფასი თვისება აქვს. მისი მწიფე, ყურძნის მტკვნისებური ნაყოფი შეიცავს მრავალ მათ რაოდენობით ცილასა და შაქარს. ნაყოფის დამწიფება აგვისტოში იწყება. მცენარეთა ერთ წყებას ნაყოფი შეფერილი აქვს ღია მწვანედ ან ყუთლად, სხვებს — წარინჯისფრად, წითლად ან ვარდისფრად. ნაყოფით დახუნძლული 400-500 წლიანი პატარაქები განსაკუთრებით შობაბეჭდვანი სწორედ წელიწადის ამ დროს არიან. ნაყოფ-მწიფობა ერთ თვეს გრძელდება. ნუგბაიი საყვეთი ამ დროს განცხრომის ერლევიან გარეული ღორები, მაჩვიბი, ფრინველები და მღრღნელები, მწერები და თვით მტაცებლები — მგლები და მეღიბებიც კი.

საკმლის ხის ნაყოფს ყველაზე საინტერესოდ გარეული ღორები, განსაკუთრებით ტახები მოიპოვებენ. იუ ტოტები მიწამდეა ჩამოწეული, მტკვნისის დაუფლება პრობლემა არ არის, მაგრამ, ბოლოსდაბოლოს, ადვილად მისაწვდომი ნაყოფი გამოიღვეა. და აი, სწორედ ამ დროს ახდენს თავის შესაძლებლობათა დემონსტრაციას ბებერი ტახი. ნადირი დგება უკანა ფეხებზე, წინა ფეხებით ეყრდნობა ხეს და ძლიერი ხანძლებივით გაშუშლებული ეშვებით ეღვისებურად, ბალახის დეროსავით მოცეცხავს მკლავის ხისხო დეროებს. საკმლის ხის დერო კი სიმაგრით ფოლადს თუ ჩამოუვარდება. ტოტები ცვივა და ტახიც თავის სტიქიაშია. ცოტა ხნის შემდეგ მძაღარი გოლიათი ტოტებს ნახუფრალს, რომელზეც მდებარები და მოწარდები პრწმინდად ასუფთაებენ.

მცენარის მერქანი საოცრად მაგარი და მკვრივია,

ვაშლოვანის ნაკრძალი „აღლსილება“

ზანტიშარას ხეობა

იმდენად, რომ ხის ნაჭერს წყალში ადვილად იძირება, მისი დაპობისას კი ნაჭები წკრიალებს.

ძნელია საქმლის ხის ნიადაგდამცავი ფუნქციების შეფასება. იზრდება იგი უნაყოფო, მაგრამ თაბაშირით მდიდარ ნიადაგზე. აღმოსავლეთ საქართველოს ამ ადგილებში ორი-სამი თვე ისე გაივლის, რომ ციდან წვიმის წვეთი არ დაეცემა, მზე ისე გადაბუგავს მიწას, რომ გვალვისაგან დამსჯდარ ნაწარლებში კაცს უხეზი ჩაუფარდება. ეს ხე კი, თითქოსად არაფერი მომხდარაო, დგას არხეინად, გალაღებულ-გადაფურჩქნული. პარბი, მუქმწვანედ მოხასხასე მისი ფოთლები საოცრად ცოცხლად გამოიყურებიან. მათი შემუურე, აბა, ვინ დააჭერებს, რომ საქმლის ხეს თვეების განმავლობაში არ უნახავს წვიმისა თუ დილის ნამის თუნდაც ერთი წვეთი.

გამოკვლევებმა ცხადყო, რომ საქმლის ხე ნიადაგიდან „სუბამს“ დიდი რაოდენობის ტენს. სეზონში ერთი ხე საშუალოდ 15-20 ტონა წყალს მოიხმარს. უნებლიედ ისაბება კითხვა: ამ გაუღებურებულ ადგილებში საიდან მოიპოვებს მცენარე ამდენ წყალს? ხელმისაწვდომი ტენის ძებნაში საქმლის ხის ფესვები მოღებული არიან 40-50 მეტრი რადიუსით, შესაბამისად, შთი ტყვეობაში ორი ათასი კუბური მეტრი გრუნტი იმყოფება. სწორედ ამიტომ „ცხოვრობენ“ საღსადაქები ერთმანეთისაგან დაშორებით.

ლ30ა

წელიწადის რა დროსაც არ უნდა მოხვდეთ ნაჭრძლის ტერიტორიაზე, ალიონი ერთნაირად გამაყოცხლებლად შეგხვდებათ. აღნიშნულის მიზეზი კი ღვიის

სამი სხვადასხვა სახეობიდან გამოყოფილი სასიამოვნო სურნელია. ღვიები ვაშლოვანის ნაჭრძალში საქმლის ხესთან ერთად ტყის მთელ მასივებს ქმნიან.

ზაფხულის ერთფეროვან სიმწვანეში ვერც კი შეამჩნევთ, თუ რა მშვენიერი და დეკორატიულია ღვია... ზოგიერთები ბურთებად შეყრულან, სხვებს პირამიდის ფორმა მიუღიათ, მხოლოდ შემოდგომის მიწურულს, როდესაც ყველაფერი უფერულდება და მზერაც ვერაფერს ექვიდება, აღამიანის თვალი ეტანება და ისვენებს ღვიის მარადიულ სიმწვანეში.

მაგრამ საქმე მარტო სიღამაზეში როდია. მთავარი ღვიის სასარგებლო თვისებებია. ღვიანი — ეს ჯანმრთელობის ბუნებრივი ლაბორატორიაა. მცენიერების მიერ დაბჭიებულია, რომ ღვიის ერთი ჰექტარი დღე-ღამეში ოცდაათ კილოგრამამდე შორიშლავ ორგანულ ნივთიერებებს — ფიტონციდებს გამოყოფს. ფიტონციდების აღნიშნული რაოდენობა კი საქმარისხიადი ქალქის ატმოსფეროს ბაქტერიებისაგან გასაწმენდად.

საოცრად მდგრადია ღვიის კვიპაროსისებური არომატი.

სიცოცხლის ხანგრძლიობით ღვია საქმლის ხეს არ ჩამოუვარდება. არცთუ იშვიათად შეცხვლებით სამსხუთასწლიან მცენარეებს, ზოგიერთი გვიანტი-ღვია უფრო ხნიერიც არის.

ღვია ნაჭრძალს მარტო სიღამაზეს როდი მატებს, ნივთბრიდან მოყოლებული მთელი ზამთრის განმავლობაში „ქიფოვანს“ მისი ნაყოფით: კაკაბი, ჩხიკვი, კაკაკაბი, ბუ, ზარნაშო, შაშვი და ჩხართვი.

საქმლის ხე

გარჩა ნადირა ზამთრის ღიტივარის. მისით იკვე-
ზებიან გარეთული ღორი, დათვი, მელა, მგელი.

ღამაზად მოუვადიელ ეასმინს, უძრახელასა და
თრიმლს, გარდა ესთიტატური ღირებულებისა, პრაქ-
ტიკული დანიშნულებაცაჲ აქეთ. კერძოდ, დიდია მათი
როლი ტროზის წინააღმდეგ ბრძოლაში.

ბროწეული — სუბტროპიკების ლალი

ბროწეული — „უძველესი უძველესთაგანი“ ბუჩქია.
ხუთი ათასი წელია, რაც თავისი საქარობებისა-
თვის იყენებს მას ადამიანი. უძველესი დროიდან იც-
ნობენ ამ მცენარეს აზიელები და აფრიკელები, ხოლო
კოლუმბის შემდეგ იგი ამერიკაშიც მოხვდა. ფინიკიე-
ლებმა ბროწეულს „პუნეირი ვაშლი“ უწოდეს.

თვლიან, რომ განხეთქილების ვაშლის როლი პარის-
თან სწორედ ბროწეულმა ითამაშა, იგი ხშირად მოიხ-
სენიება სიტყვის ძველ ოსტატთა ნაწარმოებებში. საუ-
კუნეთა საღრმიდან მომდინარეობს მეტფორული შე-
დარება ხელამაზისა ბროწეულის აღიფერ ყვაილიდან.
ძველ საბერძნეთში ბროწეულთან აყო დაკავშირებუ-
ლი წარმოდგენა სიუხვეზე, ხოლო ყვაილი მგზვნემა-
რე სიყვარულის სიმბოლოდ იყო აღიარებული.

არსებობს მითი ბახუსზე, რომელმაც თავის გვირგვინ-
ზე მეოცნებე შეყვარებული ბროწეული აქცია. ამით
ბახუსმა გულის სწორს ოცნება თავისებურად აუსრულა.
მეთვის გვირგვინის ფორმა ხომ სწორედ ბროწეულის
ყვაილისაგან არის ნასესხები.

პომპეის ფრესკებზე დღემდე შემორჩა ამ მცენარის
ნაყოფი, ძველ რომში ბროწეულის ტოტემისაგან უკვე
კეთებული გვირგვინი მეგობრობისა და სიამაყის
სამბოლოს როლს ასრულებდა.

რამი გამოიყენება ბროწეული ამჟამად? მისი ნაყო-
ფი მხოლოდ დესერტი, ხოლო წვენი — სასმელი რო-
დია. ბროწეულის ნაყოფის სამკურნალო თვისებები
უძველესი დროიდანაა ცნობილი. ნაყოფის წვენის სა-
ღებავი ნივთიერებები ამავრებენ სისხლის კაილა-
რებს, წვენი ბევრ ავადმყოფობას კურნავს. ინდოეთში
მას მატონიზირებელ საშუალებად იყენებენ. ბროწეუ-
ლის კანისაგან დამზადებული პრეპარატები ტრა-
ლოლებს ახორციელებენ. თავისი დეკორატიულობით ბრო-
წეული ძალიან ბევრ მცენარეს არ უდებს ტოლს.

აი, რამდენი შესანიშნავი თვისება აღმოაჩინეს ამ
მცენარეში ადამიანებმა. ბროწეული სიღამაზითაც
სრულყოფილია და ფრად სასარგებლოც.

ველურად მოხარად ბროწეულს ვხვდებით საქარ-
თველოს რიგ კუთხეში. ვაშლოვანის ნაქარძალი, კერ-
ძოდ, პანტოზარის ხეობაში ამ მცენარის მთელი რაყე-
ბია. გამოყვანილია მისი კულტურული ჯიშებიც.

„ზაღში მე პირველი მცენარე ვარ, მეორეობა არ
მეცადრება“. ბროწეულისაღმ მიძღვნილი ეს სიტყვები
ძველგვიგობით პოეტს ეცუთვნის. მას შემდეგ ირი
ათასი წელი გავიდა, მაგრამ ბროწეულის — სუბტრო-
პიკების ამ ლალის ავტორტეტი დღემდე შემორჩა.

* * *

თავისი იშვიათი ფლორისა და ფაუნის გამო, ვაშ-
ლოვანის სახელმწიფო ნაკრძალი ერთ-ერთი იშვიათი
ნაკრძალთაგანია მთელს საქართველოში.

ნაკრძალის მაქსიმალურად დაცვის დიდი ტროვნუ-
ლი მნიშვნელობა აქვს. ნათელი ტუხისაგან შემდგარ
ვაშლოვანის ნათელი ტუხის მასივი თავისებურ ბუნეში
რიგ ციტადელსაჲ ქმნის აღმოსავლეთიდან თბილისის
მიმართულებით კასპისპირა ხორშაკიანი უდაბნოების
შესაზღვრებლად. კოპეტ-დაღის ქედის შიშაში ამ უდა-
ბნოების უზარმაზარი მასივობა გადკომული. საქარ-
თველოს საზღვრებში სოფიეთი შემოჭრული და თითქმის
დედაქალაქს მომდგარი ეს გაავარცხნილი მასა კი
უაღრესად აგრესიულია და ჯაჭვური რეაქციის მსგავ-
სად მხოლოდ მიზეზს ეძებს. ეს მიზეზი კი აღნიშნუ-
ლი ბუნებრივი ციტადელის — ვაშლოვანის ნათელ-
ტუხის ნებისმიერი სახით ზღუდოდა.

საქმლის ხისგან შემდგარი ეს უყვეულო ტყე თავისი
პირვანდელი სახით მთელს კავკასიაში მხოლოდ აქ
შემორჩა.

აფრიკის ევზოტიკური სავანეებით გადკომული ეს
იშვიათი მზარე და, პირველ რიგში, საქმლის ხე წარ-
სულში ადამიანის უგუნური მოქმედებისაგან უგზო-
ბამ და შეიძლება უზამანი გორხას სირაქლემ გა-
დაარჩინა, შიშის რისხვად რომ ევლინებოდა ყველა
ჭურის ბრაკონიერებს, ევკატორული აფრიკის ძვირ-
ფასი ფაუნაც ხომ, ნებისთ თუ უნებლიეთ, ლითარგიუ-
ლი ძილის მომგვრელმა ბუშმა ცეცხლ დაიკცვა განა-
გურებისაგან... ახლა სიტყვა ჩვენივე, ადამიანებისა.

სომხური ღურთუღში თითქოს ლეგენდიდანაა გადმოსული, იმდენად მშვენიერია იგი. ესაა აფხაზური პოეტური, მუსიკალური, ქორეოგრაფიული ფოლკლორის ნამდვილი საგანძურია.

სწორედ ღურთუღში, ხინტრუგ ავღმასაოჯახში დაიბადა ს. ჭანბას სახელობის აფხაზური დრამატული თეატრის ერთ-ერთი წამყვანი მსახიობი სოფიო ავღმაა.

სწორედ აქ, ღურთუღში, ისმენდა პატარა სოფიო აფხაზურ ხალხურ სიმღერებს, აქ ისიხსლბორცებდა იგი აფხაზური ცეკვების რიტმს, აქედან აღიქვამდა სამყაროს. ჯერ კიდევ სკოლის დამთავრებამდე გადაწყვიტა სოფიომ, რომ მსახიობი გამხდარიყო. მისი ოცნება ახლა 1960 წელს, როცა დაამთავრა რუსთაველის სახელობის თბილისის სახელმწიფო თეატრალური ინსტიტუტი დიდი ქართველი მსახიობის, სსრკ სახალხო არტისტის პროფესორ აკაკი ხორავას კლასი და მოვიდა აფხაზურ თეატრში.

დიწყო მსახიობის დიდი და რთული შემოქმედებითი ცხოვრება — მუშაობა სხვადასხვა ეპოქის, განსხვავებული მსოფლმხედველობის ქალების სახეებისა და ხასიათების შესაქმნელად, ნიჭიერმა, ძალზე ემოციურმა მსახიობმა მაშინვე მიიპყრო რეჟისორებისა და მაყურებლის ყურადღება. როგორც იტყვიან, როლები თავზე საყრელად ჰქონდა. იყო თუ არა იგი ამდენ როლზე მუშაობით ბედნიერი? იყო, ალბათ, მაგრამ როგორც თავად აღნიშნა ერთხელ, მას იმ დროს „პროფესიული კავშირი არ ჰქონდა მუსიკასთან“ და ამიტომ შევიდა სოხუმის მუსიკალურ სასწავლებელში, რომლის დამთავრების შემდეგაც დიმილით იტყვის — „ეს ისე, სულს საამებლად მინდობდა“. მერე და მერე თვალნათლივ გამოჩნდა, თუ რაოდენ საჭირო იყო მსახიობისთვის ეს „მუსიკალური ტრენინგი“ — სხვაგვარად, უეჭველად, გაუჭირდებოდა პეროფული, ტრაგიკული როლებს იმ დონეზე შესრულება, როგორც შესარულა.

თეატრში მუშაობისა და, იმავდროულად, მუსიკალურ სასწავლებელში სწავლის პერიოდში მსახიობმა შექმნა რამდენიმე საინტერესო სახე, რომელთა შორის განსაკუთრებით გამოსარჩევია ასიდა სპექტაკლში „სიმღერის შეთხზვა ძნელია“ (ნ. თაბბას პიესა). ამ სპექტაკლში ისმოდა ხალხური სიმღერები, საცეკვაო მელოდიები, ისმოდა სარლის ხმაც... და, აი, შუა ქორწილში ერთ-ერთი ტყვია ნეტეს მოხვდა, ახლდაქორწინებულთა ოჯახში

სოფიო ავღმაა

ალექსი არგუნი

უბედურება შემოვიდა — ხიმცა დაბრმავდა, დიდი ტანჯვისა და წამების შემდეგ მან ახალგაზრდა ცოლს ურჩია, მე, ამ ნახევარ კაცს, ნუ შემომწირავ შენს ბედნიერებას, შეგიძლია ჩემგან წახვიდეო. მაგრამ ასიდას ნამდვილი სიყვარულით უყვარდა ხიმცა და შესწლო კიდევ ამაში დაერწმუნებინა, რითაც სიცოცხლის, ერთად ცხოვრების შესაძლებლობის რწმენით გამსჭვალა იგი. ასიდას როლის შესრულებით ს. ავღმამ დრამა ფსიქოლოგიური პლანის მსახიობად უკარგავიჩინა თავი. ს. ავღმას გმირი ავღმაა, თავგანწირვით იბრძოდა კატასტროფის წინაშე მდგარი საყვარელი ადამიანის გადარჩენისთვის და ეს ბრძოლა კიდევ მოიგო.

მსახიობმა თეატრში მუშაობის ოცი წლის მანძილზე მრავალი როლი შესარულა, მაგრამ ასიდას როლი მისთვის განსაკუთრებული და დაუყოფიყვარია, რადგან ეს სიცოცხლთ სავსე, შინაგანად მოზიბღული, სიყვარულით აღტკინებული გმირი ბევრი რამით თვითონ ს. ავღმასს ჰგავდა.

ებოლი („ღონ კარლოსი“)

60-იან წლებში ს. აგუმაამ საინტერესო სახეების მთელი ვალურება შექმნა, — გავიხსენოთ, თუნდაც, უარდახანი ა. ლაველიავას „აბრსკილში“, ნატაშა დ. პაელოვას „სინდისში“, ნატალია ა. ჩეხოვის „ხელის თხოვაში“, გუვერნანტი ქალი ე. შვარცის „შოშველ ხელმწიფეში“, ზარადა მ. შალოხოვის „სასიძოებში“ და სხვ. გვინდა საგანგებოდ შევჩერდეთ ამ უკანასკნელ როლზე, რომელზეც „სოვეტსკაია აბხაზია“ (1965 წლის 21 დეკ.) წერდა:

„მსახიობი ს. აგუმაა კომედიაში ასრულებს ზარადას — ულამაზო შინაბერას როლს, რომელსაც უნდა გვიჩვენე, სულერთია ვინ, მოატყუოს“ და ქმარი იშოვოს. ს. აგუმაას გმირები სიცოცხლით სავსე ქალიშვილები და ქალებია, მისი ამბულა ე. წ. ნებისყოფიანი გმირების როლებია. ზარადა, უეჭველად, ბევრი რამით ჰგავდა მათ. ზოგჯერ იგი ბუნებრივი, გულწრფელი ჩანს, ცხოვრებისეულია, მაგრამ ზოგჯერ გაცილებული რჩები: რა საჭიროა ასეთი უტრირება ხასიათისა, ასეთი დაუფარავი სწრაფვა იქითკენ, რომ მიანიცდამაინც

იციოს მყურებელმა? მსახიობის გრძობა კი ისეთია, როგორც კაცი ვერაფრით წარმოიდგენდა? რა თქმა უნდა, ხასიათის შექმნისთვის გამოჩნული ეს შარკული მომენტები გათვალისწინებული იყო რეჟისორ შ. ფაჩალას მიერ მომარჯვებული გროტესკული პლანით“.

თუკი ამ სექტაკამდე ს. აგუმააზე ლაბარაკობდნენ, როგორც დრამატული პლანის მსახიობზე, ამ როლის შემდეგ გამოჩნდა მოსი მკაფიოდ კომედიური ნიჭიც, უფრო სწორად, გამოიკვეთა მისი შემოქმედების სატირულ-გროტესკული მიმართულება.

1966 წ. თეატრმა წარმოადგინა დრამატურგ კ. ბუაჩიძის მხიარული კომედია „მკაცრი ქალიშვილები“.

ერთერთმა უხუცესმა აფხაზმა რეჟისორმა შ. ფაჩალამ კომედიაში წარმოაჩინა ბევრი მართლაც რომ სასაცილო სცენა, ჩვენი ყოფის, ჩვენი ახალგაზრდობის ცხოვრების ზოგიერთ უარყოფით მომენტს რომ ამთრახებდნენ. მაგრამ, ამ სექტაკაში მთავარი ამალგებულ ადამიანთა ურთიერთობათა, სიყვარულის პოზიცია იყო.

კომედიის სიუჟეტურ ხაზს ქმნიდა სოფლელი ქალიშვილის — ფასინესა და ვაიბოეტის, სტუდენტ ნაზოლონ ჭინჭილუიშვილის ურთიერთობის ამბავი.

ს. აგუმაამ ამ სექტაკაში შექმნა თავისი მიაბიტობით, გულწრფელობით მომხიბველი ქალიშვილის შესანიშნავი სახე. მისი გმირი — ფასინე — მხიარული, სიცოცხლით სავსე, სიყვარულში ერთგული ქალიშვილი ქალაქში ჩამოდის, რათა იმ ინსტიტუტში მოეწყოს, სადაც სწავლობს მისი გულის რჩეული — ნაზოლონი. ქალაქის ცხოვრების გაცნობამ, სხვადასხვა ხასიათისა და შეხედულების ადამიანებთან ურთიერთობამ ფასინეს ბევრი რამ ასწავლა. იგი თავისი მეგობარი სტუდენტების წრეში ერთერთი ყველაზე უფრო მიმზიდველი პიროვნება ხდება. ს. აგუმაამ, ისევე, როგორც ასიდეს როლში, აქაც შესძლო წარმოეჩინა სათნო, გულთბილი სოფლელი ქალიშვილის ბუნების შინაგანი სილამაზე, და ის სიკეთე, რომელსაც საგზლად ატანს სოფელი ცხოვრების შორ გზაზე შემდგარ თავის მკვიდრთ.

კიდევ ერთმა როლმა დატოვა წარუშლელი კვალი. ს. აგუმაას შემოქმედებაში — ესაა ნაზი მ. ბაიჭიევის ბიუსა „დუელიდან“, რომელიც დადგა რეჟისორმა მ. მარხოლიამ. სექტაკაში თავისებური დუელი იმართება დია-

მეტრულად საწინააღმდეგო ბუნების ადამიანებს შორის. ერთი მედლეტურია, მხოლოდ დღევანდელი დღით ცხოვრობს და ყველაფერზე მიღის თავისი ღვაწის ტური ზრახვების ხორცმესხმისათვის. მეორე კი თავის სიცოცხლეს საფრთხეში ადებს სხვების დასამარებლად. ამ კამერულ სპექტაკლში ცხოვრება უქიდურესად რეალისტურად და ასახული. მან წინდა და მშვენიერი ვახანბა უწმინდურსა და ცინიკურს. და მინც, ამ სამკედრო-სასიცოცხლო ბრძოლაში ადამიანის სულს სიწმინდე იმარჯვებს.

ს. აგუმაას გმირი — ნაზი თითქოს მზისკენ მომზირალი ყვავილია. იგი მთელი თავისი არსებით ილტვის აზიზისკენ, რომელიც უსახლეროდ დიდ სიბოხსა და სიწმინდეს აშუქებს. გული გულს იცნობს, ფერი — ფერსაო, რომ იტყვიან, ისეთია ნაზისა და აზიზის დამოკიდებულება.

გაზ. „სოვეტსკაია აბხაზისა“ (1968, 26 ივნისი) რეცენზენტი ი. გერია ასე ახასიათებს ს. აგუმაას თამაშს; „...სოფლი აგუმაამ ბრწყინვალე შეპარულა ნაზის როლი... მსახიობი ყველა ვითარებაში ძალზე ბუნებრივია, — მაშინაც, როცა დუმს, მაშინაც, როცა იმას არ ამბობს, რასაც ფიქრობს და მაშინაც, როცა თავის მწუხარებაზე ხმამალა მოთქვამს და გოდებს. ანდა, შენ ტახტები, თითქოს სულ ჩადგმულ ნახატს უყურებო, როცა იგი სცენაზე ტრიალებს ან რიტმულად ცეკვავს აგუნებით. როდესაც იგი ტრისი, დარბაზში ჩუმად იწმინდენ ცრემლს. როცა ლაპარაკობს, დარბაზი მის ყოველ რეპლიკას იჭერს. ეს ისაა, რაზეც ოცნებობს ყველა, ვინც კი სცენაზე გამოდის — ეს წარმატებაა“.

სპექტაკლი ღრმა და შთამბეჭდავი იყო. იგი მნიშვნელოვან აზრს ამკვიდრებდა. დუელი შედგა და ვინც ილტუბა, ის ამარცხებს ცოცხლად დარჩენილ ეგოსტ ადამიანს. მხატვარმა თ. თვანიამ სპექტაკლის ძალზე პოეტურ დეკორატიულ გადარწმუნებას მიაგნო.

ცისფერი წყალი. ცისფერი ფონი. მთელი სამყარო — ცისფერი და ყოველივე ამის ცენტრში — პატარა კუნძული, ასე გგონია, ქარის ერთმა ძლიერმა დაბეჭდამ შეიძლება აიტაცოს ეს პატარა კარავი. დღას იგი ოცნებასავით უმწეო და სიზმარული... ასე გგონია, რომ მთელ ქვეყნიერებაზე ვერ მოინახება შეყვარებული წყვილი, რომელსაც ბედნიერებისთვის უპაცრიელ ცისფერ კუნძულზე დადგმულ კარავზე უკეთესი რამ სჭირდებოდა, ასე გგონია, რომ მხოლოდ ბედნიერებას შეიძლება ეძღოს ბინა მასში. და მის ბინადართათვის, თითქოს, ერთადერთი საფერავალი ის უნდა იყოს, რომ ამ კარავს თავზე არ დაატყდეს გრივლი, არ წააქციოს იგი, პაერში არ აიტაცოს, არ დაგლიჯოს. ამ პაეროვანი ს-

ცხოვრების ცისფერი არაფერმა არ უნდა აშლავდეს.

...სიხვიერკაბიანი, კნაპა, გრაციოზული ნაზი — აგუმაა კი მუსიკის რიტმის აყოლებით ტრიალებს ნაზარზე. ქარი თმებს უწევს, კაბას უფრიალებს, ხელიდან აღერსით სტაკებს თავსაფარს, ვინაა ეს ჯალი, ბედნიერი ქალი? და, თითქოს ჩვენს კითხვას პასუხობსო, იგი გვაუწყებს: — მე ქალი ვარ. ნაზი მჭევია. ოცდაორი წლისა გახლავართ. ორ ახალგაზრდა კაცს ისინადერი და აზიზი მჭევია. მეტი აქ სხვა არავინაა“.

ეს სპექტაკლი ნაღვლიანი მუსიკალური აკორდებით მთავრდება. მოქმედი პირები სცენას სტოვებენ, თვალის დამატყვევებელი ბუნება კი ისევ ისეთი რჩება, თითქოს ახალ, ჭერ ჩვენთვის უცნობ ადამიანებს, ახალ პრობლემებს, ახალ ტყვილასა და ახალ მწუხარებას ელოდებოდა.

სპექტაკლის წარმატება შემთხვევითი არ ყოფილა. მაყურებელი სიამოვნებით ესწრებოდა წარმოდგენას, რომელიც თანამედროვე ადამიანების ახლებურ ურთიერთობებს ასახავდა.

ს. აგუმაას წყალობით ასე ჩნდებოდა აფხაზურ სცენაზე პოეტური, ყოველგვარი ზედმეტი პათეტიკრობისგან თავისუფალი, ამაღლებული ხასიათები. ს. აგუმაას გმირები — ემოციური, ნაზი, უღალატო, ენერჯული ადამიანები შეიყვარა აფხაზმა მაყურებელმა, სწორად მოიქცა რეჟისორი და კორტავა, როცა რ. გამზათოვის „მითელ ქალში“ ასიათის როლის შესრულება ს. აგუმაას დაავალა. კაცს ეგონება, თითქოს როლი საგანგებოდ ს. აგუმაასათვის შეეკმნას ავტორი, იმდენად შეეხამა გმირის ბუნება მსახიობისას.

სპექტაკლი აღიქმებოდა როგორც პოეტური, ამაღლებული საუბარი მთიელი ქალის ხედრზე, ქალისა, რომელიც აჯანყდა მთიელთა ძველი, მაგრამ ჭერ ისევ ფესვებმაგარი აღათ-წყების წინააღმდეგ. რეჟისორმა და მთავარი როლის შემსრულებელმა მოგვეცინა ასიათის სახის საინტერესო ინტერპრეტაცია, გმირის ხასიათი გახსნეს პოეტობიერებელი, ამაღლებული მანერით. ძველი, მაგრამ ფსევმაგარი ადამიანის ორიენტალიზმი იგი გრძელში მოხვედრილი, დასაღუბაად განწირულ ფაქტზე, ნაზ ყველს ჰგავდა. ს. აგუმაას ასიათი იყო ხორცმესხმა სილამაზისა და სინაზისა, მისი ნაღვლიანი თუ მხიარული გამომხევა დიდხანს ედგა მაყურებელს თვალწინ. ს. აგუმაა ამ სპექტაკლში მოგვევლინა ჩინებულ ფსიქოლოგიური პლანის ტალანტად, რომელიც დიდი ოსტატობით გადმოსცემდა გმირის ტყვილას თუ სიხარულს, მისი ასიათი სულაც არ იყო უმწეო და ინერტული. იგი თანდათან იმსკვალება ბრძოლის, ბოროტე-

ბისთვის წინააღმდეგობის გაწევის სულისკვეთებით და იგი პოულობს ძალას ქალური ღირსების დასაცავად, და მინც, ასიათი ხდება მსხვერპლი დრამოქული დათებისა, რომელიც ვადმონაშთებზე კავკასიის მთიან სოფლებში ჯერ ისევ ბოჯიზობენ.

ამ სპექტაკლში რეჟისორ დ. კორტავასა და მსახიობთა წყარობით ერთმანეთს შეენივთა რომანტიკა და პოეზია, რეალური ყოფა და სუსხიანი სატრია. მთელი ქალის — ასიათის ხვედრის ჩვენებით აფხაზურმა თეატრმა შთამბეჭდავად წარმოაჩინა ძველის, დროგადასულის კედომისა და ახლის, პროგრესულის დამკვიდრების რთული პროცესი.

60-იანი წლების მიწურულს მსახიობმა წარმატებით ითამაშა მთელ რიგ სპექტაკლებში (ბ. პრეტის „ბატონი პეტრილე და მისი მსახური მანტა“, ა. ისტროვის „თოვლია“ და სხვ.).

1969 წელს აფხაზურ სცენაზე პირველად დაიდგა დიდი ნორვეგიელი დრამატურგის — ჰ. იბსენის ერთ-ერთი საუკეთესო დრამა „მოჩვენები“, რომელშიც ფრუ ალენგის როლი შესანიშნავად შესასრულა ს. აგუმაშ. ეს როლი მსახიობის შემოქმედებითი ბიოგრაფიის ახალი ფურცელია. ამ ფსიქოლოგიური დრამის დადგმას დიდი პასუხისმგებლობით მოეკიდა მ. მარხოლია, რომელიც დიდხანს ოცნებობდა იმაზე, რომ ერთ ანსამბლში მოეყარა თავი აფხაზური თეატრის ისეთი საინტერესო მსახიობებისთვის, როგორც არიან რ. აგრა, ა. ერმოლოვა, ვ. კოვე და, რაღა თქმა უნდა, ს. აგუმა. რეჟისორმა სპექტაკლი ჩაიფიქრა, როგორც თეატრული ხეღერის ადამიანის დრამა, ადამიანისა, რომელმაც ვერ შესძლო ბძილა ბურჯუაზიული მორალისა და რელიგიური სიბნელის წინააღმდეგ.

„მოჩვენების“ პრემიერა შედგა 1969 წლის დეკემბერს. სპექტაკლის პირველ პლანზე რეჟისორმა გამოიყენა დედა-შვილის დუეტით და დიდის ტრაგედია წარმოაჩინა ს. აგუმას საოცრად ღრმად გააზრებული შესრულებით.

ოდესღაც ლამაზი და ჯერ ისევ საკმაოდ მიმზიდველი, ოღნე თამაშეუბრცლო, ფართო, შემოთავაზებული თეატრი, დინჯად, აუჩქარებლად მოსიარულე, — ასეთი წარმოდგა მაყურებელს აგუმას ფრუ ალენგი. მსახიობი მაყურებელს იპყრობდა თავისი დამაყრებელი, წრფელი განცდებით. დრამის მონაწილე სხვა პირებთან ურთიერთობაში თავდაპირილი ფრუ ალენგი-აგუმა შვილის გამოჩენისას წამში იცვლებოდა და საოცრად აღერსიანი, მოსიყვარულე დედა ხდებოდა. მისი გამოხედვა, მისი მთართლვარე ხელების მოძრაობა დიდი ხნის წინათ განშორებულ შვილთან შეხვედრისას უსაშველო სი-

ხარულს გამოხატავდა. და, აი, დედა იგებს, რომ მის შვილს უყურებელი სენი სჭირდება, პირველი, რასაც აცუთებს, ისაა, რომ უნდა შვილი ხვალინდელი დღის საშინელება მოსტავოს და მაგრად იკრავს მეტრებს მის თავს. მძიმე სიჩუმე შევებოდა და მხოლოდ წვიმის ხმა არღვედა დღემოს. ბოლოს, ფრუ ალენგი-აგუმა აცრემლებული, დიდხანს, დიდხანს უყურებდა შვილს თვალებში. რამხელა სინაზის და რამხელა სიყვარულს აფრქევდა ამ დროს ფრუ ალენგი-აგუმა!

სცენაში, როცა ოსვალდი-კოვე გამძვინვარებით უყვირებს მას, მე შენთვის სიცოცხლე არ მითხოვია, იგი არც არაფერში მებრდება და შეგიძლია წამართვო, ს. აგუმა ადვილს მოწყდება, თავში ხელს წაივლებს და „მიმეღეთ, მიმეღეთო“ ყვირის, შემდეგ სწრაფად გაემართება ქარისკენ, მაგრამ შვილის ვერბება, — ნუ მიდიხარ, დედი, აბა, სად მიდიხარო? — თითქოს ადვილზე გაჯავრებს. და იგი უკვე ვერ იკავებს თავს, აქვითინდება და შვილს ჩაეხვევს. ისინი, მწუხარნი და მარტოხელანი, დგანან ასე გაშვებულნი, სცენიდან მხოლოდ გრიგის მუსიკა ისმის, რომელსაც ქარის ღრიალი და წვიმის ხმაური აძლევს ბანს.

...ფრუ ალენგს — ს. აგუმას რეალობასთან ტაშის გრილი აბრუნებდა. იგი მაყურებლებისთვის თავის დასაცრავად თითქმის შექანიყურად გამოდიოდა ოსვალდის როლის შემსრულებელ ვ. კოვესთან ერთად და დარბაზი მას დიდხანს აღარ უშვებდა სცენიდან.

სპექტაკლი „მოჩვენები“ ათასობით მაყურებელმა ნახა აგუმი ქვეყნის სხვადასხვა ქალაქში და სოფლი აგუმას თამაში ყველგან აღტაცებას იწვევდა.

თბილისში ჩატარებული გასტროლების დროს ამ სპექტაკლზე მართალი გამოხმაურება და რეცენზია გამოქვეყნდა. აქ მინდა მოვიყვანო პროფესორ ი. ანთელავას სიტყვები: „მე ვნახე აფხაზური თეატრის სპექტაკლი „მოჩვენები“. ვულახდლად უნდა ვთქვა, რომ დიდი ესთეტიკური კმაყოფილება მივიღე. ყველა მსახიობი შთაინებთ თამაშობდა, მაგრამ განსაკუთრებით მინდა გამოვიყო ს. აგუმას, რ. აგრბას და ვ. კოვეს თამაში. მე თეატრმცოდნე არა ვარ, მაგრამ, გაგებდავ და ვიტყვი, რომ ეს ადამიანები ნიჭიერი მხატვრები არიან და, ვფიქრობ, ისინი ჩვენი ქვეყნის ნებისმიერი თეატრის სცენას დაამყენებდნენ. მათი ბრწყინვალე სამშრომლო ოსტატობის მოვებთ სპექტაკლის ჩანაფიქრი მთლიანად აღიქვა მაყურებელმა, თუმცა, აუღიბოროტად აფხაზური ენა არ იყოლა.“

მსახიობის შემდეგი როლები იყო: ეთოლი ფ. შილერის „დონ კარლოსში“, დედა დ. დუმაბის „თეთრ ბაიარლებში“, მარია ი. ბუკო-

ენანის პიესაში „მამლის ხიროლამდე“, მიღე-
ნა ა. გულმანის „რემიაში“, ლანცა ა. არგუ-
ნის პიესაში „გუდისა ლაზარაზე“ და სხვ.

6. ვუბან მიერ დადგმულ „დონ კარლოსში“
საინტერესო სახეები შეიქმნა, რომელთა შო-
რის, უპირველეს ყოვლისა, უნდა დავასახე-
ლოთ კოვეს დონ კარლოსი, ს. დნარის დედო-
ფალი, ს. აგუმას ებოლი. ამ სახეა შექმნა
და აქტიურულ წარმეტყველებად უნდა მივიჩი-
ნოთ. ლირიკული, მიხნედილ-თავშეკავებუ-
ლი დნარის დედოფლის ვერდიო, რომელიც
ტრაგიკული განწირულობის ნიშნითაა აღბე-
ჭვლილი, ს. აგუმას ებოლი ხიროლამდე, როგორც
ტრაგიკულ-პათეტიკური სახე. აგუ-
მას ებოლი ერთდროულად დაუთკებელ
დაუმცხრალი და მძაფრად სახასიათო არსე-
ბაა.

დაუეიწყარია ს. აგუმას ჰკუამხიარული
ქალი მარია. (ი. ბუკოენანის „მამლის ყივი-
ლამდე“). მსახიობმა დამაჯერებლად, თვალ-
ნათლივ გვიჩვენა ხორციელ თავაშვებულო-
ბასა და სულიერ სიმართლეს შორის არსებუ-
ლი დისპარმონია.

აქ უნდა აღინიშნოს, რომ ს. აგუმა არსო-
დეს არ ამბობს უარს პატარა, მეორეხარის-
ხოვან როლებზე, პირიქით, მისი შესრულე-
ბით ამგვარი როლები მოთულოდნელ ელვა-
რებთა და სიღრმით იწყებენ ცხოვრებას
სცენაზე. აი, რას წერდა რეჟისორი ფ. იარ-
მიკაია ს. აგუმას თამაშზე ქ. ელაროში აფ-
ხაზური თეატრის გასტროლებში დღეებში“.

„6. დუმბაძის „ოთხი ბაიარლებში“ ს. აგუ-
მა თამაშობდა სცენური დროის მიხედვით
მიკრე როლს დედისას, რომელიც ციხეში
მოღის შვილის სანახავედ. მე შემთხვევით
როდი დავიწყე ს. აგუმასთან შეხვედრებზე
საუბარი მისი პატარა როლით. გავისხნოთ,
როს ამბობდა ქ. სტანისლავსკი: „არ არსებობს
დიდი და პატარა როლები, არსებობენ მხო-
ლოდ დიდი და პატარა მსახიობები“.

ეს მართლაც რომ ასეა. ეს „პატარა“ როლი
ძალზე ძვირფასია ს. აგუმასთვის. მან მი-
თხარა: „ამ სახეს ძალზე ველოლიყები. დე-
დის როლში ყოველი ამოცვლისთვის ისე
ვემზადები, თითქოს პირველად ვიამაშობდე“.

ნამდვილად რომ საინტერესო იყო აფხაზი
მსახიობების შესხვედრა ამერიკელ დრამატურ-
გის ტენესი უილიამსის დრამატურგისათან.
მისი პიესა „ტრამეია“, სურვილი“ თანამედრო-
ვე საზღვარგარეთული დრამატურგის მნიშ-
ვნელოვანი მოვლენაა. ტ. უილიამსი ამხელს
ბურჟუაზიულ საზოგადოებას, ააშკარაებს
მისი სულიერი დასუტლებების დალუპვის
გარდუვლობას. ამ სტრატის ავტორს, როგ-
ორც ტ. უილიამსის პიესის აფხაზურ ენაზე
მთარგმნელს, მოუხდა სპექტაკლის რეჟისორ
დ. კორტავასთან ერთად მუშაობა. დ. კორ-

ტავ სკრუპულოზურად ხეწუნდა სპექტაკლს,
დრმად ანალიზებდა პიესას მიმდინარე სო-
ციალურ პროცესებს, პერსონაჟთა შინაგან
სამყაროს. რეჟისორმა ყურადღების ცენტრ-
ში მოაქცია სამი მთავარი მოქმედი პირი —
ბლანში, სტელა, კოვალსკი და მათი ხასიათე-
ბის ანალიზის მეხეებით გვიჩვენა არსი საზო-
გადოებისა, სიდაც ყველაფერი ავებუნდა
კერძომბაკეთურობისა და ცხოვრებისადმი
მომხმარებელი დამოკიდებულების პირნიცი-
პებზე, რომლებიც ფუქვ ცნებებად აქცევენ
სულიერ სიფაქიზეს, ურთიერთპატივისცემას
და ნიადაგს ებოლი ხიროლამდე ცინიზმისა და სისას-
ტიკისთვის, ადამიანის ღირსების შემოახვე-
ლი ატმოსფეროსათვის.

ს. აგუმა ბლანში დიბუეს ასახილებებს
ადამიანად, რომლისთვისაც უცხო და გაუგე-
ბარია ჭუნგლის კანონებით ცხოვრება. იგი
ცილობს იბრიოლოს სტელას სახლში ვაბა-
ტონებელი უხეშობის, უსულგულოების, ფარ-
ისეელობის, თვალმომკიცხის წინააღმდეგ.
მაგრამ, სამწუხაროდ, თვით ბლანში-აგუმა
უმწერა და უხერხელო, მისი სიტყვა და სა-
ქმე ერთმანეთს დამორბეულობა და, კოვალს-
კის პირველივე უხეში გამოხდომის შემდეგ,
თმობს პოზიციას. მსახიობმა ძალზე დახვეწი-
ლად, დამაჯერებლად გადმოსცა თავისი გმი-
რის ხასიათის წინააღმდეგობები, მისი უნებ-
სყოფობა, წუთიერი აფეთქებები. იგი ხან მო-
თენილი, საწყალობელი, გამოვლელია, ხან
ხალისიანი და აღვზნებულია და მზადაა მთე-
ლი სამყარო გულში ჩაიკრას. მსახიობმა შექ-
მნა სახე ქალისა, რომელიც თავისი კეთილშო-
ბილებით ამაღლდა თავის წრეზე, უცხო სხე-
ულად დარჩა ამ წრისთვის და მისი მსხვერპ-
ლი გახდა კიდევაც.

შეიძლება ითქვას, რომ ს. აგუმას სტიქია
პეროიკული ხასიათების ტრაგიკული თემბე-
ის სცენურ ენაზე ხორბუტსხმაა, მაგრამ მას
მხიარული კომედიაც იტაცებდა, მსუბუქი
იუმორიცა და მსუსხავი სატირაიც, რომლებიც
მაყურებელსაც სჭირდებოდა და თვითონ
მსახიობის სულიერი შემოქმედებითი წონას-
წორობისთვისაც აუცილებელი იყო. ამიტო-
მაც ითამაშა მან ასეთი შთაგონებით ტარა
ტარაზის როლი ბ. შნიკუბას კომედიაში
„მერე... როგორც გენგენი...“, რომელიც სა-
ინტერესო რეჟისორული ჩანაფიქრით დადგა
აფხაზეთის ასსრ ხელოვნების დამსახურებუ-
ლმა მოღვაწემ დ. კორტავამ.

სპექტაკლში ბევრი ძალზე საინტერესო აქ-
ტიორული ნამუშევარია, მაგრამ განსაკუთრე-
ბით გამოირჩევა ს. აგუმას და ჩ. ჭენიას დუ-
ეტო, — მათ შესარულეს ტარა ტარაზისა და
ჩაკე ჩაკარიას როლები. მათმა ბრწყინვალე
თამაშმა მაყურებელთა აღტაცება გამოიწვია,
ცინცხალი საღებავებითა და მტყეველი ფერ-

სცენა სპექტაკლიდან „მოჩვენებანი“
ფრუ ალენიკი — ს. აგუმა

ებით იყო დახატული ამ უარყოფით პერსონაჟთა ხასიათები. ტარა და ჩაკი აშკარად, დაუფარავად ქადაგებენ: სიფლად თუ ქალაქად, ნებისმიერი შემთხვევისთვის, ჭირი იქნება თუ ლხინი, ფული უნდა მოვაქუთოთ, და ამას ურთიერთდახმარების წეს-ჩვეულებას ეძახიან. სინამდვილეში ისინი ამახინჯებენ, აყალბებენ საუკეთესო ხალხურ ტრადიციებსა და ადათებს, რომლებიც კაცთმოყვარეობისა და ურთიერთპატივისცემის პრინციპებზე იყო დაყრდნობილი.

აფხაზური სცენური ხელოვნების ნიჭიერმა წარმომადგენლებმა ს. აგუმამ და ჩ. ჯენიამ კიდევ ერთხელ გვიჩვენეს თავიანთი კომედიური ნიჭი, — სატირის დაუნდობლობით გაამთარახეს ჩვენი ყოფის ხორცილებები.

ბედნიერია მსახიობი, რომელსაც თავიანთი მცემლები ჰყავს. ისინი ბევრნი ჰყავს ს. აგუმას, რაც ავალებს და წადილს უღვივებს, რომ კიდევ უკეთ ითამაშოს, კიდევ უფრო ღრმად და შთამბეჭდავად გავსნას ხასიათები. როდესაც მიდის სპექტაკლი ს. აგუმას მონაწილეობით, დარბაზში არავენ რჩება გულგრი-

ლი. დარბაზი იცინის, ხარხარებს, რუგუცა უყურებენ ტარა ტარაზის კომედიაზე: „მეზობელი რე... როგორ გენებოთ...“, ხოლო როცა უყურებენ ვ. ვიშნევსკის „ოტიმისტურ ტრაგედიას“ (აფხაზურ თეატრში დაიდგა ოქტომბრის რევოლუციის 60 წლისთავზე), ლელავენ, — ღრმად განიცილიან უშიშარი კომისრის ბედს. „ოტიმისტური ტრაგედია“ დადგმა აფხაზური თეატრის სცენაზე უშუალოდ ს. აგუმას შემოქმედებით პიროვნებასთან, მის ტალანტთანა დაკავშირებული. სწორედ იგი წარმოიღვინა რევოლუციის კომისრის როლის შემსრულებლად რეისორმა დ. კორტავამ — მისი კომისარი ხომ ნებისყოფიანი, მიზანსწრაფული, ძლიერი, ინტელექტუალური ხასიათის მეტროპოლი უნდა ყოფილიყო, იმ მეტროპოლითა სისხლი სისხლთავანი და ხორცი ხორციავანი, რომელთა მეშვეობითაც ამოწმებდა ლენინი რევოლუციის მაჩინებს.

ს. აგუმას კომისარი გარეგნულად მშვიდი, თინიერი ქალია. მსახიობი მტკიცე, რკინის რაინდის ნაბიჯით არ დადის, განსაკუთრებული პათოსით სულაც არ ლაპარაკობს, მაგრამ რასაც ამბობს, იმას ურყევე რწმენის ბეჭედი აზის. მისი ყოველი სიტყვა მიზანში ხვდება. კარგად იცის, რა მიმე საქმეც დაეკისრა და რა რთულია ანარქისტულად განწყობილ მრავლობასხველ მატროსებთან მუშაობა, მაგრამ არ შეშინდა, არ შედრკა.

აგუმას გმირმა იცის, რომ მხოლოდ ძალით, მხოლოდ ტყვეით ვერ მოთოვავ, ვერ შევაკვებ თავწყვეტილი მატროსების ბრბოს, აქ საჭიროა პოლიტიკური ლაბირინთიდან რევოლუციისკენ მიმავალი სწორი გზის მონახვა, საჭიროა გულის ენით, გონების ენით ლაპარაკი.

როგორ, რა საშუალებით უნდა შეიკრას ერთიან რევოლუციურ რაზმად ეს ათასი ჯუარის მატროსებისგან შემდგარი ჭრელი პოლიტიკი?

რევოლუციური სიმართლე იყო კომისრის იარაღი და მან გაიმარჯვა, შესძლო მატროსების, აქამდე ამ ურწმუნო თომების გამოფხიხვლება, მათი ჩაყენება სოციალისტური რევოლუციის სამასხურში.

ს. აგუმას გმირი — კომისარი პროვოკატორის ტყვეით განგმირული ეცემა, მაგრამ იმარჯვებს ილია, რომელსაც იგი ეწირება.

პოლიტიკი გარინდულია. მაღლა, ცეცხლის ენის ფონზე აღმართება კომისარი — აგუმა, წინამძღოლი ანარქისტი ქაოსიდან გამოყვანილი, უკვე ახალი — რევოლუციური პოლიცია, პიროვნება, ვინც რევოლუციის, მისი ჰუმანისტური არსის თავისებურ სიმბოლოდ იქცა.

ბუნებით მოკრძალებული პიროვნება — ს. აგუმა არასოდეს არ ლაპარაკობს თავის შემოქმედებით გამარჯვებებზე, რომლებმაც მას

დამსახურებელი აღიარება მოუპოვა აფხა-
ზეთს გარეთაც. ერთხელ, როცა უტყობლმა
ქურნალისტებმა მსახიობს ჰკითხეს, რაიმე სა-
პატიო წოდება თუ გაქვთ მინიჭებული, მან
უბრალოდ უბასუხა: მაქვს, მაგრამ განა მითა-
ვარი ეს არისო? ვფიქრობ, რომ იგი მართა-
ლიცაა, და არცაა მართალი, რადგან, მიგვაჩი-
ნია, რომ ღირსეულად მინიჭებული წოდებაც
გამოხატავს ამა თუ იმ შემოქმედლის დამსახუ-
რებას. და, განა, საეცემო კანონზომიერი არ
იყო, რომ ს. აგუშაა აფხაზეთის ასსრ უმაღლე-
სი საბჭოს მეცხრე მოწვევის დეპუტატად
აირჩიებო? განა საეცემო კანონზომიერად არ
მიენიჭა მას, ჯერ კიდევ 1972 წელს, საქართ-
ველოს სსრ დამსახურებული არტისტისა და
აფხაზეთის ასსრ დამსახურებული არტისტის
საპატიო წოდებები?

მსახიობი განაგრძობს შემოქმედებით სი-
ცოცხლეს თავის შრომატურ თეატრში. მას
წინ მრავალი საინტერესო როლი ელის, რომ-
ლებზეც აქედანვე ფიქრობს და ოცნებობს.
მაგრამ არამცდარაა იმე არ შეგვიძლია გვერდი
აუღუროთ მისი შემოქმედებითი ბიოგრაფიის
ერთ-ერთ ყველაზე ნათელ ფურცელს — მის
ელექტრას.

დიდხანს საოცნებოდ ჰქონდა რეჟისორ
მ. მარხოლიას სოფოკლეს „ელექტრას“ დად-
გმა, და, აი, რეჟისორმა, ს. აგუშაასთან შემო-
ქმედებითი მგობრობით ამ ოცნებას ხორცი
შეასხა პრემიერა ბიჭვინთის უძველეს ტაძარ-
ში შედგა, შემდეგ თეატრმა „ელექტრა“
უჩვენა 1979 წელს ქ. უღანფოში ჩატარებული
გასტროლების დროს, და უკრაინის ტელევი-
ზიითაც გადასცეს (თავისთავად ცხადია, რომ
სპექტაკლი სოხუმში, აფხაზეთი თეატრის
სცენაზე იღმებოდა). ს. აგუშაას ელექტრამ
მაყურებელთა საერთო მოწონება დაიმსახუ-
რა. მოგვყავს ადგილი უკრაინელი თეატრმ-
ცოდნის — მ. ნაბოკოვის სტატიიდან:

„ორესტეს ცნობის სცენას. აგუშაა მაღა-
ლი ტრაგედია გზნებით, ძალზე რისიანი,
დიდი მანვანი ძალის მსახიობისთვის შესა-
ფერი გადასვლებით ატარებს. ძლიერი დაქ-
რილი ფრინველივით ფიქვავს და გოდებს
ელექტრა, დასტირის ძმის და, უცხე, როცა
მიხვდება, რომ მის წინ ორესტეა, თითქოს,
ამხელა ბედნიერება ვერ დაუჭერებიაო, და,
თითქოს, ბრბაა და მიცვალებულის სახეს ვერ
ხედავსო, მოცახტახე ხელეხს ავლებს სახეზე,
დედურად ეფერება თმაზე. და ამ დროს მკე-
რდოდან აღმოხდება ვერ დაუჭერებიაო უმ-
წეო სლუკუნე — ასე განაწყენებული ბავშვი
ტირის. ამ წუთას ჩვენ მთელი სიცხადით
ვგრძნობთ, თუ რაიერ არადაამიანური სული-
ერი დაძაბულობით ცოცხლდება ეს გოგონა
მოლოდინის ამ უსაშველოდ გაწეილო წლე-
ბში. მაგრამ ეს მხოლოდ წუთიერი სისუსტეა,

იგი კვლავ იკრებს ძალას, — ჯერ მაგრად უნ-
და იყო, ჯერ ხომ „სამართალს პური არ უტე-
ბია“.

არსებითად, ელექტრა — აგუშაას თავადვე
გამოაქვს უმაღლესი ზნეობრივი განაჩენი,
როცა მასზე მთლიანად მინდობილი ორესტეს
მოქმედებას წარმართავს. ძმისდმი მის დამ-
ოკიდებულებაში ერთმანეთს ებრძვის მამაკა-
ცისა და გვირის უფროსის წინაშე ქედმოადრი-
კილობა და დედური ნახი გრძნობა განვლენი-
ლი ჰბუტისადმი. ელექტრას ხომ ოდესღაც
უნანაგებია ორესტესთვის, შემდეგ კი გადაუ-
რჩენია იგი მკვლელობისგან. დედური სიყვარ-
ულის გრძნობა მსახიობს არ მოუფონია —
ეს სოფოკლიდან მოდის. სოფიო აგუშაასთვის
ელექტრას სახეში არ არსებობს რაიმე ანსტ-
რაქტული, განყენებული, მას ყველაფერი
აღამიანურად განცდილი და გაცნობიერებუ-
ლი აქვს.

ს. აგუშაას ელექტრას მაღალი შეფასება
მისცა გაზეთმა „სოვეტსკაია კულტურამ“
(1979 წ. 25 დეკ.):

„უბრალოება და სიღიადე — ელექტრას
ხასიათის ამ ორ წახნავს არაჩვეულობრივი
ოსტატობით წარმოსახავს ს. აგუშაა. მძიმე
ბედისწერის გარდღევალობის შეგრძნება და
სასტიკი გამოცდისთვის გვირის შზადყოფნა
მსახიობმა ძუნწე შტრიხებით გამოხატა. ყო-
ველი მისი ქესტი და გამოხედვა ცხადყოფს,
რომ გვირის ტკივილები მსახიობს განცდილი
და გაცნობიერებული აქვს...“

კიდევ რამდენი რამის თქმა შეიძლება ს.
აგუშაას ელექტრაზე! მთავარია ითქვას, რომ
მსახიობის ალლო, ტალანტი ჰვაკვს, თუ შეიძ-
ლება ითქვას, ლაზერის სხივს, რომელსაც სო-
ფიო აგუშაა მიზანწარაფულად წარმოართავს.

ს. აგუშამა და მისმა თანადასელებმა, რე-
ჟისორებმა და კორტავამ და მ. მარხოლიამ
თავიანთი სპექტაკლებით დაამტკიცეს, რომ
ესმით ჩვენი ეპოქის, ჩვენი თანამედროვეობის
მაჯისცემა, შეუძლიათ აღამიანებს დაუსახონ
უქეთურებასთან ბრძოლისა და სიყვითლენ
მიმავალი გზები, შეუძლიათ წარმოამჩინონ,
სად არის ნამდვილი ცხოვრება და სად ყალბი
ილუზიები.

ამის ნათელი დადასტურებაა სოფიო აგუ-
შაას კომისარი, ფრუ ალვინგი, ბლანში,
ელექტრა...

და, რასაკვირველია, გვეწამს და გვეკრა,
რომ ს. აგუშაასთან შემოქმედებითი შეხვედ-
რების სიხარული არც მომავალში მოგვაკლ-
დება.

თეატრალური პირობითობის ეფექტი

ვასილ კიკნაძე

მაცურებელი მიდის თეატრში და ნინასნარ უკვე იცის, რომ სცენაზე ნახავს პირობით სინამდვილეს, მაგრამ მას მაინც რეალობათ აღიქვამს. სცენა სავსეა სიურპრიზებით, მოულოდნელი ეფექტებით.

მეოცე საუკუნის თეატრში გამრავლდა სცენური ეფექტები, გაფართოვდა მისი საზღვრები, საშუალებაა რთულმა კომბინაციებმა შექმნეს სცენური ქმედების ათასი ვარიანტი. მე-19 საუკუნის თეატრი ნაკლებად ფიქრობდა ეფექტებზე, თითქმის არ იცნობდა სცენურ მეტაფორას. თეატრის სინამდვილე თავისთავადაც პირობითია. ძველი თეატრი პირველქმნილი ბუნების ხმას მიჰყვებოდა. მარტივი გზით ცდილობდა შეექმნა ცხოვრების ილუზია. მაყურებელზე ზემოქმედებას ახდენდა საოცარი გულწრფელობით, იდუმალებით, ეფექტური იყო მისი გაუნელებელი სიყვარული

ენოგილ თეატრმცოდნეს, ხელოვნების დამსახურებულ მოღვაწეს, პროფესორ ვასილ კიკნაძეს 50 წელი შეუსრულდა. მეტად მნიშვნელოვანია მისი დამსახურება დღევანდელი ქართული საბჭოთა თეატრის განვითარების საქმეში. მისი რეცენზიები, პრობლემური სტატიები, ნარკვევები, მონოგრაფიები, ესსეები უსათუოდ აჩენს თავის კვალს დღევანდელი ჩვენი თეატრალური — (და არა მარტო თეატრალური) ცხოვრების ახარეს.

ვ. კიკნაძემ პირველმა მიუძღვნა მეცნიერულად დასაბუთებული პოეტურად შთაგონებული გამოკვლევა დიდი ქართველი რეჟისორის სანდრო აბშტელის შემოქმედებას, რისთვისაც მას ვ. მარჯანიშვილის სახელობის პრემია მიენიჭა.

გარდა მეცნიერულ-ლიტერატურული მოღვაწეობისა, ვ. კიკნაძე კარგი პედაგოგიცაა. ამჟამად ის შოთა რუსთაველის სახელობის თეატრალური ინსტიტუტის პრორექტორად მუშაობს.

ფურცალ „საბჭოთა ხელოვნების“ რედაქცია და სარედაქციო კოლეგია სულითა და გულით ულოცავს ვასილ კიკნაძეს მისი ცხოვრების ამ მნიშვნელოვან თარიღს და უსურვეს ახალ-ახალ შემოქმედებით წარმატებას.

რული და ხელისუფლებასთან შეჯახების ისტორია. პქონდა ზნეობრივი კდემამოსილება, რასაც ქართულ თეატრში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭებოდა. ქართულ თეატრშიც გაიარა აზიისა და ევროპის გზებმა. ერთიც გაითავისა და მეორეც. ძლიერ შინაგანი ეროვნული ენერჯია თავისდა იქცევა იმასაც, რაც გარედან მოდიოდა, მაგრამ ნოყიერ ნიადაგს პოულობდა ჩვენში. თეატრი ამაღლებდა ეროვნულ თვითშეგნებას, ახდენდა მის სრულყოფას, ავრცობდა პუმანურ იდეებს. მაყურებელი ადვილად იჯერებდა იმას, რასაც სცენაზე ხედავდა, ადვილად ენდობოდა თეატრს და თეატრსაც საამისოდ აღარ აჭირდებოდა ათასი გზების ძიება. მაყურებელი დამშვიდებული ნერვებით მიდიოდა თეატრში, თეატრს გულუხვად უთმობდა დროს ღამის პირველ საათამდე, წინასწარ ემზადებოდა ამ შეხვედრისათვის. როცა სცენაზე შექსპირის ან სხვა მწერლის ტრაგედიას ნახავდა, ბოლოს ერთი ვოდვილიც უნდა „დეყილება“, რათა გაენოანსწარნებოდა შთაბეჭდილება. თუ კომედიას უყურებდა, იქვე მელოდრამასაც ნახავდა უთოლდ. სცენაზე მსახიობი და პიესის ავტორი იყვნენ. ავტორისადმი უსაზღვროდ ერთგული მსახიობი თამაშობდა და იგი გულმოდგინედ მიჰყვებოდა დრამატურგის სიტყვას. სიტყვა იყო პირველი სცენურ ეფექტსაც სიტყვის მაგია იწვევდა..

„დრო შეიცვალა. საუკუნეებმა გადაიჯირითეს კაცობრიობის ისტორიაში. დადგა მექანიზმების, გონიერი მანქანების ეპოქა, მაგრამ როგორია თვით ადამიანის დანიშნულება ახლა, როდესაც ათასწარი მანქანა შექმნა? ადამიანი ფეხით აღარ დადის, ადამიანი დაფრინავს, ადამიანი ცურავს ისე, რომ არ სუნდებდა, ადამიანი კოსმოსში შეიჭრა. რა გავლენა იქონია ყოველივე ამან ადამიანზე? ხომ არ დაკარგა ადამიანმა სიღამაზის, მშვენიერების მოთხოვნილება? მადლობა ღმერთს, — არა“. (ჯ. ბრუნერი), შემოქმედებითი ენერჯია მუდამ ქმნის, მოძრაობს, ეძებს ფორმებს ახალ-ახალი სიურპრიზებისათვის. მაყურებელიც ისევე შეიცვალა, როგორც თეატრიც და პიროვე. თეატრს აღარ შეუძლია ფარდის იდუმალი შრიალით მოხიბლოს მაყურებელი. თეატრმა პასუხი უნდა გასცეს ერთგულს კითხვებს, პრობლემებს. ერთი ადამიანის გონება ქმნის მშვენიერებას, ხოლო მეორე ადამიანი ამზადებს საშინელ ბომბს, რათა მოსპოს მშვენიერებაცა და მისი შემქმნელიც. ორივე თავიანთი საქმით არიან გატაცებულინი. რა საოცარი შეპირისპირებაა, და მათ შორის სამკვედრო-სასიცოცხლო ბრძოლაა. ზოგჯერ ფარული, არაცნობიერი იგი, მაგრამ ბრძოლა მაინც გრძელდება. თეატრი ცენტრშია მშვენიერების შემქმნელთა და მას არ შეუძლია ამ ბრძოლის წინა ხაზზე არ იდგეს. თეატრის განკარგულებაშია დიდი არსენალი საბრძოლო იარაღისა — ეს არის მორალის, ეთიკის, მრწამსის, და ათას სოციალურ-პოლიტიკურ საშუალებათა ერთობლიობა. მასთან მი-

დის ასობით, ათასობით ადამიანი და მას შეუძლია აღზარდოს იგი. თეატრი საამისოდ ეძებს ახალ-ახალ საშუალებებს. მათ შორის არის ეფექტური სიურპრიზი. იგი მოულოდნელია, უცებ გამოანათებს სცენაზე და დარბაზშიც ასევე უეცრად იფეთქებს ტაში. დგება წამი სცენისა და დარბაზის სრული გაგებისა, თანაგანდისა და ამ სიხარულს არაფერი არ შეედრება სცენური ეფექტი, იქნება ეს მეტაფორული სახით წარმოჩენილი, პირობითი მოულოდნელობის თუ იდის სიმბოლური განზოგადების შედეგი, ყოველთვის იწვევს მაყურებლის უეცარ მიხედვრას, მის არსში ნდომას და ამ მიგნების სიხარულის განცდებს. მაყურებელმა უცებ მიიღო უდიდესი ინფორმაცია, ინფორმაცია კი შეიძლება იყო პოლიტიკური, სოციალური და ან ერთიც და მეორეც; მეთავე... ამ უზარმაზარი ინფორმაციის მიღება ვიზუალურად ნათელი, ღამაზი ფორმით მოხდა და მაყურებელიც აღტყეებული შეხვდა მას, რადგან ამით ესთეტიკურ სიამოვნებას ეზიარა. დიდია ამგვარი თეატრალური პირობითი ეფექტის მნიშვნელობა, მაგრამ საერთოდ იგი მიზანს მიღწეულია, მაშინ როცა მას თავისი გამგები მაყურებელიც ჰყავს.

მეტაფორული აზროვნებისა და გართულებული, გროტესკული სცენური პირობითობის წარმოჩენა, რაც ასე საცნაურია ქართულ თეატრში, განსაკუთრებით 60-იანი წლებიდან, ტოტალურ რეჟისურასთან არის წილნაყარი. იგი თავისი არსით დამდგმელობით რეჟისურას არის დაფუძნებული. თავის მხრივ, მეტაფორული აზროვნება რეჟისურის უნივერსალიზმის პრობლემას უკავშირდება. იგი გუშინ და გუშინწინ არ წარმოქმნილა. შეიქმნა მეტაფორები კ. მარჯვანი-შვილისა, ს. ახმეტელის, ვს. მიეიერხოლდის, ე. ვახტანგოვის და სხვა რეჟისორებისა. მაგალითებს არ ჩამოვთვლით. ის კი უნდა ვთქვათ, რომ ყველგან საჭიროა ისტორიზმის პრინციპი, როცა წარსულს ვაფასებთ, მაგრამ ყველაზე მეტად იგი თეატრალური მოვლენების შეფასებისას უნდა ვახსოვდეს, დროის ფაქტორის განუსაზღვრელი ძალა აქვს თეატრში. დრო ადვილად სპობს, აბერებს თეატრის საშუალებებს. როგორც სიბერის ფაზს ნელდება სიტყბულის ენებანი, ასევე საცნაურია თეატრში შთაბეჭდილებების განვლების პროცესი, დროთა მანძილზე. ამიტომ, ჩვენთვის თეატრის კერებზედა ისინი უნდა დარჩნენ, ვისაც ხალხი აღმერთებდა თავის დროზე.

უნაპირო თეატრალური პირობითობის სამყარო. სინთეტური თეატრის რთულ კომპლექსში წარმოიქმნა საშუალებათა ათასი ახალი სახეობა, ზოგიერთი ძველიც ახლებურ კომბინაციაში მოექცა, ახალი შედარაობა შეიძინა. სახვითობის პრინციპებმა გააფართოვა მეტაფორის ხედვითი არე, ორგანულად გაითავისა პლასტიკური ნაზი და შეიქმნა რთული კონსტრუქციის მეტაფორული ხატი.

პირობითი სცენა ცხოვრების სინამდვილიდან თავისებური „გაქცევა“, რომელიც ახალი თეატრალური სინამდვილის შექმნით მთავრდება. სწორედ მასში იკითხება სინამდვილის მხატვრული სახის ენერჯია. პირობითი სცენის კოდი ინფორმაციასა და ასოციაციის დიდ სამყაროს მოიცავს. ბეგრის ასხვს ბოპემის ტყის სცენა ს. ახმეტელის სახელგანთქმული სპექტაკლიდან „ყაჩაღები“, ი. გამრეკელმა სცენაზე დადგა გაშიშვლებული უზარმაზარი ხის ფესვი (სპილოს ეშის რომ მოგაგვდა!). არაფრით არ გავდა ნამდვილი ხის ფესვებს. ეს არაბუნებრივი ხის ფესვი ბოპემის ტყის სრულ ილუზიას ქმნიდა. იგი წარმოადგენდა გრანდიოზული ტყის მეტაფორულ სახეს. რეჟისორმა და მხატვარმა გამართლება მოუძებნეს მას, მხატვრული ფუნქცია მიანიჭეს პირობით სცენას. ახმეტელის სიკვდილის შემდეგ, ერთხანს ფორმალისტურ გადაწყვეტად მიიჩნის ის სცენა და ნამდვილს მიმგავნებული „ბუნებრივი“ ხე მიახატეს. ეს ბუნებრივი ხე საოცრად არაბუნებრივი იყო.

მ. თუმანიშვილის სპექტაკლში „როცა ასეთი სიყვარულია“ იყო ასეთი სცენა: რ. ჩხიკვაძის პეტრი ბინაზე ეწვეოდა თავის საყვარელ ადამიანს მ. ჩახავას—ლიდა მატისოვას. სცენაზე კი სახლი არ იდგა. ცარიელი სივრცე გახლდათ. რ. ჩხიკვაძის გმირი იატაკზე დააკუნებდა, ლიდა მატისოვა კარებს „გაალებდა“ და „შიშ“ მიიწვევდა. ცხოვრებაში არც ასეთი სახლები არსებობს და არც იატაკზე აკაკუნებდნენ ზარის დატვირთვა თუ კარებზე დასაკაკუნების ნაცვალად. ამ სრულიად არაცხოვრებისეულ დეტალს მაყურებელი აღიქვამდა, როგორც საოცრად ბუნებრივს მოცემულ სიტუაციაში. პირობითი სცენური გარემო ბუნებრიობას ანიჭებდა ამგვარ ხერხს. ამავე სპექტაკლში ს. ზაქარაიძე ასრულებდა მოსამართლის როლს. ბრწყინვალე შესრულება იყო. მსოფლიო რომ მოიპაროთ, ვერ შეხვდებით ისეთ მოსამართლეს. ამ სპექტაკლში ს. ზაქარაიძე ქმნიდა მოსამართლის იდეალს. ამ პარადოქსულ წინააღმდეგობაში ვლინდებოდა არაბუნებრიობის ბუნებრივად ქცევის პროცესი.

ს. ზაქარაიძის მოსამართლისა და მ. ჩახავას ლიდა მატისოვას შორის დაახლოებით ასეთი დიალოგი იმართებოდა:

— ლიდა, შენ უკვე იცი თუ რა მოჰყვა პეტრისადმი სიყვარულს, დაილუებ. თავიდან რომ შეგქმლოს ცხოვრების დაწყება, როგორ მოიქცეოდი?

— ისევ გავიმეორებდი ჩემს გზას.

ამ დროს მოსამართლე ს. ზაქარაიძე ავლევებული მოწყნებოდა ადგილიდან, მოეხვეოდა ლიდა მატისოვას, გულში ჩაიკარავდა და ცრემლმორეული ჩაიჩურჩულებდა — „რატომ ლიდა... რატომ...“ და სულგა-

ნაბული მთელი დარბაზი მღელვარებით უყურებდა ამ დიდ სანახაობას.

ვინმეს უნახავს, მოსამართლე რომ ტიროდეს? ან განსასჯელს ეხვოდეს? რასაკვირველია არა! თეატრი კი ვერ წარმოიდგინება ამ პირობითობის გარეშე. ს. ზაქარაიძემ თავად შექმნა ახალი სინამდვილე, მაყურებელი დააჯერა თავის სიმართლეში და, ბოლოს და ბოლოს, სულ ერთი არ არის რა საშუალებებით მიაღწია ამას? ზოგჯერ მართალი სცენური დეტალი სრულიად შემთხვევითაც კი წარმოიქმნება ხოლმე თუ პირობითი გარემო ბუნებრივია“. სპექტაკლ „ესპანელ მღვდელში“ ერთი მანჯგალაძე ლოპესის როლს ასრულებდა (ფიციერვერკული სახე შექმნა). გენერალურ რეჟეტივიაზე კისერზე ჩამოსაკიდებელი ჯვარი დავიწყებოდა. როცა ჯვარი უნდა გადაესახა, მაშინ შეამჩნია ის, მაგრამ მოულოდნელად ხელი ჩაქნია (რა მნიშვნელობა აქვას!) და ხელითვე გადასახა პირჯვარი. დეტალმა არსებობის უფლება მოიპოვა. იგი ზუსტად გამოხატავდა ურწმუნო მღვდლის პოზიციას.

ათასჯვარი ფორმით ვლინდება ხოლმე სცენური მეტაფორა. ზოგჯერ იგი საოცარ მასშტაბს იძენს, მასში ვლინდება დიდი პოლიტიკური თუ სოციალური აზრი. ზოგჯერ პატარა დეტალის სახით არის წარმოდგენილი. თეატრში მეტაფორული აზროვნება რეჟისორის პრობლემასთან არის დაკავშირებული. იგი თითქმის არ გვხვდება განვითარებადი რეჟისურის პერიოდში. 20-30-იან წლებში კი უნივერსალურმა რეჟისურამ თან მოიტანა ფართომასშტაბი მეტაფორული სახეები. თუმცა დიდი რეჟისორები მეტაფორას სავსებით უქვემდებარებენ მსახიობს, გაიხსნეთ ყველასათვის ცნობილი მეტაფორა კ. მარჯანიშვილის სპექტაკლიდან „ოტელიო“. (უ. ჩხეიძის იაგო არწივი თითქმის რომ დაცხრება ძირს გართმხმლ ოტელიოს!). მსიანი წამებიდან მეტაფორამ ახალი აქცენტები შეიძინა. მსახიობი ზოგჯერ რეჟისორულ მეტაფორაში „მასხალის“ ფუნქციას ასრულებს. იგი მეტაფორაშია მოცუვლილი და თავად ვერ ბატონობს მასზე. პლასტიკისა და სახეობის პრინციპზე აღმოცენებულ მეტაფორაში რამდენადმე ნივლიანდება მისი თვითმყოფადობა და მოკრძალებულად ადგის იჭერს სიმბოლური აზრის საერთო პლანში. ეს არის ტოტალური რეჟისურის აქილევსის ქუსლიცა და ამასთანავე, მისი პირობითი სცენური აზროვნების მაღალი კულტურის ნიშანიც. ამ პარადოქსულ წინააღმდეგობაში შეინიშნება პამლეტისებური გაორება. სწორედ ასეთ ფიქრებს აღძრავს დიდად ნიჭიერი ლიუბიმოვის თეატრის ამ-სწინამდელი გასტროლები. იშვიათად გვინახავს ასეთი გულუხვობა მეტაფორებისა პირობითი სცენური სიმბოლოების ფიციერვერკული ბრწყინვალეობისა, მაგრამ ეს არის ნოსტალგია დაკარგულ მსახიობზე..

სცენური ეფექტებისა და მეტაფორული სახეების სიმრავლე ზოგჯერ თვითმიზნად იქცევა ხოლმე, იკარგება ზომიერება და გარდელდალად ინვეს ეთოფერონებას, რომელიც სპექტაკლიდან სპექტაკლებში გადადის. ზოგჯერ როცა ბუნდოვანია მეტაფორა, მაყურებელს ეკარგება სიხარულის განცდა, გაუგებარი შეიძლება გაორებასაც ინვედია, მაგრამ არა იმ სიხარულს, რომელიც თეატრისა და მაყურებლის ურთიერთ გაგებაზე აღმოცენდება ხოლმე. გაოცება და არა სულის შეძვრა. საერთოდ, მეტაფორების მოძალებას მაშინ აქვს ფასი, თუ იგი უკეთ ავლენს მსახიობის ხელოვნებას, რეჟისორულ მეტაფორაში ზოგჯერ მსახიობის როლი დეკორატიული დეტალის მნიშვნელობამდეა დაყვანილი. ერთობ საშინაია ასეთი მეტაფორა! (საშინოცა და ლამაზიც ერთსა და იმავე დროს!).

ს. ზაქარიამე არ იყო მოდას აყოლილი მსახიობი, მაგრამ კარგად იცოდა, რომ სცენურ საშუალებებს მუდმივი განახლება უნდა. ცხოვრების ფერისცვალება თეატრსაც სცვლის. მან პირველმა მოიწადინა თბილისში ჩამოეყვანა ბრეტის თეატრი. ეს შემთხვევითი არ იყო. ს. ზაქარიამე ხშირად არ შეგვერდა ინტელექტუალური დრამისა თუ სხვა თეატრალური ტენდენციების წარმოქმნას. „სამანიშვილის დედინაცვალის“ (რეჟისორები თ. ჩხეიძე და რ. სტურუა) დადგმით ნათელი გახდა, რომ თეატრმა იპოვა პირობითი სცენური აზროვნების ახალი მოდელი. რა კარგად გამოჩნდა მსახიობიცა და რეჟისორიც ერთსა და იმავე დროს!

ჟ. ანუის „ანტიგონეში“ ჩანდა თანამედროვე თეატრალური ენით მეტყველება. იგრძნობოდა სიახლე. მაგრამ ს. ზაქარიამისა და ზ. კვერენჩილაძის შესრულებაში „წმინდა სახით“ ფეხი ვერ მოიკიდა ინტელექტუალურმა დრამამ. იყო ეს ნაკლი? დააკლდათ რამე მსახიობებს?

რუსთაველის თეატრში ბოლო ათწლეულში თანდათან გაპარკოვდა სცენური მეტყველება, მეტად წარმოჩნდა არათეატრალური, ზეანული ინტონაცია, შესამჩნევად გამახვილდა ყურადღება პოლტიკურ და სოციალურ მეტაფორებზე, ერთგვარად მოითხოვა ტემპერამენტი და არტისტული გახლებება, მეტი ლაკონიზმი შეიძინა სცენურმა ფორმამ, კონკრეტულბოა აზრმა, გაძლიერდა მიზანსცენების სახიობობა და სხვა, რაც თანახმიერია გამორკვეული თეატრალური ესთეტიკური ტენდენციებისა. ჩვენ დიდად გვახარებს მიღწევები ამ სფეროში, რომელიც სახელმწიფო პრემიით დაგვირგვინდა. „კავასიურმა ცარის წრემ“ (რეჟისორი რ. სტურუა) ერთხელ კიდევ დაადასტურა ქართული თეატრის მაღალი კულტურა. თითქმის ოცდაათი წელია მას აქვთ, სახელმწიფო პრემიით რომ არ აღნიშნულა ქართული თეატრის მიღწევა. ამიტომ ეს ყველას ზემოა, მთელი ჩვენი თე-

ატრის აღიარებაა! და განა მართო ეს ფაქტი. ინგლისში „რიჩარდ მესამის“ (რეჟისორი რ. სტურუა) ტრიუ-მფულუმმა წარმატებამ აახდინა ის, რაზედაც ოცენობოდნენ ქართული სცენის კლასიკოსები მარჯანიშვილი და ახმეტელი, რასაც ესწრაფოდა ქართული სცენის შექსპირიანა.

შემთხვევითი არ არის, რომ „რიჩარდ მესამე“ პროზად ითარგმნა. ეს თეატრის ესთეტიკური პოზიციანა. სპექტაკლის შესახებ ბევრნი ითქვა და აღარ გაეფიქრებთ. ჩვენ მხოლოდ მისი ერთი ასპექტი განინტერესებს. არის თუ არა „რიჩარდ III“ და, საერთოდ, რ. სტურუას დიდად ნიჭიერი ძიებანი კავშირში სხვა თანადროულ ლიტერატურულ ძიებებთან? ჩვენ ვფიქრობთ, რომ არის. იგი არ წარმოადგენს ლოკალურ, მხოლოდ რუსთაველის თეატრის სფეროში მოქცეულ ძიებებს. ეს არის, ლიტერატურული ტერმინი რომ მოვიშველიო, „თეატრალური ვერლიბრი“.

თავლი დადავალთო რუსთაველის თეატრის შექსპირიანას: უ. ჩხეიძის ჰამლეტი, ა. ხორავას ოტელო და ა. ვასაძის იაგო, მას მოჰკვა ა. ხორავას ლირი, გ. გეგეჭკორისა და ნ. ჩხეიძის ჰამლეტი, მ. თუმანიშვილის დადგმით „ზაფხულის ღამის სიზმარი“, ს. ზაქარიამის ლირი, მ. თუმანიშვილის დადგმა „იულიოს კეისარი“ და რ. ჩხიკვაძის რიჩარდი. ეს მართკ ერთ თეატრში. ახლა მარჯანიშვილის თეატრში შექსპირი? — რესპუბლიკის სხვა თეატრებში და წარსულში დადგმული ტრესპირის პიესები — ყველაფერი ეს უმდიდრესი ტრადიციანა, რომელთაც გენეტიკური კავშირი აქვს ახალთან, თუქცა ერთობ სახეცვლილი.

ზოგი სპექტაკლი უკეთ დაიდგა, ზოგი ჩავარდა, მაგრამ სპექტაკლებში მაინც იგრძნობოდა დროის მოთხოვნით გამოწვეული ცვლილებანი, სხვა იყო „ოტელოს“ თეატრალური პოეტიკა და სულ სხვაგვარად იკითხება დღეს „რიჩარდ მესამე“. თეატრის მთელი გზა ჩანს ამ სპექტაკლებში. ისევ ლიტერატურული ტერმინი რომ მოვიშველიოთ და პირობითადად განვსაზღვროთ, ეს არის გზა „რიტომიანი თეატრიდან“ („ოტელო“) „თეატრალურ ვერლიბრამდე“ („რიჩარდ მესამე“). ყოვლად მოუტყვევებია მათი დაპირისპირება, ან ბანალური (თუ მოწაფური) კითხვა: რომელი სჯობიაო?! ყველაფერს ნიჭი და ოსტატობა წყვეტს! ყოველ დროს მოაქვს თავისი სათქმელ-სატკიკარი და მისი გამოსატკის მხოლოდ ხარისხი წყვეტს ყველა პოლემიკას.

ჟურნალ „ცისკრის“ შეკითხვაზე, რითომიანი ლექსი ურჩევნია თუ ვერლიბრი, ო. მეღვინეთუხუცესმა უპასუხა: რითომიანიო. ოიდიპოს მეფის შემსრულებლისათვის ბუნებრივი პასუხიანა. რ. ჩხიკვაძემ სხვა პოზიციანა დაიკავა შექსპირის რიჩარდ მესამის შესრულებაში. თანამედროვე ქართული თეატრის ეს ორი დიდი მსახიობი სხვადასხვა გზით ბრწყინვალედ ავლენენ ქართული არტისტიზმის სიდიადეს. ჩვენთვის ორთავე

ძვირფასია. ძვირფასია ის, რასაც ისინი ქმნიან. ხოლო თუ ოდესმე შემოაკლდება სიყვარული, ისინი უთუოდ მონახავენ ახალ გზებს. ან თუ გნებავთ ო. მელვინეთუხუცესის სპექტაკლი „ასი წლის შემდეგ“, გნებავთ მისი სირანო დე ბერკერაკი — გ. ლორთქიფანიძის და ო. მელვინეთუხუცესის დაწყვილება გარკვეულ მხატვრულ პოზიციას ნიშნავს, კლასიკური თეატრის პრინციპებთან თანამშრომლობას გულისხმობს.

პირობითი სიმართლის ეფექტი ათასგვარი შეიძლება იყოს. იგი დაიძებნება ყველა ტენდენციაში. თეატრში ძალიან კარგად ჩანს უნიადგობა სხვადასხვა სტილთა და მანერათა შეპირისპირებისა. თვით თეატრის ბუნება ვერ იტანს ამგვარ დაპირისპირებებს. თეატრში ადრე ბერდება საშუალებები, მთავარია ყოველი მათგანი აკმაყოფილებდეს თავის დროის მაღალ მოთხოვნებს. ა. ხორავა ოტელიოს დროის სტილით“ თამაშობდა, ასევე ავ. ვასაძე ფრანც მოორს, მაგრამ ისინი აღწევდნენ ნამდვილ მწვერვალებს.

ფიქრობთ, ასევე არ შეიძლება რითმიანი ლექსისა და ვერლიბრის დაპირისპირებაც.

უსაზღვროა თეატრის შესაძლებლობანი. ჩვენ თვალწინ ხდება ახალ-ახალი თეატრალური აღმოჩენები, ახალი მიღწევები, მათ გვერდით ბევრია ვულგარული მარცხები, მაგრამ თეატრის (და საერთოდ შემოქმედების) ბუნებისთვის არც ერთია უცხო და არც მეორე. ალბათ ასე იქნება მომავალშიც. მაგრამ როგორც არ უნდა იყოს თეატრის გზა, მხოლოდ დიდი მხატვრული სიმართლით მიიღწევა ყოველი სიკეთე.

ჩვენ უნდა გვახარებდეს სცენური მეტაფორების ის სიკეთე, როცა შექმნილი მხატვრული ხატი დიდი პოლიტიკურ-სოციალური წინაარსით არის სავსე. როცა მის მხატვრულ ენერჯიას წარმართავს მსახიობი. ხალხური თეატრალური ფორმების გათავისუფლება, მისი ორგანული შენივთება წარმოდგენის შინაგან განვითარებაში ქმნის ორგანულ სინთეზს. რეჟისორი თხზავს ეფექტურსა და ზუსტ კონსტრუქციას, სადაც ასევე ზუსტად რეგლამენტირდება არტისტის ფუნქცია. მაგრამ როგორც სხვა ამ ტენდენციის დროს ყველაფერს წყვეტს ნიჭისა და ოსტატობის დონე. მაგ. ის, რაც ბუნებრივია და მხატვრულად გამართლებულია რ. სტურუას წარმოდგენებში, იგივეს გამეორება, შეიძლება, სრულიად საწინააღმდეგო ეფექტს მოკავებდა ნაკლები შესაძლებლობის რეჟისორთან. მთავარია ერთი ტენდენცია არ უნდა დაფუძირისპიროთ მეორეს. დაე იყოს ერთიც, მეორეც და... მათვე. ქართველ ხალხს თეატრალური აზროვნების მრავალი ფორმა და გზა გააჩნია. სტილური მრავალფეროვნება ქმნის მის დიდებულ პანორამას. დაე ცოცხლობდნენ ერთ ცისქვეშ ადამიანის სულიერი სამყაროს გამომსახველი ათასი ფორმები,

დრო ყველას მიუჩენს ადგილს, ყველას დაიტევს ადამიანის გული და აზრი.

სცენური პირობითობის უნივერსალური შესაძლებლობანი, მისი გაზრდილი საშუალებები დღეს ერთობ დამაიმედებელია დრამატურგისთვისაც. ათასი გზებია ახლებურად ნაქოხვის, ახალი სცენური ვერსიების შექმნისა. ქართულმა რეჟისურამ უფრო გაბედულად უნდა მოჰკიდოს ხელი „ძველ“ ქართულ დრამატურგიასა და პროზას, პოეზიას, პუბლიცისტიკას. რამდენი რამ არის დაუდგმელი, ხელახლა წახსკითხი ვაჟა, ილია, კლდიაშვილი, ეს დიდი სიმდიდრეა ქართული თეატრისათვის. საბჭოთა პროზას მეტი გულისხმიერება უნდა. ნუ შეგვემინდება იმისა, რომ პროზას თავის „აქილევსის ქუსლი“ აქვს. ტოტალური რეჟისურის პირობებში ყველაფერს მოეცლება, მეტი სიბრძნე და მოკრძალები ერთსადამიანვე დროს!

თეატრალური პირობითობის სიურპრიზების, მეტაფორების ეფექტურობის მრავალი ფაქტორი უახლეს ქართულ თეატრში, საილუსტრაციოდ მოელი სცენების, დეტალების დამონშება შეიძლება თ. ჩხეიძის ბრწყინვალე სპექტაკლიდან „გუმინდელი“, ან გავისენოთ რუსთაველის თეატრში ახლახან წარმოდგენილი თ. ჭილაძის „როლი დამწყები მსახიობი გოგონასათვის“ (რეჟ. რ. სტურუა)—რამდენი სიმბოლური, მეტაფორული სცენაა, სადაც ერთობ ძლიერია მისი ვიზუალური სახე. პირობითი მეტაფორული სახეების ეფექტურობა განსაკუთრებით გამოიკვეთა დ. კლდიაშვილის ნაწარმოებების დადგმებში. ეს იქნება „სამანიშვილის დედინაცვალი“ (თ. ჩხეიძე, რ. სტურუა) თუ ი. კაკულიას „უბედურება“ და „მსხვერპლი“ გორის თეატრში ან მეტეხოს თეატრში „უბედურება“ (ს. მრევლიშვილი), განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს შ. გაწერელიას დადგმა „ქამუშაძის გაჭირება“. რამდენი ეფექტური მეტაფორაა მათში! რამდენი უცნაურად შემობრუნებული და მოულოდნელი ხილვა. ათასგვარი სცენური კომბინაციების მოქმედება ჯამში ქმნის ეფექტურ სიურპრიზებს! დ. კლდიაშვილის ამ ნაწარმოებების დადგმებში არის ფორმის ელგანტურობაც და სოციალური პრობლემატიკის სიმძაფრეც.

ვიზუალური მეტაფორული ეფექტი და სცენური სიმბოლო თუ ათასგვარი სიურპრიზი, — ყველაფერი ეს ღრმა ურთიერთ კავშირშია, ხოლო იგი თავის მხრივ დაკავშირებულია ტოტალური რეჟისურის პრობლემასთან, მაგრამ როგორც არ უნდა იყოს ძიებათა ეფექტი (რომლის გარეშეც შეუძლებელია სიახლე), მაინც ყველაზე დიდი ეფექტია და სიურპრიზი ახალი აქტიორული სახის აღმოჩენა!..

ქველი სიმღერების ქველღექველ

ანზორ ერქომაიშვილი

შურნალ „საბჭოთა ხელოვნების“ 1977 წლის № 12-ში გამოქვეყნებული სტატია „ძველი გურული მომღერლების კვლადკვალ“, რომელშიც გადმოცემულია იმ ორი ანსამბლის ისტორია, გურული ხალხური სიმღერები 1907-1908 წლებში პირველად რომ ჩაწერეს ფირფიტებზე. მკითხველები გამოეხებოდნენ აღნიშნულ სტატიას და მომავლდეს პრაქტიკული ძველი ფირფიტა, რომლებზეც აღბეჭდილია საქართველოს სხვადასხვა კუთხის ხალხური სიმღერები გამოჩენილ მომღერალთა შესრულებით. წინამდებარე წერილში კი მკითხველს მოვუთხრობ ამ უნიკალური ფირფიტების აღდგენის ისტორიას, რომელიც მრავალ საყუარდებო ფაქტს მოიცავს. ფირფიტების აღდგენის აუცილებლობამ მიმოიყვანა საკავშირო ფირმა „მელოდიასთან“ სარესტავრაციო განყოფილებაში. ფირმა „მელოდიასთან“ შეამდგომლობა გამიწვია და სარესტავრაციო ხარჯების ანაზღაურება იკისრა საქართველოს რადიოსა და ტელევიზიის სახელმწიფო კომიტეტმა.

მიკვლევლი ფირფიტების უმრავლესობა იმდენად გაცვეთილი იყო, რომ გარდა ზოგიერთისა, მათი სრულყოფილი აღდგენა პრაქტიკულად შეუძლებელი აღმოჩნდა. შედარებით უკეთ შენახული იგივე ფირფიტების მოსაძიებლად სარესტავრაციო განყოფილების გამოცდილი მუსეის კ. ტახთაძის რჩევით, მივედი მოსკოვის გლენკას სახელობის მუზეუმში, სადაც აღმოჩნდა არა რევოლუციამდელი, არამედ 1928 წლის შემდეგ ჩაწერილი ფირფიტები სანდრო კავსაძის, ნიკო ქუმისაშვილის, სანდრო ინაშვილის, ვარლამ სიმონიშვილის, არტემ ერქომაიშვილის, მარო თარხნიშვილისა და სხვათა შესრულებით, რაც ფრიად მნიშვნელოვანი აღმოჩნდა ვახლავთ.

გლენკას სახელობის მუზეუმის თანამშრომლებმა მიმასწავლეს ცნობილი კოლექციონერი მ. მ. შნიადერი, რომელსაც შესაძლოა სცოდნოდა რევოლუციამდელი ფირფიტების ადგილსამყოფელი. მასპინძელი ენაწულიანი მოხუცი აღმოჩნდა. მიაშბო ვის იცნობდა, ვინ უნახავს, ვინ მოუსმენია, რა ფირფიტები აქვს. „ჩემს ფირფიტებს ისმენდა მაქსიმ გორკი, რომელიც თავისუფალ დროს ჩემთან ხშირად მოდიოდა...“ მაჩვენა თავისი სურათი შალიაშვილის გადღებულნი. მერე კი რაღაც განსაკუთრებულ გრამაფონზე ფრთხილად დადო სპეციალური ხსნარით სათუთად გაწმენდილი ფირფიტა, რომელზედაც აღბეჭდილი იყო შალიაშვილის მიერ შესრულებული დონ კიხიძის სიკვილის სცენა.

როცა ჩემი მისვლის მიზეზი შეიტყო, გულდაწყვეტით მითხრა: „სამწუხაროდ, ხალხურ სიმღერებს არ ვაგროვებ, არც ვინმე ისეთი მეგულება, ვინც ქართულ ხალხურ სიმღერებს აგროვებდეს...“ აქვე მიჩიქა კრასნოვოსკის ფოტოფონოკინო და მოსკოვის ცენტრალურ ხმისჩამწერი არქივებში მისვლა. ფირფიტების ნომრებს რომ გაეცნო, უმაღლე მითხრა: „ეს ფირფიტები 1907-1910 წლებშია ჩაწერილი. თქვენ ფირფიტები კი არა, მატროცები ან მათი ასლები უნდა მოითხოვოთ. შესაძლოა, თვით არქივებშიც არ იცოდნენ ამ მასალის არსებობა, ამიტომ აბი მოეშვა და კატალოგებს გაეცანითო. საზღვარგარეთული ფირმა, რომელიც ამ სიმღერებს იწერდა, აქ გრამაფონებით ვაჭრობდა და მატროცებს ადვილზე სტოვებდა. მოსკოვის გარდა მათ ჰქონდათ ფილიალები კიევი, რიგაში, თბილისში, ლენინგრადში, ვარშავაში და სხვა ქალაქებშიო.“

მადლობა გადაუხადე გულისხმიერ მასპინძელს და მის მიერ მიითვებულ არქივებს მივაღდექი. კრასნოვოსკში შევიტყვე, რომ ფონო არქივი კარგა ხანია, რაც გაკლავილია მოსკოვში, ბაუმანის ქუჩაზე მდებარე ცენტრალურ ხმისჩამწერი არქივში, სადაც სათანადო საშვიცო საჭირო. ამისათვის დამჭირდა დაბრუნება თბილისში, ცენტრალური არქივის დირექციამ, კერძოდ პატივცემულმა ვახტანგ გურგენიძემ ბევრი საჭირო ცნობა მომწოდდა. მანვე მომიხმდა საბუთი, რომლითაც შემეძლო ჩემთვის საჭირო არქივებში მემუშავა.

ანსამბლ „რუსთავის“ გასტროლების დროს მივაშურე

კიევის, რიგისა და ლენინგრადის არქივებს, სადაც დიდი გულსმბიერებით მომეკიდნენ, მაგრამ აღმოჩნდა, რომ იმის დროს რევოლუციამდელი ჩანაწერები გადაუგზავნიათ მოსკოვის აპრელევის ქარხანაში. ლენინგრადში დიდი დახმარება გამოიწვია თეატრის, მუსიკისა და კინემატოგრაფიის ინსტიტუტის პროფესორმა ლარისა ქუთათელაძემ და ლენინგრადის კონსერვატორიის ფონტიკის კაზინეტის გამგემ ალექსანდრე გომართელმა, რომელსაც დაცული აქვს ს. კავსაძის, ლ. გერმესანოვილის, ს. ინაშვილის, პ. ამირანაშვილისა და სხვათა ფირფიტები. აქვე შეიძლება, რომ მოსკოვში, 30-იან წლებში, ხელმეორედ დაიბეჭდა 1907-1910 წლებში გამოცემული მატრიცები, რაც იმის იმედს მძლევდა, რომ მეორე ორიგინალები მიიქმნებოდა შემორჩენილი.

ერთი საწყითი, ყველა ზნას მოსკოვის აპრელევის ქარხანაში მიეყავი. იქ გაიკრვა, რომ სხვადასხვა ქალაქიდან მიღებული მატრიცები დაცული იყო სპეციალურ საწყობში, რომელიც დამწვარა, გადაჩენილი მასალა კი გადაუგზავნიათ მოსკოვის ცენტრალურ ხმისჩამწერ არქივში, რომლის დირექტორმა ო. ბუღანოვმა ყურადღებით მოიპოინა და მიხარა: „მატრიცები და ფირფიტები გეაქვს, მაგრამ იმ პერიოდის, რომელსაც თქვენ ეძებთ აქ არ არისო“. მოვიითხოვე კატალოგები, სადაც მხოლოდ საქართველოს ხალხური სიმღერისა და ცეკვის ანსამბლის, „გორდელასა“ და „რუსთავის“ ჩანაწერები იყო აღნიშნული.

ხანგრძლივი ძიების შემდეგ ვიპოვე 1928-1934 წლებში ჩაწერილი კირილე პავლოვის, კივი გეგუქოვის, ვარლამ სიმონაშვილის, მარო თარხნაშვილისა და სხვათა გუნდების ჩანაწერები, რომელთა აღრიცხვას რამდენიმე დღე მოვანდობი.

განყოფილების უფროსმა პროზოროვამ მიხარა, რომ რამდენიმე დღის წინ ნახა ძველი კატალოგის ერთი ყუთი, მაგრამ შინაარსი ამ კატალოგისა არ იცოდა. შევუდგე ამ კატალოგის გადასინჯვას. სიმღერებს ვეძებდი 1907 წელს გამოშვებული ფირფიტების ნომრების მიხედვით. მართლაც, აღმოვაჩინე ორი ნომერი, მაგრამ ორივე რუსული სიმღერა აღმოჩნდა. როგორც ჩანს, აქაურნი ნომრები არ ედრებოდა ჩემი ფირფიტების ნომრებს. მატრიცები არქივის ნომრების მიხედვით იყო აღნუსხული. იძულებული ვიყავი მატრიცები ვეძებნა სიმღერების დასახელებსა და შემსრულებელთა გვარების მიხედვით. მაგრამ ამ გახუნებულ ბარათებზე სიმღერის სახელწოდება ზნორად არ ეწერა, ან ეწერა ზოგადად: „ქართული ხალხური სიმღერა“, „გურული სიმღერა“ და სხვა.

როგორც იქნა ვიპოვე ერთი ბარათი, რომელსაც ეწერა: „გურული სიმღერა. ბაბილოძის ტრიო. 1907 წ.“ ჩემს სიხარულს საზღვარი არ ჰქონდა. მივხვდი, რომ გურული სიმღერა ჩაწერილი იყო ცნობილი მომღერლის გიორგი ბაბილოძის ტრიოს მიერ 1907 წელს. იმ დღეს ვიპოვე კიდევ რამდენიმე ნომერი, სადაც ეწერა: „ახალური სიმღერა“, „გურული სიმღერა“, „მედულუქეთა ანსამბლი

ბაგრატის ხელმძღვანელობით“ და სხვა. ალბათ, დიდხანს ვიქნებოდი იქ, რომ არ შეეხსენებინათ სამუშაო საათები დათავობდნენ. თანდათან სხვა ნომრებიც ვიპოვე. ძალიან ბევრი იყო მედულუქეთა ანსამბლის, — კერძოდ, ბაგრატის დასტის მიერ ჩაწერილი სიმღერები.

განსაკუთრებით გამახარა ბარათმა, რომელსაც ეწერა: „დ. ლევანა“. მივხვდი, რომ ეს იყო გამორჩენილი მომღერალი ლევან ასაბიშვილი, რომელიც ხალხური ცნობილია „დედას ლევანას“ სახელით. იქვე მიეკვლიე „ჩაჭრულის“ დედას ლევანას, ბათი როსტომაშვილის, ალექსი ელოშვილის, ს. ქურციკიძისა და კინაზაშვილის შესრულებები. ესენიც ცნობილი მომღერლები არიან, განსაკუთრებით ბათი როსტომაშვილი და ალექსი ელოშვილი (ოსტატი ალექსა), რომლებსაც ხალხი დღესაც დიდი სიყვარულით ხსენებს.

თანდათან აღმოჩნდა კავსაძეების, ხუხუნაშვილების, ფლავას, ს. ტომაშვილის, ქუთათისის ქოროს (კობაჩენკის ხელმძღვანელობით), ჩავლიშვილების ჩანაწერები... სრულიად მოულოდნელად წვაწვენი ბარათს, რომელზეც ეწერა „ურბული“ ვ. სარაჯვეი. ავლელი და აღფრთოვანიდი. რადგან ჩემს წინაშე იყო ვანო სარაჯიშვილის — ამ ლეგენდარული მსოფრულის ჩანაწერის ორიგინალი...

ამ მომღერალთა სახელები დღესაც ცოცხლობენ, მაგრამ უმეტესობის ნამდვილი სიმღერა არ გავიგონია. მართლაც დედას ლევანა რად ღირს — ქართლ-კახეთის სიმღერების დღერით, რომ არაფერი ვთქვათ ვანო სარაჯიშვილებზე.

ძველი მატრიცების ნომრები ამოეწერე. ახლა საქორი იყო პირველი სამამულო ფირფიტების (1922-1936 წ.) აღდგენა. მაგრამ, სანამ ვ. სარაჯიშვილის, დედას ლევანას, ჩავლიშვილის, ბაბილოძისა და სხვათა აღდგენილ ხმებს გავიგონებდი, ბევრი არ იყო გასაკეთებელი. ამიტომ საბჭოთა პერიოდის მატრიცების მიკვლევა სხვა დროისათვის გადავდე.

თბილისში დაბრუნებულმა ჩემს მიერ ამოწერილი ნომრები ტელევიზიის სახელმწიფო კომიტეტს გადაეცა. კომიტეტმა „მელოდიას“ გაუგზავნა ოფიციალური წერილი, სადაც აღთხოვდა ზემოთ ჩამოთვლილი ნომრების მატრიცების აღდგენას, ვინაიდან ისინი ქართული კულტურისათვის მნიშვნელოვან შენამუს წარმოადგენდნენ. ამ წერილის საფუძველზე „მელოდიამ“ არქივიდან გამოიწერა ძველი მატრიცები. არქივის საცავში მეც შემიშვეს. სარდაფში ვნახე თაროებზე ვერტიკალურად დალაგებული უამრავი მატრიცა, რომლებშიც ვინ იცის კიდევ რამდენი ქართული სიმღერაა მიმაღული, ვინაიდან ბევრ მათგანს არც სიმღერის სახელწოდება აწერია და არც შემსრულებლის გვარი.

მატრიცები მივტანეთ ფირმა „მელოდიამი“, რომელმაც შეუძევია ფირფიტების ქარხანას მატრიცებიდან მეორე ორიგინალების გაკეთება. ამ რთულსა და საინტერესოს პროცესს მეც დავესწარი. ყოველივე ეს შევატყობინე კინორეჟისორ სოსო ჩხაიძეს, რომელიც მოსკოვში

ჩამოვიდა კინოგადამღებ ჯგუფთან ერთად და ფირზე აღ-
ბეჭდა ძველი მატრიცების აღდგენის მთელი პროცესი.

მატრიცა წარმოადგენს ლითონის (სპილენძის და თით-
ხერის) სქელსა და მიმე ფირფიტას, მისი პირველი ორი-
გინალი „ნივგავიკია“, რომლისგანაც ნამდვილი ხმა არ მიი-
ღება. ხმა მიიღება მეორე ორიგინალისაგან, რომელიც
მზადდება შემდეგი წესით: რამდენიმე საათის განმავლო-
ნაში, სხვადასხვანაირი ქიმიური ხსნარში ხდება მატრიცის
აწმენდა. თუ მატრიცას კიდები დაბრუნდები ან გაფუ-
ჭებული აქვს, ხდება მისი რესტავრაცია. რესტავრირებუ-
ლი მატრიცა გადადის საპარატოში, სადაც სხვადასხვა
ანარაობის ვერტიკალურად ჩაყიდული მატრიცა იწყებს
ბრუნვას და თანდათან ნიკელის ფენით იფარება. შემდეგ
მატრიცას სპეციალური მოწყობილობით ფრახილად
ააცილიან ნიკელის ფენას, სიღებენ ცენტრიდანულ მანქანა-
ზე, რომლის საშუალებითაც იხრებოდა ცენტრი, რათა
დაკვირს ღროს არ გამოიწვიოს ტრევა. ყოველივე ამის
შემდეგ ნიკელის ფირფიტას დაამუშავებენ, წმენდენ, ამ-
ოტონიან და აჯახენან ფირმა „მელოდიამი“, სადაც სპე-
ციალური აპარატის საშუალებით მოიღება ხმა, რომელიც
გადადის ფილტრებში და ისე იწმინდება, რომ ხმის ხარის-
ხი და ტემპირი არ დაზიანდეს. მიღებული ხმის გადაწერა
ხდება თანამედროვე მაგნიტოფირზე. სპეციალური მოწყ-
ობილობით ღვინდება სტაბილური სიჩქარე. მოგვსენე-
ბათ, რომ მაშინდელი ფირფიტები ჩაწერილია გრამაფო-
ნისტოვს, რომლის სიჩქარე წუთში აღწევდა 78-დან 90-
მდე. ამიტომ თანამედროვე ელექტროსაკარვზე მატრიცის
სიჩქარე მერყავს, რაც იწვევს ხმის ამაღლებას ან დადა-
ბლებას. დიდი ყურადღება და გამოცდილებაა საჭირო,
რომ ფირფიტის ბრუნვის სიჩქარე სიმღერის ტონალობას
შეესაბამებოდეს. ფილტრებში გატარებული, მაგნიტოფირზე
გადატანილი სიმღერისაგან მზადდება ხელახალი მატრიცა,
რომლისგანაც იბეჭდება ფირფიტები.

აი, ასეთი რთული წესით იქნა აღდგენილი ძველი მატ-
რიცების პირველი პარტია, „მელოდიამი“ საპარატოში
გულისფანქალობით ევლოდებოდათ ნიკელის ფირფიტების
ამოწმებას. პირველად მოვისმინეთ ერთ-ერთი გურულ
სიმღერის მატრიცა, რომელსაც არც სიმღერის დასახელე-
ბა ეწერა და არც შემსრულებელთა გვარები. ვაისმა ხმე-
ბი, რომელთა შემსრულებლებს მაშინვე იცნობ, თუკი
ერთხელ მაინც მოვისმინეთ მათი სიმღერა. დიდებული
გურული მომღერლები — სამუელ ჩაველიშვილი, სა-
მუელ ჩხვირავილი და ვარლამ სიმონიშვილი ასრულებდ-
ნენ ძველ სუფრულ სიმღერას „წამოკრულს“. (ჩაწ. 1908 წ.).

ეს სიმღერა იმპროვიზაციის დიდ საშუალებას აძლევს
შემსრულებლებს, მაგრამ ასეთი სამომსრულებლო ტექ-
ნიკა და გამოგონებლობა იშვიათია. განსაკუთრებული
შთაბეჭდილება მოახდინა სიმღერის მწვერვალ მუხმბა, სა-
დაც მომღერლებმა შესრულების შეცვრავს მაღაწივს.
ვარლამ სიმონიშვილი ნამდვილი ვირტუოზია, ვერც კი
წარმომიდგინა, რომ „წამოკრულში“ შეიძლება ასეთი
რთული ბანის მისადაგება დაწმენდისა და მოძიებისათ-
ვის. ეს რომ შევასო ამისათვის, უნდა გქონდეს მომწი-
ლი „წამოკრულს“ ვარიანტები სხვათა შესრულებით.

შემდეგი ფირფიტის მოსმენისას ვაისმა ვარლამ სიმო-
ნიშვილის ხმა: „ბესარიონ ინჭიკრევილი, ერთი, სტოლის

ხელზეაი თქვი, სტოლისა, გურული“. ეს ძველი სიმღ-
ერის ხელზეაია, რომელიც ასევე უზადლოდაა დატვირთ-
ული ბესარიონ ინჭიკრევის, სამუელ ჩაველიშვილის
და ვარლამ სიმონიშვილის მიერ.

ვინაიდან მატრიცაზე დაწერილი შემსრულებელთა
გვარები და სიმღერების დასახელება ხშირად სწორად არ
იყო აღნიშნული, ამიტომ საჭირო იყო სიმღერისა და შემ-
სრულებლის გამოცნობა. გურულ სიმღერებში ეს არ
გამჭირვებია, რადგან ფირფიტების საშუალებით თითქმის
ყველა ძველი მომღერალი მყავს მოსმენილი. მაგრამ, უც-
ხად, ვაისმა კახური „მრავალმთიერი“. სხტად დავჩნი
ვაისმა ულამაზესი ტემპრის საოცრად მაღალი, ფართო
მოცულობის ტენორი, რომლის მსგავსი ვერ არ მომისმე-
ნია. (მას ღირსეულ პარტიორობასაც ვერ უწევენ). ეს
ხმა თავისუფლად დაცურავდა „მრავალმთიერის“ მაღალ
რეგისტრში და როცა სი ბემოლი აიღო, ვთქვი, რომ ასეთი
ხმა ყველა საობარო მომღერალს შეუძრდება მეთქი,
ვთქვი და მიგზდო, რომ ეს „დედას ლეანა“ იყო, თავის
ღროზე რომ განცდივართა თვით ზაქარია ფალიაშვილიც,
რომელიც წერდა:

— „ორი-სამოიღე ჭეკა ღვინის გადაკვირს შემდეგ
დაიწყეს სიმღერა, მაგრამ რა სიმღერაც მე ამისთანა მწყე-
ბრად შესრულებული კახური სიმღერა ვერ არ გამოვი-
ცნა. სანორის მომღერლები ხომ კარგები იყვნენ, მაგრამ
შილდელებმა ბევრად აჯობეს. განსაკუთრებით იმათში
გამორჩიოდნენ: ლევან ივ. ასაბაშვილი (მეტსახელი „დე-
დას ლეანა“) ბათო დავ. როსტომიშვილი, აღქცა გიორ-
გის ძე ელოშვილი და ლახარე სვ. კოკილაშვილი. მერტ
არ იქნება ორიოდ სიტყვით გავაცნო მკითხველს ამ მომ-
ღერალთა ვინაობა. „დედას ლეანა“ არის მაღალი ტანი-
შა, წარმოსადეგი, მხარბეჭიანი გულხე 43-45 წლისა. მღე-
რის როგორც მოძახილს ისე დამწყვეტს, მომბეჭეულად
კი მოძახილს, მაგრამ ამ მდევკაცს ბუნებით ისეთი მშვე-
ნიერი გავარჩიებული დიდი ხმა (ტენორი) აქვს, რომ მე
ვგონებ ბევრი ჩვენი ობერაში მომღერალიც არ დაიწუნე-
ბდა და კიდევ ინტერესდა იმისთანა იშვიათ ხმას. ამას
გარდა მშვენიერი გამოთქმაცა აქვს. საუცხოო მოლაპარა-
კეა, თამამი მიზგარამოზგარა, ერთი სიტყვით, მღერის მოე-
ნიჭება იმისთვის ყოველივე ის, რაც კარგი არტიტისათ-
ვის აუცილებელ საჭიროებას შეადგენს. ბათო როსტომა-
შვილი 65 წ. მოხუცი გულხეა, ძლიერი დაბალი ტანისა,
მაგრამ ისეც დიდი ხმის პარტონია, იმის თოვლიანი გა-
თვთრებულ თმას რომ არ უყურებო და ისე მომისმინოთ
მისი სიმღერა, თავის დღეში არ იფიქრებო, რომ მღერის
ასეთი მოხუცი და არა ახალგაზრდა ყმაწვილი კაცი, იმ-
დენად სუფთა და გამჭირიხე ხმა აქვს. მღერის მარტო
პირველ ხმას, ელოშვილიც მოხუცია. ამ უჩანსკენლს,
როგორც თვით მომღერლებმა ვაიმოვკეცეს და თვითონაც
იკეხნინდა, ერთ ღროს შესანიშნავი ხმა ჭეონია, მთელი
ოჯახიც მომღერალი ყოფილა და ამ ზემოხსენებულ მომ-
ღერლებსთვის ამას უსწავლდება სიმღერა, მაგრამ რაღაც
მოხუცთა ხმა ადრე დაკარგვია, თუმცა ამ „ოსტატ ოქტა-
ნას“ (ასე ეძახდნენ) ხმა სრულებით აღარა აქვს, მაგრამ
სიმღერები კი ზედმიწევნით იცის. გადამეტებით არ ვიტ-
ყვი და ამითანა მომღერლებს პირადად მე არასოდეს არ
შეგზვედრივარ, თუმცა ბევრი ქართველი მომღერლისთვის

დამიგლია ყური...“ („მოგახურობა კახეთში“. გაზეთი „ამირანი“ № 51, 1908 წ.).

ჩანაწერში, რომელიც მე მოვისმინე, მონაწილეობდნენ ქურციკები და ენობისელები, რომელიც ენობისელები ზაქარია არ გვამჩნებს. მათი ვეგარები არც ფორცხვანა აღნიშნული. მართალია, ეს ანსამბლი ძალიან შეწყობილად არა მღერის, მაგრამ იგი განცხადებებს იწყებს ხმები სილამაზითა და „მრავალმხრივად“. მათგან შემსრულებელი, ძალზე თავისებური ინტერპრეტაციით. შესდეგ მოვისმინე „ჩაქარულს“ დედან ლევენანელი ვარაიანტი, რომლის მსგავსი არ მომისმენია.

„პარალელ პარი არალონი...“ გაისმა სანდრო კავსაძის სასიამოვნო ტემპრის ტენორი, რომელიც გულშიჩამწოდნად მღეროდა „ურმულს“. სიმღერა კარვად არის ჩაწერილი და შენახული. ეს ჩანაწერიც, ჩემის აზრით, ვანუშ მეთრობელისა. (ჩაწ. 1909 წ.). იგი ისტორიული შვევა, როგორც ერთ-ერთი უკუდავი ქმნილება ქართული ხალხური სასიმღერო ხელოვნებისა.

ელექტროსკოპზე მორიგი ნიკელის ფორცხვა დავედით. კიდევბი ჰქონდა დაბრეცილი, ამიტომ დასაწყისიდან მისი აეღვრება არ მოხერხდა. მეგზარანა ფორცხვის შუაში დავდე, გაისმა სახუმარო ლექსი, რომელსაც ვილაქა სასიამოვნოდ კითხულობდა. გამოვეძახებთ ხელს-ნებს, დასაწყისი ფორცხვის კიდე და გაისმა: „მოისმინეთ ძველი თბილისის სურათები, წყაითხული ვასო აბაშიძისაგან“ (ჩაწ. 1915 წ.). მონუსხულით ვუქმნიდი ქართული თეატრის ამ კორიფეს, თვალწინ დავსვა კეთილ-შობილიანი აღსაცემის სახე. ბა ბედნიერება, რომ აღმოჩნდა მისი ჩანაწერი, რაც ქართველ კაცს ვ. აბაშიძის ხმის გაგონების საშუალებას მისცემს.

გაისმა რომანსი „შენ გეტრევი მარად“, რომელსაც ეწერა 1909 წ. შემსრულებლის ვგარი არ იყო მიითვებულ. ჯერ ვანო სარაჯიშვილი მეგონა, მაგრამ რამდენიმე ფარსი შემდეგ მივხვდი, რომ სხვა მღერობდა, რომანსი მშვენიერად არის შესრულებული. მრავალხმის გადამოწყობის შემდეგ დავაგონე შემსრულებელი — ია კარგათელი, რომელსაც, პროფ. გრ. ჩხიკვაძის გადმოცემით, ძალზე სასიამოვნო ტემპრის ლირიკული ტენორი ჰქონია. ი. კარგათელის შესრულებით აღმოჩნდა კიდევ ერთი რომანსი, — „ელეგია“ ილია ჭავჭავაძის ტექსტზე, მუსიკა გ. ჩუბინიშვილისა.

ისევ გურულსი სიმღერა. ხუხუნაიშვილების ანსამბლი „ხასანბეგურს“ მღეროდა. ეს ჩანაწერი ასე თუ ისე ცნობილია, მაგრამ სულ სხვა პირველი ორიგინალიდან აღდგენილი სიმღერა. აღმასხან ხუხუნაიშვილი მაღალ რეგისტრში ბრწყინვალედ ასრულებს კრიმანჭულს. მშვენიერად არიან მასთან შეწყობილი იყოჩა, ბესარიონ, იოსებ, რაქდენ ხუხუნაიშვილები და სერაპიონ კუკულაეა. მატრიცის ნომერი 12696 (ჩაწ. 1915 წ.). ამს აწერია „ხასანბეგურა“. პაპალაშვილის უტყნა. აქ შეცდომია. უნდა იყოს ზაქარია ფიფიაშვილი. ეს იყო მდლარი კაცი, რომელსაც თბილისში საკუთარი დუქნები ჰქონდა. მან ჩამოიყვანა ხუხუნაიშვილების ანსამბლი თბილისში და მათი სიმღერები ჩააწერია ფორციტებზე. ამ ანსამბლს იგი დიდ პოპულარიზაციას უწევდა. და ი, როგორც იქნა გაიშმა ვანოს განუყოფრებელი ტემპრის ხმა. ნიკელის ფორცხვა იმდენად უხარისხო აღმოჩნდა, რომ საჭირო შეიქნა

ხელახალი ანაბეჭდის გაკეთება, რომელიც ქარხანამ საგულდაგულოდ გააკეთა, ჩემი კონტროლით. მაგრამ ფიცის დასაწყისი მაინც დაზიანებული აღმოჩნდა. როგორც ჩანს, მატრიცის არხები იყო დაწყვეტილი. ამიტომ მეგზარანის ნემსი წინ აღარ გადადიოდა და ერთ ადგილას ჩერდებოდა. ეს განსაკუთრებით ემჩნეოდა რომანსის დასაწყისს. მაშინ ასეთ ხერხს მივაპოეთ: მეგზარანის წინა ნაწილი საფრთხილად დავამსხმეთ (ტყუნებ რომ არ დაეწყია) და ფორცხვა ორჯერ ნაწლები სიჩქარეზე დავატრიალეთ. დაზიანებული ფარცხები ნაწყვეტ-ნაწყვეტ ჩაწერით მაგნიტოფირზე. ამან უკიდვრ გამოიღო. ხმის ოპერატორმა ბ. ტერაზიგოვამ აღდგენილი ფარცხები ერთმანეთს მიბაძა, ფირი ნორმალურ სიჩქარეზე გაუშვა და მივიღეთ ვანო სარაჯიშვილის მიერ შესრულებული რომანსი „დღერდომილი სნული“ (№ 13445, ჩაწ. 1915 წ.).

ბა სუნთქვა, რა ფრზობრება, ჩამდენი გრძობა და გზნება გამოსჭვიადა ვანოს სიმღერიდან, რომელიც როგორც იქნა აეღვრდა 55 წლის შემდეგ. ბედნიერად ვგრძობნდი თავს, რომ პირველად მე მომეცა საშუალება მომესმინა ვანოს ლევაგებრები ხმა, მისი ჯადოსნული სიმღერა აღდგენილი პირველი ორიგინალიდან, თუმცა ქდერადობას ჯერ კიდევ სჭირდებოდა გასუფთავება. ფირცხვები გატარების შემდეგ ხმა კიდევ უფრო გაიწმინდა. გრამაფონის სიჩქარე 78-ზე მეტი იყო, ამიტომ სიმღერა ცოტა მაღლა ეღვრდა. საჭირო იყო შესაბამისი სიჩქარის მოძებნა, რათა სასილერო ტონალობა დაზუსტებულიყო.

ისევ ფორცხვანის აკომპანემენტი. ისმის ლამაზი ტემპრის ბანი, როგორც გაუკუყვება ეს სოსო ტომაშვილია, რომელიც ჩვენი საბურო თეატრის სცენაზე გამოდიოდა. როგორც იქნა გამოჩნდა ის ნომერიც, რომელიც სულ პირველად შეგზდა კატალოზში და რომელსაც ეწერა „მუშლი მუხსას“ ასრულებს ბიბლიოდის ტრიო. 1910 წ. ივინი. (№ 4589, I ორიგინალი და სამუშაო მატრიცა № 2966 3 მათი 1907 წ.) „გოირგი ობიშვილი, ერთი სტოლის ხელშევი ეტე, სტოლის“. გამოჩნდა არ ვაჭირებვია, ეს ივლიანე კეკეაშვილია. „ჩვენ მშვიდო-იოო ბა“ დაიწყო გოირგი ობიშვილმა, მოახილო ივლიანე უხინრა, ხოლო ბანი — 20 წლის არტემ ერქოშიაშვილი. ეს ფორცხვა მეც მაქვს, თუმცა იგი უკვე ძალიან გაცვეთილია. ეს ის ფორცხვაა, რომელიც ბაბუამ სიკვდილის წინ რამდენჯერმე მომამსმენია — „დაცავერთი როგორი ვარაინტა და როგორ გავქვს ნამღერო“. მართლაც, საოცრად მ. ტრანა. ეს ახლა გამოჩნდა, როცა სიმღერამ პირველადი სახე მიიღო. ეს ნეტავ ამას ახლა ბაბუა ისმენდეს და იცოდეს, რომ მათი ნამღერო არასოდეს წაიშლება მეტი, — ვიციქ. „პა დილადა-აა“ — აგრძელებს იმავე ფორციტაზე გიგო ერქოშიაშვილი. მას ეხმარებიან გოირგი ობიშვილი და გოირგი ბაბლოძე.

ეს მატრიცა მშვენიერად არის შენახული. აქ პირველად გამოჩნდა მთელი სიკხადით გოირგი ბაბილოძის წყრილი, რომელსაც ლენინგრადში მუსიკოსებმა „კოლორატურული ტენორი“ უწოდეს. მართლაც, რა წინიდან ექვრდა მისი ხმა, განსაკუთრებით მაღალ რეგისტრში. როცა ეს სიმღერა ჩაიწერა, მოხუცული 70 წელს იყვნენ გადაცილებულნი. ამ მატრიცის დასაბურობაში რამდენიმე შეცდომია დაშვებული. ჯერ ერთი, გოირგი ბაბილოძე და არა ბიბილოძე, ტრიო მღერის არა „მუშლი მუხსას“, არა

მედ ჩვენ მშვიდობასა და „პა დილას“. შემდეგ აღმოვაჩინე იგივე სიმღერა — „პა დილა“ ჩაწერილი 1933 წელს არტემ ბაბუსა, მისი ძმა ვლადიმერისა და მამაჩემის — 11 წლის დავით (ძაბოვ) ერთობაარდების შესრულებით, რომელიც „გამყვიანს“ ასრულებს.

იგივე სიმღერა ჩვენმა ანსამბლმა ჩაწერა 1977 წელს. ვასრულებთ ბადრი თიძგი, ანზორ ტულუში და მე. ვინაიდან „პა დილას“ მოზრუნება შეიძლება სამჯერ, ამიტომ 1907, 1933 და 1977 წლის ჩანაწერები ერთმანეთს გადავაბით და მივიღეთ „პა დილა“, რომელშიც ერთობაარდების თვით თაბა მონაწილეობს. გვიერ ერთობაარდები, არტემ და ვლადიმერ ერთობაარდებით, დავით ერთობაარდებით და მე. ვფიქრობ, რომ ეს უნიკალური შემოხვევაა.

ნახევრ მატრიცებს შორის აღმოჩნდა ანსამბლი თ. და ლ. ჯაფარიძეების, ნ. საყვარელიძის, ა. ჩახუნაშვილისა და ვ. გაჩეჩილაძის მონაწილეობით. ისინი ასრულებენ ქალაქურ სიმღერას: „ნინა ნინა“, „ხუტუბა ქალა“ და სხვა, რომლებსაც დიდი შთაბეჭდილება არ მოუხდენიათ.

100-მდე ჩანაწერი აქვთ შესრულებული მედუღუქეთა დასატებს, რომლებიც, ძირითადად, ქალაქურსა და სოფურ მელორდებს ასრულებდნენ, ბევრია ბიათებიც. აქ განსაკუთრებით გამოირჩევა ბაგრაბას დასტე. ყველა ამ ჩანაწერის აღდგენა შეუძლებელია. ყლერს ქუთაისის ქორო კიარენკოს ხელმძღვანელობით, ისინი „მრავალკამერს“ ასრულებენ (ჩაწ. 1915 წ.).

მატრიცებზე სათაურებისა და ნომრების არევაა საგონებელში ჩამავლი. ვთხოვე არქივის დირექციას, რომ მოეცათ უფლება უკვე დახსენებულ და ამოცნობილი სიმღერების დასათაურებისა და შემსრულებელთა გვარების მიწერისა. უფლება არ მომცეს. ამას სპეციალური კომისია სჭირდება. მაშინ სათაურები დაეწერებოდა აღდგენილ დენების ფირებს, რომლებიც „მელოდიამში“ დარჩა. ვფიქრობ, ეს მკვლევარებს გაუადვილებს მუშაობას.

სამწუხაროდ, რევოლუციამდელი ჩაწერილი სიმღერების ყველა მატრიცა არ აღმოჩნდა, ეს არც არის ვასაკვირი, რადგან ეს მატრიცები 70 წელზე მეტ ხანს იყო ფეხობდა სხვადასხვა არქივში, რომლებსაც ბევრი რამ გადახდათ — პირველი მსოფლიო ომი, დიდი სამამულო ომი, ევაკუაცია, ბლოკადა... მატრიცებს რამდენიმეჯერ შეუცვალეს ადგილი. ხანძარი, ყანგა, გულგრილი დამოკიდებულება... ყოველგვარ ამის შედეგად დაიარაგა ბევრი სიმღერა, რომელსაც უკვე ვერასოდეს ვეღარ აღვადგენთ. ნაპოვნიც უმეტესწილად უხარისხოა, დროში მათ თვისი ადგილი დაამარჩია. ერთი რამ მაინც მანკიფრებს — რატომ აქამდე არ მოხერხდა ამ ჩანაწერების მოძიება? თავი დაენებოთ ხალხურ სიმღერებს. ვანო სარაჯიშვილი ჩანაწერების მიკვლევა ხომ მაინც შეიძლებოდა? ნთუ არავის არ უფიქრია თუ რა იქნა მისი ჩანაწერები, სად გაქრა? მით უფრო, რომ მისი ფირფიტები ოჯახებში შემორჩენილი. ეს ფირფიტები დროთა ვითარებაში გაცდა, გატყდა, გაიციკრა და ვერ გაიგება ეს ხმა ვანოსა თუ ვინმე სხვისი.

გარდა ამისა, ვახუთი „თეატრი და ცხოვრება“ (№ 29 1915 წლის 19 ივლისი) წერდა:

„ქართული სიმღერები გრამაფონის ფირფიტებზე ამჟერს“ საზოგადოების თხოვნით დაამღერა ვ. სარაჯი-

შვილი. გადაღებულია: ირაკლის არია, ახ. მთავარე, მთვარე, არაყიშვილის ურბული, ბუნდოვან ველუხაძე, მთვარე, მშვენიერთა ხელმწიფე, ია კარგარეთელისა და გუნიცავალებ (მეორედ), ერთობაარდ მუღლია 1200 მანეთადე.“

მაშ რა იქნა მათი მატრიცები? თუი 1907 წელს ჩაწერილი „პა დილა“ და „ფირფიტა“ 30-იან წლებში ხელმეორედ გამოცა აბრულებს ქარხანამ, რატომ ვანის სიმღერებს არ აღმოუჩნდა პატრიონი? მით უფრო, რომ უკრნაღო „საბჭოთა ხელოვნება“ 1935 წლის № 3-ში წერდა:

„მოსკოვის ცენტრალურ არქივთან არსებულ ფოტოფონო-კინო არქივში ვ. ტოროშვილის მიერ აღმოჩენილ იქნა გრამაფონის ფირფიტების მატრიცები, რომლებიც მეფის დროს აქციონერულ საზოგადოება გრამაფონის მიერ იყო დამზადებული. ამ მატრიცების საშუალებით შეიძლება გრამაფონის ფირფიტების აღდგენა. აღმოჩენილ მატრიცებს შორის აღსანიშნავია ვ. სარაჯიშვილის ოთხი სიმღერა და ვ. აბაშიძის სცენები“.

როგორც ჩანს, 1935 წელს კიდევ იყო რამდენიმე ცალ მატრიცა ვანო სარაჯიშვილისა და ვასა აბაშიძის შესრულებით. ახლა კი მხოლოდ თითო-თითო აღმოჩნდა. ერთ-ერთს აწერია: „ქრემული“. სარაჯივი. მაგრამ ამ მატრიცაზე სხვა სიმღერაა ჩაწერილი. იქნებ ეს მატრიცა თვალს მიეფარა. როგორც ვახტანგ გუარგენიძემ მითხრა, ვანოს მატრიცები უნდა მომენახა ანა მარტო ქართულ კატალოგებში. შესაძლებელია იგი ქართველად არ მიჩინეს და სხვა ეროვნებათა კატალოგებში მოათავსეს. ამასაც შეემაოვნება. მთავარია, რომ რამდენიმე ათეული წელი ვანოს ჩანაწერები უპატრონოდ ეყარა და არავინ აღმოჩნდა, რომ ამ მატრიცებისათვის მიეხედა.

1979 წ. 6 მაისს ვახუთმა „კომუნისტმა“ დაბეჭდა პირველი აქნავე ხუტუხა წერილი, რომელშიც ატტორი მოთხვევლს სავსეს ვანო სარაჯიშვილის ხმის რელიუციფილი აღდგენის ამბავს. როგორც ჩანს, პატრიცემული ატტორი შეედომამში შეიყვანეს. საქმე ასაა, რომ ჩემი ინიციატივით გაიწმინდა ის რამდენიმე ჩანაწერი, რომელიც ვახანდა საქართველოს რადიოკომიტეტს, მაგრამ ჩანაწერის გაწმინდა ნაწილობრივად მოხერხდა და ცხადია, ვანოს ხმაზე სრულ წარმოდგენას ვერ დავიქმნის. დენდნად აღდგენილია ერთადერთი რომანსი „გაფრდომილი სნული“, რომლის მატრიცა ინახებოდა 13445 ნომრით.

არქივში არ აღმოჩნდა ჩემს მიერ შეგროვილი ფირფიტების შესატყვისი ყველა მატრიცა. ამიტომ ისევ გაცვეთილი ფირფიტების აღდგენას შევუძლები. ვიპოვე „ხახანბეგურას“ უნიკალური ჩანაწერი გირგვი ბაბილოძის შესრულებით. მაგრამ ფირფიტა იმდენად გაცვეთილი იყო, რომ მისი აღდგენა თითქმის შეუძლებელი აღმოჩნდა. სათანადო მუშაობა მაინც ჩავატარე. ვინაიდან არხები ძალიან იყო დაზიანებული, ამიტომ ხმას შიშინი დასდევს. მიუხედავად ამისა, იგი ერთგვარ წარმოდგენას მაინც დავიქმნის ჩვენი სახელოვნო წინადადების ხელოვნებაზე და მკვლევარებისთვის ძვირფას მასალას იძლევა.

ხალხური სიმღერების გულშემატკივარმა რეზო რამიშვილმა მომწიფდა ფირფიტა, რომელსაც ეწერა „მე რუსთველი“. შემსრულებელთა გვარები წაშლილი იყო. ფირფიტა ძალიან გაცვეთილი და რამდენიმე ადგილს

ბატეხილი აღმოჩნდა. ვინაიდან სხვა ასეთი ფირფიტა ვერ ვიპოვეთ და მისი შესატყვისი მატრიცაც არ აღმოჩნდა, ამიტომ გადაწყვიტეთ ამ ფირფიტის აღდგენა.

ჭრე ფირფიტის ნატეტები მიაწვებეთ ერთმანეთს. მეჩრე ხავატარე ვყვლა ის მინაბულაცია, რომელსაც ვაწარმოებდით ვ. სარაჯიშვილის სიმღერის აღდგენისას. განსაკუთრებით გაგვიჭირდა დასაწყისის მონტაჟი, სადაც სიტყვები გაუღებრად იყო ჩაწერილი. ტერაპლედამ ცალკაულ ავრევილი სიტყვები ერთმანეთს მიაწვება და ფირე ნორმალურ სიტყვებზე გაუშვა. „ილარიონ ჩავლეიშვილო, ერთი კაი სიმღერა, კაი“ — განისაზვარდა სიმონიშვილის ხმა და ილარიონმა ხავერდისგან ბანით დაიწყო „შე რუსთველი“. აქამდე ვიცოდით, რომ ილარიონ ჩავლეიშვილი, რომელსაც ჩინებული ბანი ჰქონდა, სიმღერების ჩასაწერად ანსამბლს არ წაპყოლია ავადმყოფობის გამო. ამიტომ მისი ხმის აღმოჩენამ დიდად გაგვახარა.

არ მოხერხდა მეორე კუბლეტის აღდგენა. ამიტომ იგი ფირფიტად მოვკვებთ და პირველი კუბლეტის პირდაპირ მესამეს მოაწვებთ — „გადაძახილის“ შემდეგ. მსმენელი ამას ვერც კი შეაძინებს. მხოლოდ გამოცდილი მომღერლები დაეძვლებიან — რატომ გამოტოვა ილარიონმა მეორე კუბლეტო. ასევე აღვადგინეთ ჩავლეიშვილის ანსამბლის შესრულებით ორი სავალაობელი „შენ რომელმან განანათლე“ და „სიყვარულმა მოგვიყვანა“, აგრეთვე „პა დილას“ იშვიათი ვარიანტი, რომლის მატრიცაც არ აღმოჩნდა.

გიგო ერქომაიშვილის ანსამბლს ჩაწერილი აქვს ოთხხმიანი გურული ნაღური „საჯავახურა“. ნაღური დიდა და ამიტომ ორ ნაწილად ჩაუწერიათ. როგორც ჩანს, ფირმის მუშაებს დავიწყებით მათი გაერთიანება და „საჯავახურა“ სხვადასხვა ფირფიტაზე დაუბეჭდათ. არქივში აღმოჩნდა მხოლოდ მეორე ნაწილის მატრიცა, ამიტომ იტყუებული გავხდით პირველი ნაწილი ფირფიტად აღდგენა. როგორც ირკვევა: ნაღური ჩაწერილი ყოფილა სხვადასხვა დღეს, ამიტომ მომღერლებს ვერ გაუთვალისწინებიათ სიმღერის ტონალობა — მეორე ნაწილი ერთი ტონით დაბლა ჩაუწერიათ. გარდა ამისა, მამონდელი ტექნიკის გამო ნაღურის პირველი ნაწილი უხერხულადვილას მთავრდება — ფირფიტის ბოლის მოხვედრითა და მეორე ნაწილის დასაწყისით. ამიტომ პირველი ნაწილი დამახოლებელი ფრანზა მოვაკილეთ, მეორე ნაწილი ხელოვნურად ავაპჩაქრეთ და პირველის ტონალობას გავუტოლეთ, ორივე ნაწილი ერთმანეთს გადავებით და ამ გზით მივიღეთ „საჯავახურა“. მაგრამ ფირფიტად აღდგენილი პირველი ნაწილი თავისი ხარისხის ჩამოყვარდება მატრიციდან აღდგენილ მეორე ნაწილს.

ყველაზე მეტი (ოცამდე) მატრიცა აღმოჩნდა გიგო ერქომაიშვილის ანსამბლის შესრულებით, თუმცა მათი რეპერტუარის შესაკვებადაც მოგვიხდა ფირფიტების შეკოწიწება.

ვესწრებოდი ყველა ფირფიტისა და მატრიცის აღდგენას. ჩემი დასწრება აუცილებელი იყო, რადგან საბორო იყო არა მარტო სიმღერებისა და შემსრულებლების გამოცნობა, არამედ მონტაჟისა და სწორი სიტყარის შერჩევა, რათა დადგენილიყო სიმღერათა ტონალობა.

გარდა ამისა, გიგო ერქომაიშვილის ანსამბლის მიერ ჩაწერილ სიმღერებს სხვადასხვა თარიღი აწერდნენ. ჩინამდელიც არ შეესაბამება. ყველა სიმღერამ მათი ჩაწერის თბლისში 1907 წლის აპრილსა და მისის პირველ ნახევარში, რაც ბაბუა არტემისაგან ვიცი. ამასვე ადასტურებს ვლადიმერ ერქომაიშვილიც. თარიღების აღრევა გამოიწვია მატრიცების გადაბეჭდვამ, პირველი ორიგინალიდან გადაბეჭდვანდნენ მეორე ორიგინალს და მას მიაწერდნენ ხოლმე გადაბეჭდვის თარიღს, რამაც შეიძლება შეცდომაში შევიყვანოს მკვლევარი. ასევე აწერილი ჩავლეიშვილისა და სხვათა ჩაწერილი სიმღერებისა. სამავალითოდ მოთვევან ერთერთ პარაის, რომელსაც აწერია „მუმლი მუხასა“ № 4589, 1910 წლის ივნისი და № 2968, 1907 წ., 3 მაისი სამუშაო მატრიცა“.

ორი წელი მოვანდომე არქივებსა და ფირმა „მელოდიაში“ მუშაობას. ძველი ფირფიტებიდან და მატრიცებიდან აღვადგინეთ ორასამდე სიმღერა ჩაწერილი 1907-1915 და 1926-1936 წლებში.

1907-1915 წლებს მიეკუთვნებიან სიმღერები შესრულებული ვანო სარაჯიშვილის, ვასო აბაშიძის, ია კარგარეთელის, ფალავას, ს. ტომაშვილის, პოლოსავას, ძმები კავსაძეების, ხუტუნაიშვილების, სამუელ ჩავლეიშვილის, გიგო ერქომაიშვილის, დედას ლევანას ანსამბლების, ქუთაისის ქოროს კიპარეკოს ხელმძღვანელობით, ბავრატას მელდულეთია დასტას და სხვათა მიერ.

1926-1936 წლებიდან აღსანიშნავია ძმები კავსაძეების, ძმები ერქომაიშვილების, ორაველიძისა და ძმები კოროშინაძეების, აკობიას, რემა შელევისა, მარი თარხნიშვილის, მარგინის, ბურდულაძის, კიწი გეგეჭკორის, მიხეილ კობახიძის გუნდების, მიხა ჯილაურის, ვანო მკედლიშვილის, ნოკო ხურციასა და სხვათა ჩანაწერები.

განსაკუთრებით მინდა გამოვყო სიმღერები მიხა ჯილაურისა და ნოკო ხურციას შესრულებით. ჯილაურის ხმა საოცარ მთაბეჭდვლებს ახდენს, განუმეორებელი გამომსახველობით ასრულებს იგი „ბერეკაცს“. პროფ. გ. ჩიკვაძის ჯღმომცემით 30-იან წლებში ერთერთ კონცერტზე, რომელიც საბაერო თეატრში ტარდებოდა, ჩამოუყვანიათ დედს ლევანსა და მიხა ჯილაური. დედას ლევანამაშინ ხანში შესული ყოფილა. მათ ერთად უმღერიათ „მრავალყამიერა“. სიმღერა მაღალ მოსვლიათ და რიცა დედას ლევანას მადლებში გაუჭირდა, თორემ მიხამ მკლავი კერა და სწრაფად შეუცვალა ხმა. ეს იყო მთლიანი, რომ მსმენელთა უმრავლესობამ ვერც კი ვაიგო, რომ ხმა, რომელსაც მაღალ რეგისტრში წყრილი ვაჭიროდა, მიხა ჯილაურისა იყო და არა დედას ლევანასი. სამწუხაროა, რომ მათი დღეები არ არის ჩაწერილი, ამბობენ, რომ ეს რაღაც სასწაული იყოთ.

ნოკო ხურცია მეგრული სიმღერების უბაღლო შემსრულებელი იყო, მღერეობებს იწყებდა მისი ხმა, შესრულების მანერა, იმპროვიზაციის ნიჭი და უნარი. მისი „პაირია“, ალბათ, დიდხანს დარჩება ამ სიმღერის შესრულების ეტალონად.

დედს ეს აღდგენილი ჩანაწერები ინახება საქართველოს რადიოსა და ტელევიზიის სახელმწიფო კომიტეტში, მათი დედნები კი ფირმა „მელოდიაში“. ახლახან საქართველოს კულტურის სამინისტრომ ფირმა „მელოდის“ წინამდებარე შეადგომილობა, რათა ეს აღდგენი-

ლი სიმღერები ხელახლა გამოიცეს ფორფიტებად. ხალხმა უნდა ვიხსენიოს იმ მომღერალთა ხმები, რომელთა მხოლოდ გვაჩვენებდა შემოგარჩა. საქმე ამი არ დამთავრებულა. ცენტრალურ მუსიკალურ არქივში იმდენი ნიმუშია არეული, რომ შესაძლებელია უნიკალური ჩანაწერები კიდევ აღმოჩნდეს.

ამ ცოტა ხნის წინათ კონორეისორმა სოსო ჩხაიძემ მაცნობა, რომ ლენინგრაღში ძველი ჩანაწერები ინახება არა არქივში, სადაც მე ვეძებდი, არამედ „მსოფლიო ლიტერატურის ინსტიტუტში“ (პუშკინის სახლი). ან-სამბა „რუსთავის“ გასტროლების დროს მივაკითხე ამ ინსტიტუტის დირექტორს, აკადემიკოს ბუშნინს, რომელმაც ყურადღებით მომიხმინა და მითხრა: „მატრიცები აქ არ არის, ფორფიტები და ფილმონოგრაფიის საწთლის ლიწულები კი ფონოგრაფიულმაში ინახება“.

ფონოგრაფიულების გამეკორგუშალოვი ცოტა ცივილურ შემხვება, შემდეგ გამოიღო კატალოგი, სადაც ფორფიტები იყო აღრიცხული. 30-ანი წლებში ჩაწერილობა 40-მდე ფორფიტამ ახალი ვერაფერი მომცა, სამაგეროდ ჩემი ყურადღება მიიქცია ლიწულებების თარობებმა და კატალოგში ჩაწერილობა მათმა პასპორტებმა. ეს სიმღერები ჩაწერილობა ფილმონოგრაფზე 1910 წელს 6. დერჯავინის, ხოლო 1927 წლიდან შილინგერისა და გიპოუსის მიერ. აქვე ინახება ჩვენი მსოფლიო მეცნიერების შ. ას-ლნიშვილისა და გრ. ჩხიკვაძის მიერ ჩაწერილი კოლექცია, აგრეთვე ს. მაგლის და ავქსენტი მეგრელიძის კოლექციები. მე ვთხოვე კორგუშალოვს ამ ჩანაწერების მოსმენა. ეს ის კაცია, რომლის თაოსნობით გამოკონცხულ იქნა ელექტროაპარატი, რომელიც აღადგენს ლოლ-ბელს ხმას კარგ დონეზე. ამ აპარატის შექმნას, როგორც თითონ ვცაიბობდა შემდეგ, ათი წელი მოანდომეს.

კორგუშალოვმა მაცნობა, რომ ეს სიმღერები თავის დროზე გააუწერია ცნობილ ლობტარს ვლადიმერ ბაბილუს და რომ ამჟამად ეს ჩანაწერები თბილისის ცენტრალურ არქივში ინახება. აღმოჩნდა, რომ ეს სიმღერები გადაწერილია პირდაპირ ლიწულებიდან, აღდგენის გარეშე, ამიტომ მათი გარჩევა შეუძლებელია. ახლა კი უკვე გვაქვს საშუალება თანამედროვე აპარატურის მეშვეობით ეს სიმღერები მაღალ დონეზე აუვადგინოთ და ფორფიტაც გამოვუშვათ.

მოვისმინეთ რამდენიმე სიმღერა. აღმოჩნდა, რომ გიპოუსს 1930 წლის დამდეგს ჩაუწერია არა მარტო სიმღერები, არამედ ცალ-ცალკე ხმებიც. მოვისმინე გიორგი ბაბილოვის „გამყვიანის“ გუნდთან ერთად და ცალკე. ეს ვახლავთ 95 წლის მოხუცთა ბოლო ჩანაწერი (ერთი წლის შემდეგ იგი გარდაიცვალა), დღეს უკვე აღარ მიკვირის თუ რატომ განაკვივრა მან რომენ როლანი და რატომ გაუჩინეს ყელი სიმღერის შედეგ. ასევე ცალ-ცალკეა ჩაწერილი სხვა მომღერლის ხმებიც. გიპოუსის ხელით შევისებულა ერთ-ერთი სიმღერის პასპორტი — „ხაანბეგურა“ № 926, კრიმანჭული გ. ბაბილომ და თ. დლომიე 4/II 1930 წ. გიპოუსი.

გამახსენდა ბაბუა არტემის მონაყოლი: „1929 წლის ბოლოს საავსტრალიოდ მივეწვიეს მოსკოვსა და ლენინგრადში. სადაც ჩვენს კონცერტებს ბევრი ხალხი დაესწრო, მათ შორის მესამე გრაფი და რომენ როლანი. ლენინგრადელმა მუსიკოსებმა სცადეს ჩვენი სიმღერების

ნოტებზე გადატანა ფონოგრაფის საშუალებით, მაგრამ ვაღუპრიათ. შემდეგ თითოეულს ცალ-ცალკე დავედგინე ფონოგრაფები და ისე ვაწვდინეს“. ამ ის ჩანაწერები იყო, რომელზედაც ბაბუა მიამბობდა.

ახლა საჭირო იყო ამ ლიწულებების აღდგენა და მაგნიტოფირზე გადაწერა, მაგრამ აქაც წინააღმდეგობა მოხდა. მუხუშვილან ფრნდების გადაწერა თურმე აკრძალულია და ამას სპეციალური ნებართვა სჭირდება... საქმეში დირექცია ჩაერია.

კორგუშალოვი დამეხმარა იმ პირობის ბიოგრაფიული ცნობების შევებაში, რომლებმაც ჩაიწერეს ქართული ხალხური სიმღერები. ყველაზე ძველი ჩანაწერი ეკუთვნის მიკოლო სევესტიანის ძე **დერჯავინს**, რომელიც დამბადა 1877 წელს. 1896 წელს ვაშისანის დაბთავების შემდეგ იგი შევიდა პეტერბურგის იმპერიალ-ფილოლოგიურ ინსტიტუტში. მეორე კურსიდან გადავიდა ქ. ნიერ-ში. 1900 წ. დაბთავა ინსტიტუტი და დაიწყო რუსული ენის მასწავლებლად ბათუმში, სადაც 1904 წლამდე მუშაობდა. აქედან გადაიყვანეს თბილისში, სადაც 1907 წლამდე დასკო. 1905 წ. ხელმძღვანელობდა თბილისის „სახალხო სიუვერსიტეტის“ საზოგადოებას, იყო ამიერ-კავკასიის უედაგოთა ცენტრის წევრი. 1910 წელს მცენიერებათა აკადემიის მიერ მივლინებულ იქნა ბესარაბი-ძა გუბერნიის ბულგარელების ლაპარაკის ჩანაწერად, სადაც პირველად გამოიყენა ფონოგრაფი. 5. დერჯავინი ავტორია მრავალი გამოკვლევისა, აქვს შრომები დავა-შირებულ კავკასიისა და საქართველოსთან. აკადემიკოსი 5. დერჯავინი გარდაიცვალა 1953 წლის 26 თებერვალს, დასაფლავებულია ლენინგრადში. სად ან ვიცავს ჩაიწერა დერჯავინმა გურული ხალხური სიმღერები, არ-სად არ არის მითითებული. ლენინგრადის ხელნაწერების ინსტიტუტში დაცულია მისი შრომები, შესაძლოა, აქ იქნას აღნიშნული გურული ხალხური სიმღერების ჩაწერის ისტორია.

ოსებ შილინგერი; — კომპოზიტორი და თეორეტიკოსი დაიბადა 1895 წ. ხარკოვში. 1914-1917 წლებში სწავლობდა პეტერბურგის კონსერვატორიაში, შემდეგ ხარკოვის სახელმწიფო მუსიკალურ აკადემიაში. ხელმძღვანელობდა უკრაინის სიმფონიურ ორკესტრს. შემდეგ მოღვაწეობდა ლენინგრადში, როგორც მასწავლებელი, წერდა მუსიკას აკადემიური თეატრისათვის. ასწავლიდა მუსიკას, ხელოვნების ისტორიას და მათემატიკას. დაწერილი აქვს სიმფონიური პოემები „ოქტომბერი“, „აღმოსავლური სვლა“ და სხვა. შექმნილი აქვს „მუსიკის კომპოზიციის მთავარი საფუძვლები“, ავტორია გამოკვლევების „ხელოვნების მათემატიკური საფუძვლები“. საქართველოში იმოგზაურა 1927 წლის ზაფხულში. დუშეთის რაიონსა და ბათუმში ფილმონოგრაფზე ჩაიწერა უნიკალური სიმღერები.

ეკვანი ვლადიმერის ძე გიპოუსი — ხელოვნებათმცოდნეობის დოქტორი, პროფესორი, ამჟამად ცხოვრობს მოსკოვში, მუშაობს რსფსრ კომპოზიტორთა ცენტრში ფოლკლორული კომისიის კონსულტანტად.

28 წლის ქართველი მუსიკოსი — ვახტანგ ყორღანი. მას შემდეგ შეუნელებლად იზრდება ვ. ყორღანის ავტორიტეტი, მას კარგად იცნობენ არა მარტო საბჭოთა კავშირში, არამედ საზღვარგარეთაც. 1973 წელს საბჭოთა მუსიკოსთა სახელთ იგი მონაწილეობდა საერთაშორისო ინტერპოლიფონი, რომელიც გამართა ბრატისლავაში, სადაც მისი ღირებურობით პირველად შესრულდა „ოსტაკოვიჩის VI სიმფონია“. პრესაში აღინიშნა, რომ ახალგაზრდა ღირებურობა გამოავლინა ბრწყინვალე ტალანტი და მყარი ისტაბილუა. ამჟამად, ვ. ყორღანია სათავეში უდგას საბჭოთა კავშირის ერთ-ერთ წამყვან კოლექტივს, იგი ხარკოვის სიმფონიური ორკესტრის მთავარი ღირებურობაა. ამასთან ერთად, ხარკოვის კორლიარევესკის სახელობის ხელოვნების ინსტიტუტში ნაყოფიერ პედაგოგიურ მოღვაწეობას ეწევა.

ვ. ყორღანის წინსვლა, წარმატებები საესეებით კანონზომიერია. მისი სხიით საბჭოთა საღირებურო ხელოვნებას ჰყავს მკვეთრი შემოქმედებითი ინდივიდუალობის, თავისებური ხელწერის, ღრმა და მასშტაბურად მოაზროვნე ხელოვანი, რომელსაც ძალუმს ნაწარმოებთა მისეული ინტერპრეტაციით გაიტაცოს და ააღლვის მსმენელი. ყორღანია-ღირი-ყორის ერთ-ერთ შესანიშნავ თვისებას წარმოადგენს მუსიკალური ქსოვილის შეგრძნების უნარი. იშვიათად ვხვდებით ისეთ ღირებურობებს, რომლებსაც აგრეთვე აღვნიშნავთ ვიღებულო ინტონაციური სმენადობა, რისი წყალობითაც სახოვანებას იძენს მულოღირი ბუნება მუსიკისა, შინაგანი დინამიზმი ინტონაციისა. ვ. ყორღანის სასახლოდ უნდა ითქვას, რომ იგი მუსიკალურ სახეთა დრამატურული განვითარებას, კომპოზიტორთა აზროვნების თავისებურებას აღიქვამს და გამოხატავს ინტონაციური იმპულსების საშუალებით. იგი ერთნაირი დამაჯერებლობით ავლენს როგორც უბრალო სასიმღერო კანტილენას, ისე ვანერული ტობის „უსასრულო“ მელოდიკის, სტრავინსკის, ბარტოკის, ოსტაკოვიჩის, პროკოფიევის, ცინცაძისა და სხვა თანამედროვე ავტორთა მამადრ კონტრასტული მუსიკალური სახეების ინტონაციურ დინამიზმს. აქედან გამომდინარე იქმნება ისეთი შთაბეჭდილება, რომ ვ. ყორღანის ხელწერებმა ყველა სტილია და მიმართულების მუსიკა.

ეს თვისება ხშირ შემთხვევაში იწვევს მხატვრული გემოვნების ნივლოვებას, რასაც ამჟღავნებენ ხოლმე ერთდრებულო, მავრამ ნაკლებად თვითმყოფელი ღირებურობები. მათგან განსხვავებით ვ. ყორღანის მრავალფეროვანი რეპერტუარი ნათელს ჰფენს მის შემოქმედებით პოზიციებას და მისწრაფებებს. ვ. ყორღანის აქვს მისთვის განსაკუთრებით

ძვირფასი და ახლობელი ნაწარმოებების წრე, რომელიც უყვარს მხურვალედ, მთელი არსებით. ზოგიერთი ქმნილება პატივს სცემს, ზოგიერთის მიმართ კი სრულიად გულგრილია. რაგინდ საინტერესო და უჩვეულო არ უნდა იყოს ამა თუ იმ პარტიტურის სტილისტურ ტექნოლოგიური სპექტრი, მისთვის ამოსავალს ყოველთვის წარმოადგენს მუსიკის შინაარსი, რომელიც გამსჭვალული უნდა იყოს მაღალი იდეით, ღრმა აზრით, მამფერი ენებით, შინაგანი კეთილშობილებით. შესრულების პროცესში ვახტანგ ყორღანია თითქმის თვითონვე ქმნის მუსიკას, რაც წარმატების უტყუარი საწინდარია.

და კიდევ ერთი თვისებურება, რომელიც დამახასიათებელია ვ. ყორღანის არა მარტო პროფესიული, არამედ ადამიანური ბუნებისთვისაც. იგი არსად და არსოდეს — რეპერტიცია იქნება თუ უბრალო საუბარი — არ არის გულგრილი, მოშვებული. მისი არსებობა დამოსკუვივის აქტიურობა, იმპულსურობა, ვატყება.

ვ. ყორღანამ აირჩია რთული გზა, რომლისკენაც ბავშვობიდანვე მიიღტვოდა. მუსიკის სწავლა დაიწყო ხუთი წლის ასაკში. წარმატებით დამთავრა ვ. ფალიაშვილის სახელობის თბილისის ცენტრალური მუსიკალური სკოლა, სადაც ფორტეპიანოზე დაკვრას ეუფლებოდა შესანიშნავი პედაგოგის — მრავალი ჩინებული მუსიკოსის აღმზრდელის — ე. ჩინიავასიას კლასში.

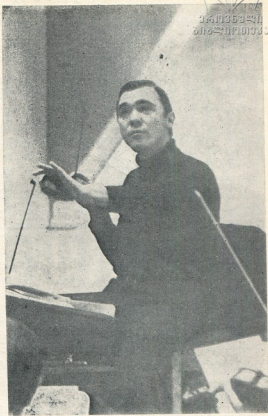
ვ. ყორღანის ვადმოცემით მას ფორტეპიანოზე დაკვრის დროს ყოველთვის ესმოდა ორკესტრის ყურადღობა. იმთავითვე ღირი-ყორიანზე ოცნებობდა. 1961 წელს პროფესორ ე. ექსანიშვილის ხელმძღვანელობით მან წარმატებით დამთავრა ვ. სარაჯიშვილის სახ. თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის საფორტეპიანო ფაკულტეტი და იმავე წელს ლენინგრადის კონსერვატორიის საღირებურო ფაკულტეტის მესამე კურსზე ჩაირიცხა. ახალგაზრდა ღირიყორი თვლიდა არსებობს ორკესტრისაკენ მიიღტვოდა. საბედნიეროდ, მას ამის შესაძლებლობა საკმარად ხშირად ეძლეოდა. სწავლების წლებში ვ. ყორღანამ ლენინგრადის საოპერო სტუდიამში ორმოცჯერ წარმატებით უღირიყორა სხვადასხვა სპექტაკლს. მის რეპერტუარში იყო ევრდის „ტრავიამა“, ჩაიკოვსკის „ეგვიენი ონეგინი“, დარგომიჯისკის „ალიო“, მებალინის „ქირველდის მორეულება“ და სხვ. ამასთან ერთად, იგი თვისებდა სიმფონიური მუსიკის რეპერტუარსაც — ჩაიკოვსკისა და ოსტაკოვიჩის პირველ სიმფონიებს, პროკოფიევის კამერულ სიმფონიას, ბეთჰოენის IV და V სიმფონიებს, რაველის მიერ გარკესტრებულ მუსორგსკის „სურათებს გამოფენიდან“ და სხვა ნაწარმოებებს.

ებებს. ყველაფერ ამას იგი ღირსიერობდა ლენინგრადის კონსერვატორიის კედლებში.

ვ. ჟორდანიას ბირველი საჯარო კონცერტი გაიმართა 1968 წელს თბილისში, სადაც იგი მხურვალედ მიიღეს და მაღალი შეფასება მისცეს. ახალგაზრდა ღირსიერმა ძალზე რთული არჩევანი გააკეთა — იგი თბილისელთა წინაშე წასრულა შოსტაკოვიჩის V სიმფონია, რომელიც აქ დიდხანია არ შესრულებულა. იმავე კონცერტზე მან პარტნიორობა გაუწვია შესანიშნავ პიანისტ ელისო ვირსალაძეს, რომელიც ძალიან კმაყოფილი დარჩა ვ. ჟორდანიასთან შემოქმედებითი თანამშრომლობით (ვ. ჟორდანია 1978 წელს თბილისში პირველად შეასრულა შოსტაკოვიჩის VI სიმფონია):

1971 წლის იანვარში ვ. ჟორდანია გამოვიდა ტრადიციულ საკონცერტო სალამოზე — „ახალგაზრდა ღირსიერის დებიუტი“, რომელიც ლენინგრადის ფილარმონიის დიდ დარბაზში იმართება ხოლმე. იგი არც ამჯერად შეუშინდა სირთულეებს და კვლავ წარმატებით შეასრულა შოსტაკოვიჩის V სიმფონია, რომელზეც თვით ავტორი წერდა: „ჩემი სიმფონიის თემა — პიროვნების ჩამოყალიბებაა. ამ ნაწარმოების ცენტრში დგას მრავალნაირი განცდებით შეპყრობილი ადამიანი“... ამ სიმფონიის პირველი და შესანიშნავი შემსრულებელია, შოსტაკოვიჩის მრავალი ნაწარმოების ბრწყინვალე ინტერპრეტატორი, ჩვენს გამორჩენილ თანამედროვე, სსრკ სახალხო არტისტი, ლენინური და სახელმწიფო პრემიების ლაურეატი დიარეორი ე. მრავინსკი, რომელიც ესწრებოდა ვ. ჟორდანიას დებიუტს და რომელმაც აღნიშნა მისი ინტერპრეტაციის ელვარება და დამაჩვენებლობა. ამის შემდეგ მრავინსკიმ ვ. ჟორდანია თავის ასისტენტად მიიწვია.

ხელოვნებაში ქრონოლოგიას ყოველთვის არ ენიჭება გადაწყვეტი მნიშვნელობა. უფრო საფულისხმოა იღვას წარმომავლობა და განვითარების პროცესი. თუ ამ კუთხიდან მივუღებთ ვ. ჟორდანიას შემოქმედებას, მაშინ, უთუოდ, აღმოვაჩინებ იმ შინაგან აზრობრივ კავშირს, რომელმაც იგი შოსტაკოვიჩთან ბეთოვენის პეროიკასთან მიიყვანა. ხოლო, როცა ჟორდანიას მიერ შესრულებულ ბეთოვენის მუსიკას უსმენ, გრძობთ თავდაპირველობას, რუბატო-პათეტიკის სრულ უარყოფას, იმას, რისკენაც მუსიკოსებს მოუწოდებდა სახელგანთქმული ფუნტცენგლერი. ვ. ჟორდანია ბეთოვენის მუსიკის შესრულების დროს ხაზს უსვამს აზრის სიკხადეს, შთანაფქორის სიმკვეთრეს. მისი მიზანია გამოააშკარავოს ნაწარმოების იდეა, გამოაჩინოს მისი მთლიანობა, რომელსაც წარმოქმნის ურთიერთსაწინააღმდეგო თემატური საწყის-

გვტანჯ ჟორდანია

სების შეტაკება, რითაც გამოხატული მაღალი სულის ბრძოლა ცხოვრებისეულ პერიპეტეცებთან.

როცა ხედები ქეშმარიტ ნიჭიერებას, ასე გგონია, რომ მას ახასიათებს სწორედ ის თვისებები, რომელიც საკუთრივ ამ ნაწარმოების შესრულებისათვისაა საჭირო და აუცილებელი. მაგრამ ვ. ჟორდანია გზუნებას, ინტელექტს ამყლანებს ყოველი ნაწარმოების შესრულების დროს. უჯღრესად ბუნებრივი და თავისუფალი მოძრაობა მისი ხელებისა, რომელთა გამომსახველობა მკვეთრია და ძალზე პლასტიკური.

მუსიკალურ სამყაროში კარაიანის ფონდის მიერ დაარსებული კონკურსები განსაკუთრებული ავტორიტეტით სარგებლობენ. თვით კარაიანმა ასე განმარტა ამ კონკურსების მიზანი: „დაე მუსიკამ, რომელიც აღმდინებს, ხალხებს აერთიანებს, ხელი შეუწყოს მთელი მსოფლიოს ახალგაზრდობას დაამყარონ ერთმანეთთან კავშირი და ერთად ემსახურონ მაღალ ხელოვნებას“.

კარაიანის კონკურსზე ვ. ჟორდანია წარსდგა მრავინსკის რეკომენდაციით. მან წარმატებით განვლო ექვსი ტური და ჟმეკატრესი ეთურის წინაშე შეასრულა 14 დიდი ფორმის,

სხვადასხვა სტილისა და ეპოქის ნაწარმოები — დაწყებული ჰაინდისა და მოცარტის ქმნილებებით და დამთავრებული პროკოფიევის, ბერგის, ბარტოკის, სტრავენსკის ნაწარმოებებით.

1974 წელს ვ. ჟორდანიას დაინიშნა სარატოვის სიმფონიური ორკესტრის მთავარ დირიჟორად. 1977 წლიდან კი იგი ხელმძღვანელობს ხარკოვის ფილარმონიის სიმფონიურ ორკესტრს, რომელიც მისი მეცადინეობით იმდენად გაიწრთენა და დაოსტატდა, რომ მონაწილეობა მიიღო ჩაიკოვსკის საერთაშორისო კონკურსის მე-3 ტურში — ვ. ჟორდანიას დირიჟორობით აკომპანიმენტს უწყვედა კონკურსში მონაწილეებს.

რა თქმა უნდა, ყოველივე ეს გახლავთ ყოველდღიური დამატული შემოაბის შედეგი. ძალზე საინტერესოა ვ. ჟორდანიას მიერ ჩატარებული რეპეტიციები — არაფერი ზედმეტი, არაფერი მეორეხარისხოვანი, მას პარტიტურას ყოველი დეტალი საშუალებიანად აქვს გააზრებული. იგი დაყინებით ამეორებიანებს ხოლმე ორკესტრს ერთ რომელიმე ფრაზას, მელოდიურ მოტივს, პასაჟს ან აკორდს. კონკურსის დროს მეტადინებდა, რომ მუსიკალური დრამატურგიის მილიანობის გამოსავლინებლად სწორედ ამ ელემენტების ხაზგასმია საჭირო. სარეპეტიციო პროცესის ორგანიზებულობასა და სიზუსტეს, წინ უძღვის პარტიტურის სერუპულოზური შესწავლა. შესანიშნავი მუსიკალური მესხიერების წყალობით იგი მოკლე დროში თვისებს ნაწარმოებებს, გრძნობს მათ ფორმასა და დრამატურგიას. განსაკუთრებული მომთხოვნელობის შედეგად ვ. ჟორდანიას აღწევს სიმებიანთა სინქრონულ ელერაობას, ყოველი ინსტრუმენტის სოლო-რეპეტიციების გამომსახველობას, ანსამბლურობას. ორკესტრთან შემოქმედებითი კონტაქტის დამყარებაში მას ხელს უწყობს არა მარტო ჩინებული მუსიკალური სმენა, მაღალი კულტურა, ნებისყოფა, არამედ დახვეწილი და მეტყველი მანუალური ტექნიკაც. მისი ყესტი სულ უფრო გამოისახევილი და ლაკონიური ხდება. ჭარბი ყესტბეკულაცია მხოლოდ აღიზიანებს, ანერგიულებს ორკესტრს და ხელს უშლის ნაწარმოების მილიანობის აღქმაში, ნაწილთა შორის წონასწორობის დამყარებაში. იმისათვის, რომ დირიჟორის შემოქმედებითმა იმპულსმა მი-აღწიოს ორკესტრის ყოველ წევრს, მისი ყესტი, გამოხედვა, მიმიკა უაღრესად ზუსტი, დინამიკური და კონცენტრირებული უნდა იყოს. ვ. ჟორდანიას ხელის მტევანთა შეუმჩნეველი მოძრაობით, ზოგჯერ ერთი თითის საშუალებითაც კი სასურველ საშემსრულებლო ეფექტს აღწევს.

ვ. ჟორდანიას მიერ მომზადებული და შესრულებულია 150 საკონცერტო პროგრამა. მისი რეპერტუარი ფართო და მრავალფეროვანი — გადაქმნილია XVIII საუკუნიდან ჩვენი დროის მუსიკამდე. იგი მრავალი თანამედროვე ნაწარმოების პირველი შემსრულებელია. საბჭოთა კავშირში მან პირველმა შესარულა სტრავენსკის „კაპრიჩიო“, მარტინუს საბალეტო სუიტა „ცეროდენა“, აიგორენის „საკონცერტო ვარიაციები“, ბრატენის კონცერტი ფორტეპიანოსათვის, ჩერკენინის მეოთხე სიმფონია, გუბარნკოს სიმფონი-ბალეტი „ასლო“, ს. ცინცაძის მეოთხე სიმფონია, ალფრთოვანებში რომ მიიღეს ხარკოველებმა და სხვა.

ვ. ჟორდანიას ქართული მუსიკის მგზნებარე პატირიტი და პროპაგანდისტია. პოლოსის მასში ახალ-ახალ საწყისებს, ფერებს, თვისებებს. ამის მავალითია ო. თაქთაქიშვილის ორატორია „რუსთაველის ნაკვალეზზე“. ამ კარგად ცნობილ ნაწარმოებში ვ. ჟორდანიას აღმოაჩინა ისეთი დეტალები, რომელთა გამოვლინებამ ახალი ელფერი მისცა ამ შესანიშნავ მუსიკას, რომლის წარმატებამ ყოველგვარ მოლოდინს გადააჭარბა. ხარკოვის სიმფონიურმა ორკესტრმა ვ. ჟორდანიას ხელმძღვანელობით მონაწილეობა მიიღო „ქართული მუსიკის დღეებში“, დიდი წარმატებით რომ ჩატარდა 1978 წელს მოსკოვში; ამ კულექტივის შესრულებით მოსკოველებმა მოისმინეს შ. შშველიძის IV სიმფონია, ალ. მუკაკარიანის II სიმფონია, ო. თაქთაქიშვილის კონცერტი ჩელოსათვის და სხვა ნაწარმოებები.

ვ. ჟორდანიას ხშირად იწვევენ გასტროლებზე საბჭოთა კავშირის სხვადასხვა ქალაქში. 1979 წლის თებერვალში მან დიდი წარმატებით ჩაატარა კონცერტები პრღაში, სიდაც ცნობილ იტალიურ პიანისტთან სანდრო დე პალმასთან ერთად გამოიღო.

ვ. ჟორდანიას ერთნაირად იზიდავს როგორც საკონცერტო ესტრადი, ასევე საოპერო დირიჟორის პულტიც. ვ. ჟორდანიას მიერ გამზოვანებული საბჭოთა კავშირ-იპონიის ერთობლივი ფილმი „დერესე უხალა“. იგი ალფრთოვანებში იგონებს თანამედროვეობის გამოჩენილ კინორეჟისორთან აიკირ კუროსავასთან თანაშროლობით.

ასლოვდება ხარკოვის სიმფონიური ორკესტრის 50 წლისთავი, რომელიც ფართოდ აღინიშნება. ამ სახელოვანი კულექტივის საიუბილეო კონცერტები გაიმართდა მოსკოვში. გვიდა ვესტურვით წარმატება ახალგაზრდა დირიჟორს.

იოსებ თბილელის

პორტრეტი

ვახტანგ სიღამონიძე

იოსებ თბილელის პორტრეტი „დიდმოურავიანი“ ახალი ქართლის ცხოვრების“ მნიშვნელოვანი წყაროა. პორტრეტი იოსებთან სტრუქტურულად დაკავშირებულია მხოლოდ იოსებ თბილელის მხატვრობითა, ქვეყნულ არს მრავალთაგან“.

პორტრეტი ავტორია გიორგი სააკაძის „ნათესავ-მოადგამ გვარ-ტომი“ იოსებ თბილელი (საკაძე), პოეტის, მწიგნობრის, სახელმწიფო მოღვაწის, რომელსაც, გარდა „დიდმოურავიანის“, დაუწერია „სახსრული ვენახი“, „მოგზაურობა ახალციხეში“, „ლუარსაბ მეფის ცხოვრება“ და სხვა, რომელთაც ჩვენამდე ვერ მოაღწიეს.

გ. ლეონიძის სახელობის სახელმწიფო ლიტერატურული მუზეუმის ფოლადნაწებზე შემორჩენილი ხელნაწერები, რომელთაგანაც ირეკვა, რომ იოსებ თბილელს თბილისში, სიონის ტაძარში პირადი თანხლებით დაუარსებია წიგნთსაცავი. მის კარიბჭეზე, კედელში მარმარილოს ქვა უფოილა დატანებული, რომელსაც თბილელის წარწერა ამჟღავნებს.

ირეკვა, რომ წიგნთსაცავი თითქმის ორი საუკუნის განმავლობაში თანდათანობით მდიდრდებოდა ძველი შესანიშნავი კოლექციებითა და ხელნაწერებით. ქართლის კათალიკოს დომენტი ბგრატიონს იგი კიდევ უფრო გაუფართოვებია და სათანადო პირობებზე შეუქმნია მის დასაცავად.

იოსებ თბილელი შესანიშნავი კალიგრაფიც უფოილა. უკვე დოკუმენტრად არის დადასტურებული, რომ 1646 წელს მის მიერ არის გადაწერილი შოთა არუსთაველის „ვეფხისტყაოსანი“, რაც ქართლის დიდბუღის ზაზა ციციშვილის შეკვეთით შეუსრულებია. „ვეფხისტყაოსნის“ ეს უძველესი ტექსტი უშუალოდ მომდინარეობს სააკაძეთა დიდი ოჯახის კუთვნილი ხელნაწერიდან.

იოსებ თბილელისეული „ვეფხისტყაოსნის“ ხელნაწერმა ჩვენამდე მოაღწია და სათუთად არის დაცული საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის კ. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ინსტიტუტის ფონდში.

იოსებ თბილელი სახელმწიფო მოღვაწე და მდივან-წინამძობარაც იყო ვახტანგ მეფისთვისა და გიორგი მეორეშემტყის მეფობაში. მეფე ვახტანგ იოსებ თბილელს დეხანობით მოლაპარაკება აწარმოებდა არა მარტო რომის პაპის მისიონერებთან, არამედ საფრანგეთის მეფე ლუი XIV-ის წარმომადგენელ ნეგოციანტ თან შარდენთანაც.

1688 წლის გაზაფხულზე ქართლის მეფემ გიორგი XI გადაწვეტა კახეთის სამეფოს შემოერთება. ასეთ პოლიტიკას არაგვის საერისთავო მხარი არ დაუჭირა. მეფე იძულებული გახდა ჭერ არაგვის საერისთავოზე გაეღაშქრა. მეფის ბანაკში სხვა სახელმწიფო და სამხედრო მოღვაწეებთან ერთად იმყოფებოდა იოსებ თბილელიც. გაათრეტიებული ბრძოლის დროს, არაგველებმა იერიშა მეფის ბანაკზე მიიტანეს, სხვებთან ერთად ტყვის მსხვერპლი შეიქნა იოსებ თბილელიც.

ღვაწლშობილი პოეტის და სახელმწიფო მოღვაწე იოსებ თბილელის თბილისის ხაონის მონასტერში დაკრძალეს.

ქართველი მეცნიერნი და ხელოვნებათმცოდნეები დიდხანს ეტებდნენ „დიდმოურავიანის“ ავტორის პორტრეტს. ცდები თითქოს ამაო ჩანდ... ჩვენი საუკუნის ორმოცდაათიან წლებში ხელკრეფებამომოდენ სპეცილისტებმა მ. ლორთქიფანიძემ, კ. მელითაიურმა და მ. გრუზინმა შესწავლეს ქართლში, მდინარე ტანის თვალწარმტვი ხეობის, სოფელ ბონევის სანახებში სააკაძიან სავჯარეული ეკლესია, სადაც მწ. შენელეოვან ფრესკულ მხატვრობას შორის აღმოჩნდა იოსებ თბილელის პორტრეტიც, ნაწილობრავ დაზარებული. სხვა სურათებთან ერთად, ნათ იოსებ თბილელის გამოსახულებაც გაღმოიღეს და შემოკვინანეს.

ბონევის ეკლესიის თითქმის ყველა ფრესკული სურათი ხელოვნებათმცოდნე ითარ ფარალშვილმა გამოაქვეყნა შრომაში „ბონევის მხატვრობა და რეალისტური ტენდენციის შესახებ XVII საუკუნის ქართულ მხატვრობაში“. თბილისი, 1952 წ. (იხ. გვ. 33-11).

ენციკლოპედიური კულტურის ისტორიისათვის

IV

ქართული ენციკლოპედიური ტრადიციები

ირაკლი ყიფიანი

ენციკლოპედიური ხასიათის ლიტერატურა საქართველოში XI საუკუნიდან ჩნდება, იმ დროს, როცა ქვეყნის სახელმწიფოებრივ განმტკიცებასთან ერთად, აღმავლობას განიცდის მეცნიერება, ეკონომიკა, კულტურა, ხელოვნება; ვითარდება საღვთისმეტყველო მწერლობა — ბიბლიოლოგია, ეგზეგეტიკა, დოგმატიკა, მაგიორაფია, მეტაფიზიკა და სხვ., აგრეთვე სამეცნიერო დისციპლინები — იურისპრუდენცია, მათემატიკა, ბუნებისმეტყველება, მედიცინა, გრაფიკა, განსაკუთრებით ასტრონომია და ისტორიოგრაფია; იქმნება ხელოვნების ბრწყინვალე ნიმუშები, შენდება დიდებული ხუროთმოძღვრული ძეგლები.

უკველივე ეს უკავშირდება როგორც საქართველოში, ისე მის ფარგლებს გარეთ შოღვაწე ისეთ პირთა სახელებს, როგორც არიან ექვთიმე და გიორგი მთაწმიდელები, გიორგი მცირე, თეოდოლე ზუცესმონაზონი, არსენ ამარტოლი, პეტრე გელათელი, ეფრემ მცირე, არსენ ივლითელი, იონე პეტრიწი, ლეონტი მროველი, იოანე შავთელი, ჩხარუბაძე, რუსთაველი და სხვა.

ეს მათ შემქმნენ განათლების კერები და ლიტერატურული სკოლები აბერძნეთში — ივერიის მონასტერთან, სირიაში — შავ მთაზე, პალესტინაში — ქვარის მონასტერთან, ბულგარეთში — პეტრიწონის მონასტერთან, ისევე როგორც ავით საქართველოში — ბედასისა და ივლითის. აქ ამ სკოლებში და აღადგინებში იწერებოდა სასწავლო სახელმძღვანელოება, შემუშავდა თარგმანისა და კომენტარების

ტარების შედგენის ნეთოდოკა, ფილოსოფიური სტილი და მეცნიერული ტერმინოლოგია, საზოგადო და ეპიკური პოეზიის ნორმები და სხვ., რამაც გარკვეულწილად განაპირობა ენციკლოპედიური ხასიათის ლიტერატურის წარმოშობა.

ფილოსოფიურ-თეოლოგიურ და საერო-მხატვრული მწერლობის ამ კლასიკურ ხანაში განსაკუთრებით გაიზარდა ინტერესი ტექსტოლოგიური მიზეზებისა და ფილოსოფიურ-ენაუმეცნიერული კვლევისადმი, ამან კი გააძლიერა ლექსიკოლოგიური საქმიანობა, რომლის გარეშეც წარმოიღვენული იქნებოდა იმ დადუცხარებელი მუშაობის ნატარება, რასაც ამ დროს თარგმანების დარგში ეწეოდნენ. ამასთან, ქართულად დაწერილი თუ ბერძნულ-სირიულ-სომხურიდან თარგმნილი ფილოსოფიურ-თეოლოგიური და საისტორიო-მაგიორაფიული თხზულებები საქართველდნენ სათანადო განმარტებებს, რომელთა საშუალებით მთიანეკლს უნდა გაეგო უცხოური ცნებები, ტერმინები, საკუთარ, გეოგრაფიულ, მითოლოგიურ თუ ეთნიკურ სახელთა მნიშვნელობები და ეს განმარტებებიც ხშირად ენციკლოპედიური ღირებულებისა იყო.

ამას დასტურებს, მაგალითად, ბერძნულიდან თარგმნილი კონსტანტინე (ეგნატე) დიაკონის თხზულება „სიტყვა ექსპორიობით აღმოუვანებისათვის სხეულისა წმიდისა ნიკოლოგისა“ (გელაოური მტაფრასი), რომელსაც ერთის ენციკლოპედიური ხასიათის ისტორიული და მითოლოგიური სახელებს კომენტარები. ასევე, შატერდის კრებულში შტანალი „ჰორომეტოა თუალთაჟისი“ (ანუ „თვალთაჟი“) — ძვირფასა ქვების თვისებთა აღწერა, რომელსაც

ეიოვანე კვიციანის მიანერენ და სადავ კვიციანობობ: „თუალი იაკონიშ. იაკონისა ფერი ბრწყინვალეშ ცეცხლას მსავეს. იაკოვების თუალი ესე: არა თუ დღისა ჩანს ბრწყინვალეშ მისი, არამედ დამე შორის, ვითარცა ხანთოლა მწივიდ... ვითარცა ნაკურებელი თიერი ვარაუდელ ჩანს და გამორყენებთა მით იბილან თუალა იგი“ ა. შ., მისივე, იაკოვანს თხზულებიან-მომდინარე „სახის-წერეთულ“ — ბიბლიურ-მეტყეს და ცხოველთა თვისებების აღწერა (VIII ს.) შორალითურთ და სხვ.

XI-XII საუკუნეებში ღნდა იყოს თარგმნილი აგრეთვე კირილი აღქსანდრიელის თხზულებანი „მათის თვისას სახარებისა ძმელო-ანთა სიტყუთა განმარტებამა“, — ლექსიონი, სადავ ახსნოლა ან-ბანურ რიგზე საკუთარ სახეთა მწივნელობა, მაგალითად, „პარ-თოლომოვს“ — ხე დამოკიდებული წყ:ლთამა, ბედსადა — სახლი საფუძვლ“ და სხვ.

ამგვარი კომენტარები, რომლებიც მკითხველს ენციკლოპედიურ ცოდნას აწვდიდნენ, უხვად გვხვდება XI-XIII საუკუნეების ქართულ ფილოსოფიურ-თეოლოგიურ ლიტერატურაში. განსაკუთრებით ეტრებ მცირის, არსენ ივალთოლისა და იოანე პეტრიწის შრომებში. მშვენივრ მცირის (დაახ. 1025 — რაახ. 1100 წ.წ.) მეცნიერობა-მთარგმნელობითი მუშ:ობის თვით მეთოდი — უძვეველად ჩაწე-ღმწოდო სათარგმნელი სიტყვის დიდაზარს და მისი ზუსტის და ერთადერთი შესტყვევის მოუნახა მწივნელობე, ტექსტისადმი უაღ-რესად კეთილზინიისიერ დამოკიდებულებაზე მეტყველებს. რიღვე-სად ეტრებ მცირე სათარგმნელად ძველ ბერძნულ ნაწარმოება იღებდა, დღედან წინარდა ისეთ სიტყვებს აწუდებოდა, რომლებიც მის ღრმს ან სულ აღარ იყო ხმარებულნი, ან უკვე სდრეული სხვა: წინმუხელობა ჰქონდა. ერთა თავისი თხზულებების აღწერაში იგი პირდაპირ ამბობს, ისეთი სიტყვები მხედებოდა „რომელნი მამონდა მლით აუღლისსა იაკოვებოდას, იღეს წამის გინა იობინ თარგმან-ქობით პავლიანნი და ეველოდინეი ლექსიონნი, რომელ არიან ღრმთა წინგურთა სიტყუთა ამანასა ზედა ვანწყობილი სიტყუანი, ერთად შემოკარბინი: მამონდა მლით მოუპოვა ქართული შემსტავებ-ელი სიტყუა“ (იერუსალიმის ხელნაწ. № 2).

ეტრებ მცირის ანდერძის ამ პრინციპიდან ჩვენთვის ირო რამ არის საინტერესო. ერთი ის, რომ იგი მუშაობისას სტეკელოურ ლიტერატურასთან ერთად იყენებდა თერებ სხვადასხვა ლექსიონს (სამა-ოთხის), რათა სიტყვის ზუსტის (შემსტავებულო) მწივნელო-ბისათვის მიეგნო, და, მამასადავ, რაკ ხელთ ჰქონდა, იმ ღროს არსებულად კიდევ ისეთი ლექსიონები (შემდგომად მას იტყვის დამ-კარგავადელო) ქართულად წერდა, რაც თავის თავად მწივნელოვანი უწყება (ამას აღსტურებს, აგრეთვე, დოკუმენტური წყაროებელი, მავალითად, კლასიკური ხანის მწივნელობა შემოსაბლდა თარგმნულ ლექსიონთა ფარგლებშიც; ილია აბულაძემ ასახელებს ერთ ლექსიონს: „წმიდეთა და ღმრთივ სულიერთა წიგნთაგან ღმერთ-მწი-როსთა მართა მთერ გამოკრებულთა ენარეალთა ენისა სახელები რა-ოდენიმე შთარგმნილი ლექსიონნი“, რომელშიც 121 ოცხლი სიტყვა უმოთხარებელ საკუთარი სახელია განმარტებული (ილ. აბუ-ლაძე, ხელნახ-საბა ბრძოლანის ნომზბური წყაროებელი, თბ., უწ. შრ. III, 1888 წ. 287 გვ.). და მეორეც, ეტრებ უცერე ამ თარგმანების ღროს ლექსიონებსსა და სხვა წიგნების მოშველიებით, თვითონ ქნიდა ე. წ. კატეგორი, ანუ თართობელ ტექსტის შუაგულში ხელმე-ღმეულად დატოვებთ, არშთავ ისეთ კომენტარებს გვთავაზობდა, რომლებიც თავისთავად, ერთად შეტრებოლი, ღრმა ენციკლოპე-დიურ ცოდნას იძლევა.

როგორც ივ. ჭავჭავაძის აღნიშნავს, თითოეული ძველ შესანიშ-ნავსა და ღრმარეოვანს თხზულებას ასეთი ლექსიონები და კო-მენტარები ხშირად ერთვოდა ან თავისი ან ზღოლოში, თვით ეტრებ მცირესაც ქართულად რამდენიმე მსგავსი ლექსიონი აქვს შედგე-

ნილი, რომლის შექმნის მიზეზებსაც ასე ახასიათებს. სხვა მთარგმ-ნიელთა თხზულებებში ფსალმუნებს განმარტებოლი სიტყვები „ადგილ-ადგილ მიმოვადგინედა არს წაენსა ამას (ფსალმუნთაში) შინა და ძმელ საპოვნელად“, ხოლო ეს ნაღლი რომ თავიდან ამეცილებ-ნანა „ამისათვის მტრებიც მრავალსავე ერთად შემოკრებოლი იქნან გამოძიებულთაჲრს და წინა შეხავალისა ამისა წინებისა ჩვენისა: დაეწერა არა ლიტონად, არცა ურთიერთას ადრეთულად, არამედ ასითა ზედა ანანისთა განწყობილად და განკარგულად, რათა შარ-ტულს და ადვილ იყენეს საპოვნელად მეძიებელთათვისო“. (შრ. შანიძე).

ე. ი. აქედან ცხადი ხდება ლექსიონზე მუშაობის ეტრებისეულ-პრინციპები. იგი ხშირადმხარებულ და ძნელადგასაგებ სიტყვებს იწერს თხზულებიდან და ლექსიონში შექვს „არა ლიტონად“ ე. ი. არა აუხსნელად. არამედ სათანადო განმარტებით, და არა „ადრეთულად“, შემსხვევით და რამედი კანონზომიერების ვარგშე, არამედ „ასითა ზედა ანანისთა განწყობილად“, ანუ ანანური რიგით, რაკ თუ ვაითავიანწინებთ ეტრებ მცირის ღრმა მეცნიერულ ცოდნას, ხშირად და უმთავრესად ენციკლოპედიური ღირებულებასა.

ამ მხრივ აღსანიშნავია, აგრეთვე, მის მიერვე ბერძნულიდან იქნა-გმნილი „ღდაპარბასი ელენაი“ (გმრესაც ი აბულაძემ, 1947). ან ძველი შეტრებოლია ძველბერძნული მითოლოგიური სახელები-

და ბერძენ ფილოსოფოსთა პატარა-პატარა თხრობანი და განმარტებ-ბანი, რომლებიც ნათელ წარბოდგენს უქმნიან მკითხველს მითო-ლოგიურ თუ ფილოსოფიურ ცნებებსა და მოვლენებს. ეტრებ მცირის მეცნიერულ და მთარგმნელობითი მუშაობას აგრძელებს და დიდი წვლილი შექვს კლასიკური ხანის ქართული ენ-ციკლოპედიური ცოდნის განვითარებაში ბასენ ივალთოლს (XI-XII ს. ს.). კონსტანტინე მონომახის მთერ 1044-47 წლებში დაარს-ბულ აკადემიაში — მანგანის წყ. ვარკვის მონასტრში სწავლის დამთავრების შემდეგ იგი მიუტოვებდა იგი მიუტოვებდა წავი მოსტყენ და აქ ეტრებს იქ უკრების ე. წ. XI საუკუნის 80-იან წლებში, მისი ხელმძღვან-ელობით და მასთან ერთად, არამდენო თხზულებას თარგმნის კ-დეც. მარგამ მოკავშირეობით, აღმბთ, ეტრებ მცირის თარგმანებლის შემდეგ, იგი ბრუნდება კონსტანტინეოპოლში და აქ იწყებს ღრმა-ტურურ-ფილოსოფიურ და თორიდულ თხზულებებზე მუშაობას, რაც მისი ინტერესის სავანი იყო ზედა. არსენი: ადგენს ფილოსოფიურ-თეოლოგიური შრომების კრებულს, საქართველოში ცნობილს „ღრმაკატეოპიად“, რომელიც საუკუნეების განმავლობაში მართლმ-ადიდებულთა ქრისტიანული მოძღვრების ერთგვარ „სასწავლო წიგნს“ წარმოადგენდა. არსენი ამ შრომას საქართველოში ამოვარებს, სადავ იოვოფილ ზუციანოვანთან ერთად და იოანე ტაბიჭისძესთან ერ-თად დაკით აღმოაჩინებლის მოწინავენი ჩამოღის 1114 წელს და ზე-რეალთაში მოღვაწეობს, აქ თარგმნის სირიულ-ადიდი შრომისკ-ნისს, შემდეგ ივალთოს აკადემიას აარსებს.

საუარაღებოა ისიც, რომ არსენ ივალთოლის შემოქმედებითი სტილი იოვგვარ ხასიოს ატარებს. ერთი მხრივ იგი ეტრებ მცირის ლექსიონს, მის სტოლოში ვაყოლილად და ამიღამ ისეთივე სიღრმითა და გამოწველივით ეყურება ტექსტს, ეტრებისეურად განმარტავს, სქოლიოებითა და ანდერძებით ამკობს, მეორე მხრივ, იგი ერთ-ერთი პიონერია იმ ლიტერატურულა მითარგმნელებისა, რომელიც პეტრიწის მონასტრში ვაყოლილად მანგანისაკე აკადემიაში გაზ-რდილი იოანე პეტრიწის კალმის მეოხებით და ამიღამ მის წინე-რებს ატყუა მკვათოდ დამუშავებულად და ჩამოყალიბებულად პეტრი-წისოღოლა სკოლის ერის, ლექსიკონს და მთარგმნელობით-სინტაქსის ოლე-მენტები, სიტყუთა წარმოების წესი, ტერმინოლოგია და სხვა, რა-საც არ შეიძლებოდა ვაგლეინა არ მოხედნა ენციკლოპედიური ცოდნისა და, საერთოდ, მეცნიერების შემდგომ განვითარებაზე.

ამვე პერიოდის ენციკლოპედიური აზროვნების განვითარებაში და სამეცნიერო-ფილოსოფიური ტერმინებისა და ცნებების შემუშავება-შემოღობაში, არასდროს უღრმად დღი მნიშვნელობა აქვს ლიტერატურის ამ სახეობის ჩამოყალიბებისა და დარწმუნებისთვის, უდიდესი როლი მიუძღვის იმანდ პაპინის (XI-XII ს. ს.).

იგი ერთ-ერთი იმავანაა, ვინც შედგინებდა ენობა და მონაწილე ფილოსოფიას. ცდილობდა ქართულ ნიადაგზე გადმოეწერა მათი მიწვევა და ხელი შეეწყო ქართულ ფილოსოფიური აზროვნებისა და მწერლობის განვითარებისათვის. ეს ამოცანა განსახორციელებლად მან შექმნა გრაფიკ ბაგრატიონის დის მიერ 1088 წელს ბულგარეთში დაარსებულ ქართველი მონასტრში ახალი მხილველი ფილოსოფიური სკოლა, არამედ მისი შესავალი ფილოსოფიური ენის ტერმინოლოგია, სტრუქტურა და შინაარსი უმეტესად ბერძნული უნდა იყოს. ის ქმნის ახალ სიტყვებს და ტერმინებს, რათა ბერძნული დღეისა სისწრაფით გადმოესვს. ზუსტად, რომ ბერძნულ სამეცნიერო-ფილოსოფიურ ტერმინს ქართული შესატყვისი მოუძებნოს, ან თუ ასეთი არ მოიპოვება, ქართული ძრავდა შექმნას.

თანვე სცადა პლატონის არისტოტელის სიმფონია პრაქტიკული დალიონების თხზულების „კავშირის“ დოკუმენტებისათვის თარგმანი, ამასთან მას ისეთი განმარტების დაუტოო. რომელმაც ურეკლად გამოიღო ანა მარკო ფილოსოფიური, არამედ ენციკლოპედიური აზროვნება, ვინაიდან „კავშირის“, ნებისმიერ ენისთვის „ბუნებისათვის კაცის“ და ამონის ერთის „მოსახლებული ხელის მხარეა“ და „არისტოტელის“ ფილოსოფიურ-ლოგიკურ თხზულებათა ქართულ თარგმანებში მეტოხვეული ეცნობოდა ანტიკური ხანის ბერძნულ ფილოსოფოსებს და მათ შეხედულებებს, ფილოსოფიურ-თეოლოგიურ, ბიოლოგიურ თუ ფსიქოლოგიურ ტერმინებს და ცნებებს, ქრისტიანობის შიგნით წარმოშობილ მწვალებელურ თეორიებსა და მათ კრიტიკას.

ახალი ეტაპი საქართველოში ენციკლოპედიური კულტურის განვითარებაში იყვნენ სულხან-საბა ორბელიანი (1658-1725), კერძოდ, მისი „ქართული ლექსიკონი“. მან როგორც ვახტანგ VI-მ უწოდა „სიტყვის კონი“. „სიტყვის კონი“ მრავალმხრივია შესწავლილი; დადგენილი და გამოკვლეულია მისი რედაქციები, გამოვლილია მათ შორის სხვაობები, განმარტებულია ვინაიდან და შრომა, შესწავლულია ლექსიკონის ავტორის ფილოსოფიური ნიშნები ენამეცნიერებად და ლექსიკოგრაფიულად (ა. შანიძე, აღ. ბაჩაძე, ი. აბულაძე, ს. იორდანიშვილი, აღ. დლიანი, ე. მეტრეველი, დ. ქუთათელაძე, მ. ქავთარია და სხვ.) და აღიარებულია, რომ „ქართული ლექსიკონი... არა თუ მისი დროისათვის, მეტიდემდეც საუკუნის მიწურულსა და მეფიჭარების დასაწყისისათვის, არამედ ჩვენი დროისათვისაც, შეიკრატის მნიშვნელობის, დღი დღისთვის და უარესი მნიშვნელობისა არის, როგორც მეცნიერული თვალსაზრისით, ისე პრაქტიკული მნიშვნელობის“ (ა. შანიძე).

ამასთან სახას ლექსიკონის დირიგებას მატებს ისიც, რომ დადგენილია: „საბამ თავისი ლექსიკოგრაფიული სისტემა შემოიშავა ისე, რომ არ განკუთვნილია უცხოური სკოლების გავრცელება, მისი საყრდენი იყო ქართული ენის უდიდესი ლექსიკონი და ის დღი ლიტერატურულად მემკვიდრეობა, რაც შემოვივინება ჩვენსა ორიგინალურმა თუ მთარგმნელობითმა მწერლობამ“ (ა. დლიანი).

შეიკრებოდა, რომელიც მიძღვნილია ამ ლექსიკონისადმი, გამოვლილია მისი თითქმის ყველა თავისებურება, როგორც შედგენის პრინციპების, ისე ლექსიკურ ერთეულთა განმარტებისა და მიწოდების მხრივ და გამოთქმულია მოსაზრებანი (ან შემთხვევითი ჩვენების საბუთების). რომ ლექსიკონი მნიშვნელოვანია ხასიათისა. ამასთან ასეთი კომპლექსივი მიტყმულია ახალი მხილველი სივრცის, უნივერსალის და უარყოფითი ინფორმაციულობის გამო (ზოგადად ამ მნიშვნელობითა გულისხმობს), არამედ ენციკლოპედიისათვის დახასიათებელ ტიპურ ნიშან-თვისებათა თვალსაზრისით. „ქართული ლექსიკონი არ შეიძლება მივიჩნიოთ უბრალო განმარტების ლექსიკონად იმიტომ, რომ „ქართული ლექსიკონი“ სულხან-საბა ორბელიანის ახალი მხილველი ენობის მნიშვნელობებს განმარტებს, რომლებიც მათ ენაში, ჩვეულებრივ სიტყვა-ხმარებაში აქვთ, არამედ ამასთან ერთად მოცემული აქვს აგრეთვე ცოდნის ზოგიერთი დარგიდან მეცნიერული განსაზღვრებებიც... ფაქტია, რომ „ქართული ლექსიკონი“ ვარკვეულ ნაწილში ერთგვარად „ენციკლოპედიის“ ხასიათის მატარებელია“ (ა. შანიძე).

ლოპედიის“ ხასიათის მატარებელია“ (ა. შანიძე, ფილოსოფიური, ვ. „ახალი დღე“, 1947 წ. გვ. 248).

ფილო კატეგორიული სივრცის ენციკლოპედიის კეთილი შესავალი თუ კუთვნილია: -- „საბამ დირიგებულ შესავალთა თავისი ამოცანა — მისცა მიკვილები მეცნიერებად განათრული, ცდილობს თითქმის ყველა დარგის მოცემული ჩვენი — ენციკლოპედიის ამიტომაც სახას თავის ლექსიკონზე თავისუფლად შეეძლო იგივე წაწერა, რაც ნახებია სკოლის შინაგან წაწერის დინამიკა განსაზღვრებლად თავის ენციკლოპედიისთვის...“

რათა მდგომარეობის სახას ლექსიკონი ენციკლოპედიისა, რამდენადაც იგი ასეთი, სწორედ არის წარმოიქმნა ახლა ჩვენი მხარე, ვინაიდან შეზღუდული შესავალი ცალკეული დარგის სპეციალისტების — ენამეცნიერების, ფსიქოლოგების, ფილოსოფიების და სხვ. ეუფლებო. ხოლო კერძოდ ენციკლოპედიისთვის თვალსაზრისით სპეციალური დავიკრების საფინ იგი არ გამხდარა და, ამდენად, რაგორც ენციკლოპედიის-ლექსიკოგრაფისის წვლილი ქართული ენციკლოპედიის კულტურის განვითარებაში ჯერ კიდევ შესწავლას საჭიროებს.

მაშასადამე სახას ლექსიკონი?

მისი ნათესაყოფად უნდა გაეცნებოთ ჩვენს მისი შექმნის ვინაიდან სწორად იგი იძლევა ამის გასაგებობა. სახას შესავალი განმარტება: „ქართული ენა თუ ლექსიკონი აღა, იმეორება, რამეთუ ენათა ვითარებას უჩინო ქმნილ იყო... პეტროსი ესე ჩვენი გამოკვლიდა, ენა ქართული თვისა განსხვავდებოდა გარკვევნი“. მასთან დახე, სპირობებამ იმისა, რომ გადაიჩინა ქართული ენის საუნე და შეურყენებლად შემონახა იგი შთამომავლობისთვის (ზოლო სავრები რომ დღი არსებობდა იმ ძველბუნების ენას, ექვს არ იქცევა) განაპირობა მისი შექმნა. მიზანია ეს სახას უარესა ლექსიკონის შედგენის პრინციპი — შეეცადა ლექსიკონი ყველა სიტყვა, რაც ეს ქართული ენაში იმ დროს იმდროინდელი და ლიტერატურულ ძეგლებში დამოწმებული იყო. „რომელიცა უწინათა შინა ვნახე, გამოვიღო“, ამან ლექსიკონი ერთი მხრივ უნივერსალის, მეორე მხრივ დამაჯერებლობა შესძინა, ვინაიდან ბრძოლა „შურვენი“ წინააღმდეგ ამ ეტაპზე მხოლოდ მნიშვნელოვან ნაწარმოებებში სიტყვის არსებობის დადასტურებით შეიძლებოდა. ამიტომაც, რომ სახას ჩამოთვლის თავის წყაროებს: „გამოვიღე საღ-თო წერათა და დ-თისმეტყველებთა შინა, რომელიცდ ღმრთა ფილოსოფოსთა წიგნ-თისადაც და დ-თისმეტყველებთა, კავართა, პრაქტიკული პლატონისა და დიდიხისისა, არისტოტელისა და ფორტისისა კალიგარისათაჲან გამოვიღე. ნემსისო და იოანე დამასკელის პლატონის სიტყვის საქვეუბი აფუერო“. მაგარ, ესე ეს კნაა, სახას, როგორც მეცნიერ-ლექსიკოგრაფის ამ თხზულებებიდან ყველა სიტყვა ეს არ „გამოვიღა“; არამედ მხოლოდ ის, რომლის მნიშვნელობაც კარგად ესმის ის სადმე დააწიწმებს მისი რაობა. „რომელიცა ვიცილი, დავაწერე, და რომელიცდ ძნელი სიტყვანი არ ვიცილი, ღმრთა წიგნებთა შინა ვიღე. და რომელიცდ სვათა ენათა შევამოწმე და გამოვიღეოთ რომელიცდ ვიცი, ადვილად მოაწერე“. ამასთან იგი სიტყვებს იწერს ანავე, როგორც ტექსტში შეხედებ: „დაქართულდა“, არამედ „სადავილი“ ანუ გასაგებად, რადან მეიხვევლად წარმოადგენილი მუქის უბრალო ქართველი ხალხი, „რათა ისინი ენა ქართული შესრულებული და განმარტებული უარესადაც ქართულთა პირველსა მუქის მიერ, ზრდის და ვინაობის, რომელიც იყო მუქანა ქართლისათა, წარმოათა“.

მაშასადამე, გასაგებია სახას მიზანი, აქედან გამომდინარე ლექსიკონის როგორის მეოცოდ და სიტყვების შეტყვის პრინციპები. მაგარ ამ როგორ უნდა ახსნა შურვენი სიტყვანი, როგორ უნდა შეთავაზებინა მეიხვევლისათვის იგივე ეს სახითი საინტერესო, ერთი მხრივ, იმდენად, რამდენადც სწორად აქ უნდა განმარტებულ ლექსიკონის ხასიათი (ცხადია, საუკუნის ნომენკლატურის გავრცელებისთვის). ვინაიდან ცოდნის დარგებს გადამეცნობა მთლიან სისტემად, ცალკეული სიტყვების შინაარსი, აგებულება და ინფორმაციულობა რომ განსაზღვრავს არსებითად ლექსიკონის ტიპს, მეორე მხრივ, საინტერესოა იმდენად, რომ სახას ლექსიკონი ქრო-

ნოლოვარად წინ უსრუბებს მრავალ სახელგანთქმულ ევროპულ ლექსიკონებს და ინციკლოპედიებს და, ამდენად, ამ ორიგინალურ ქართულ ინციკლოპედურ არქონებისათვის ვაჟებს საქმე.

როდესაც „სიტყვის კონსი“ ინციკლოპედურობაზე ვლანარკობთ, პირველ ყოვლისა, რაც არა ერთ მკვლევარს აღუნიშნავს, გაიცემა იწვევს საბას რუკითიურ, ხასრტი, ლინაბარული, ლეკონური, ცნების, საბის თუ მოკლედის ნიშნავების გამოხატვული განმარტებისა, ანუ დაფინციების, რაც ამ ნიშნავლივითა სწორედ ინციკლოპედიისთვის. საბს ხედწერა იმდენად გამორჩევა სხეულისაგან, რომ თავისი გამტარებლობისთვისაც კი მოუწოდებელი ხდება, რაც მომწიბს, მის განსაზღვრულ უყრდნობებს ლექსიკონის ამ მხარისდმი. მაგრამ გაიცემა იწვევს არა მარტო დონე, რომელსაც მარტობელა მეცნიერ-ლექსიკოგრაფოსი აღწევს, რომელიც თავისი შრომის ავტორივაც, რედაქტორიც, სტილიტიც, კორექტორიც, არამედ ის, თუ როგორ უმისაბს ამგვარი ლიტერატურის თავისი ბურჟუაზი მამონ, იმ ეპოქაში, რაცა ჯერ ევროპაშიც არ არის შემუშავებული არსებითად საცნობარო-ინციკლოპედური ლიტერატურის სტილი.

ინციკლოპედურისა საბსთან, როგორც არა ერთ მკვლევარს შეუნიშნავს, სიტყვის ერთულებად პერსონალიის, იქვე, როგორც ქალაქების, მდინარეების, გეოგრაფიული ადგილების დიდილოური სასუთარი სახელების შტავაც. მართლაც, განმარტებითი ლექსიკონის ტიპისათვის, როგორცადაც იგია მიჩნეული, მოკლედობელი თითქმის ზედსივლითისათა — არისტოტელის, პლატონის, პოლიფონის, პაროკლეს წარმოდგენა, ამ არიან აგრეთვე რელიგიის მსახურენი — ბარბოლუ, ბარნაბა, ომბა ნიციკოლები, იოანე მახარებელი და სხვ. ასეთი სტატეუბა მოკლე, მაგრამ თითქმის ამომწურავი. საბსთვის ჩვეული სისარტობაც დაბნეული, მაგალითად არისტოტელეს პორტრეტი. ბრინჯაობა — თუ დიდი ფაილო-სოფისი სტატირული ფერისატობა მომდარეა, რომლისა მამან ეწონა ნიციკოპო, მეტრანალი, და დეხასა — ფიტრადი. იყო ტანისა მოკლედ და მოდრეკილი, ხატოთა დუსტრი, ენაბრეკლე, ადგილსანდრე მაკედონიელის მოკვასი, მომდარე და თანამარტობი, პლატონისაგან განსწავლული, სამეციოსის წესისა მოკვდავ.

ამ, როგორც ვხედვით, მართალია, სტატეუბად, მაგრამ მაინც წარმოდგენილია პირაგენების სადაურობაც, წარმომავლობაც, ვინაობაც, გარეგნობაც, უახლოეს ადამიანებთან ურთიერთობაც და ზუსტობა უახლოესების წელიც. ანუ სახეზეა თითქმის ყველა ამ მინაცემი, რასაც დედვადობელი ინციკლოპედური ლექსიკონის სტატეი ითვალისწინებთ.

პერსონალიის გარდა საბა განმარტავს აგრეთვე ბიბლიურ სასუთარ სახელებს —

- აბრაჰამ — მამა მრავალთა
- აშამ — კაცი, გინა ქვეყნიური, გინა მეწყამული
- აზარია — მხნე
- აშუმისანდრე — მწყემსი ზროხათა
- დომინოს — ლათინურად უფალი
- იერუსალიმ — ტაძარი მშვიდობისა
- მეხანდრე — ჩვეთ თანა ღმერთი
- მთაწმიდე — ღვთის მოკვარე და მრ. სხვ.

სანდრეგობა, რომ ამ განმარტებისათვის საბას გამოუყენებია ოთხთავის სასუთარ სახელთა შესახებ სპეციალური „თარგმანებითი ლექსიკონი“ კირილე პლესანდრიელისა (გარდ. 414), რომელსაც ამ წერილის შესახებინა გვერდნა გაკეთა საუბარი და რამდენი ხელნაწერი, 1210 წლითა დათარგმნული.

რაც შეეხება გეოგრაფიულ სახელებს, საბა არ კმაყოფილებდა მათი უზარდო ჩამოთვლით, არამედ ვაძლევს ამ ქვეყნის თუ ქალაქის გრძელსა და განვიდს ადგილმდებარეობის განმარტებაც, რისთვისაც პირობითი ნიშნებიც კი უშემაგვს, რაზედაც თვითონვე მიუთითებს: „სადა ესე ქვეს... ქვეყნის ზოზთა რიცხითა. პირველი ხარისხა სამადლიც, და მეორე წამის რიცხით. ირს ხაზს უკან — სივრცის ხარისხის რიცხით — და მეორე წამის რიცხით“.

მაგალითად: ანტიოქია 70, 15, || 37, 20
 ბაბილონი ევტიკონის 64.36, || 29, 40
 ბაბილონი ბაღდადის 83.10, || 23.50
 ნოსკი 63, 2, || 55.10
 პარსია 24, 20, || 48.40.

ესაბი, ასეთი მინაცემებია განმარტებითი ლექსიკონის ფარგლებს სცილებული.

ინციკლოპედურისა საბსთან ლექსიკურ ერთულებად ბუდეების შემოღება, ანუ როცა მას, მისი თქმით, „გაყოფილებანი და შერეობდებინა“ შემოვატეს. ასეთი ბუდეებია, მაგალითად, დარჯა, ვაგპარანი, კაცი, ლტრა, სიარული, ქარა, ქეჩი, შიში, ცხენი, ცხობი, ჭაბუ, ძაღლი, წუხა, წყარო, კანგი და სხვ მრავალი. ანუ ის მეთაურა სიტყვები, რომელთა კვეს განმარტებულთა ყველა მისი მოსთესხავე თუ დაქვემდებარებულთა ენებია. ანუ შეთარ სიტყვაში წევბა — განმარტებულთა — ცხარე, იმე, დავაო, თოქო, თქმუი, ბურჟი, უმბრეკილი, დღემა, ოსარი, დლოფო, ქარხნალი, შხაბი, ლეშხი, ვავი. სულ 14 სიტყვა, წევბის ნაირსახეობანი.

მაგრამ, თუ მკითხველს წამისი კ არა ზოგად, არამედ ცალკეულად ამ შენაგვი სატყვის მნიშვნელობის გავება სურს? საბს სტეც გაუთვალისწინებია და წევბაში შემავალი ცალკეული სიტყვები იხალეუბით (ნახეთ), ანუ ნოთიობითა სისტემით დაუკავშირებია შეთარა — დედ სიტყვისათვის: ნე, ცხარი — დამის ნოტიო მდგარი ნ. წუხა შრინი — ნახლათი თქორ ნ. წუხა მარინებლი — წევბა ქარანი მდგარ ნ. წუხა ლელო — წუხსათან ნახ და ა. შ.

მასსადავ, საბა მოქმედებს ნოთიობით, რომელიც წმინდა წულის ინციკლოპედურია, მიხედვით, მისი შემუშავებელი, როგორც ეს მ. კუჭარაბაშ მავკალიც, რაზეც თვითონვე მიუთითებს — ამის თანებო შე ამისათვის ჩაურთვე, რომ სხვებს ენაში არ მოვა და არც იცაიან? (შენიშნა H — 410 „იოსებ“ განყოფილებასთან).

ეკრთოდ, საბს ამ ორიგინალ ოსებს ვადაუწყებია. პირველი — მასლის ორგანოზიისა, მისი სისტემაში მოკვანის, ვინაიდან ბუდეები ერთთავარადაც, მონათესავე, თანებურად ერთმანეთთან დაკავშირებული ტერმინებს ერავა ცეკვები, ბილო მეორე, ამ მონათესავე მასლების ერთმანეთთან დაკავშირებისა, რისთვისაც საბს შემოუღდა ნ. (ახე). რომელსაც საბ თაშო ურთავს (წუხსათან ნახე), ან ბილოში ნ. წუხა და ა. შ. ამასთან საბს ყოველივე ეს მეთოდების ინტერცეხისათვის მოუფიქრებია, რათა გაუადვილოს მას სახირო სიტყვების მიგნება, ამიტომაც ეს „ნახე“ ადრინ (დარჯი) რომლის თანავა განსხვავებს დრასაც კი საბა შემოღებულად გავაგის მოხედვებს მათებულზე — წმინდა ნ. წუხა: ცხარი ნ. ცუპრი და ა. შ.). მითითებთა სისტემა უარესად ეკონომიური, მარტარანოზობით, პარალელუზობისა და განმეორებებისაგან დაზღვევის საშუალებდა. ამიტომაც, რომ ასე ფარობი იყენებდა მას დღევანდელ ინციკლოპედიებში.

საერთოდ საბს ბუდეები იმდენად სიცოცხლევამძლე აღმონდა, რომ მისი ყველა გამტარებელი ბელულობელად ტრავებს მას. არც ენის ბუდეებს იცი თ. ნუბანაშვილი, რომელიც მოციანებით, ინციკლოპედურ ტერმინებზეგან ცხობილავს საბს ლექსიკონს.

ბილო ბუდეები, რომ ნამდვილად ინციკლოპედურისა თავისი ფორმითაც და შინაარსითაც ექნადაც ტრავებდა, რომ ჩვენს დროში გამოხლავს L ტომისთა დიდი განმარტებითი კავშირითი ლექსიკონი, რომელიც კლასიკური ნიმუშა თანამედროვე ლექსიკოგრაფიული პრინციპების შედგენილი განმარტებითი ხასითის ლექსიკონისა, მას აღარ იყენებს. მავალით, იქ, სადაც საბს 27 სიტყობა ექვს განმარტებულ წმინდობას, განმარტებითი ში და თანავ არა წევბის მონათესავე განსახიობებისა, არამედ თითო წერილის, როგორც ასეთისა, რაც შეეხება წერილის ნაირსახეობებს, ისინი ყველა თავ-თავის ადგენსაა განმარტებული მეორეგან დაუკავშირებულად. ასევე ქურჭელიც, სადაც საბა 15 სხვადასხვა სახეობას განმარტავს, ცხენიც, წყაროც, ცხობიც და ა. შ.

გაიცემა იწვევს მხოლოდ ის გარემოდ, როგორ მივიდა საბ ასეთი მეოციის შემუშავებამდე. მართალია, საქართვება თვითონ უკანანებდა გამოსავალს, მაგრამ ასეთი წყურბოი სისტემის აგება პირველად, ყოველიველი სახელმძღვანელო ლიტერატურის გარეშე ამ მხრივ, უქვეყნალად განსაცვიფრებელი, ყოვლისმომცველ ცოდნას,

საქმეში ჩაღრმავება და მიხედვრილობის მოთხოვნა. რომ ცნობილია, რომ სახას ლექსიკონზე მუშაობის დროს ხელთ არ ჰქონია ჩამო მისხამი წარმო. მართალია, მან წახა, უღონია და ლათინია“ ლექსიკონები, მოგვიანებით, ეკრძაში მოგზაურობისას და ზოგი რამით ისარგებლა კიდევ კარგად, მაგ. ზნეების პირიანი ღრმები შეიტანა ლექსიკონში — ვრულუნებ, ვრულუნებ; ვასლუნვა, ვასლუნვა; და ა. შ., რაც ენციკლოპედიაში მხრივ ლექსიკონს არაფერი მატებს. ამისთან ისიც რომ ცნობილია, რომ ჩვენივე სანეტერგო ხერხი — მითიკონია სისტემა (იხ; იხ. აგრ. აგრ.) ევროპულ ენციკლოპედიაში პირველად ინგლისელმა ევრაიმ ჩემზინსმა (1680-1740) გამოიყენა თავის ტექნიკურ ლექსიკონში, რომელიც პირველად 1728 წელს გამოვიდა ლონდონში ტრ. კომანდ, და ამდენად, სახასივენიველი ვერ იქნებოდა (ფრანგულად მის თარგმანს მხოლოდ მე-4 გამოცემაზე დადგინდა ენციკლოპედიათსისი, 40-იან წლებში). ამიტომ პირობებიდან აქაც და, რაც მთავარია, ზედმეტს შემოღებამდე სახას ეკუთვნის.

ენციკლოპედიაში სახას ლექსიკონში წყაროების დამოწმება და ლიტერატურის დარღვევა, ანუ, როგორც დღეს ვთვით, სტატიათა ბიბლიოგრაფიით აღებულია.

თუ ჩა ლიტერატურულ-მეცნიერული წყაროებით სარგებლობდა სახას, ამის შესახებ თითქმის აღნიშნავს შესავალში და სტეტიკურადაცა გამოყოფილი (თ. უკუაჯ). გარდა ამისა, იგი ტერმინებს უწყველად იქვე იმეორებს წყაროს — იძულებული (1.18 თობ.), ძარწული (24.8 იგრემ) მოვდენ (1.14 თობ.) და სხვ. მაგრამ ამგვარად ჩვენ უფრო ვაინტერესებს ამა თუ იმ ტერმინის განმარტების შემდეგ თვითხველის გავგანა სახასიველი ლიტერატურაზე, სახასეც სახას იმავ თავის მითითებათა სახსებებს შემუშავებით ამოცხველებს. ეს წესი განსაკუთრებით გამოყენებულია ჩოული სიტყვების განმარტების შემდეგ. მაგალითად: ფილოსოფიური ტერმინების განსაზღვრებისას, რაც ხშირად სცილდება სიტყვის უბრალო თარგმანსა და ლიტონ განმარტების საზღვრებს. ასეთებია — გონება, განწყვა, კავშირი, მყოფი, ჩარჩობა, რაოდენობა, რასისმართი, შემთხვევითი და სხვ. მაგალითად, რაოდენობის ცნების განსაზღვრის შემდეგ: „...რაოდენობა, რამდენობა ეს არ შეიძლება ერთიანი, რამეთუ ერთსა უკეთ არა იტყვიან რაოდენად, არამედ დახასიანად ჩაოდენობას, რამეთუ ერთისა და ერთისა იქმნება ორი, ენიაც არა გამწვადებელი არს რაოდენობა, არამედ შემტერბელი“ (სრულიად 88 კათიღორიანი იძი).

ეს ბოლო მინაწერი ნიშნავს, რომ მკითხველს თუ სურს უფრო ვრცელად გაიკოს ამ ტერმინის ნიშნებლობა, იმავე დამასკელის დიალექტისა უნდა მიმართოს.

მასწავლებლისთვის განმარტების სახას ურთავს: კათიღორის 20 თავში გრძელად მოია.

მნიშვნის განმარტება ასე მთავრდება. თუ ვრცელად ცნობა გენების 20 ვაჭირში ჰქონ და ა. შ. ი. მითითებათა სისტემით სახას სარგებლობს არა მარტო მონათესავე ტერმინების ერთმანეთთან დასაკავშირებლად, არამედ სტეტიკურ ლიტერატურაზე მკითხველის გასაგებებადაც.

ენციკლოპედიაში მეთოდის თვალსაზრისით ძალზე ხანტერგოსა, მაგალითად, ტერმინის შემთხვევითად. ამ ძირითად ტერმინს პარალელურ ფორმად ვერვრდუ უფროა — შემთხვევითი, შემთხვევითი, შემდეგ დამოწმება (+4 კათიღ). და საცხად არსებობს და ვრცელი განმარტების ბოლოში გავგანა — (წ. მყოფი, კოდვა შემთხვევითი, მუთონი ხანნი) ლიტერატურაზე, სადაც მკითხველს ვრცელად შეუძლია გაეცნოს ამ ტერმინის რაობას. ამის გარდა, ამ ძირითად ტერმინსავე იგვავებმა ორივე პარალელური ფორმა ცალკე: შემთხვევითი ნ. შემთხვევითი; შემთხვევითი ნ. შემთხვევითი. უწყველად ხარვასაშემოა, რომ ბევრ თანამედროვე ენციკლოპედიაშიცა ეს გაუიკრდება სახას ლექსიკონთან გატოლება მეთხველისადმი ასეთი გულისხმობების გამოჩენის მხრივ და ასეთი სერუალურული მიდგომით სიზუსტისადმი.

დამოწმებული წყაროებისადმი ამგვარ სასუსხისგებლობაზე შეტყველებს ის მაგალითიც: „მბნენი (11, 42 ლუკა) — ტარხუნა ბერძულში სხვა მხალი სერვია, ლათინურში სხვა და სომხურში სერვა. ნ. ბბრძუნა“.

ამ მაგალითში, როგორც სამართლმად ასცნის ნ. ოორდანი-შეილი, სახას აგამწვადელი“ იმეორებს თვით ბიბლიის (ძველი

და ახალი აღთქმის წიგნების) მონაცემებს. „ესეც გარეშეა“ ლექსის სახარებიდან ამოღებული სიტყვის ბერძნული, ლათინური და სომხური სურია შესახვევებით განსწვლითა სათანადო ცნობა ბიბლიების, კერძოდ, ლუკას სახარების შესავთვის თვისა და მუხრონი (11, 42)“.

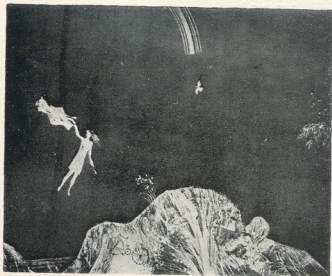
ასევე ენციკლოპედიაში სახასთან სიტყვის მნიშვნელობის დინამიკა, რის გარეშე ახლა თითქმის არ არსებობს არც ერთი ენციკლოპედია, ამ შემთხვევაშიც უნდა გავყოთ კონსტატაცია, რომ სახას შემწვლ ვითარებაში არა თვით მივიღოდა სიტყვის წარმოშობის მითითების მიზნაშეწოდებლად, ვინაიდან, თუ სურდა ქართული სიტყვის საცნების დაცვა და თან რაც შეიძლება შეტყველუნდა, მაშინ მკითხველისათვის ისიც უნდა ეუწყებინა, სადაღ წარმოშობის იეს ცხა თუ სიტყვა, რათა შემდგომში მათ გავიფიქრობინოთ ხმარების დროს. და სახას ამ შემთხვევაშიც, როცა მკითხველს აცნობდა ქართული ენის იმდროინდელ მდგომარეობას, ვმადღეს პირინივად მეცნიერული ფეთსაღმნიშვნელობა: არჩია. ეს შემთხვევითი არ არის, სადა როგორც მეცნიერი თავის ებოქაზე მადღავდა. მას კარგად იცის, რომ სიტყვათა სისტემა, როცა ენა მკარ, თვითმეფივად წინადაგებ დაგას, არ არის ცოდვა, პირობით, იგი მხოლოდ ამდგომებს ლექსიკას მან ისიც იცის, რომ ეს კონსტატაცია ორმხრივა — სხვა ერებსაც ბევრია სიტყვა უსესხინათ ჩვენი სიტყვინა. ისე, რომ სახას ამით თავისი, როგორც ენათმეცნიერის სწორი შეხედულებაც გამოაშუქება და უსაზღვრო ცოდვაც. მთავარი ეს იასა, რომ ლექსიკონმა მოივარ მეცნიერული ღრმებულებისა და ინფორმაციულობის თვალსაზრისით. „სიტყვის კონსა“ მკითხველს თვალწინ გადამოშალა ვრცელი მანძილმა იმ ერებისა და ხალხებისა, ვითაჩაც საუკუნეების მანძილზე უზრთველობა მკონია ქართულ ხალხს. აქ შეტყველებ — ქალღვრ, იღვრ, ძველ სახასზე, ფაღალურ, ასურულ, ებრაულ, ბერძნულ, ლათინურ, არამულ, სპარსულ, სომხურ, თურქულ, ხაზარულ, ფრანგულ და სხვათა სიტყვებს. ნახსენებ სიტყვების საღაროების მარეწენილად თუკი „სახარებში ვერ მისწვდა“, ზედმიწევნით ვერ გარკვეია, სახას მხარობის ფრავებს — სხვათა ენა, სხვათა ენათაგან შემდგომბული, სხვათა ენა მკონია, ქართული არ არის, ქართული არა მკავს, სომხური მკონია ა. შ., რაც ლექსიკონგრომის დიდ სიბრძნეებზე მეტველებს და დარწმუნების ხარისხს ვაჩვენებს — ზოგან კატეგორიულია, ზოგან დამეკვების უფლებას ვეცოცვებს. მაგალითად:

- სხვათა ენა — ზანდუკი, თამბაკო და ა. შ.
- სხვათა ენა მკონია — დასტანანი;
- ქართული არ არის — ამაგი, დობა;
- ქართულს არა მკავებს — გუგოთა და სხვ.

უნდა ვიფიქროთ, რომ ასეთ რთულ ამოცანათთან შეიძლება, შეტყველო მხოლოდ დაბნობას, რომელიც რამდენიმე ძირითად ენას მანაც ფლობდა. თუ თვით სახას პირიქედულ გაეცნობის დაუწყებებთ — შესხვა ვერ არ ვიცოდე, ქართულს მერტად, ალბათ, შეეცდებოდა, ვინაიდან თვით ლექსიკონს წამდგარებულ „ანდრინანაშაში“ იგი ჩამოთვლის ცუდობა, ლათინია, სომხობა, რუსთა, არაბთა, ზოგი ხელნაწერის მიხედვით — იტალიათა და სპანიათა ვრგნებნაც, რომელიც სახას სიტყვის წარმოშობლობას აშუქებდა, ისე, რომ ნათელი ხდება მისი დიდი განსწვლულობა და შესაძლებლობანი. ალბათ, სწორედ ამ ენციკლოპედიაშია მრავალმხრივობამ განსაზღვრა კიდევ ასეთი მასშტაბური მუშის დასხვა, რის შერღულებაც სახას თითქმის მთელი თავისი სიცოცხლე შეიღია. ჰაბუკონიამ დაწვრთვული ლექსიკონის პირველი ეკრავიტი რომ სახას 1685 წელს დაასრულა და შემდგომაც მთელი სიცოცხლის მანძილზე არ შეუწყვეტია მისი საუფლოება.

ამიტოდა, რომ შევაჭომით სახას ლექსიკონის ნიშარ ნათქვამი უნდა დავასკენათ, რომ მონაშან — ქართულ წრთობლობით წყაროებში დაღსურებულად ეუვათ სიტყვა შეტყვა „სიტყვის კონსა“, რათა ქართულ მკითხველს არ დაარგვოდო იგი, ამ შეტყველიდ სერუალურ ას ესარგებუნდა, იმეორებულად მოკვდა თავისი ლექსიკონი შეტყველილობით უნივერსალური, კოლდისმომცველი ლექსიკონი. მაგრამ მეთოდად, რომელიც სახას გამოიყენა ცნებათა განმარტებისათვის, გამომდინარე მისი დიდი ერუდულობაც, ცოდნაც და მომთხვენილობაც, ზედა მახასის ერთ წყურბო სიტყვებში ორგანუზების რაციონალურბა ხერხებს, მის ბერძუ მიხედვლობა მდუღებისა და იხილეთა სისტემის შემოღებამ, სტეტიკურ ლიტერატურა-

12 აპრილი კოსმონავტიკის დღეა

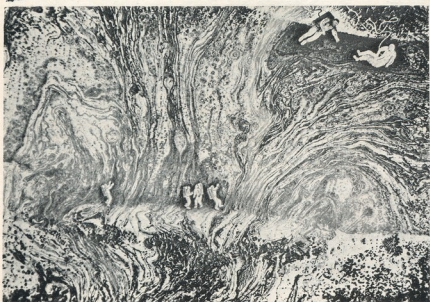
ქონსტანტინე ავამიანის პირველი გაფრენა მსოფლიო ცვილიზაციის ისტორიაში შევიდა, როგორც მეცნიერებისა და კაცობრიობის უდიდესი მიღწევა. კოსმოსის ათვისებაში ახალი ფურცელი გადაიშალა. ავამიანის გონება მუდამ ისწრაფვოდა სამყაროს საიდუმლოებათა შეცნობისკენ. უძველესი დროიდან დაწყებული მას აღელვებდა გარემო სივრცის შეცნობის, წარმოსახვის, გამოხატვისა და ათვისების პრობლემა.

ისტორიული განვითარების გრძელ გზაზე ავამიანი თავისი ცოდნის ხარვეზებს არცთუ იშვიათად ავსებდა მითებით, რელიგიური ფანატიზმით, ბედისწერისა და ლმერთების რწმენით. მეცნიერების, პირველყოფლისა კი ასტრონომიის განვითარებასთან ერთად, თანდათან გამოიკვეთა მისი წარმოდგენა კოსმოსზე. ტექნიკის განვითარებამ კი კაცობრიობას ჰოლოსდაბოლოს, შესაძლებლობა მისცა შეჭრილიყო კოსმოსში, ათვისებინა კოსმოსური სამყარო.

ხელოვნება მუდამ ცდილობდა შეუცნობელის გამოსახვას, ისწრაფვოდა გრძნობის მეოხებით შევსებული ობიექტური პროცესები, თავის ქმნილებათა სრულყოფილებით, უშუალოდ სურდა შევესოლო გიგური ანალიზისთვის მიუწვდომელი რგოლები.

სხვადასხვა დროის ხელოვნებაში, დაწყებული კლდეებზე გაკეთებული უძველესი ნახატებიდან, ჩვენი თანამედროვე მხატვრების ნამუშევრებამდე — კოსმოსის თემას დიდი ადგილი უჭირავს.

„კოსმონავტიკის დღესთან“ დაკავშირებით ფურნალი ბეჭდავს ქართველი მხატვრების რამდენიმე ნამუშევარს კოსმოსის თემაზე.

უკვე ენციკლოპედიური ლექსიკონის შექმნა აქვს ჩაიჭიკრებოდა, იგი სახას ლექსიკონი უმატებს ხშიარბაში ახლად შემოხველი ევროპული სიტყვებს — ადვოკატი, დამინატრაცია, აკრადი, ამნისტია, ანარბა, ანობატია, ანტროპომორფიზმი, ანტი, პექტატია, დემოკრატია, დესპოტია, ევოლუცია, ემბლემა, ევტი, კიკეატია, დემოკრატია, პარტიტი, პედანტი, პერიფერია, პლასტიკა, პოპოლია, პორტრეტი და სხვ. და განმარტავს სკამბოდ არსებობდად მაგ. „მშველამ — ლექსი არს ელიფური, ესე ნიშნავს ხაგას თუ შორის შვედელსა რომელისაჲ ხაიდელლოგისა...“, რაც, ცხადია, ნეტ ენციკლოპედიურსა ანიჭებს ლექსიკონს.

ამვე მიზნის შესახებრა ხაზუნებისტეველო ტერმინების ვრცელ, სპეციალისტთა მონაქებზე დაუნიშობილო განმარტებებს, ამასთან, ამ ეტაპზე დავითს ცნების მხოლოდ განსაზღვრაც აღარ აკმაყოფილებს, იგი ცდილობს მკითხველს მაქარდის ამოჭურავი და სახარტელო, პრაქტული ცნობები, რაც შედარებით ახალი მოთხოვნების წაუგება ამგვარი ლიტერატურისათვის, დამაინებზე ზრუნვის გამოხატულება და ფრანგი ენციკლოპედისტებისაგან უნდა მომდინარებდეს. ისე, რომ დავით ბატონიშვილის ნადაწრაჲ ამ მართლებით კიდევ ერთი ნაბიჯია წინ ენციკლოპედიურ არჩევნებასა და კულტურაში. მაგრამ სახას ნაშედეგ შედეგადრედ ენციკლოპედიურ საქმიანობაში, რომელშიც დრმა კვალი გაავლო ქართული ენციკლოპედიური კულტურასა და არჩოვლების განვითარებაში მაინც იმანდ ბატონიშვილი (1768-1830). იგი ჯერ თავის ძმასთან — დავით ბატონიშვილთან ერთად იწეებს სახას ლექსიკონის შეგება-დაზუსტების, შემდეგ კი 1805-06 წლებიდან სახაგე მუშაობას, ისევე როგორც დავითი, აკრავებს მასალებს ენციკლოპედიური ლექსიკონის შესადგენად. ვარდა ამისა ითანე ბატონიშვილს სხვა ენციკლოპედიური შრომებიც აქვს. ამთაგან აღსანიშნავია სახუნებისტეველო ენციკლოპედია (ხელნაწ. S — 3986), ზეობითი ხასიათის ენციკლოპედია — „სხუათა და სხუათა მსწავლათა აკრებებიდან“ (H — 2190), ვრცელი ენციკლოპედიური იხზულება „კაქალასობა“ და სხვ.

ენციკლოპედიური ლექსიკონი ითანეც, ანუ „ქართული ლექსიკონი“, როგორც მას ეწოდება, პირდაპირ სახას ნაშუაქვეცხა აღნიშნავდა. როგორც ჩანს, ეს შედეგი, რაც მებო სახას ლექსიკონის აღმებურად გამართვის საბიოებაში დაქრმუნდენ, ითანეც დავით წინაწარმ მასალების შერგებება და განსამარტავი ტერმინების არს, ანუ სიტყვების შედგენა. ამასთან არცევა, რომ ახალი ტიპის ლექსიკონი მის ბელნი იმ ნიშან-თვისებებს აღიბრებს „სიტყვის კონსტა“, რაც ენციკლოპედიისთვისაა ნიშანდობილი. ეს თვალნათელი ხას იქნა, რომ ითანეც, ისევე როგორც დავითი, ლექსიკონს უმატებს ბიოლოგიურ და სამედიცინო ტერმინებს, ზოგად ცნებებს და გრამატიკულ მასალას, აგრეთვე ამიბრებს მას ფილოსოფიური შრომისლოგითა და პერსონალით, გეოგრაფიული პუნქტების, ისტორიული მოვლენების და პოპულარული ცნისიო სიტყვების ჩარტობით.

ამასთან აღსანიშნავია, ისიც, თუ როგორ სთავაზობს იგი მკითხველს ამ დამატებით მასალას, რა სიხვე შექვს მასში. მაგალითად, იგი ტერმინს გვერდით უწერს ბუნო შესატყვისებს დედენისტული დაწერილობით, რაც სიახლდა სახასთან შედარებით. „ბბწმულა, ბალახია, რომელსა უწოდებენ აბილილს. აგრეთვე ლილის თესლს — Conolus sepium (შემდეგ ვრცელი განმარტება); ბბწმულა — ბალახია — Absinthium (და ისევ ვრცელი განმარტება).

იგი, სადაც სახას ბიბლიური სახელები პქონად მხოლოდ ქართული თარგმანი, ითანე ურავებს საილტერატციო, ბიბლიოგრაფიულ ცნობებს, წიგნების ავტორების ვინაობას და აღწერს მათს შრომებს. ნაკალიად, ამბაკონ, სახას განმარტებას — „მორიანალი, ვინა მამაო აღდეგ“, ითანე ურავებს — „ხოლო ამბაკონ წინაწარმეტყველი იყო ტომისაჲს მამიკონის, რომელი მცხოვრებად დრსა შინა აქაისასა დასამბოგან სოფლისა მშ20... ამბაკონ წინაწარმეტყველის წიგნი არის ბერეც, ათორმეტთაგან წინაწარმეტყველთა... და თუ ვინა მწერის განაკებისათვის ღმრთისა, იპყრობს წიგნი ამისი თვისა მ-სა“. ასევე ანბოცა წინაწარმეტყველის, ანბოცა მიმოქცულის და სხვ. განმარტებები.

თუ ტერმინი ბალახს ან ცხოველს ეხება, უმეტედად აღწერს მისი თვისებანი და მოაოვებს არაილი საქართველოში მდებარე მონტინილი ბბწმულას განმარტების შემდეგ ნათქვამია: „არს ესე ბალახი ტრფილისა ბალთა შინა და ითიება მინდროთა და წილის პირბათა შინაცა სხუა და სხუა ადგომს“.

ამასთან სტატისთ თან აღგავს სამედიცინო-ფარმაკოლოგიური ჩრევა-დარტებებანი — „იხმარება (ბბწმულა) სამკურნელისა შინა თესლი ამისი ჭოლბადად, განსადევენელად სტომოქათა შინა ცუდთა ბალახათა და წუდებთა, და წუდმანქათა. აგრეთვე ფოთლო მისი და დერო და დეკალია და მოხარული წუდითი რომ დასეთი, არგებს სისხნეგსა ვერებისა და ხელისათა. ხოლო სუკავლსა ამისასა ჩმარტებს, თაღლი მოხარულს, პირტყუათა სნუელთა ამისა დასედა. ხოლო სხეუც წუკობა მას, ცხოვრავ და ცხენს ბალახს ანასა საქმელად, ხოლო ეწეოს და სახარტეო მიღებს ქამად“.

ლექსიკონის ამ ნაწილს, როგორც ქვემოთ დავინახავთ მხოლოდ იტეობა ითანეც „სახუნებისტეველო ენციკლოპედიის“ გავლენა, რომელიც მას 1814 წელს უკვე დახოლულული აქვს. ამას თუ დავებუბტავთ, რომ ითანე სახას სიტყვას ამიბრებს გეოგრაფიული პუნქტებით და ავტოტიებს მათ დაწერას, მაგ. „ბბწმულა შინა არის, ქართულად ათონის შინა, რომელსა უწოდებენ აწ წმინდა მთასა...“ (გვ. 65). ცხადია ვახებთ, რომ იგი თავის ლექსიკონში იბიბედა უფრო ამოჭურავა განმარტებებს, რომლებიც სახას უკომპოზირებ აშუქებენ და, მასალებად, უფრო ენციკლოპედიური არიან, კერძოდ, სტატისთ სქება ითანეც ენციკლოპედიურ ლექსიკონში ასეთ სხებს იბენს:

- 1) ტერმინი
- 2) უფრო დაწერილობა
- 3) სიტყვის ტრმოლოგია
- 4) განმარტება გრამატიკული
- 5) განმარტება შინარსობრივი
- 6) ტერმინის გამოყენების სფერო და ადგილი
- 7) თუ ტერმინი ბიოლოგიური ან სამედიცინოა — მისი მოაოვების არაილი საქართველოში და სარტებლობის წესები
- 8) წყარო სიხუნებისათვის
- 9) წყარო საიდან ისარტებლა
- 10) საილტერატციო მასალა (ლიტ. და სხვ.).

მაშ, ინარტებს რა ითანე სახას ბუდებებს (იმ განსხვავებით, რომ ლექსიკონი დღისათვის გადაჩინილი ნაწილი ბ-ანმულა, პრინელი მოიკავს 600 ტერმინს, სადაც 268 ითანეც დამატებაა, მხოლოდ მონიშნური ბუდებიც ვვხვდებით), მითითებათა სისტემის, დამარტებისა და ბიბლიოგრაფიკის წესებს, და აგრეთვე ლექსიკონის საერთო აგებულებისა და შედგენის არინციბებს, ამვე დრის, უფრო ენციკლოპედიურს ხდის სტატისთ შინარსს, ავებს ახლად სპეციალური მასალით და სხვადასხვა კუბითი აშუქებს მას და ა. შ. რაც უკვეცხად წინადადებული ნაბიჯია ენციკლოპედიური კულტურის თვალსაჩინოთა და უთუოდ განსაზარტებულს ხდის აზრს, რომ — „თუ სახას ლექსიკონს გეაოვებულთ ბუდებიც, გეოგრაფიულ პუნქტებიც, ადამიანთა საყურაო სახელებიც, ენციკლოპედიურ ხასიათს ანიჭებს, საერთოდ კი ლექსიკონი შერტული ტიპისაა და მართადად განმარტებითა“ (ვ. თოდურია) „ითანეც ლექსიკონი — განმარტებითა, ენციკლოპედიურიც, თარგმნილიც ე. ო. სარტე ტიპისა, მაგრამ უფრო ენციკლოპედიურია“ (ღ. ქუთალია).

ითანეც მებრე ენციკლოპედიური ნაწარმის „ბუნებისტეველეთა ანუ შერტეო ლექსთა სხუათა და სხუათა ბუნებთა ან ისტორიათაგან ანასა ზედა ასმებითა, რომელნიც შეადგენს საშინა სტორია ბუნებისათა. ესე იგი: ცხოველთასა, მცენარეთასა და აღმონაყოფთასა, ვინა ილტერათასა ქვებითურთ, ცხადით განმარტებითა თესებისა, ნიშნუასა და ხმარებისა მათასათა, და წოდებთა სახელთასა რუსულსა, ლილიზრასა და ქარაფლსა ენასა ზედა; შრომითა და მოღუანებითა საქართველოს მეფის გიორგის ძის იონნესითა სანტეტეტრბულსა, 1814 წელსა“ (S 3986). იგი შოკავს 3000-მდე სიტყვას და განმარტებათა სტილისთ თუ სტატიათა სქების მიხედვით დაბრტმონიშნო ტიპის ენციკლოპედიის მრავალ ნიშან ატარებს. რუსულ-ღმრთურ სახელწოდებას უკვეცხად ზრტ ქართულ შესატყვისს

ღრბნის, განმარტავს მოკლედ, სამეცნიერო სპეციალურ ლიტერატურაზე დაუბრუნდები, ილივა, როგორც ზემოთა აღნიშნული, რჩევად დარბაზის ან თუ იმ ბაზისის, მეგრისის, ცხოველის თუ მიწარალის სამეცნიერო თვისებების შესახებ, მათი შემუშავების წესსა და განმარტებას, სად ირბდება, როგორ ხარისხს და სხვა, რაც მას ირივინალურ ხასიათს ანიჭებს, მთა უფრო, რომ ქართული სინამდვილის მოსკოლიანა სავნები და მოვლენები გასუქებულთ, რასაც სხვა დამსკინებში ვერ შეხვდებით. ენციკლოპედიაზე ზოგადი წარბოდეგის შესაქმნელად ამ მამ კვერდინი დიდი ფორმების ხელნაწერებიან მოიკად ერთ მაგალითს მაინც: „კურადლეო — ვაჟა, Sapus timidus მომცოა შეიცო ესე არს ხუთითიანი, მეწვიით დავსრულები, ამომცობინებო, ოთხებზე და იქმების; უკანა დენი ავსო ფედ უგრებილეს წინა უტისა ზე; ყურები აქვს გრემული, სწორად მდგომარენი და ნურებში შავნი; კუდი მოკლე. ზამთარი თხევების ჩრდილოეთის კერძო თვიანი და ზაფხულით უმარტივად. ცხოვრებს ტუთია და კორმისა, ირბდების ბაღისითა, ვედლების მხალითა, კომბსტრითი და ხისა ქრეტითა. სისინავს თოვლიანს ცხოველი ესე არს თვით უმზადესი და ფედ მდგომარეობით“.

ენციკლოპედიაში შრიშა აგრეთვე, როგორც ითვია, „სხეთა და სხეთა მსწავლთა შეტრებილბანი“ (H-2196). იგი იოანეს დაუსრულებია, როგორც ხელნაწერიდან ჩანს, 1829 წელს 9 თებერვალს: „სასწავლებლად ურბებისათვის“. ხელნაწერი შეიცავს 158 გვერდს, ხოლო 126 გვერდი საყურად იოანეს ნაშრომია, ოთხ წიგნად, საოლო ბოლოს — 124-ე გვერდებზე დარბოთი აქვს „სწავლა ზნობითი, და კანონი პატრიისის ტელასა“; როგორც შეცნობებზე ვარაუდობენ, სიმონ ვანასის თარგმანი, შესრულებული იოანეს დავითით. წიგნს ერთვის საინტერესო წინასიტყვაობა, რომელშიც ნათლად ჩანს იოანე ბატონიშვილის მიზანი, რა ამოცანას უსახავს ამ ენციკლოპედიას, მისი დამოკიდებულება განათლებიანადში, თავისი ბაღისისა და ქვეყნისადმი.

იგი აღნიშნავს: „ენათიივანე ქვემოთსტავა ესე მისილები არს ყოველთაგან, რომელ მოზეწია ერთ ბედნიერებისა არს მარადის განკლებულა გონებისა მათისა, და რომელ ვაჭირებდა შეხუთუნებს მათი აქოვლდობისა შინა და ალეუარენსება ერთბაშად თოვსა ზედა კეიოლდებისას; ამისათვის, სიუარულისა და ერთგულებისა გამო მათისა ჩუენისა ვიძილედ გელხებად წიგნისა ამის სულთა განწანათლებლისა“.

ენციკლოპედია ტრეტუტორის მიხედვით ასეთია. ჭერ ყრბას ასწავლად ღვთისმეტყველებისა — ამას ითმობა სამი წიგნი (ნა გვ.), ხოლო მეოთხე წიგნი უყრბა — „აკობობითა მსწავლობითა“. დასრულებული იგი კოსტავა-მიეტვის ფორმით. კიოხვა ტრბინის როლს ასრულებს, მიეცა-განმარტებისა. ამ შექმენბა საიხთების — სოლოისათვის, დვთისათვის, კაცისათვის, სარწმუნოებისათვის, მსწავლის და ხელმოწებისათვის, ისტორიისათვის და სხვ.

„რაი არს სოველი? სოველი არს შემოკრებილი ყოველთა დაბადებულთა ნივთებთაგან, ანუ ზოგადთა სულთაგან განცოველებული და უდიდესი მენახისი“.

„აკვი არს გულისსიხიერი, და მიმოქცეველი დაბადებული, შედგენილი მოსულებთა სხეულსა და სულისა უშუადვისა“.

„სწავლა არს ცხადი მცნობილობა კუმარტებისა, განწანათლებელი გულისსიხეუფისა, უშიწო შვიარეულობა ცხოვრებისა, ქება ჰაუტისა და შესყარდობილი მოსუტეულობისა. ნუგეშისმცემელი უხედურებისაგან, ბედნიერებისა შინა განწამაუბებისა“.

სწავლათა შორის იოანე უპირველესად ასახელებს — ღვთისმეტყველებას, ობრისპარადიციას, ფილოსოფიას, მედიცინას, რიტორიკას, პოეტისა, დრამატისა და მათემატიკის. ისტორიას, რომლებშიც იოანე ფილოსოფიის თავში განიხილავს, ასე განმარტავს: „ისტორია არს უძველესი თიბტარი სოფლისა ანუ ქვეყნისა, ზნაი დაუსრულებელი ვიდრე დასრულებადმდე ქუეყანისა, იგი წარმოვიდგენს ჩუენს სახეს ცხოვრებისა. დიდათა გუამებთასა და ღირსსხსოვართა

კაცთა საქმეებსა, ედ ვასწავებთ ჩუენ ღღოლვასა ბიწურითა“.

მთავრად და განსაზღვრებს მიზანებსა სარგებლობათა და, ყოველმეცნიერებასა. იგი დაგვადგინებს ჩუენ მაღალსა ზედა სახელმწიფოებრივ ვერტად ყოველსა სახელმწიფოისა და სამეფოთა ადგილთა და შემოქმედებულთა ისრეველ ჩვეულებათა ზნთა სკოლებითა და ყველა მუშაურობათა მათთან, აგრეთვე ვასწავლებს დამამრღველობათა სმდლობელთა და აღმშენებლობათა ნათ მიერ წარმოებულთაგან“.

ისტორიის ამ განმარტებიდან, თუმცა ენციკლოპედია ყრბათიოვნისა ვასუთვნოდ, შესინაშვად ჩანს რა მოთხოვნებს უყენებს იოანე მეცნიერების ამ დარგს და რა დრბად ესის მისი მიზნობები.

ენციკლოპედიის თავსაზრისით უაღრესად საინტერესოა იოანე ბატონიშვილის დიდი ორიგინალური თხზულებას — „აკლამსობა“ („სმარწავლა“), რომელსაც იგი თხუთნედა წლის მანძილზე 1815-1828 — 1828 წლამდე წერდა. მართლაც, ნაწარმოები თავისი ფორმით შორისა ჩუენს დღევანდელ წარმოდგენისთან ენციკლოპედიაურ ლიტერატურაზე, მაგრამ თუ გავითვალისწინებთ ნაშრომის მიზანს — შეიტანოს ხალხში მეცნიერული ცოდნა ყველა დარგად, და იმ მიზნობების დონეს, ვისთვისაც იგია განიზრული, უძველესად მართებულიად მივიჩნევთ ამ მხატვრული თხზულების ფორმასაც, რაზეც თუ ცოდნა გახვეული. ვინაიდან, ჩუენ უკვე დავრწმუნდით, რომ ენციკლოპედიაში მუშაობის დროს, იოანე ბატონიშვილი, თავისი დროისათვის ეს ერთ-ერთი ყველაზე განათლებული მოიხუენბა; რა საშუალებაც აა მიმართავდა, რომ მეცნიერული ცოდნა მიიხედვამდე მიეტანა. ამიტომ ენციკლოპედიაურ ლიტერატურაში უწყრბარად მიიხედვამდე იგი აწერდა ოპორტონს ნაწავ, გარკვეულ სიუეტეტურ ქარაჯე აგებულ, სათავდასვალად ხასიათის ნაწარმოებს თავაზის ცოდნის თიქმის ყველა დარგზე ამოწურავდა მეცნიერული ისტორიაციით. ამისათვის იგი იონა ხელშეუხებლად საქართველოში მოგზაურობის ვაჰტა იუენებს, რომელსაც 1788-1800 წლებში ქმნადა ადგილი და თიორული ცოდნასაც ერთად, რომლის წარბოდეც თავის ცოდნულ შრომებთან ერთად იმდენ მეცნიერ-ფილოსოფოსთა თხზულებას იშველებს, რომელთა მსოფლიო ჩამოკლებული ში შორის წაგვიყვანდა (ამაზე იხილით სპეციალური გამოკვლევა თ. სუკავას), ისეთ ცოცხალ სურათს ქმნის საქართველოს იმდროინდელი სოციალურ-პოლიტიკური და კულტურულ-ეკონომიკური ვითარებისა, რომლის მსგავს ვერავინათ სპეციალური ტეტატები საქართველოს მდგომარეობაზე, მის ყოფასა და ცხოვრებაზე უკერ მოკვებდნ. მაგ. ნაწარმოებიდან სწორად იხსის იონას საუბარში ასეთი შეხადებები: „ამაჲ, რაც ლიქებს ვადარბობთა, მოურავს, ისრულედ მიტეიას“; „ქართლში სად არს სწორე სამართალი“; „იცილნაჲ დაქცია ქვეყანაჲ“; „სულ კრდის მოხელეებისგან არს ქვეყანა წაყლდუევაგებნისი“; „ეთი ჩემს თასს! ამ ქვეყანაში პირტუთა უფრო პატივი სდებიათ პირმეტყველსდ“ და სხვა, რაც თავდაწანურთა ძალმომრების, მოხელეთა თავგასულობის, სამღვდელთა ვერცხლისმოყვარეობის, ცრუმორწმუნეობის სინდელში მყოფი ზღბის დუტკობი ცხოვრების ამსახველ სცენებს ახლავს.

რაც უხვებს მეცნიერული ცოდნის დამოკებას, იოანე ამ შემოხევაჲშიც იმ დროისათვის პოპულარულ საუბრის ფორმას, დიალოგს მიმართავს და, უღდა ითქვას, რომ ის ნაწილიც კი, რომელიც მას არ ეკუთვნის, ისეა კონტრბიტული მის მიერ საკუთარი შეხედულებების, რომ ორიგინალურად გამოიუყრება.

გარდა ზემოაღნიშნულისა, რაც ზოგადად ნაწარმოებს ეტებოდა, ენციკლოპედიაშია მასში, პირდაპირი გავებით, ერთი ნაწილი მითიანად, კერძოდ — „მეორე ურუბა ქართველთა მწერალთათვის“; სადაც ავტორი ყველა გამოიჩინებ ქართველ სასულიერო და საერო მოღვაწეს ვაცნობს, თუკი რამ შეუქმნიათ მათ საქართველოში ან მის გარეთ ლიტერატურის, ისტორიის თუ მეცნიერების დარგში უძველესი დროიდან თვით მის დღევანდელ მათი დვანის აღწაწენით, დახასიათებითა და შეფასებით. ამ ნაწილი ავტორი „წივობილიტევაობითიც“ სარგებლობს და თავისასაც ბევრს უმატებს, რითაც ბიოგრაფიული ლექსიკონის პირველ შემდგენლად გვევლინება საქართველოში.

„კალმასობას“ ღრსხებას მტებს ისიც, რომ მას თავიდან ბო-
ლოდ ვადავებ მებრძოლი სული, სათისი არსებობის კრატ ძალა,
სადავოებასა მხლობისა და საპარაოზე გამოტანის, რაც ძალა-
უნებრივად დიდრის ენციკლოპედიის სათის ვაკვანებს, რომელმაც
გამოაცოცლა მსებში მანკიერებისათა ბრძოლისა და ქვეყნის გარ-
დაქმნის ოდებში, მხოლოდ იმ განსხვავებით. რომ ეს რველუსუ-
რი სულსკვეთმა მსხვრეუბისა ობანებთან ნაღებზე ოფიჩობა.

ამრავლად უფრობის, ორავდ ბატონიშვილის დაწალი ქართული
ენციკლოპედიური პრარგებებისა და კულტურის განვითარებაში შე-
როგოვ სახას შემდგომ; მან ვამბობდა და გამარავალდებენ ენცი-
კლოპედიური ლიტერატურა რეორგ შენახისთ, ისე რეორგალუ-
რი ფრმების მიხითი, მჭიდროდ დაუკავშირავ ქართული სინამდვილემ
და ახალ მაღალ ხავეფურზე აიყვანა იგი.

როგორც აღვნიშნეთ, ნ. ჩუბინაშვილმა (1790-1847) — შემდგომ
დავითმა — დავით რექტორისა და დავით და ორავდ ბატონიშვი-
ლებისგან განსხვავებით სახას ლექსიკონზე მუშაობა სხვა მიმართუ-
ლებით წარმართა. ბატონიშვილის მსგავსად ისიც ცდილობს ახლე-
ბურად ვაყაროს ლექსიკონი და რუსეთის აკადემიისას დაუბოლოოს,
მაგრამ მთავად განსხვავებით „შეწინებს“ „სიტყვის კონან“ ენციკლო-
პედიური ტრინებისგან და ამით ახსვებებს ლექსიკონის ამ მხარ-
ეს. კერძოდ, იგი ოდებს ლექსიკონიდან უფლა საკუთარ სახელს;
რაც სახას მრავალად ჰქონდა შეტანილი, ისტორიული იყო ეს. გე-
ოგრაფიული თუ პერსონალია — აბრას, ადამ, ევა, ვევატბე, შაბი-
ლონი და მისთ. ოდებს უფრო წარმოშობის სიტყვებს, კერძოდ,
ორავდ პეტროვის თარგმანებთან თუ კონტრბუტებთან მოიპოვებულს,
როგორც ირვითად მხარებულს, აჯერ ოდებდა უფროსი სიტყვათა
დავდ რაოდენობას, თუ კი უფრო ალიარებელი არსებობს ქართულ-
ში და სხვ. ამ ვაგვარებების შედეგად, რომელიც, როგორც ვხვდავთ,
სულელად არ ატარებს შემთხვევით ხასისათ, ნ. ჩუბინაშვილმა მიიღო
შედარებით თანამედროვე ბანმარტანში ტიპის ლექსიკონი, ტერ-
მინთა შერჩევის მხრეც ერთგვარვანად და მწვინობრივად გამარავლე-
ბითა, მაგრამ დავარცა ხს ორავდებისა და ენციკლოპედიური
მრავალმნიშვნელობა, რაც ახვ ღრეხეობა სახას ლექსიკონში. ამასთან,
ისიც აღსანიშნავია, რომ ნ. ჩუბინაშვილი ვერ სიტყვდება სახას
ლექსიკონს, მოსწონს იგი, მოწონებთ და კრავლეთ ისხვებებს დად
მასწავლებლებს და „სიტყვის კონან“ შეწებს თავის შრომას. არ
ცდობს იგი ლექსიკონის ავტობს მითრავდ მარტინებისგაც, წყაროების
დამოწმების შეთვალვას, სიტყვათა აზრავტავანმარტინების სტელს,
სასხვებულ ბუდებებს, მითითებათა სიტყვებს და სხვ. (აღ. ლლორტა).
ისიც უფლა ითქვას, რომ ზმირ შემთხვევაში ასწორებს და აღმჭობე-
სებს ვადეფ არსებულ მასალას. მაგალითად, იქ, სადაც სახას ზოგის სი-
ტყვა გადმომარავად ჰქონდა დარწმინდო, ჩუბინაშვილი ცხვებს და უწე-
რს განმარტავებს; თუ სახას სიტყვის საღაფრობა დაუდევრად ჰქონდა
და ამას პირობითი ნიშნით [ი] აღნიშნავდა, ჩუბინაშვილი უწერს
საღაფრობას და აუქმებს ამ ნიშნს საერთოდ. თუ საღეფ უწესობა
ყო, ამოწმებს ტექსტებთან და ასწორებს. ნ. ჩუბინაშვილის უცლია
აგრეთვე უცნობის უცნობია განმარტების თავიდან აცილება, რაც
ზოგჯერ გვხვდება ლექსიკონში და მკითხველს უსწლებებს ტექსტის
ვაგვებს; ჩუბინაშვილს მიზანშეწონილად უცლია აგრეთვე სინონი-
მური საიტყვების მითავრ სიტყვებისთან განმარტება, ხოლო ტოლფარ-
დის იქვე გვერდზე წიწყრას, რათა მკითხველს ცალკე განმარტების
გამო იგი სხვა სიტყვად არ ეგულობსხმს და ა. შ. ყოველივე ამის
გამო, მოუხვდევად განმარტებითის გენისა, ნ. ჩუბინაშვილს ვარ-
კველა უწელი მიოქმდის სწორად ენციკლოპედიური კულტურის
ივალაწარმისთ, ვინაიდან თავად ტერმინები კი ამოიღო ენციკლო-
პედიური ხასისათისა, მაგრამ, სწამიეროდ, რაც ლექსიკონში დარჩა,
ისინი ვამართა ტრინების მიწოდების ფრმისთ, დეფინიციის, სტა-
ტისის შენახისთ, წყაროების დასწურებისა და სხვა მხრეც ენციკლო-
პედიურად, რითაც ეპოქის შესავალიის სინამდვილე აიყვანა იგი.

XIX საუკუნის დასაწყისში, თითქმის იმავე პერიოდში რაცა
წეზობალიშვილი სირინ ვაკვოველებულ ენციკლოპედიურ-ლექსი-
კონავთულად შეშობას ეწეწავა, იქვე, ატებარტუში 1823 წელს გა-
წოდის სტამბოფად დაბეჭდილი წიწყრის — „ენციკლოპედია ანუ შე-
რჩებულმა წერიბითთა სწავლათა პარტანი, და განსწანი სხვათა და
სხვათა თავთათვის დათხწული და აღსხული ანნათა უღეა“, რომელ-
ლიც უთარგმნა და შეუდგენია „ინოსტრანია კოლეგიის თანამშ-

რომელს „ტრტულარნი სოვეტნიკს“ გიორგი ჩუგუნოვს (1777-1823),
(ორავდ ბატონიშვილი მას ოთხისთ „კალმასობის“ „ენციკლოპედიურ-ლექსი-
კონავთი ჩუგუნოვიშვილად იხსენიებს). ეს მკითერ ფრმინების-დამწმენკ
აღაფრებული წიწყრის (შეიცავს 159 გვ.) ენციკლოპედიური კულ-
ტურის ისტორიისათვის საინტერესოა ნაღებშიც ასევეტი. მისი წი-
სასიტყვაობა — ანდრთის ვაკვანის ავტორის მიზანდასხვებუბას,
თუ რადომ პირისა წერიბით ხასისათ ენციკლოპედია ვამოსცემად.
„ამხ ვამო ვასახობ, რამელ უფლის ივტარისანა, წიწყრის ამის გა-
ნი იხილედ ფრიადასა სარავებლობასო“. მისი ავებულება და შედ-
გევის შეთვალვა ნათელსობით, თუ არ ხებრებს იყენებდა იგი თავისი
ჩანაღებურის ვანსარტოველებულად. კერძოდ, წიწყრის საში დაშოქე-
ლებულ ნაწილისგან შედგება — საკუთრივ ენციკლოპედია (1-
102 გვ.), ფრკვა (102-147) და წერიბითა სწავლა (147-159) და სა-
მივე, თუცა სხვადასხვაგვარად, ერთ შრომს უმსახურებს — ანთო-
ლოგიას, პიმდვრვას, სიმრჩენს და კეთილმოიშობებს ასწილისთ მკით-
ხველს.

მითრავი ნაწილი, საკუთრივ ენციკლოპედია, ამ ტიპის გამო-
ცემებისათვის მიღებულ იწეწებებზეც შეთვალვითა ვამართულია —
ანნაწე ვაწყობითა და ურველი ტერმინი ცალკეა განმარტებულთა
მიხასი, ახვ ტერმინები, რომლებიც მას შეუწერვია ენციკლოპედი-
ისათვის აღამინას წერიბივრ მხარეს გებუბა. „სიმდებრ ამს ორვა-
ნი ყოველთა ვნებათა“. — აფრთხილებს წიწყრის ქართულ საზოგა-
დობის სტაბითი — „უფლი“ ამ დროს, რაცა უფლის ფტომწონში
დებს იყენებს ევრავოლი ცხოვრების ფრტოვებულ ჩამბულ ჩვენს
ქვეყანაში, „მცონარეობა არს სიტყვული წიწყრებისა და, ლტლ-
ვად შენათავან“ — კივცხვას სწარმავებს სტაბია „გლახიკი კაცი“ —
„არა რამად არს უსწლებს, ვითრავ დიდაც-ყოფა ვეშმარტებითი“
არტებს მოწეწებებით დღებშით თავდჭერებულ აღამინებს და ვან-
უწმარტებს, რომ რიცა სხვას ანებუბ ბედინტერებს, ახვ „ოდებს სხვაინ
ბედინტერებსა შინა მათსა მკვეწენ თვისსა ნეტარებს“, მაშინ ხარ
ნართო, დილით. „კაცასა რომელსაცა აქუს ვეშმარტი და სწორედ
ღირსკაცა, უმეტხვად უფვას ლტონის და არა მწიფერი შესამოს-
ლით“ — უტვადებს იგი ჩაცვა-დასწურავზე დადაყოლებით.

ენციკლოპედია კიდევ მრავალ ასეო მხარეც აღამინაწურ თვისე-
ბებს უტვადებს ბრძოლას, რიცა ნათლად ამუღვენებს გ. ჩუგუ-
ნოვის მოთვლავებებს. ამმარტავებისათვის, წრისხებისათვის, პირ-
მოიწეწებისათვის, დაუდერებებისათვის, მრისხისათვის, პაციის-
ცემისათვის, ქებისათვის, გფრთიადობისათვის, ვნებისათვის, შურის-
ხვებისათვის და სხვ. მრავალი მსგავსი ტრინია აქ განმარტებული.
ამასთან ჩუგუნოვი თავის დამოკიდებულებას ამ მანკიერებებისადმი
ისეთ ავტორიტეტთა მიწვევებით ვამოსახებს, როგორც არიან —
ეპიქტეტე, პლატონი, არისტოტელე, სენეკა, მარკუს აგრელიუსი,
პოლბერტი, ოქსენბერტერი, დილბარტერი, ბოსუტე, მასილიანი და
სხვებუ, რომელთა შესახებუ შესავალბოე აუწეებს მკითხველს: „წიწ-
ყრის ენციკლოპედია შეიცავს თვის შორის ათ-თოთხმეტასა უწინ-
ბუდესითა ფილოსოფოსთა და მეცნიერთა კაცთავან მსწელებობას,
თვისხანათათვის, ჩაოდენნიცა იხილვებან ყოველთა კაცთა შორის,
წერიბითთა სწავლავათი...“

არა ნაკლებ საინტერესოა წიწყრის მეორე ნაწილი (102-147) —
„შემწეველებული უწეუბა ფრკვისათვის“. იგი ვაწვევლის ცნობებს
სამფარის შესახებ (ფრკვა, ავტარისმობა, ბოლოგანა) თავისი დრო-
ისათვის საკმაოდ მაღალ შენიჭებულ დონეზე. მაგრამ იხსავისთ,
რომ ცოდნა უფრო მარტავად ვადასცეს მკითხველს, ირჩევს დიალოგ-
ის ფრმობას.

„რამოდენ დიდ არს შთოვარე?
იგი ორმოცე ვზის უმცირეს არს ქუქყანასა“.

„მარადის ერთ გურად ანათებხა შთოვარე ანუ არა?
არა ოდენსე სრულებით არ წინაებს, ოდენსე შინს მხოლოდ წა-
ხეჯარა მისი, და ოდენსე სრულად ნათელი არს, და მასინ აწუ-
დება ხავეწ შთაგრებისა“.

ამ წესით იგი პოპულარულად განმარტავს საკითხებს — ნათლი-
სათვის, ქუქყნისა სფეროსათვის, ბუნებითი ისტორიისთვის, ბუნე-
ბის შემოქმედებისათვის და მისთ.

ლად მოწმობს, რომ მის შემდგენელთა კარგად ეცნობათ მნიშვნელო-
ბა საქმისა, რასაც ხელს შეიძლება. იხილეთ, რომ წარმოდგენა
ვიწინათ გამოცემის ხასიათზე, რომელიც 10 ტომადა დაგეგმილი
(ნიშნით ისევ ბრექსაუზია), ზოგადად მაინც უნდა გადავალოთ თვა-
ლი გამოცემის პროექტს ტომების მიხედვით:

1. საქართველოს ისტორია მოიცავს მრავალ ქვეთავს, საიდანაც
ჩანს, რომ საცილის გეგმუბების აპირებდნენ პოლიტიკურ, სოცია-
ლურ და ეკონომიკურ ასპექტში, ცოცხლის შესახებაც და არქე-
ოლოგია, ეთნოგრაფია, ნუმისმატიკა, რელიგიის ჩათვლით;

2. ფრაგმენტი გეოგრაფია ახლანდელი საქართველოსი — წარმოად-
გენილია სახელგანთქი ორგრაფიით, პოლიგრაფიით, კლიმატითა
და მინერალოგიით;

3. საქართველოს მხასხლავა — ანთროპოლოგია, მიგრაციებით,
ეროვნული, მრავალ სტატისტიკური მონაცემებითა დახასიათე-
ბული;

4. ეკონომიური მდგომარეობა საქართველოსი — მომავლებული და
გადამუშაებელი მრეწველობის, ვაჭრობის, კომუნალური მეურნე-
ობის მდგომარეობის და ქალაქების უფა-ცხოვრების აღწერით;

5. საქართველოს მმართველობა — ადმინისტრაციული დაყოფით,
სახსტრო, სამედიცინო, სასწავლო, საცდელის, სამეურნეო, საქა-
ლაკო, სასამართლო მმართველობების ჩვენებებით;

6. ქართული ენის — და

7. ქართული ლიტერატურის, აგრეთვე საგანმცემლო საქმიანო-
ბის განვითარება ისტორიულ ასპექტშია ნაჯარაფევი, თეთიშეფა-
დლის ხასჯამით;

8. განათლების და მეცნიერების მდგომარეობა — ფილოსოფია,
სამართალი;

9. ხელოვნება — თეატრი, მხატვრობა, არქიტექტურისა და მუსი-
კის ჩათვლით და

10. ზენჩეულებები და ადამიანები მთიხეულთა ვრცელ და
ამწწურთა ინტორმაციის თვალისწინებენ. (ჯელაწ, ისტ. ა. ხახ. ფ.
№ 79).

როგორც ვხედავთ, ესაა სრულიად ახლებურად, თანამედრევე
დონეზე გააზრებული ნციკლოპედიის შექმნის ცდა, და თუნდაც
იგი რუსულ ენაზე გამოსულყო, როგორცაც პროექტის შემდგენ-
ლებს ჰქონდა ჩაფიქრებული, იმდენად ეროვნული ჩანს თავისი
შედეგებითობით, რომ იგი ქართველ საზოგადოების დიდ სამსახურს
გაუწევავა, მთი უბედებს, რომ ავტორებმაც და თანამშრომლებმაც ენ-
ციკლოპედიის მიწვეული ჰყოლიათ ისეთი სახელგანთქმული მეც-
ნიერები, როგორც არიან — ენასა და ლიტერატურაში — ა. ცა-
გარელი ე. მარა, ა. ხახანაშვილი, გ. ჯავახიშვილი, თ. თავაძეშვილი,
და განსაკუთრ. მ. თანაშვილი, ეპისკოპოსი სერიანი, ბ. ესაძე, ფე-
რასძე და სხვ. ხელმეცნებანი — იპოლიტოვ-ივანოვი, არაქიშვილი,
კარბოლშვილი, ფელაშვილი, კ. კლდიაშვილი, ქუტაიანი, გუნია
და სხვ. ზოლი მეცნიერების სხვა დარგებში — ვ. პეტრიაშვილი,
ბ. მელიქიშვილი, ი. თარხანიშვილი, ელიაშვილი, მუსხელიშვილი,
ცინცაძე, ლაშხაძე, ვირსაძე, სიმ. ესაძე და სხვ. საერთო ხელ-
მძღვეანოლთა კი, რედაქციის თვალსაზრისით, უნდა გავწიათ, რო-
გორც გამგეობას ვარაუდობდა — ა. ცაგარელი, ვ. პეტრიაშვილს და
ა. ხახანაშვილს, რაც უფროდ უზრუნველყოფდა ნციკლოპედიის
მაღალ მეცნიერულ და ლიტერატურულ დონეს.

გარდა საერთო პროგრამისა, ცნობილია ისიც, თუ როგორი უნ-
და ყოფილიყო თვით ცალკეული სტატიები შინაარსისა და სტრუქ-
ტურის მიხედვით. შემოსახული ამ წამოწყების ერთ-ერთი აქტიური
თანაშრომლობა ბ. ესაძის წერილი ი. ზუბალოვილსადაც, სადაც
იგი დამფინანსებელ უხსნის დაწვრილებით, თუ როგორი უნდა იყოს
ნციკლოპედიის, განუმარტავს მის მიზნებულსა — რომ მან უნ-
და შეეცაოს აქავედ არსებულ ხარვეზ მეცნიერებასა და ლიტერატ-
ურაში, განსაკუთრებით რუსებისა და უცხოელმცოდნისთა, რომელ-
მაც ხეირიანად არ იცნებენ საქართველოს და სოხვს ან აიჭროს
გული ესოდენ საქაოი საქმეზე. კერძოდ, როგორც ამ წერილიდან,
ისე ესაძეების არქივიდან, რომელშიც მრავალი საქაუღავა და-
ცული „იქსისისაჲსი“ განსაზღვრული ნციკლოპედიური მასალე-
ებით, ჩანს რომ გამოცემას უღერხად ფუნდამენტური სახე უნდა
ჰქონოდა. მაგალითად, მწერლების მიეცმას აპირებდნენ ბიოგრა-
ფიითა და ნაწარმოებებით, მათი მიმოიხილიათ და შეესახებოთ, რაც
სიახლდა ქართული ნციკლოპედიური ტრადიციისათვის. დახასიათე-

ბედილია ისიც, რომ ნციკლოპედიის გამოცემას აპირებდნენ ვერ
რეველებების სახით, როგორც ეცნობათა მიღებული დღესუბრეცემები;
და მთლიანად — წიგნებიად.

მაგრამ, სამწუხაროდ, ეს დიდი წამოწყებაც ისევ განსუბრცი-
ლებული დარჩა. როგორც ჩანს, ამას შეუწავა ხელი, ერთი მხრივ,
1905 წლის რევოლუციამ, რომელმაც ხალისი დაუკარგა მდიდარ
მრეწველებს — ზუბალოვილს ანკარა საქმეში ფულის დახან-
დებისა, მეორე მხრივ, ანა ვამბირცხელი იგივე მეთოდურს შეუ-
დობს ყოფილიყო ამის მაგზე. ნციკლოპედიის გამოცემას, ზემო-
აღნიშნული მოსაზრებით რუსულ ენაზე კი აპირებდნენ, მაგრამ ქარ-
თველებს, აღმბათ, თავისი ნციკლოპედიის მიხედვით რუსულ
ენაზედ უნდაყო ენახათ. განათლებული კარგებლობა ისედაც კიხიხილ-
დას უნდა ნციკლოპედიების, რომლებშიც, იმ დროის კვალითაც,
არც თუ ცუდად შექმნილია კავასიანი და, კერძოდ, საქართველოს
საქიხებით და ავტორებდაც ისეც ეს ქართველები იყვნენ ეს — ცა-
გარელი, ხახანაშვილი, ჯავახიშვილი, ჩუხანაშვილი, გიორგიაძე და
სხვ. მაშ, რატომ დაუქრებდნენ მხარს ამ იდეას? მაგ. ვ. პეტრიაშვილი
თავიდანვე დააქვა რუსულად გამოცემის მიზანშეწონილობა. პი-
რად წერლობით იგი წესს ა. ხახანაშვილს — „თქვენ და არჩისა
ბრანდებიან ამ ნციკლოპედიის რუსულ ენაზე გამოცემაზე“ სწო-
რად გაოხარა, მთ ქვე კარგად არა მაქვს შეგნებულად ამ გამოცე-
მის სარგებლობა, მაგრამ ამაზე მაშინ მოვილაპარაკოთ, როცა ერთად
შევიტყობით“. (ა. ხახ. ფ. № 590).

ესე იყო, თუ ისე ქართველი საზოგადოება კვლავ ნციკლოპე-
დიის გამოცემაზე დარჩა, ხოლო „იქსისის“ ლაპარაკი უნდა საწე-
ფიერ-გაფიქრებრა მუშაობამ ნციკლოპედიური ტრადიციები მხო-
ლოდ თეორიული ასპექტით გამოდღარა.

1912 წელს კვლავ არის დიდ ქართული ნციკლოპედიის გამო-
ცემისა, ამქვედა ბაქოში მცხოვრები ქართველები და რუსთა
ქისიტბა აპირებენ ნაშრომად „ნციკლოპედიური ლექსიკონი სო-
ციალური და პოლიტიკო-ეკონომიური საგნებისა ორ დიდ ტომად“
ამ მიზნით, როგორც გამოცემის ერთ-ერთი მსხვერპი ე. ურდელი
აუტყობინებს ა. ხახანაშვილს, ამორჩილი ჰქონიათ ახასამდის უსა-
ქირობის სიტყვა და ღაფრთეობათ თანამშრომელთა შორის. რედაქ-
ციას გადამწვეტილი დაქონია ნციკლოპედიისაში ქართული ლიტერატურის
მოთხებება, ამიტომ მსოცხლო მცხოვრებ სახელმწიფო მეცნიერის
სოხვედა დაწერისით“. 1. ქართული მწერლობა მე-XIX საუკუნე-
მდე. 2. შოთა რუსთაველი; 3. ქართული მწერლობა მე-XIX საუკუნე-
შირდელ და მესამე უნდა იყოს 250 სტრუქონითი. (სტრუქონი
= 50 ასოს). მეორე — ასი სტრუქონით თუ ცოცა მეტი. მზათ უნდა
იყოს სტრუქონად ამრილობისითი“. წერილი დათარიღებულია 1912
წლის 31 იანვრით (ა. ხახ. ფ. № 600) ან პედი ენა ამ წამოწყებას არ
ვიციო. მაგრამ აქ ურადღებას იუკრობს ის გარემოება, რომ გამოცემა
შეადგინეს პროექტისა და, რაც მოვარია, როგორც ჩანს, შედგენილია
სიტყვანი, რომლებიც ათასმედე ტერმინს მოიცავს, განსახვარულია
თითოეული მატატიის მოცულობა, რაჲ ზუბადად უთითებენ ა. ხახა-
ნაშვილს, როგორც ავტორს, ამის თაობაზე და განსაზღვრულია მო-
მავალი ნციკლოპედიის პროფილიც, იგი არ არის არც უნივერსა-
ლური და არც დარგობრივი, როგორც ჩანს შემდგენელს საქართვე-
ლის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური უწყა საინტერესებით და თე-
ოთან მოუფლებილი ნციკლოპედიის ხასიათი. იგი სამცხეთაში
დანიშნულების ნციკლოპედიურ ლექსიკონად უნდა ჩაითვალოს,
რაც იმ დროისათვის სიახლდა ჩვენს სინამდვილეში. მაგრამ ყოვე-
ლედც ეს კვლავ თეორიული შეხედობის საგანია, თვით ამ ფაქტს კი
მხოლოდ იმდენად აქვს მნიშვნელობა, რამდენადაც ვკვირვებთ, რომ
ნციკლოპედიური იდეისადა ინტერესი კვლავ ცოცხლობს ქარ-
თული საზოგადოების სხვადასხვა წრეებში.

ამსვე დასტურების კიდევ ერთი წამოწყება, რომლის შესახებაც
ლუწვეუდა გავხიოთ „ეგვიპი“ 1914 წლის 30 ივნისის (№ 182) ნომერში
საბათრით — „უკავასის ნციკლოპედიამ“. როგორც ამ წერილი-
დან ირკვევა, რუს მწერალს გენად რუკავინიკოვს განუზრახავს
ადგილობრივი, კავასის ნციკლოპედიის გამოცემა. ამ იდეას კერძო
თაი თანაშრომელი განტენია და უკვე გაუზარაყო კიდევ ბებერნი
როგორც ქართველ, ისე სომეხ ინტელექტელთა ჩაუფლებს. ამ თათბი-
რებზე დღუფდენათ საზოგადოების შექმნა, რომლის ერთი ნაწილი
ნციკლოპედიის შედგენას, მასალების შეგროვებას და დამუშავე-
ბას მიზნდაცა, მეორე თავს იღებდა საქმის ფინანსურ მხარეს.

კავკასიის ენციკლოპედიის გამოცემა ახალი აზრია, — გვაუწყებს წერილობით ავტორი, — ჩვენში იყო უკვე ლაპარაკი და დიდი თანხებიც ქართული ენციკლოპედიის გამოცემაზედ (მხედველობაში აქვს „ცისკრის“ წამოწყება — ი. ე.). რამდენადაც ვაგვიხსენია ამ ენციკლოპედიის გამოცემას მშობი ზუბალაშვილები ჰქონდნენ, მაგრამ ეს საქმე ჩაიშალა, როგორც სხვა მრავალიც და „ახლა ცხოვრებამ დაავიწყა წინ უფრო გაფართოებული საქმე, დიდი ენციკლოპედიის შექმნა, რომელიც მთელ კავკასიას უნდა შეეხებოდეს“ — და შემდეგ ამ გამოცემის მიზანს ვაგვიხსენია: „კავკასიის ენციკლოპედიის დანიშნულება არის წინადა მიცენიერულად შეუშაბული ცნობების წაროდება მთიხეობისათვის კავკასიის ბუნების, მისი სიმდიერის, ისტორიის და სიძველეთა, მისი შედარება უფრამდგომარეობას, ენის, მეურნეობის და მოქმედების შესახებ“. წერილობით ავტორის აზრით — „ეს ცნობები უნდა იყოს დახვეწებული სისტემატურად და სათანადო ლიტერატურის ჩვენებით“. მას მიაჩნია, რომ ამისთანა გამოცემაში მონაწილეობა უნდა მიიღოს კავკასიის ყველა მცოდნეც, ეს გაართულებს ამ რთულ საქმეს და ამისთანა შემთხვევაში ადვილადება აგრეთვე ადვილობრივ ენებსზე იაფი ენციკლოპედური ლექსიკონების შედგენა და გამოცემა“.

ირაკვეა, რომ გ. რუკავინიკოვს პრივიტუტ შეუდგენია გამოცემისა, რომლის ვაგვიხსენა გვარჭუმუხტეს, რომ იგი საქმიად კარგად უნდა იყოს ჩახედული ენციკლოპედურ საქმიანობაში. მისი აზრით, ენციკლოპედია უნდა გამოვიდეს 10 ტომად 3-4 წლის განმავლობაში, მასში უნდა შეიედეს 22 000 ტერმინი და სტრუქტურა და სამეცნიერო დარგთა შორის ტერმინთა განაწილებას ასეთი საბუ უნდა მიეცეს:

1. გეოლოგია, მიწარადგოგია, სამთანადო — 1000 სიტყვა
 2. ორგრაფია. მიდრგრაფია — 2000
 3. ფიზიკა, ქიმიკა, კლიმატოლოგია — 500
 4. ღღერა (ვიტორი მცენარეულობა)
 - 1) რუსული საბულები — 2000
 - 2) ლათინური — 2000
 - 3) ადგილობრივი — 4000
 - 4) სუბტროპიკული — 500-1000
 - 5) ფრენა (ცხოველები) — 2000
 - 6) შევიდური, დასახლებული ადგილები — 4000
 - 7) ანთროპოლოგია, ეთნოგრაფია — 2000
 - 8) ფალოლოგია — 1000
 - 9) არქეოლოგია, კულტურული ისტორია — 2000
 - 10) თანამედროვე საზოგადო წყობილება — 1000
 - 11) ვანალეგია, რელოგია, ხელოვნება — 1000
 - 12) სამეურნეო ტექნიკა (პირუტყვის მოვლა, სოფლის მეურნეობა, მრეწველობა და სხვ.) — 2000
 - 13) საინჟინრო, სამშენებლო საქმე, გზების საქმე და სხვ. — 1000
 - 14) ბალნეოგრაფია და ბალნეოლოგია, სავრთა შედიცინა — 1000.
- სულ 29000 სიტყვა.

ეს პროგრამის მიხედული თუ ვისწელები. ენციკლოპედია რმმმმ-ნალშპ-ნმმმმმმმმმმმმ სახათობისა, ანუ ნავარადგენია კავკასიის შესახებ ამოწურავი ცნობების მიცემა შეცნაერების, კულტურის და სამეურნეო ცხოვრების ყველა სფეროდან. ამისთან, როგორც ჩანს, გამოიყენებოდა ვრცული სიტყვი შედგენილი ჰქონია (ამას ეყრდნობა სწორედ ეს დარგთაშორის განაწილება), რაც დადებურდება იმითაც, რომ შემოადინებული სტრუქტურით ენციკლოპედია 29 ათას ტერმინი გადამის შეტანოდა, ნორეჰმა კი იყო, რომ 22 ათასი სიტყვა შეეყო. ეს 7 ათასი ტერმინი აღწინადა იხილები, რასაც საერთო რაოდენობაში არა თუიანა. „ამას რომ გამოყდოს მისითიობელი სიტყვების რიცხვი, ერთი ვაყოფილებდებ მეტრეში — 7000 სიტყვა, — წერს წერილის ავტორი, — რუკავინიკოვის აზრით, ლექსიკონში მოიქცევა ძირითადი სიტყვა 22 000 ანუ 7-8 ტომით“. უკუთია, იხილეთა, ასეთ არბიცვას ჰქონიდა ვერ ვარბოვდნენ, სწავლი რომ არა ჰქონდნენ შუა სიტყვიანი. ამას გარდა, გამოიყენებულს ენციკლოპედიის მხატვრულ-ტექნიკური ვაფორმების მხარეც ჰქონიდა მოფორმებული. „ორ ტომსაც შეადგენს ნახატები, სურა-

თები, ვაგვიხსენა, რუკები, სქემები, ტაბულები, პროფილები და სხვ აგრეთვე დაბანებოთ სიტყვებით“, — დასძენს წერილობით ავტორი ეს შეთხება ძალბას, ვისი მოხიბულია ანარბდნენ ენციკლოპედიის მომზადებას, ამის შესახებ ნათიკვანა: „ერეჩერობით თაიისი მუშაობა აღუტყეს საქმის თაობაზე ცვითიმე თაყიშულსა, კირლუდ განმსა, პროფ. ა. ე. კრასნოვს და სხვ. საქმის თაისანი შექარბნენ, რომ მსურველ მოწარელობას მიიღებენ ამ დიდ საქმეში აკად. ე. მარს, აკად. მაქ. კოვალესკი, ბ. ოლიგერი უორდროპი და სხვათაილი სხვა კავკასიის მცოდნე პირი“. და ბოლის, წერილის ავტორის („თანამარბნობის“) იხედი აქვს, რომ „ეს დიდი კულტურული საქმე ძალიან შეუწეებს ხელს კავკასიის ერთი საუროთიერო შესწავლას, ვაგვიხსენა და სოფდერობის საქმეს“.

ეს წამოწყებაც, როგორც მრავალიც, ახსენა ვანუხორცილებული დარსა. სხვა მიზეტობთან ერთად, ადბლთ, ამას ომის დაწევაზეაც შეუშალა ხელი, ამიტომ ამ დაქტაცე მნიშვნელობა აქვს მხოლოდ ენციკლოპედიაში აზრეფების თაისარბრით — იგი ვანუხორცე საყმარილ დიდი კულტურული დონეს, ვარბდნენ მისწენს. მასმტრუბორბას და, რაც მოთავარი, კვლავ დაუტხრინებლ წურეტილს საზოგადოების ენციკლოპედიაში გამოცემისადმი.

სახეოთა პეროროში პირველად წლებიდანვე დაიწყო ზრუნვა ახალი საბუტური ენციკლოპედიების გამოსცემაზე. 1926 წელს გამოვიდა კიდევ დღეი საბუთია ენციკლოპედიის“ პირველი ტომი (იხ. ე. „სახეოთა ხელოვნება“, 1929 N 4). ამ საკავშირო გამოცემის გარდა ენციკლოპედიის მომზადება დაიწყო არსებული ცეხებიც. თაისარბრელოდ უმადესი ორგანიზაციის დადგენილებით, ვანიშნული სახელწეფეების-ადმინისტრაციული დავაფის შესახებისად, იხვე ამიერკავკასიის ენციკლოპედიის გამოცემა იყო ვანუხორცე. მაგრამ სავ. კ. 3 (ბ) ა/კ საზხარეო კომიტეტის 1932 წლის 25 სექტემბრის დადგენილებით ქართული, სომხური და აზერბაიჯანული ენციკლოპედიების ვალე-კალეც გამოცემა გადაწედა და შეიქმნა კიდევ სათანადო სარედაქციო კოლეგია ქართული საბუტია დიდი ენციკლოპედიის მომზადებულად მ. ტროსელდის (მთ. რედაქტორი), ს. კუჩინიკოვის, ე. მარსის, ნ. მუსხელიშვილის, ა. შანიჩის, გ. ახვლედიანის, ვ. ბერბის, ვ. შარას, ს. ყურელის და სხვათა შემადგენლობით.

პირველ რიგში, როგორც ენციკლოპედიის სარედაქციო მასალებიდან ჩანს, ჩამოყალიბდა სიტყვიანი ვანუხორცეობა, რომელსაც ცვალებოდა სპეციალისტების დახმარებით შედგენა ქართული ენციკლოპედიის სიტყვიანი ანიდან-ჩემდენ, რათა დაწეუბულიყო სტატების დავაფი. სიტყვიანი საფუთვლად დიდო იმხანად ახლად ვანუხორცე „ამალა სოფტკანია ენციკლოპედიის“ (I გამოცემა) თემატური სიტყვიანი, დგებდა დარბორცეო ენციკლოპედიის, კერძოდ, ფილოსოფიური ენციკლოპედიის მასალად და 1933 წლის იანვრისათვის უკვე უნდა იყო 82 ათასი ტერმინიანი კარტოეკა. ვანუხორცეებული სტრად-ლები თემობოდა, როგორც ირაკვეა, ანიერკავკასიის და საქართველს სათანადოლის ანსახელო ტომს ჩაგვით მომოგებას, რისთვისაც ასამდე სათანადო სპეციალისტა მიუწევეთათ. ასე რომ, 1933 წელს უკვე 50 ათასი ტერმინისავე შემდგარო სიტყვიანი ჰქონიდა მზად.

სიტყვიანი შედგენის პარალელურად სარედაქციო კოლეგის სტატები მოუშეგებებია ჭრს ნა ოსოქ (ა, ბ, გ), სულ 6022 სტატია 9648 850 სახატობა ნოშით (ტ. საშ. მოცულობა 1000-ზე ცოტა მეტია), მაგრამ იმავე წელს შეუწევეთათ ნა ოსოქ მუშაობა და შედგომიან ან-წე დაწერილი სტატების დაშეშეშებას იმ ვარაოდო, რომ 1934 წელს პირველი ტომი ჩაგვით წამოშეშებას. ამის გარდა წერილები იწერებოდა, როგორც ჩანს, ვაშლილი ფრონტიო ანიდან-ჩემდენ, ანუ ერთდროულად უნდადგებოდა მუდო გამოცემა, ენიან-დან 8 ათასამდე სტატია მომდებლო ოსოქეუტეა (ბ, ე და ე. შ.) არქეოე და ცეცელი. საინტერესოა, რომ საწყენერო დარგების მიხედული მთელი ეს მასალა ასე ნაწილდება — ისტორიაში სავრთა 39% სტატები დაწერილს; ენის, ლიტერატურის და ხელოვნების დარგში — 17%; დედაწერილს შემწეველ მეცნიერებთა ზარით — 22%; ბიოლოგია — მეცნიერება — 16%; ტექნიკაში — 9%; ფიზიკა-მათემატიკა — ქიმიკა — 10%; ეკონომიკა-სამართალი — 7%; სოფლის მეურნეობაში — 6%; ფილოსოფიაში — 3%; სახალხო ვანა-

ლუპაში — 167 და ა. შ. მართალია, ეს ნოვოლ ნაწილი „დიდ ენციკლოპედიაზე“ ჩაფიქრებული გამოცემისა, მაგრამ, თუ დავაყარდებით, აქვე ნათლად ჩანს დარტყა შორის მოცულობათა შეფარდებანი. ქრონოლოგიურად სტატიები დაწერილია 1928 წლიდან თითქმის 1540 წლამდე. რაც შეეხება ავტორებს, აქ წარმოდგენილია ჩვენ რესპუბლიკის ინფორ-ნელი საკეთესო სპეციალისტები: სხედებით — ივ. ჯავახიშვილის, გ. ჩუბინაშვილის, კ. კეკელიძის, მ. პოლივეტიკოვის, ნ. ჯანაშიას, ნ. მუსხელიშვილის, ს. ყაუხჩიშვილის, კ. ინიორიკვას, მ. ბერძენიშვილის, გ. წერეთლის, გ. ჩი-ტაიას, გ. ქიქოძის, კონსტ. ლესელიძის და სხვ. სტატიებს.

გარდა ტექსტის მოწაფებისა, ენციკლოპედიის რედკოლეგიას გა-დასპარული მქონდა, სხვა მრავალთან ერთად, ისეთი პრობლემები, როგორცაა რუკების მოწაფება და საშრიტო პერსონების მოვ-ვარება.

სიბოლოდ მდგომარეობდა იმაში, რომ აქამდე საქართველოში იბეჭდებოდა მხოლოდ ზოგადი რუკები, რუსულიდან გადმოკარსთულე-ნი. ენციკლოპედიის გამოცემა კი დღის წესრიგში დააყენა ქარ-თული გეოგრაფიული ნომენკლატურის დადგენა, როგორც სარაიონო რუკებისათვის, რომელიც ამ სახით არსებობს მოწაფებულა, ისე მსოფლიო რუკებისათვის, რაც განსაკუთრებულ სიწმელეუბან-ით ავსავსობრივად. დიდი წვაღების შემდეგ ეს საკითხი მოუვლ-რებითა, რაც დაბეჭდილი ტომის მონაკვეთიდანაც ჩანს და სა-არქივო მასალებიდანაც. სულ პირველი ტომისათვის (ანუ) 1933 წლისა და 1934 წლის პირველ ნახევარში მოწაფებულია 60-მდე რუკა 5-5 რუკა კონტინენტებისათვის (აზია, აფრიკა და სხვა), ხო-ლო თითო რუკა საქართველოს რაიონებისათვის — ამაშის, ადიგე-ლის, ამბროლაურის, ასპინძას, ახალციხის, ახალციხის და ა. შ. აგრეთვე უსახელოს, აშერბაქანის და ანტიკავკასიისათვის. ეს რუ-კები ფერადია (3-4 ფერში), გარდა ცალკეული ქვეყნებისა — ამბი-სია, აფრტია, ავღანეთი, ალბანეთი და სხვ. რუკებისა, რომლებიც სტეკუსება (შვ.თეთრი).

რაც შეეხება საშრიტო მუერნოებს, იმ სახლს გამო, რომ ენ-ციკლოპედია პეტიტო უნდა აწუხოლიყო მთლიანად, რაც პირველი შემთხვევა იყო საქართველოს სინამდვილეში. საქირო გახდა წინას-წარ ახალი ასოების დამწავლება. ეს ამოცანაც, როგორც ირკვევა, წარბამული დაუძლეველია — ჩამოუტყობი ხუნდინარი ახალი შრიტები: ჭართული პეტიტო, მისივე შვიკი, მისივე ავადმეიური, რუსული პე-ტიტო, ევროპული პეტიტო — და უკვე 1934 წლის რუსულში და-რუწითი ტექსტის წყობა. 1934 წლის სექტემბერში აწუწავია 17 თამაშის მასალა, აქედან დაბეჭდე 21 თამაშის ტექსტი და ხუთი რუკა (ამაშის, ადიგენის, ამბროლაურის, აშერბიკის, ანტიკავკასიის), ხოლო დანარჩენი კორექტურაში იყო, როცა შეუწადა გამოცემაზე მუშაობა.

რა შეიძლება ითქვას 30-იანი წლების ამ ცდაზე, რითაა იგი ღირ-სებისაშვი ენციკლოპედიური კულტურის ისტორიისათვის? ად-რინდელი მამულეობისა არ იყოს, ქრელია, ცხადია, გამოცემულ-შრომაზე რაიმე კატეგორიული აზრის გამოქვამა, რა ფორმას მიიღუ-და იგი და რა შინაარსს შეიძინდა საბოლოოდ არ ვიცით, მაგრამ ნაბეჭდი ხცერე მონაკვეთისა და საარქივო მასალების საფუძველზე მაინც შეიძლება იმ გრანდოზული მუშაობის შეფასება, რაც მისი მისამაზადე გარუწეთი. პირველ ყოვლისა, განცხადებები ის მსსუბარობა, როგორადაც განიკემა ყოფილა დადებშილი (იგი 40 ტომადა ნავარადევი, სტატიის საშუალო მოცულობით არა ნა-ვლბე 1000 სანტაბო ნიშნისა). რაც შეეხება თვით ამ სტატეტიის მეტეორულ დონეს, მისი ფაქტობრივი მასალით დატევირება და ინფორმაციულობას, თემას ამოწურაობას და ქართულ სინამდვი-ლისთან ავსობის, აგრეთვე ბიბლიოგრაფიითა და თვალმინიობის

მასალით — ილუსტრაციებით და რუკებით მათს აღუჭრავს, მაქ-თან მჭაოვი ერთიანი ენციკლოპედიური მეთოდის მიხედვით, როგორც ტერმინთა შერჩევას, ისე სტატიათა შორის მოცულობების რაციონალური განაწილებისა და მათი აგების პრინციპებში, განარ-ტად იძლეოდა, რამ იღებს განხორციელების შემთხვევაში მივირ-ტადი მაშალის ხარისხის ენციკლოპედიის. ამის სანდერაო იყო ისიც, რომ იგი ახლად გამოცემული საბჭოთა ენციკლოპედიების გამოცდი-ლებას ემყარებოდა.

ქართული ენციკლოპედიური ტრადიციების მამოხილვა შეიძლე-და აქ დადგენილებების, ვინაიდან გარკვევა ესა თუ როგორ იქმ-ნებოდა იგი სასუწუნების მანძილზე ყურებ მყარადან ჩვენი სასუ-კუნის 30-იან წლებამდე, როგორც მდინდრდებოდა თანდთან ახალ-დახალი იღებები, რყვალდა შინაარსსა და ფორმას, როგორც ყლიბ-სნელია მისი მეთოდური, იკვლევადა თანდათან შეზღუდულად მას-ზე, როგორც ლიტერატურის საუბოზე და სხვ. მაგრამ ყოველივე ამას ჩვენ ვასწავნი, როგორც გამოცემული, ისე ხელნაწერების და ხელნაწერული საარქივო მასალის საფუძველზე ასე იმისათვის, რომ ამან შეიხველში გაუფერობა არ გამოწვიოს, ფართო საზო-გადუბისათვის უცნობ მასალას როგორ შეიძლებოდა გაცდენა რე-ალისა ენციკლოპედიური კულტურის განვითარებაზე, დასასრუ-ლისათვის გვიწადა ჩვენი პოზიციის ამ გარემოებაზე ასე დავსაბუ-ხოთ: ამ მასალის გამოტანა იმდენად ჩაფთავებული მონაწეწრილად, რამდენადვე გასურდა დავსაბუხოთი მკაოხესელ საქართველოში სენციკლოპედიო აზრისა და მუშაობის სწორად და სრულად წარ-მოდგენაში. საჭიროა ვიცოდეთ, რა საუბოები აწუხებდნენ ენციკლო-პედიის რდის მსახურთ, რა დაბრკოლებების გადალბაზე უწევდაო, რას მაიაწუბ საუკუნების მანძილზე ენციკლოპედიო ფიქტის და წარწერის, როგორც აღდგებდნენ ისინი ყოველი ახალი წამოწეუბით ქართულ ენციკლოპედიურ აზროვნებას და კულტურას, რამდენად ადამიანისა და თაობის შრომა და გამოცდილება ჩაქსოვილი ენცი-კლოპედიურ საქმიანობაში, ამის ჩვენებს კი მხოლოდ დაბეჭდილი წიგნის ანლობით ვერ მივაღწევთ, ამასთან აქ უნდაჩა მუშაობას არც სხვა მხრივ ჩაუვლია უკვალოდ, იგი ენციკლოპედიის რდითი შეპ-სურბილად ადამიანთა გემოვნებას თანმიდგურულად ზეწვდა, რითაც სრულყოფდა მათს წარმოდგენას ენციკლოპედიოზე.

ხოლო ის, რომ ყოველივე ვერ ისხამდა ხორკის ეც კეთილშო-ბილი იდეა, ვასაკვირი არ არის. საქართველოს სინამდვილეს კი არა, სადაც პირიბები ენციკლოპედიის გამოსაცემად საქმაოდ არა-ხელსაყრელი იყო უდასასყელ ხანებამდე, არამედ მრავალ მაილა-განვითარებულ ქვეყნებშიც დიდ სიწმელეებს აწუხებოდა იგი. აქი ამიტომაც, თუ ჩვენი ვაიხსენებთ ენციკლოპედიის განვითარების ის-ტორიულ გზას საერთოდ — აღმსარელიო ქვეება და ევროპისა თუ რუსეთში, ამდენი დაუშოვარებელი გამოცემა, რაც უპირავ-დებს ყოვლისა, თვით ენციკლოპედიის მოწაფების სიწმელეებს უნდა მიეწვიოს: დიდ სახსრებს, რომელსაც იგი მოიხთხობს, მძლავრ პოლიტეფიკულ ბაზას, მეცნიერებისა და კულტურის მაღალ დონეს, ირგანიზაციის რაციონალურ ფორმებს, კვალიფიკატორ სარე-დაქციო და ატორისა კოლეტივის, დიდ ენთუზიაზმს და ა. შ. ამი-ტომ საოცარი ის კი არ არის, განსუბრციებულბები რომ რჩებოდა წამოწეუბები, ხაოცარის არის, ენციკლოპედიის გამოცემის სურ-ვილი რომ მუდმივად ღლიოდა ჩვენს ხალხში.

ენციკლოპედიური ტრადიციები საქართველოში სწორად ენციკლო-პედიური აზროვნებისა და კულტურის განვითარების ამ ერთიან საფუძველზე იქმნებოდა და შევირდებოდა.

მიხეილ შატროვი

რევოლუციური აზიუდი (ლურჯი ცხენები ნითელ ბალახზე)

პუბლიცისტური დრამის ცდა

3. ი. ლენინის დაბადების 110-ე წლისთავის პაემი

ამ პიესაში სამი შერა:

შერა დღევანდელი დღიდან — მუსიკა და თანამედროვე სიმღერები. აი, რატომ არიან სცენაზე გიტარაანი ჭაბუკები და ქალიშვილები; სარკმელ 1920 წლისკენ — დოკუმენტები და მხასლეები იმ მშვენიერი ხანისა — ამიტომაც რევოლუციის ლოზუნგები და პლაკატები სცენაზე, დარბაზსა და ფოიეში და ეკრო, რომლის მონაწილენიც დავემხმარებინათ თვალსაჩინოდ და რეალურად წაეკითხოთ ეს დოკუმენტები.

ლენინის ცხოვრების ერთი დღის ეპიზოდები — ამიტომ სცენაზე მისი კაზინეტო კრემლში, მისი ბინის სამზარეულო. სცენაზე არიან როლების შემსრულებელი მსახიობები¹.

უვლადფერი ეს ახლა, ერთი შეხედვით, შეუთავსებლის უჩვეულო შეთავსებაა, მაგრამ შეავარია, რომ სექტაკლის დასასრულისთვის

უნაურად აღარ გვეჩვენებოდეს და სულითა და გულით შევიგრძნოთ დროთა ურღვევი კავშირი.

შესაძლოა ჩვენი სექტაკლი დაიწეოს თეატრის სახელით წარმოთქმული სიტყვებით:

„ჩვენ უველანი წარმოშობით რევოლუციიდან ვართ...“

ჩვენ მიემართავთ და დაკითხავთ წარსულს არა ცნობისმოყვარეობის დასაკმაყოფილებლად.

ჩვენ გვინდა გავიგოთ დღევანდელი დღე.

შეიძლება, ჩვენი სექტაკლი დაიწეოს თეატრის სახელით წარმოთქმული სიტყვებით:

„ჩვენ რევოლუციის გორისანი ვართ... ჩვენ წარსულს კითხვებს ცნობისმოყვარეობის გამო არ ვუსვამთ;

ჩვენ გვინდა ჩაეწედეთ დღევანდელ დღეს.“

ჩვენ გვინდა ხვალინდელ დღეს ჩაზხედეთ თვალბეში.

ჩვენ გვინდა მოგითხროთ ვლადიმერ ილიას ძე ლენინის ცხოვრების ერთი დღის შესახებ.

ჩვენ გვინდა სიცოცხლე შთაბეროთ იმ მშვენიერი და მშვენიერად ხანის გაუკლებელ დოკუმენტებს.

შეეიდებით, თქვენთან ერთად ვიგრძნოთ თავი იმ ადამიანებად, რომლებიც ცხრაას ოცი წლის შემოდგომაზე კომკავშირის მესამე ყრილობაზე უსმენდნენ ლენინს...

ჩვენ არ ვკისრულობთ შექმნათ პორტრეტული მსგავსების ილუზია, ვეიდებით ზორკა შევასახთ ნადედა კონსტანტინეს ასულ კრუსკაიას სიტყვებს: „ლენინის სახე — ლენინის აზრია“.

ნაწილი პირველი

ცხრაას ოცი წლის დოკუმენტები

„მოელდ მსოფლიოზე ფრიალებს შრომის წითელი დროშა, რომელიც ჩვენ აღვმართეთ. დაიღუნენ მის ქვეშ მღვარი ათისები, გაიმარჯვებენ მის ქვეშ მღვარი მილიონები“.

„ცო ბა“

რუსეთის ახალგაზრდობის კომუნისტური კავშირის სრულიად რუსეთის III ყრილობა გაიხსნება 1920 წლის 2 ოქტომბერს.

დღის წესრიგი:

1. რესპუბლიკის სამხედრო და სამეურნეო მდგომარეობა — მომხსენებელი რკ (ბ) ცკ-დან.
2. ახალგაზრდობის კომუნისტური ინტერნაციონალი.
3. ცკ-ის მოხსენება.
4. ახალგაზრდობის სოციალისტური აღზრდა.
5. შილიციის არმია და ახალგაზრდობის ფიზიკური განვითარება.
6. რუსეთის ახალგაზრდობის კომუნისტური კავშირის პროგრამა.
7. რუსეთის ახალგაზრდობის კომუნისტური კავშირის წესდება.
8. ცკ-ის არჩევნები².

¹ რეჟისორს ენიჭება სრული თავისუფლება უმნიშვნელოვანესი ამოცანის გადაწყვეტაში — განახორციელოს პიესის სამივე შრის ერთდროული არსებობა სცენაზე.

ვირფხის ამხანაგო ბედნიერი ვარ, რომ იმ წერილით შემოდოდა ხულოვარ და მთელი გულით მოგესალმეთ. ისევე, როგორც თქვენ, მეც დამარტყ თვრამეტ წელს, მას აქვთ ლეთიგინა ვარ მიტავუელი და ვფიქრობ ცხოვრების უმთავრეს საკითხებზე. მხოლოდ იშვიათად, როცა უკან იხებს ავადმყოფობა, შემოდოდა ავილი ხელში ღუნქი და სადგებიც და ვხატო თანსწარობისა და ძმობის მომავალი სამეფო, სადაც ადამიანი ნამდვილად ლამაზი, ფრთაშესხული და თავისუფალი იქნება. მეც და სურათს ასე დავარქვე: „ლურჯი ცხენები წითელ ბალახზე“. ვიცი, ვერ ხილავდა ამ სამეფოს, მისი ბედი იმათ ხელშია, ვინც ჩვენ მოგვეყვება. გთხოვთ დამართოთ ნება, რომ თქვენ ვიანდერ-ჰოთ ჩემი სურათი, რადგანაც ყოველ წუთს შეიძლება შემემთხვას გაუფრთხილნიებულა... კომუნისტური საბჭოთა თქვენი ფრონტელი ამხანაგი სამოქალაქო ომში, 1918-1920 წლებში“.

სურათი პირველი

ლენინის კაბინეტში, მაგიდაზე, მუყანე აბაჯურის ქვეშ იწებოდა ნოთიკა. კაბინეტში ვერ არავინაა. პრეფექტორის სიგივი კარბუქსთან ამუტებს მსახიობს, რომელიც ჩვენს სექტაკლში ვლადიმერ ილიაძეს ლენინის როლს თამაშებს. ჟურნალისტობა ამაზე შეიძლება ოდენად მიგვიანწოდეს — კოსტუმო, რომელიც ლენინისს ჰგავს და პალტუხი, რომელიც ლენინის პალტუხივითი წინეუბიანია, მსახიობს — პორტრეტული გრძობი არა აქვს. ეს პრინციპი ვრცელდება ყველა მსახიობზე, რომლებიც ისტორიულ მოღვაწეთა როლებს თამაშობენ.

მსახიობი. ოცი წლის სექტემბერში ოქროს შემოდგომის არაჩვეულებრივად ნაყოფი და თბილი დღეები იდგა. ვლადიმერ ილიაძე ლენინს აწვავდებდა უძლიერა. ძილის წამლები არ შეეძლოდა. მთელი დღის დაძაბული შრომით დადილი-დაქანცულს ღამითაც არ შეეძლო დასვენება: სექტემბრის ერთ-ერთ უფასეს დღეს კრუს-კაიამ თავისი გატანა, გადაწევა, მოწვევით ექიმი ობუხი — ევლიი მარტოლო ამხანაგი, რომელიც ლენინს ძალიან უყვარდა, როგორც ადამიანი და რომლებაც ენდობოდა, როგორც ექიმს. ვლადიმერ ილიაძეს ძემ დაურჯა ობუხს. შეუთანხმდა შეხვედრას და ნელა გაეშარათა სამუშაო კაბინეტისკენ (მელის კაბინეტი). მოქანდაკის თხოვნით, რომელიც იმ დღეებში შეშაობდა მის პორტრეტზე, ლენინმა შეამოწმდა, გავრა თუ არა ღამის განმავლობაში ჩგარი, რომელიც ბიუსტის ფარავდა (ამოწმებს) წყალი დაახსა მას ქილით (სასამს), მაგიდას მოუტანა (ყვება), დახდა „პრავდის“ პირველ გვერდს, სადაც დაბეჭდილი იყო სხვადასხვა მხრიდან მოსული ამბები (სწრაფად ათვალიერებს ვაგუთს), კიდევ ერთხელ გადაიკითხა ახალგაზრდა მხატვრის წერილი, რომელიც წინაღობი მიიღო (კითხულობს წერისს).

ჩვენ თვალწინ უნდა მოხდეს მსახიობის შინაგანი გარდასახვა. ა. და მხოლოდ მაშინ სობოვა შეგვიძინს, მოვიდოდა თუ არა ვლადიმერ ალექსანდრეს ძე ობუხი, მასთან მოეწვია. (მოქანს გაიხდის, სკამზე გადაიკედებს, მოიხსნის პალტუხს).

კაბინეტში შემოდის მსახიობი, რომელიც ექიმი ობუხის როლს თამაშობს.

ობუხი. დილა მშვიდობისა, ვლადიმერ ილია! ლენინი. დილა მშვიდობისა, დილა მშვიდობისა, ვლადიმერ ალექსანდროვიჩ (ხელს ათმუტებს) მამაკითი, რომ ნამდვილ ავადმყოფებს მოგწვევითი, ეს სულ ნაადვირ კონსტანტინოვანს ბრალია — შემოიხინდა, პირდაპირ დანა დამპირა ყელზე. მარიაც, რა თქმა უნდა, მზარს უნამს.

ობუხი. ასეთ დღებზე ვერც მე გავფლუმდები. არა უშავს რა. ჩვენ ახლა ჩამოვხვდეთ, ვისაუბროთ. დავამშავალი შენაფრებო და ფეფონიც დაგვივლიდეთ. ტუტულოდ, ეს გაგვიბიდათ, არ ვაპირებ თქვენა გულისციემის მოხსენას. ოდნურ იმ ობერ-კაილს მოვიხიწავ ერთა...

ლენინი. ტყუილად ამბობ? ობუხი. იმზე, იმ გვრიტზე. სად გვიწის ერთი ის უნაშუსო? ლენინი. რა უნდად იქ, სადაც ორი წლის წინათ დატოვეთ.

ობუხი. (კისრზე ესმინავთ ავადმყოფს) მაშინ აქ უნდა იყოს ის ობერი ისა. წარმოადგინეთ, რომ ადვილზეა. აი, აბაჯურ, აი, მეურვე კი არა მადა, მხოლოდ სხივებით თუ ჩაწვდება კაცს; განუტყვევებ, განუტყვევებ, განუტყვევებ?

ლენინი. რა რიცე, თითქმის — არა.

ობუხი. მიგომოროთ ეს ტყუია და რაც შეიძლება სწრაფდარას უჩივთ? უცარავად, უფრო სწრაფად დადგეთ კითხვა: ცოლსა და და რა მართინა სჯავდად? უძილია?

ლენინი. (იღივება) ამ საკითხში მგონი მეც დავეთანხმო მათ.

ობუხი. დიდი ხანია გაწუხებთ?

ლენინი. დიდი ხანია.

ობუხი. რა დასაძლია ეს იყო, ადრეც შეეძლოთ გაგებოლიათ: თაის ტკიულებით თუ გავი?

ლენინი. ყველაზე უსიამოვნო ესაა.

ობუხი. ხშირად გტკივთ?

ლენინი. საქმიოდ.

ობუხი. ისეთი შეგარძნება ხომ არ გეუფლებოთ; თითქმის ფრთხილს საღებს გეკერეთ?

ლენინი. დიახ.

ობუხი. თუ შეგიმინებთ თვალეშში, განსაკუთრებით უტებზე, ერთგვარი თროლია, თითქმის ქიანეულებით დაიწინ?

ლენინი. შემეხინებია.

ობუხი. სწრაფად ივლებით?

ლენინი. დიახ, ბევრად უფრო სწრაფად, ვიდრე ადრე.

ობუხი. ასე, ასე... ხელი მიშობთ. უბელს დაძაბულია. ვასკებია. ძალიან კარგი. მშენიერია. აქაც... ყველაფერი ისეა, როგორც უნდა იყოს.

ლენინი. რა, ცუდადაა საქმე?

ობუხი. (იღივება) არაფერია. ჩაიკვით. (დარბახისკენ) ექიმ ობუხს შეეძებ მთელი ცხოვრება ემსახურება ეს დღეა და ეს შემოფოტობილ მტერა, რომელიც მისგან სიმატილეს და მხოლოდ სიმატილეს მოიხოვდა. როგორც გამოსიდილა ექიმმა, ვლადიმერ ალექსანდრეს ძემ ყველაფერი გააკეთა, შესაძლებელია და შეუძლებელიც, ავადმყოფის განკურნება რომ შეეცდებინა, მაგრამ მანამდე... მანამდე უნდა შეგდარაყო მძიმე საუბარია.

ლენინი. (იკრავს პალტუხს. მხარბულად) როგორაა საქმე, რამდენი დამარც კიდევ?

ობუხი. ი. (იბეჯტ ტონით) რამდენი გვირდებოთ?

ლენინი. რ. უდღეზეტი თხოვთ?

ობუხი. არა, მაგრამ ქრისტიანულად...

ლენინი. ყველაფერი და ყველაფერი თანა... იმისათვის, რომ ლურჯი ცხენები და თანაც წითელ ბალახზე... მე გვირდებია ასე, ოცდახუთი წელია, რა, ზოგანად მომივიდა?

ობუხი. მე კი გამოიწერებოთ, მაგრამ თქვენთან საქმის დაქვრას, ბიძოკი, ყველაფერი მირჩებია. ჩემი საუბრები და რჩევა-რჩეებანი მაგერის უბრალო შეხვედრად რჩება. ახლა ავლები და განცევა დაგაზნებთ. აი, მოხსენი გუდას და რაც გინებოთ, ის ქნით მერც.

ლენინი. არ გამოვით, ტუტულობა არ გეხერებოთა.

ობუხი. ისე კარავად მეტერებია, რომ...

ლენინი. თულები გავცემენ.

ობუხი. მაშინ თქვენც კი არ დაგიწუებთ ლაპარაკს, არამედ ორ მშენიერ ასტებს, რომლებიც სერიოზულად მიიღებენ ჩემს ნათქვამს.

ლენინი. შემობრალოთ.

ობუხი. არა, არ შეგიბედებოთ. თავით ფეხამდე სამუშაოში ხართ ჩაფლული, მე კი არა მირდებოთ? დამით, როცა არ უნდა გაიკარო, ყველაფერს შუკა თქვენს დაწვარაში. წუხელ დამის თორმეტ საათზე თავისუფლად შემიძლია გეთკით: „ჩემი რასაპაიანი სამუშაო დღის მეტიცხებზე საათი იწყება“.

ლენინი. არაა მართალი წუხელ კონცერტზე გახლდით!

ობუხი. არაფერიც. დიდ-თეატრში კი მიხვდით, მაგრამ, როცა ხალხმა გიცნოთ და ივავია გაიმართათ, მაშინვე წამოვიქცით და შინსაკენ წავსიწყით; აქ დაბრუნდით და ღამის სამ საათამდე მუშაობდით. ტუტულოდ მოიქცით ასე. როგორმე შეიძლებოდა ივავიების გაძლება. ამის გამო ასეთ საუცხოო დასვენებას მოიკლებდა კაცი!

ლენინი. რა შუაშია ივავიები, შობალოდ უკულოტურო მუშაობა ვეყავს, სულ არ ივავია, როგორ უბრკუნე კონცერტზე. შადაპანი უკვე სცენაზე იყო გამოსული, როცა შევაგებე: „გამარჯობს ლენინს!“ მაშინვე უკან, კულისებში შეტარუნდა. დიდი მომდრეღის

ნოსამხედრო მოდელი, ოვაციებს კი ლენინს უმარბათენ. რა უპატრიცე-
მლობა მახლობლის როგორღა შეუმელო იქ დარჩენა ბოდში შევუ-
თავოდ შალათია.

ო ბ უ ხ ი. კეთილი. გუზნის ვერ დასვენეთ, მაგრამ როდისღა და-
სვენეთ უკანასკნელად? სწორედ თქვენ, ციურუბა კი არა, თქვენ უნ-
და მივცეთ პასუხსებებში სახელმწიფო ქონების — საკუთარი გან-
მარტობის გაუფანჯავსავის.

ლ ე ნ ი ნ. (მხარულად) სულ არ მგავნებთ შარიას.

ო ბ უ ხ ი. (ბოლოს დასვენეთ უკანასკნელად? უმარბათენ იქით
იყოს, ბოლოსდაბოლოს ექიმის დეკორირებრება შეგიძლიათ, მაგ-
რამ მე ისეთად ვიღმევიც ვარ, როგორც თქვენ და სიმართლეს
მოციხებო. ჩვენ პარტიული ღაპარაკი გვაქვს.

ლ ე ნ ი ნ. სამედიცინო.

ო ბ უ ხ ი. პარტიული.

ლ ე ნ ი ნ. (იღიმება.) კარგით, იყოს პარტიული-სამედიცინო.

ო ბ უ ხ ი. ამხანაგო ულიანო, კეთილი იჩებეთ და შიზიზიათ,
როდის დასვენეთ უკანასკნელად?

ლ ე ნ ი ნ. რაიმეთი სტროსულად ხართ შემოვიფიქვებულა?

ო ბ უ ხ ი. შემოვიფიქვებულა ვარ. სტროსულად. ზიტომ, რომ
უფროდ ივლავთ თავს. ქანის განუყვამდე მუშაობთ.

ლ ე ნ ი ნ. (ღუმს.) განა მართო მე ეს ასე? ცეცაქ და სახ-
კომსაბჭოც დაგვიწოდლა სამუშაოთი, ნებისით თუ უნებლიეთ, ბეც-
რი, და შეიძლება ზედმეტც, მუშაობა მიწევს. დალილობის
ჩემი ძველი მარაგი რომ არა...

ო ბ უ ხ ი. ივლით, ეს მოქადრებული წრეა — რაც უფრო მე-
ტად დაიღლებით, მით უფრო ნაკლებს გვაკეთებთ.

ლ ე ნ ი ნ. მეშინია, ვერ მოვასწრებთ.

პაუზა.

ვლადიმერ ალექსანდროვიჩ, რა მომეღებს? რისი ნიშნებია ეს?
გამოვი, მე უნდა ვიცოდე, მოვალე ვარ, ვიცოდე, რამდენია ჩემს
განკარგულუბაში, მიხალღობთ მანც... მასატიეთ, მესმის, რომ გამ-
ძიანებთ ეს საუბარი, მაგრამ არც მეუფლებსან და არც დასთან ამაზე
ლაპარაკი არ შემიძლია, თქვენა ხართ მხოლოდ, ვინც... მოდი, ჩავ-
თვლით, რომ მართლაც პარტიული ღაპარაკი გვაქვს.

ო ბ უ ხ ი. სამედიცინო.

ლ ე ნ ი ნ. კეთილი, იყოს პარტიული-სამედიცინო.

ო ბ უ ხ ი. ლმერთო ჩემო, ვის შეუძლია ამაზე პასუხის გაცემა,
ეს რომ მისტიკაა!

ლ ე ნ ი ნ. განაღბს მისტიკა, მეცნიერებება საქირი! სასწოროს
ერთ პიანზე არც უკვლავთა, რაც თქვენ ჩემზე იცით — არმოც-
დაათი წელი, ქრადობა, თავის ტვიფილები, უშილობა; მეორეზე —
თქვენი ცოდნა და გამოცდილება.

ო ბ უ ხ ი. ივლით ის, რისი ცოდნა ადამიანს არ ძალუძს, შე-
ცნიერება არაა. საკითხის ასე დაყენება არამარქსისტულია.

ლ ე ნ ი ნ. მარქსისტებთან როგორმე მოვრადებში. ისინი ვკაა-
ტიებენ.

ო ბ უ ხ ი. ყავის ნაღვეზე მოხოვთ მარჩილობას.

ლ ე ნ ი ნ. ცოტა მეტ ვეყავიკობას ვიხოვთ. (დაღის კაბინეტში)
ნეტავ, ვიცოდე, ნეტავ, ვიცოდე. მგონა ჩემთვის აქვს, არა?

ო ბ უ ხ ი. (საზესამიო) მხოლოდ ორმოცდაათისა ხართ. ობიექ-
ტური მონაცემებიც სულ არა ცდილი — შევიწროვად ცურავთ, შე-
ნანიშნავად ისრით, გლიათორი ჩანი გავით, აქამდე რომ არ დგა-
ვლით არ კატორღამ. დალილობის მარაგი? შეცვლეთ დღის რე-
ჟისი და ყველაფერი ნორმალურად იქნება.

ლ ე ნ ი ნ. თქვენ შევიწროვად იცით, ვლადიმერ ალექსანდრო-
ვიჩ, რომ მე ეს არ შემიძლია.

ო ბ უ ხ ი. თანამართლებდ ნუ გაიხიბით! არ ვიცო და არც მინ-
და ვიცოდე.

ლ ე ნ ი ნ. (მავიდიდან იღებს ქალაღის გროვას) საბოქლაქო
ომი მოვრადება, მაგრამ ვრანდელა ურინშია, დასავლეთით პოლო-
ნეთის თერატობა (მავიდაზე ყრის რამდენიმე ფურცელს) მშვიადობის
შესაბენ მოლაპარაკება მიმდინარეობს რიგად. დღეს პოლონეთის
ახალ პარობებს ვვლადობთ (ცოდედ ერთი ფურცელი დაცეცა მაგი-
დაზე) სრული და ყველაფრის შინაშემქმელი რეგევა. შიედს ქვეყ-
ანაში პრადექციის მოცულობა ორადღლის თრამეტო პრაციებდაა.
მკვდარი მიწარება, მკვდარი ქარნებში, გავკვეთული ორთქმალღე-
ბი (ფრიაღებენ და მაგიდაზე ცეცა. ფურცლები—ლოკუმენტები) ქა-

ლაქი შოშილობს, სოფელი გმინავს სასურსათო გარეობის გამო შედეგად
ციხილი გერებს, სოფელს მდგომარეობა შემოშუბუქებულა მჭიდროს
ქალქი დახირბობა; გავსრული გარეობა — ქალქი ოდნავ ამოსუნ-
თქავს, სამავადლო, სოფელს დეკარგავთ, მტრად გადავიქვებთ. რა
ამხანა, რა ხდება რუსეთში აა, კრასიანის დეტეშა მივადეთ ლონ-
დონთან — ასა თანა ფურტა ვაშოვე ჩვენს ქერელსა და ბეჭეფულ-
ლი, ვეკეთებება, რა იფილობა ამ უფლით. ამ ასა თანასთავის ერთი
კვირაა ვეცლა სახსოში ერთმანეთს ერთმან. შინ და გარეთ დახედე
უფადებ, დღე და ღამე არ მათქვენებენ. აა, უკვლავდებელ მათქვენს
ხეა: ორთქმალღებო, სატელერაფო აპარატება... ხორცის კონსერ-
ვებებ... მათუღა... ტელეტრომობებ... ღურსწებები... თანაშე მტო
დასახლებება. ყველა მართიღა, ყველა მთავანს ჩემი მხარდაჭერის
იხედა აქვს. კიდევ გავარტელო, ვლადიმერ ალექსანდროვიჩ?

ო ბ უ ხ ი. ნუღა გაავარტელებთ. სტროსულად ორწუნეთ გან-
მრთობებაზე. შელოდო მოვარბს უნდა მაქცილით უნარადება, სხვა
დასახლებო, თუნდა სასწრაფო, მაგრამ მეორეხარისხოვანი, ამხანაგებს
მიანდეო ღელე-ღამეში აა სათაშე მტო აა უნდა ამუშოთ, ყოველი
კვირადღე თუ ბუნებაში უნდა გაატაროთ. იცურავთ, ინადრეთ, ითა-
მნეთი ქალქიანანა და უბრალოდ. დღეში ორი საათი მაინც ისიერ-
ნეთ.

ლ ე ნ ი ნ. ტუვიც მოვისროლით განაღბოთ.

ო ბ უ ხ ი. რა შუაშია აქ ტუვიც?

ლ ე ნ ი ნ. (მუბერა ობუხიდან) ყველაფერი გახაგებია (ღებვა)
გმაღლობთ, ვლადიმერ ალექსანდროვიჩ, ყველაფრის შევარტელებ.

ო ბ უ ხ ი. იცოდეთ იმას, რაზეც ახლა მოვალეაპარაკეთ, თუ არაფ-
რად ჩავადებთ და არ შევარტელებთ, მამინე მწიგრს კოლატი-
ურის და ვთხოვ, ჩემზე ნუღა ვაბარდებინან.

ლ ე ნ ი ნ. (იღიმება) კარგით ერთი... როდის გუყვარებათ ბი-
ურკურებელი მიმოქრება. გმაღლობთ. საღამო გადაცეით თქვენებს.

ო ბ უ ხ ი. გმაღლობთ. ჩემგანაც მოკითხვა ნადედა კონსტან-
ტინოვანას და მარია ილინოვნას.

ემწიღობებთან ერთმანეთს. ობუხი მიღის. ლენინს მაგილას მი-
უჭვებთ, მომუქულ ხელებს წინ იწყობს, შემუშავს, დასახლებს, მავ-
რამ გელისყურთი ფიქრობს.

ლ ე ნ ი ნ. (ხმაღალა უტყვენს და მღერის)

„შუადღის სიციხეში დაღებტინს ველზე
ვემდე ტუვა მდრდნიდა ოდენი მიხლს,
ჩქი კრება წოლავდა ქრადობა მერსლზე,
ღამდა იყო, მუთყვეთად მდოდა ხისსლზე...“

(უტყად რადეც დაწაყვება, სწრაფად წამოდგა და კარსაკენ
გაემართა, გამოაღო კარი).

ნატაშა, გეოაყვას...

კაბინეტში შემოდის საცქობაპტოს თამჭლომარის მდივანი
შა — ოცი წლის ქალშვილი.

რა გვაქვს დღეს?

ნ ა ტ ა შ ა. (ლოკონტის ვალაშის) ორმრტე საათზე რუსეთის
დეტეშა სააქცნროს კორტხორდენტი დოღევიცო მოვა, იგი ლონს-
ნიდან დაბრუნდა.

ლ ე ნ ი ნ. კეთილი.

ნ ა ტ ა შ ა. პირველ საათზე — სახელმწიფო აპარატის შემამცი-
რებელი კომისია.

ლ ე ნ ი ნ. ბოდში მოუხადეთ, უთხარით, რომ არ შემიძლია
დასწრება.

ნ ა ტ ა შ ა. ორ საათზე ყველა სამუშაოზე საცქობატო და სრუ-
ლად რუსეთის სახალხო მეურნეობის საბჭოს წარმომადგენელთა
თათბირის კრახინის ფულთან დაკავშირებით.

ლ ე ნ ი ნ. ხვალისთვის გადაადგით. სახალხო კომისიისათა საბჭო-
ზე განახილავთ.

ნ ა ტ ა შ ა. თერამტე საათი. ამხანაგი კლავა ოცობა.

თქვენ შეუთქმალღებთ, რომ თქვენთან შინ მოვიდეთ.

ლ ე ნ ი ნ. კარგით.

ნატაშა. აი, კიდევ ამხანაგი ბრიუხანოვი...
 ლენინი. მახსოვს. არა, ვერ შევძლებ, დღემდე დაუკავშირ-
 დეს.

ნატაშა. სახელმწიფო გამოყენების დელეგაცია.
 ლენინი. ბოდიში ნუხადეთ, უთხარით, რომ შეუძლოდა
 ვარ (ნატაშას შემოთავაზებულ მუხრის საპასუხოდ) ისეთი არაფერია...
 დღუნარისკის მიმართოს.

ნატაშა. კომკავშირებშია დარტყის ცეკადან. ძალიან ვხო-
 ვენ, რომ მიძლით. ირ ოქტომბერს მესხე ყრილობას ხსნიან, უნ-
 დეთ, მოხსენებით გამოხვიდეთ რესპუბლიკის სამხედრო და სამეურ-
 ნეო მდგომარეობის შესახებ?

ლენინი. მოხსენებით?

ნატაშა. იქ, ცეკაში დიდი დისკუსია აქვთ, სულ აებნათ თა-
 ვა.

ლენინი. რაზე კამათობენ?

ნატაშა. მაგალითად, ასეთ რამეზე — რა დაერქვას — ახალ-
 გავრდობის კომუნისტური კავშირი თუ კომუნისტური ახალგაზრდო-
 ბის კავშირი?

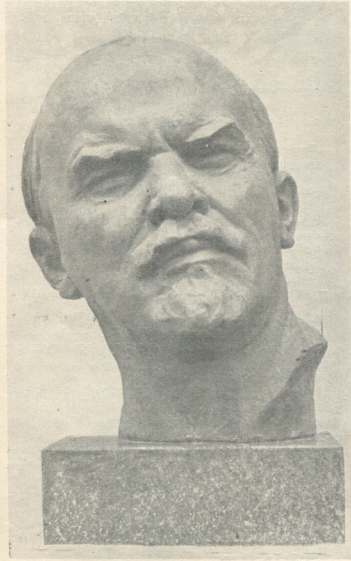
ლენინი. არა განსხვავებაა?

ნატაშა. ოი, რას ბრძანებთ! ამაზე იმდენი ქაღალდი დახარ-
 ქეს!

ლენინი. არა, სულ არ ვიცი ამ საკითხებს, უმჯობესია, ორგ-
 ბიურამ გაარკვიოს და გადაწყვიტოს.

ვ. თოფურიძე

ვ. ი. ლენინი

ნატაშა. იმით რომ თქვენი აზრი აინტერესებთ? **უკრაინული**
 ლენინი. წინასწარ რატომ გავართულო ჩება ზეჩადიქსჩიურ
 ცეკის კოლექტიური გადწყვეტილება? არა, ორგბიუროს, ორგბიუროს
 მიმართოს. სხვა რა არის?

ნატაშა. სხვა... არის ვიდეც საპოვნისოვა, მოსკოვის საბჭოს
 თანამშრომელი. თქვენს ნახვას მოითხოვს. დაპატიმრებას უპირებენ
 ოცდათექვსმეტი საათით. ამზობს, რომ უსამართლოდ ექცვიან, რომ
 თქვენ მას იცნობთ რომელიღაცე მიტინგიდან და შეგიძლიათ დაბ-
 მართოს...

ლენინი. საპოვნისოვა, საპოვნისოვა... არ მახსოვს. ბოდიში
 მოუხადეთ და სოსოვეი, მიმართოს პარტიის მოსკოვის კომიტეტს.
 საღამოს რვა საათის მერე ნუჩაფერს დაენიწავთ, სასტროიდ წა-
 ვალ.

ნატაშა. სასტროიდო?

ლენინი. დიახ, ამირიდან ყოველ დღე სათანებეარს ვიბე-
 რინებ. ნატაშა, კიდევ ერთი პატარა სათხოვარი მაქვს: თუ შეიძლება,
 ფანჯრებს ნურასოდეს დაგმანავთ, რადეც უსიამოვნო გრძნობა...
 თითქმის ყველაფერს მოწყვეტილი ხარ, როგორც სათაფურში.

ნატაშა. მაპატიო, ვლადიმერ ილიჩ, არ ვიცოდი.

(აღებს ფანჯრებს).

ლენინი. და კიდევ, ნატაშა, მოძებნეთ ლუნარისკი, დამირე-
 კოს, ციურუბასაც უთხარით, რომ ევლოდები სახელმწიფო აპარა-
 ტის შემამკირებელი კომისიის მასალეობითურთ. მოძებნეთ კირივი,
 ტელეფონით დამიკავშირდეს. სამი საათისთვის პირდაპირი ხაზი შეუ-
 კეთეთ ჭერ დახავლეთისა და შემდეგ საზრეთის ფრონტებთან. რე-
 ვილეციური სახმედრო საბჭოდან გამოითხოვეთ შთელი მასალა ვრა-
 ნეილის შესახებ და ოთხ საათზე თათბირი მოვიწყვილო ამ საკითხზე.
 თუ ზარა იქნა რიგიდან, მაშინვე მომძებნეთ, სადც არ უნდა ვიყო.
 საბჭოების მესამე სახლის შეთეკსმეტე ოთახში დაბინავდა ურადე-
 სი ხოდეი. თუ დაითანებნებთ, მინდა მასთან დაპარაკე. შეუთან-
 ხმდით ნიოსის სელსაყრელ დროზე, დღეს ან ხვალ. დღეს როდისა
 გევაქვს თავისუფალი დრო?

ნატაშა. მხოლოდ საღამოს, მაგრამ თქვენ გასირინება გინ-
 დოდათ.

ლენინი. არა, არა, ეს საათები იყოს... იქნებ დღეს, პირველ
 საათზე შეხვდეთ, თუ ექნა დრო. როგორა თქვით, რა გვარია ის
 ქალი?

ნატაშა. საპოვნისოვა.

ლენინი. არა, არ მახსოვს. და უჩანასწყელი — გუშინ აი, ეს
 წერილი მივიღე. შემავრდოეთ, ევთაევა. ცნობები ადრესატის შესა-
 ხებ, გამაგეთ, რაიმე ზომ არ სჭირდება, ოღონდ დელიკატურად გა-
 მოიციოთ ამხანაგებმა.

ნატაშა. კარგი.

(მძღის).

ლენინი უახლოვდება ფანჯარას. დიდხანს გასცქერბს ქალაქს.
 წყნარად, აღჩაქრებულად იწყება სიმღერა „ღურჯი ცხენები წითელ
 ბალახზე“.

„ცა მიწის დაწვდება,
 ბრძოლისთვის აღაგზნებს,
 ჩანს ლურჯი ცხენები
 მეწყამულ ბალახზე.
 მიჭრიან ცხენები
 ამაყი და ღალაი,
 ფლოკებქვეშ გივგზებს
 წითელი ბალახი.
 ბალახი შმაგი და
 მარჯანის ფერი,
 ბალახი რუსეთის
 ტყისა და ველოს.
 ფრიალებს ფაფარი,
 ფრინავეს ცხენები,
 მხოლოდ წინ, მხოლოდ წინ
 მიჭრიან ტენებით.
 თუ შეჩერდებიან,
 დაცქებენ უერთ,
 ქარი ღუღუნებს და
 მოსმენა სურთ.“

მე თქვენში რწმენას და
ბრძოლის ცეცხლს ვხედავ;
ო, ლურჯა ცხენებო,
მოზავლის დღეთა... 2

ცხრასს ოცი წლის დროაშენებამი.

„უბრალონი და ჩვეულებრივნი არიან პროლეტარიატის გმირები. მათი გმირობა მხოლოდ ისაა, რომ აკეთებენ ყველაფერს, რაც გადაწვევებ მომენტში უნდა გაეთქვას“.

„გმირებო, არ ვიციო სახელი თქვენი,
მაგრამ არასოდეს გაცდებმა,
არ გაფურცმართლებმა საქმენი თქვენი,
ყველა საუფუნეს გავწვდებმა!“

„დასავლეთის ფრონტი.

მეთხოვმებტ არმიის საგანგებო ვანყოფილების უფროსის ი. კ. ბერნიის.

რუსეთის ახლავაზრობის კომუნისტური კავშირის წევრის
ს. ნ. ბოვდანოვიჩისაგან.

ს ა ტ ა კ ი

ა. წ. 10 სექტემბერს, არალეგალურად ვიყოფებოდი რა მოწინააღმდეგის ქარებში, უნებლით მოწმე ვახდი, როგორ დასაჭეს სოცდემლით კომუნისტური რწმენისათვის საში ახლავაზრად ქალიშვილი, რის შესახებაც გაცნობებ შემდეგს: საღამოს 5 საათისათვის ქარისაკებმა პეტრულის მართის იასკოვის სადგურის მოსახლეობას თავი მოუყარეს მთვლანზე, სადაც ინგლისური სატვირთო მანქანების ფარების შუქზე, უკლოს კედლითან, ზღობიელჩაყიდებულნი ადგნენ სოცდემლისქაღლინი. მათი გარეგნობა და მდგომარეობა ცხადყოფდა, რომ მათთვის ფიზიკური შეურაცხყოფა მიეცენებინათ. ოფიცერი, რომელიც „დემოკრატიულ“ ქალათებს მეთაურობდა, ქალიშვილებს დაკვირობა, რა იყო მათი უკანასკნელი სურვილი. საშიმე განაცხადა, რომ სურთ იმდროს „ინტერნაციონალი“, რაზეც უარი ეთქვათ. მაშინ მათ დასახელებს სიმღერა „წინ მეთობრებო, ვასწიო!“.

სიმღერის შესრულებისას ხალხში ტირილი და მოქომა ისმოდა. ოფიცერის მოსაღონდელი შედეგისა შეეშინდა და სიმღერა ზოლით შეწყვიტა.

დასქილთა სახელების გაგების ყველა ცდა უშედეგო აღმოჩნდა, რადგან მათ არ იცნობენ ამ მხარეში, სადაც მხოლოდ დასასქელად მოყვანეს. ამბობენ, რომ ისინი პიტრეტული კომკავშირელები იყვნენ, რომლებიც ადგილობრივ მოსახლეობაში კომუნისტურ პროპაგანდას ეწეოდნენ.

მეტს ვერაფერს გაცნობებთ ამ ამბავზე, რაც პარადალ მე დრამად განვიცადე, რაზეც ხელს ვაწერ

ს. ნ. ბოვდანოვიჩი

რეზოლუცია: „პაქივს. შეინახოს სამარადისო“.

დანართი (ფეორისაგან)

წინ, მეგობრებო, ვასწით, იყავით უთანასწორო ბრძოლაში მხნენი, გადარჩინეთ დედასამოლოო, თავიზუღლება, ღირსება თქვენი.

ნესტიან შახტებსა და ციხეში დავიღუბებთ? მერე რა მოხდა, საქმეებს ჩვენსას ეხმარება მილიონობით ცოცხალთა მოღვმა.

დაე, ჩავეყაროს საპრობოლეუმი, დაგვადლოს ცეცხლის მწველი იარით,

გადავასახლონ მადარბობში,
დუ, ყველა ტანჯვა ვაგვიყაროთ.

ნესტიან შახტებსა და ციხეში დავიღუბებთ? მერე რა მოხდა საქმეებს ჩვენსას ეხმარება მილიონობით ცოცხალთა მოღვმა.

დარკავს უამი განახლებისა და ჩვენი ხალხიც იმღერებს შეგებოთ, მოვავინებენ კეთილი სიტყვით, რადგან საუღავსეც გმირებს ვერჩებთ“.

„რუსეთის ახლავაზრობის კომუნისტური კავშირის ცენტრალური კომიტეტი. სტატისტიკური აღრიცხვის განყოფილება.

ც ნ ბ ა.

რუსეთის ახლავაზრობის კომუნისტური კავშირის ქ. მოსკოვის საქალაქო ჩაირის შორე მენაქსიური სახელისწოდების უჭრედის შემადგენლობის შესახებ 1918-1920 წლებში.

- უჭრედი შეიქმნა 1918 წლის მარტში 14 კაცის შემადგენლობით:
1. კირსანოვი სერგეი — მოკლეს ცარიცინთან.
 2. ზაბიტინი სერგეი — მოკლეს ცარიცინთან.
 3. ნეუდლოვი ვასილი — დაიღუპა სურსათ-ხანოვავის რაზმში.
 4. დავიდოვი სტინი — გავიდა.
 5. ტრეტოვიკი ნიკოლოზი — მოკლეს აღმოსავლეთის ფრონტზე.
 6. პოპოვი ბორის — გარდაიცვალა ტრილობების ვაშო მოსპიტაში.
 7. სუცკოვი ნიკოლოზი — მოკლეს აღმოსავლეთის ფრონტზე.
 8. ნიკიტინი პეტა — მოკლეს იუდენიჩთან ბრძოლაში.
 9. ფარაბოვი ალექსანდრე — ჩამოახრჩვეს პეტლოურელებმა.
 10. იოსუხოვი ლეა — ჩამოახრჩვეს პეტლოურელებმა.
 11. კარშინა კლავდია — გარდაიცვალა ტიფთი.
 12. ნიენიცი იგორი — დახრტიტს კოლჩაკელებმა.
 13. სობოლევსკი ვილადია — მოკლეს ტულუსთან თეთრგვარდიელებმა.
 14. უფაროვა მარია — მუშაობს ახალი ახლავაზრდების ჩასახელად კავშირში.

მოცემულ მომენტში შემოდის 81 კაცი. ახლი დედანთან სწორია — უფაროვა. მოსკოვი, 1920 წლის 17 აგვისტო“.

ს რ ა ტ ი მ ი რ ი

ვლადიმერ ილია-ძე ლენინის კაბინეტი. ლენინი ესაუბრება რუსეთის დეპუტათა სავეტნოს კორესპონდენტს — დოლოვს.

ლ ე ნ ი ნ ი. (დოლოვს) ჩვენი ვეგემები აწიში ისეთივდა, როგორიც ვეროპაში: მშვიდობიანი თანახმობა ყველა ერის ხალხებთან, რომლებიც ახალი ცხოვრებისათვის იღებებენ.

დ ო ლ გ ო ვ ი. (იუერს) მშვიდობის საფუძვლები ამერიკასთან? ლ ე ნ ი ნ ი. ამერიკელი კაპიტალისტები ნუ ვგახლებენ ხელს, ჩვენ მათ არ შევევებით.

დ ო ლ გ ო ვ ი. პოლონეთის საკითხი? ლ ე ნ ი ნ ი. როგორც ცნობილია, პოლონეთმა ჭერ დაიპარო კიევი, მაგრამ ჩვენ კონტრდარტკმით უნასაუხეთ და ვარშავამდე მივედით, შემდეგ მოხდა გარდატეხა — ასობით ვერსიით დავიხიეთ უკან. ახლა რაზეც მოლაპარაკება მიმდინარეობს მშვიდობის თაობაზე.

მოლაპარაკების დავარგვიწინებს იმდენივე ველოდებით. დ ო ლ გ ო ვ ი. (თავს ვერ იკავებს). ეს, ვლადიმერ ილიჩ, თქმა რომ შეიძლებოდა...

ლ ე ნ ი ნ ი. შეიძლებოდა კი არა. უცილებელია.

დ ო ლ გ ო ვ ი. ევროპიან ახლას ჩამოყვნი. იციოთ, როგორ მოჩანს იქიდან ჩვენი დომობები, კომპრომისები და მშვიდობის მოთხოვნა!

2 ავტორი სერგეი ბოკოევი.

ლენინი, როგორც ჩანს, დრო და თვალსაწიგის გაფართოება აქვება საქართველოსთვის, რათა გაეფიქროს, რომ ერთი შევიდობიანი დღე ბევრად მეტს შესძენს სოციალიზმის მშენებლობას, ვიდრე თუნდაც ძველფაშისი იმის ათი დღე.

დოღ გოვცი არა, ვლადიმერ ილიჩ, ძველფაშისილი ომი ისეთ შესაძლებლობებს გადავგვიშალა ვერაპო...
 ლენინი: ჩემო კარო, რაღვენი წლის ხართ?
 დოღ გოვცი: ოცდაათისა.

ლენინი: (დაღვრულ) პოლიტიკაში მარტო მზურვალე გულია კი არ უნდა გვერდეს ჩვენ ყველას, არამედ გრილი თავიც, თორემ მზრალე დარჩენა ყოველთვისაა მოსალოდნელი. (იმერელებს) ომი შესაძლებლობებს გადავვიშალა... ომი — ომი. ადამიანთა დაუწყობა, ნეტავ, შიმშილია, ასა ათასობით გლეხთა მურხანების განადგურებამა... ხელახალი ომისა და მიუსვარება.

დოღ გოვცი: მთავარი ხომ საბოლოო შედეგია ეს კი გამარჯვება იქნება და მერე როგორი რატომ დუმხართ, ვლადიმერ ილიჩ?

ლენინი: იმ საფასურზე ფიქრობ, რაც ჯდება ყოველი გამარჯვება, დღედაღამ არ მცოდნება ეს ფიქრი.

ტელეფონის ხარი.

(იღებს ყურმილს) გისმენ, გამარჯობა, გიორგი ილიტოვიჩი, არა, ტანისინ ფული ჯერ არ გავინაწილებია, ზეად თანხარია, მიიღი თქვენს თვინ. წერას უკაცრავად, მოკავშირედ წუ მხიბლი, სამართლიანად გადაეყვითი, ვის უფრო სჭირდება. მოქანად დეო როგორ მომწონა? მაგისათვის ყველა უნდა შეგახიროთ კაცმა, განსაკუთრებით კი, ლენინისკი. ვითომ ის ადარ ეჭვია, რომ მოელ საათს აუტანელ პოზიციას უნდება, რომ მერე კიდევ, მოქანდაკის არყოფნისას, პერიოდულად წყალი ვასხა ბიუსტს, თორემ ნუ იტყვი, თხა ვაგზება და დაბოზარება (ცინის). ამახ არ გაპატიებო, შერს ვიძიებ, იცოდეთ შევთანხმდები (იღებს ყურმილს) ახანავა დიდგოვც, ერთი მიხიანით, როგორ გამოეყვითები იქედან? რა, არა ამბობენ და ფიქრობენ ჩვენი მეგობრები?
 დოღ გოვცი: არააააააა, გული უნდა დაეყვითო. — ცუდად ლაპარაკობენ და ფიქრობენ.

ლენინი: რატომ?
 დოღ გოვცი: საყოველთაო განწყობილება ასეთია — ბოლშევიკებმა უღალატო თავიან ინტერნაციონალურ მოავლიანას; მხოლოდ რევოლუცია ხდება ლუსა; ევროპის განსაბოვება იგონებენ როგორც მშვენიერ, მაგრამ განუხორციელებელ ოცნებას. ძალიან ძნელი ამოცანაა.

ლენინი: ესე იგი?
 დოღ გოვცი: ტუალად გვიღობენ. ევროპელ მუშას ვერაფერი ვერ აუხსნია, რატომ შეჩერდა ვარშავასა და გერმანიასთან წითელი არმია მაშინ, როდესაც სულ პატარა ზიძიკი იყო საქმარისი, რომ მორღანტულიყო ბურჟუაზული მთავრობები, რიგაში მისაბლემებლად წყნების ნაცვლად ძალები უნდა გადაგვეჭრებინა და ევროპაში მოხსლების მხრებზე უნდა შეგვირთიყავით. ვერც კი წარმოიდგენ, რას იზამდა იმ ბუდიონის ეტერნიკისა არმია!
 ლენინი: ეს თქვენი აზრებია, თუ...
 დოღ გოვცი: ასეთია ჩვენი მეგობრების უმეტესობანი, რასაც შეც ვიზარებ. ავიღოთ ინგლისი, იქ არსებობს მუშა-ინდუსტრიალისტების შესანიშნავი მჯგუფო. ისინი უნდა არიან, თუნდაც ზეადვე დამწერი რევოლუცია, მაგრამ ეს საქართვებანი ხელმძღვანელები, რომელთა მიტემა ჩვენ შეგვიძლია.

ლენინი: როგორც ჩანს, მათ შესახებ რამეხდა სილვია პანკერტსკი... შესანიშნავი ადამიანები არიან, მოწილია სახითაში არის ერთგვარი დაუნდობლობა, რასაც რევოლუციის დღებში გამოვიყენებთ... — მაგნი, ასე იგი?
 დოღ გოვცი: აბსოლუტურად ზუსტია. მე შეეხები სილვიას და ვიცნობ და პარას. იგი გვიფიქრობ, გამოეყენებინათ თქვენი ავტორიტეტი და რევოლუციისკენ მოკავშირეებანი ინგლისელი მუშები, მაგრამ უარი თქვი. თქვენი პასუხი უცნაური და გულსგამბეჭება იყო. გულწრფელად რამ ვითარია, მეგონა, არ იყავით საქმეში ჩახედული, მაგრამ რაცა მოსკოში ჩამოვედი, ცუდად შევიტენი. რა აინტერესებს ხალხს?! — ლურსმანი, ბორკო... და არავენ ფიქრის იმისე, რომ ევროპის ციხეებში ტიპებან ჩვენი მძებნი, რომელთა ხნა შეტქლი წიოდელ არმიას, ჩვენ რომ ბოლომდე რევოლუციო-

ნებზედ დაეჩინილიყავით. შემდეგ, ბოლოსდაბოლოს მივხვდები, რასაც ყოვლია საქმე. შეიძლება?

ლენინი: ან, საქართველო...
 დოღ გოვცი: ჩემი აზრით, საქმე ისაა, რომ უზარალოდ დაიბაღა ძველი გვარია. სახერხობილები, კატორა, გადასახლებანი, ავადმჯობისა, კრილობები — ადამიანის შესაძლებლობებსაც ხომ აქვს საზღვარი?

ლენინი: თქვენ გეგონა, რომ ამაშია საქმე?
 დოღ გოვცი: რა თქმა უნდა შენთვისევიით არაა, რომ ახალგაზრდობას სულ სხვაგვარი განწყობილება აქვს.

ლენინი: რაგვარი?
 დოღ გოვცი: მე ვამხიარულა, თბილი ვაგონით ვიმაგავრე მოსკოვში, რასოდენაა დღედაღამებანი — კომუნისტობიანი — ერთად, აციო, აწალ ლაპარაკობდნენ დღე და ღამე? როგორ გამოხიბობენ თქვენ ტრიბუნაზე და იტყვი: „მარა სხდომები ძირის სიტყვების იმარხებით აიღე მუშასა და ხიშტი და წინ ვარშავისკენ!“ მხოლოდ ახალე კახაბოდნენ — ყროლოვის მარტო ერთი სხდომა შედეგება და მერე დაწყებია მობოლშევიცა თუ — რაი — ახალი ტიპის ასარჩევად. რამ გენახათ, როგორი ბუბები არიან, ვლადიმერ ილიჩ!

ლენინი: ძალიან ვწუხვარ, მაგრამ ალბათ ვერ შეეძლებ იმითან განსხლას — ბერი გადაუღებელი სახითი დაგროვდა. მოილო, მანამდე თუ წარინაადღებო აზრებიერ გაქვი; ცოცხად გავეყვითო.

დოღ გოვცი: სამოწივები.
 ლენინი: აი, მომწონს თქვენი ტონი, თქვენი თვალბეტი მომწონს, მაგრამ ისეთი ცინიკალ სისულელეს ჩნახავი, შანაძელი...
 დოღ გოვცი: არ მწყენია, არ მწყენია, ვაგარძელით!
 ლენინი: (იღიბებს) მხოლოდ რევოლუციის დედა, საშა, ჩვენთვის ძალიან ძვირფასია, მაგრამ ევროპის განსაბოვება წიოდელ არმიის დახმარებით რევოლუციური ავანტიურაა და მტეი არაფერი. სოციალიზმის თავზე მოხვევას ხიშტებით არავის უკნირებია. სოციალიზმი დიანაც, დავიციო ხიშტებით, მაგრამ ეს სულ სხვა საქმეა. რევოლუციათა ექსპორტირება არ ჰდება, ისინი შეგინდვე ჩნდებან. რატომ წყაუდო ახლა კომუნისტო? ვლით სამხრეთი შედეგების გამო? მრავლად ამბობენ? ვერ მივაფიქროს პოლონელ კომუნისტარებზე, ის ჩვენთან არ იყო. თუკი უნდა ფიქრობს, რომ ხალხის მხარდაჭერას ვაგუშ, მისი ნებისა და სურვილის საწინააღმდეგოდ, სხვათა ხიშტებისა და „დაუღებელი რევოლუციონერისა“ ჩგუფის დამხიანით, ხელში ჩაიგდოს ძალაუფლება და ეს გზა კემ-მარტად მართანია...

დოღ გოვცი: ხალხის ფეტვებებს ხომ არ ვახდენთ, ვლადიმერ ილიჩ?

ლენინი: რა, საშა, თქვენთვის ხალხი დამჭერი, უტყვი სამართაი მოიტყვან? წერას უკაცრავად! ინგლისელ ახანავებს რევოლუციისკენ მოწოდებები კი არ უკანაღებ, რაც დანაშაული იქნებოდა, არამედ ვურჩიე მასებთან მუშობას, მათი ვაგონთმობიერება და ბოლოსდაბოლოს — გადმობარება, თქვენ მისაყვედურეთ, რომ ჩემი პასუხია...

დოღ გოვცი: იყო უცნაური და გულგატეხი.
 ლენინი: როგორ აუხსნა, რომ ახალგაზრდა მარქსისტს ხალხთან მუშობის, მისთვის ანგარიშის გაცემის არჩაიარო სურვილი არა გაქვი? თანაც ხალხის სახელით ლაპარაკობ და საციხეებსაც მის მაგივრად წყვეთ. რატომ გავიმარჯვებ ჩვიდმეტში, თუმცა მხოლოდ რამდენიმე ათასი ვუყვით? იმიტომ, რომ მანამ ვეტიკრდნენ მოლოინები. ესა ჩვენი ძალა. დაუმარტებელი მანამ ვიყნებოთ, სანამ მასები გვიმატრებენ ზურგს. კომუნისტობის რევოლუციონერობისა კავშირი. განუვლება კავშირი, ჩვენ, ჩვენი, ხოლო ხალხი — თავისი ციხეებში იცხოვრობს და უმუღერებაც მოხდება. ამიტომ ხალხს იღდაცურება ვერდეს რე უტყვი, მისი თუ ხალხის პარტია ხართ, კეთილი ინებები და გამოარტყებელი ბოლო ინტერესები, კეთილი ინებები და მის შუაფულით იცხოვრებ, რე განაჩარბებოთ, იცოდეთ მისი ყველაფერი, გემსოდეთ მასების, მოიპოვეთ მათი აბსოლუტური ნდობა, მაგრამ არ უნდა დაუტყუოთ, რა თქმა უნდა, სიმართლე უთხარით პარტი.

შემოდის ნატაშა: აწეის ქაღალდებს შეტყრას.

ნატაშა: რევოლუციური სამხედრო საბჭოსკან... მასალები ვრანგელზე.

დროს, კომუნისტს, უკვლავის, როცა კი არჩევანის წინ დგას, უნდა ახსოვდეს მარქსის სიტყვები: „მისი, რომელიც არასწორ საშუალებებს მოითხოვს, არ არის სწორი მიზანი“.

დ ე ლ გ ა ვ ი. (დუმილის შემდეგ) გზადლობთ, ვლადიმერ ილიჩ, საფურცლი გაიჩინეთ. მაბატოთ, ძალიან ბევრი დრო წავართვით. ნახავდეს.

დ ე ნ ი ნ. ნახავდეს, საშუ.

დოლოვი მიდის. გამორჩევა ნატაში.

რანდნი საკითხი გვაქვს, ნატაში, ხვალ სახუმარბოზე?

ნ ა ტ ა შ ა. ოცდასამი და კრახინის ფულცი ოცდაათობზე.

დ ე ნ ი ნ. მარგენთ, გეთავა; დღის წესრიგი.

ნ ა ტ ა შ ა. იწებეთ.

დ ე ნ ი ნ. ვახაძე... ამ ორი საკითხისათვის ჯერჯერობით მზად არა ვარ. თუ არ შეწყვილებით, რუმინელების ბიბლიოთეკას დაუვაჯირადით და სოკრადი (წიგლის გასაცემის), აი, ეს წიგნები ერთი დამით მათხოვონ. დღითი ან რედაქციის ადგილზე ექნებათ.

ნ ა ტ ა შ ა. კარგით, ვლადიმერ ილიჩ, კომკავშირებშია დარეკეს, ძალიან დალონდნენ, როცა შეიტყვეს, რომ არ შეგიძლიათ მათი მიღება. ისინი ამბობენ, რომ თქვენი გამოცემის დიდი იმედი ჰქონდათ.

დ ე ნ ი ნ. (დუმილის შემდეგ) არა, არა, ორგანიზაციის, ორგანიზაციის მიმართონ. ერთი წუთით, ნატაში, კნით სიეთუ, გამოგთ გეთავა, რა ღის დღეს პური სუხარკავაზე.

ოცნების წლის დროშაში

„გახსოვდეთ მტერი, რომელიც ბოლომდე არაა დაძლეული, გახსოვდეთ ვრანგელი!“

„მეშუ ხელებით დავიჭირეთ წიგნები, ისწავლეთ, პროლეტარიატო, ჭკვიანი იქნებით!“

„ორატორია მშობე სამედიცინო გადაღობის გამო ამ კვირაში არავითარი მითინგი არ გამოართება.“

ა ნ გ ა რ ი ბ ი

კითხვა-პასუხის საღამოსი „ახალგაზრდობა და კულტურა“, რომელიც გამართა რუსეთის ახალგაზრდობის კომუნისტური კავშირის ქ. მსკოცის საქალაქო რაიონის კლუბში.

კითხვებზე პასუხობდა აშხ. იარმატოვი.

კ ი თ ხ ვ ა. როგორ გვაქვს ახლა საქმე კულტურის საკითხებში?

პ ა ს უ ხ ი. კულტურის მხრივ, ამხანაგებო, საქმე მეტად კარგად გვაქვს. ჩვენ დავანერგეთ ძველი საყარო, მის ნაწარგებზე შენდება პროზისა და თავისუფლების დიდებულო სახსარო. რომლის შემადგენელი ნაწილი კლასობრივად წმინდა პროლეტარული კულტურაა.

კ ი თ ხ ვ ა. რა არის პროლეტარული კულტურა?

პ ა ს უ ხ ი. ეს არის კულტურა, შექმნილი თვით პროლეტარიატის მიერ. პროლეტარიატი ახლა თავის რიგებიდან გამოყოფს ახალ მხატვრებს და მწერლებს, სხვათა შორის, მსურველებს შეგიძლიათ ჩემთან ჩაერთოთ. ეს პროლეტარული მხატვრები და მწერლები დამოუკიდებელი უნდა იყვნენ თავიანთი შემოქმედებით და არ უნდა განიცდიდნენ ბურჟუაზიულ და გლეხური მწერლობის მავნე გავლენას. თქვენ თვითონ იმსჯელოთ, ამხანაგებო, მუშა, რომელიც უწყაქა და სატყვის ფლობს, უშუალოდ გადმოგვცემს თავის შთაბუქვლავლებს, ასე არაა? იტბოლაგენი კი უშუალო განცდებს კი არ გვაწყდის, არამედ — საკუთარ დავიწყების იმავს, თუ რას განიცდის მუშა თავის დავგასთან. რადავ გვიჩნდეს ეს განცდები მიღებული არაპროლეტარული წარმადნა? ახალი, პროლეტარული კულტურა შეიქმნება და უწყე იქმნება კიდევ მუშების მიერ წარმოებულ და მოუწყვეტლად პროლეტარული კულტურის იქითკენ მიჰყავს საქმე, რომ პროლეტარული არქიტექტორები შეიცვლიან შენებულ მუშებით, მხატვრ-

ბი — მუშა-მიღბავებით, ხოლო მწერლები — მუშა-სთვალელებით.

კ ი თ ხ ვ ა. გლუბობს რა ვუყო?

პ ა ს უ ხ ი. გლუბობს არ შეუძლია პროლეტარული კულტურის შექმნა და ერთხელ და სამუდამოდ უნდა გადამჭნოთ მას.

კ ი თ ხ ვ ა. გლუბობსთან შემიძღირების პოლიტიკა როგორია იქნება?

პ ა ს უ ხ ი. ეს არ ვრცელდება პროლეტარული კულტურის შემწევაზე. გაიგეთ, ამხანაგებო, ჩვენ უნდა შევექმნათ კლასობრივად ახალ-კულტურად წმინდა კულტურა, ყოველგვარი სოცლური მინარეებისა და გავლენის გარეშე. ამით აიხსნება სწორედ ჩვენი დამოკიდებულება წარსულის კულტურისათვის, რომელსაც მტყიცედ და უღასპარაკოდ უარყოფთ.

კ ი თ ხ ვ ა. სულ მთლად?

პ ა ს უ ხ ი. სულ მთლად! ახლა რომ ჩვენ წარსულის კულტურის შევხებით, როცა ჯერ კიდევ არა ვართ წმლამხარნი და ძლიერნი, პროლეტარიატი კი ვერ დაეუფლებს მას, აჩაბედ თვით წარსულის კულტურა დაუფლება პროლეტარიატს და გამოიყენებს მას ჩვეთების კლასობრივად უცხო ამოცანების განსახორციელებლად. მითვის მაგალითს. რა მოგაკით თქვენ, თუ ახლა შეუდგებით უკუვლად გვარი ტურგენევისა და ტოლსტოისის, ჩიხოვებისა და ლისტოვესკების კითხვა მათთვის ჩვეული ცრემლნარე-მეწარნო რეფლექსიით? თვენი შეგნება დაეუფლებარება ამ ადამიანების გავლენას, რომლებიც თვეთთვის უცხო კლასებიდან არიან. დაიწყება პროლეტარული ღირებულება გადაფასების პროცესი, დაიწყება რეფლექსია და შესინთხავი საშენი მასალა, რომელსაც თქვენ წარმოადგენთ და რომლითაც უნდა აშენდეს ახალი საზოგადოება, დაილუბება.

კ ი თ ხ ვ ა. გამართლებულია ეს მარქსიზმის თვალსაზრისით?

პ ა ს უ ხ ი. ახალკულტურად გამართლებულია. ჩვენი, მარქსისტული დამოკიდებულება წარსულის კულტურისად შესინთხავად გამოხატა პოეტმა კირილოვმა, ჩვენმა პირველმა პროლეტარულმა კლასიკოსმა. ახა, უფრო დაუდგეთ ამ სტრუქციებს!

მთრალი ვართ ექსტაზით, არ გყოფნის მადრი, ვაყოფიონ, გვეძახონ შევინების მცველები, ისეთი ხვალისთვის დავეწით რაფუელი, დაუღწეოთ ტარტები აი, ამ ხელებით!

კ ი თ ხ ვ ა. როგორა გავიგოთ მამინ სასოყმასპუნს დერერტი ქვეანში ძეგლია დაცვის შესახებ? ამბობენ, რომ თვით ამხანაგებლებმა შეადგინა იმ მწერალთა და მხატვართა სია, რომელთაც ძეგლი უნდა დაედას მომავალში.

პ ა ს უ ხ ი. ჩვენს პარტულ წრეებსა და საბჭოთა ხელისუფლებას პროლეტარული კულტურის საკითხი გვაქვს ძველ სარგებლობს სრული მოქალაქობრივი უფლებით, მაგრამ იმედია, რომ ეს საკითხი მონაწილეობს. ამხანაგებო, ავიღოთ მესტრამბეტი საუყენის ბურჟუაზიული მწერლები, ვისაც არ უნდა მოქლოდ ხელი, — ან გრავო, ან მემამულე, ანდ მათი დამქაში. რა უნდა გასწავლონ თვენი იმით?

წამომახილი ადგილიდან: „მარიალია, ყველამდე ვართ -ვევინი ორეგენებით!“

ნთუო თქვენ, პროლეტარო კალბო, იკვირინებთ ვილად გრავო-ანა ანა კრავის განცდებისა და ტანჯვის გამო, ნთუო თანაურტონობთ ამ სესწალბარად ვაქსუბუბლ კალბობონს? რა გავთ სავრო, აი, თქვენ, რა გავთ საერთო ამ ძუ ვუთხვანა?

წამომახილი ადგილიდან: რა ვიცი, სერთო აღბათ მათა, რომ ისიც აღმძინია და მეც.

აი, ზომ ხედავთ, როგორ უდებ კარგავთ პროლეტარულ კლასობრივ თვალსაზრისს? არ გვერბინება ჩვენს ახეთი ოლიგარტურა პროლეტარიატი ისტორიის სანაგვეზე გადაუმახებს მას!

კ ი თ ხ ვ ა. ერთი ძველი მხატვრის სურათი ვხანებ; ტუე იყო დახატული, ისე კარგად, ისე მიმდიდვლად, რომ იქ ყოფნა მომიდეს. რა ვქნა ახლა?

პასუხი. ის სურათი იმიტომ მოგწონათ, რომ ჭერ ვერ შე-
გიშუშავებიათ კლასობრივი მიდგომა ხელეწიერების ნიშნისადმი. აბა,
რა კონკრეტული სარგებლობის მოტანა შეუძლია ამ ნაწარმოებს სა-
იოტენ გიზომობთ იგი, ბარიალდებისაგან? არა, ბატონო, ტუციაყენს
ადრე ხომ არ არის, ამხანაგო, ტყეში სერიზობა? არა, ამხანაგებო,
ასეთი სურათი ბრძოლისას ვერ დაგვემხარება. არა ხართ შირთალი,
როცა თქვენი შეკითხვით იმის დამტკიცება გასურთ, რომ ჩვენ ლამაზი
ფერწერული სურათი გვეკრძება, ემოციებზე რომ მოქმედებს, ისე-
თი. დიახ, ლამაზი ტყეების გაშენება მოვეცდებით, მაგრამ ეს სხვა
საქმეა. დამიხსოვრეთ, ამხანაგებო, პროლეტარიატს არ სჭირდება
ემოციები, მას დროულად საფრენად არ სცალია, მან ხელეწიერებისა-
გან კონკრეტული სადღეისო სარგებელი უნდა მიიღოს.

კითხვა. თეატრს რაღა მოელოდით?
პასუხი. ძველი თეატრი უნდა დაინგრეს. ვისაც ეს არ ეს-
მის, მის საერთოდ არ ესმის არაფერი.

კითხვა. ავგისნებით ერთი, გაზეთებში წერდნენ, ხომ არ
გვიხაყუდებდნენ შემდეგ პროლეტარიატი, მის დაუთხოვად რომ
მოვსპოთ და გავანადგუროთ უსარმაზარი ფაქტობრივად?

პასუხი. ამხანაგო, მე თქვენ უკვე ვითხარით, პროლეტარია-
ტის სახელით კი ნუ ლაპარაკობთ, თქვენი სახელით ილაპარაკეთ.
ცტა ტყეში გაანძირეთ.

კითხვა. მუსიკის შესახებ არაფერი გითქვამთ, რა ვუყოთ ჩა-
იკოვსკის?

პასუხი. ჩაიკოვსკის მუსიკა, ამხანაგებო, მეღაწეოლიურია,
თავიდან ბოლომდე ინტელიგენტის ფსიქოლოგიითაა გამსჭვალული
და ხელმოცარული ცხოვრების სივსვას გამოხატავს. ასეთი მუსიკა
არ ესაჭიროება პროლეტარიატს.

კითხვა. როგორ მოვექცეთ ძველ ინტელიგენტებს? ისინი ზო-
გჯერ მოდიან ჩვენთან და სამსახურს გვათავაზობენ?

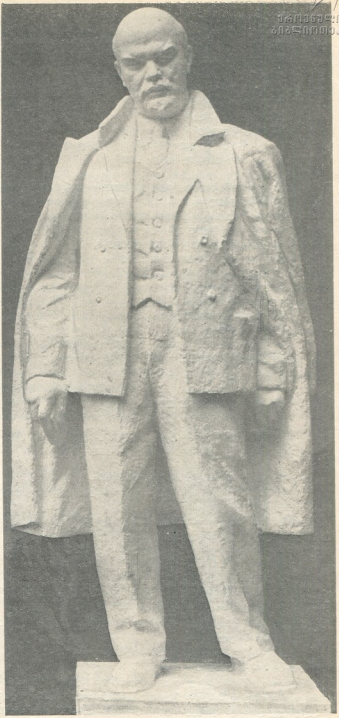
პასუხი. ასე უთხარით: „ინტელიგენცია, იქეთკენ მიბრძა-
ნდი, საიდანაც მობრძანებულხარ!“

კითხვა. ჩვენთან ზოგიერთები, განსაკუთრებით ქალიშვილები,
ზოგჯერ ახმატოვან ლექსებს კითხულობენ. რა აზრისა ხართ ამის შე-
სახებ?

პასუხი. კარგია, ამხატოვაზე რომ შემეკითხეთ. ამ ცოტა
ხნის წინ დავიტერხნდი მისი პოეზიით. ახმატოვან ლექსების კითხ-
ვა მხოლოდ იმ ადამიანებს შეუძლიათ, ვინც დაქარაგ კლასობრივი
პოზიცია, ვინც გულბრწყვილოდ ფიქრობს, რომ ლექსებისა და
ლიტერატურის საშუალებით შეიძლება საკუთარი პიროვნების აღზ-
რდა. პიროვნება ბრძოლაში უახლოვდება. ახმატოვან პოეზია, ამხანა-
გებო, ახალგაზრდა მუშა ქალებში მხოლოდ ნევროტიკულ, მორჩი-
ლად ტანჯულ ემოციებს განავითარებს. დახედეთ მის საგანთა სამ-
ყაროს, რადგან იგი ყველაზე მეტად ნაშანდობლივი პოეტის პირო-
ვნებისათვის, მაშინვე ცხადი შეიქნება თქვენივე, საიოტენ მიყუ-
ხართ მას. აი, მისი უანასკნელი წიგნის სამყარო: ყველაზე ხშირი
სიტყვა „სარკმელი“ — ცამეტერ, „საიძლე ოთახი“ — ათქერ, „სას-
ტურმო ოთახი“ — შეიდქერ, „ქოხი, ტერასა“, „კროკეტის მოედანი“
— ოთხთხქერ, შემდეგ „ბებედი“, „მუფთა“, „ბრწყვილი“, „პლენ-
რინა“, „ზერარი“, „საბანი“ ...პატარა, ვიწრო, ბუდუარული, საბი-
ნაო-ოქანხური პოეზია. სად ჩანს აქ კლასობრივი ბრძოლა? სადაა
პროლეტარიატთან ხმაშეწყობილი საგნების სამყარო: „რივის ქვა“,
„შაბანა“, „გაზაროლა“, „წითელი პროლოგო“? ამხანაგებო, მე ვფიქ-
რობ, რომ ახმატოვან საქითი პროლეტარიატმა დაღმევე უნდა მო-
ქრას ერთხელ და სამუდამოდ.

კითხვა. მე კი პუშკინზე მინდა შეგეკითხოთ. რამდენი დრო
დახარჯა „დედგინი ონიგინის“ შექმნაზე, მუშაობებისათვის კი სიცო-
ცლის ერთი წუთიოდ არ დაუთმოა, როგორ უნდა გავივით ეს?

პასუხი. ამხანაგებო, პუშკინის საქითხში სიფრთხილედ გვა-
ბრძის, პუშკინი, რაც არ უნდა იყოს, მეფეს ეკამათებოდა ზოგჯერ
და კიდევაც ამტყუნებდა, რასაც უნდა მიეცინათ. მაგრამ მისი
დედადგინოდა რეფორმისა უნდა დავგეოთ. რაც შეეხება თქვენს
შეკითხვას, ამხანაგებო, მე მხატვრებზე პუშკინი ცნუწრის გამო ვერ
წერდა, თუცა მანვე მოახერხა ცოტა რამ ეთქვა მაინც დეკაბრის-

შ. მიქატაძე

ვ. ი. ლენინი

ტების სახით. აქვს მას ასეთი ლექსი „ციმბირის მაღაროებში...“ თუ
ამ ლექსს გულსუფრით გავარჩევთ, ვნახავთ, რომ პოეტმა ბევრი
თემა გააშუქა. ამიტომ მიგვანჩია, რომ პუშკინს სიფრთხილედ უნდა
მოეუპართ. კიდევ არის შეკითხვები? მაშინ ვისაც სურს ჩაეწეროს
პროლეტარულ პოეტებად, მწერლებად და მხატვრებად, ჩემთან
მოვიდეს.

შეკითხვების უქნალობის გამო საღამო ამით დამთავრდა. მი-
ღებულ იქნა გადაწყვეტილება, რომ მომავალში ამავე საკითხებზე
კვლავ მოისმინონ მოსხენა, ოღონდ მოხსენებელი მოიწვიონ სხვა
პლატფორმიდან. დასაწერულ შედგა ავითარების შიარების მოსმე-
ნა და დამტკიცება. შიარები მიმდევნა პარტიის წევრთა ხელახალი
რეგისტრაციის კამპანიის დაწყებას.

შემოდგომის ტვე არხებს
სპირიტუალთა ნეტარხლებს.
პარტიასი ვინ ძირება,
ჩუმად ვინ იპარება,
კომუნისტი ვინ ხდება,
სახელს ვინ ეფარება?

ნავაი ნათელი გზადან,
ქარბუქო, დაპბერე, ზოდღ!

ხედავ მამარ ბიუროკრატს, ვრანგელის
წარმომადგენელია.
ჭროდ მოსუვება ბავშვები დედას,
იმათი მამა — მიქელ გამრიდლია.
ქარბუქო, იგრავინე, მოსუვეთ ილეთებს,
დააურევიებენ პარტიულ ბილეთებს.

დღილი მოდგ კარბუქზე,
ჩურჩულებს ეტარება:
საქმოსნები მომრავლდენ
პარტიასი, ახე.
ქარბუქო, გრაილს და სტვენას ვეღარ ვარჩევ,
კომუნისტი ქადაგლზე — განზე უნდა დარჩევ.

სურათი მისამხ

ე. ი. ლენინის კაბინეტი. ნატაშას შემოქავეს გლუხთა წარგზავნი-
ლი. ლენინი სწრაფად მიემართება მის შესახებურად.

ღენინი. გამარჯობა, ამხანაგო, გამარჯობა.
გლუხთა წარგზავნილი. საღამო შენ, ჩვენი გლუხთა-
გან, კეთილი მოხალეა.
ღენინი. გმადლობო. ჩაის ხომ არ ინებებთ, გვრასიმ სევას-
ტიანოვიჩ? დღის შაქრისი გვაქვს.
გლუხთა წარგზავნილი. გამადლობო, დავალით.

ნატაშა ვაღლის.
ღენინი. დაბარწდი, გეთავა. მიხილი ივანეს ძე კალინი-
ნმა მოხვოა შეგხედდროდით. რა საქმე ჩამოგუყვანათ მოსკოვს?
გლუხთა წარგზავნილი. აი, ხელისუფლების თაობაზე ..
ღენინი. სახელდობრ?
გლუხთა წარგზავნილი. არჩევნები გვერინდა.
ღენინი. მერე, მერე...

გლუხთა წარგზავნილი. ავირჩიეთ ჩვენი მოკლაქენი.
იმათი კი, როგორც კი საბჭოში შევიდნენ, თოფი აიღეს ხელში, შვი-
აბრდენ უყვარდა და დარყეს ჩვენი უთოობა. გვაუთოებენ და გვა-
უთოებენ. სიცოცხლე გაგვიწირეს. გვიხსენი იმათგან, ქენი მად-
ლი.

ღენინი. (ეღიმება) როგორ თუ გვაუთოებენ, რისთვის?
გლუხთა წარგზავნილი. აი, ახე. დღლიდან ღამემდეგ
გვაუთოებენ. რა წყალობა გადავიცვივდეთ, არ ვიცით. თქვენკეპაც ჩუ-
მად გამიფიარებ, თორემ რომ გავეთ, მაშინვე დამპატიობებდნენ და
ვინის ამანოში მორავდნენ თავს ტიღებს ვასახუქებლად.

ღენინი. მაინც რას შერბინებ?
გლუხთა წარგზავნილი. (მიმოიხილავს, ხმადაბლა)
ყველაღერს. ქონება გვარითმევენ, ჭარბიას ვაგაწერე, ნათესავებს ეს-
მარებიან. ხორბალი და ფეკალი ადრიცხენ, თვითონ კი შინ ეჩილდ-
ბიან. ფული შევარჩიეთ სკოლისათვის, იმათ კი ჩაიჭიბეს — დავ-
არა ბავშვები უსწავლელნი.

ღენინი. როგორ მოხდა ახე, ისინი ხომ თქვენი ხალხია, თქვე-
ნი ჩრქულნი, საუკეთესო, სამართლიანი აღმინებნი, არა?
გლუხთა წარგზავნილი. ჩვენივენი რომ არიან, ეს კი
ახე, მართალია... მაგრამ სამართლიანობისა რა მოგახსენოთ.
ღენინი. რატომ?

გლუხთა წარგზავნილი. (ჩურჩულით) უმეტესობა
ცხენიარია და თაღლითია. პირდაპირ გეტყვი — პატიმრებულნი
ან, ისეთივე პატიმრები, როგორც ნიკოლოზის დროს მკვდრნი
ღენინი. თქვენი ხალხი?
გლუხთა წარგზავნილი. ჩვენი ხალხი.
ღენინი. არაფერი მესმის. როგორ მოხდა ეს, თქვენ თვი-
თონ არ შერჩიეთ?
გლუხთა წარგზავნილი. მართლაც რომ თვითონ შე-
ვარჩიეთ, თვითონ...
ღენინი. იქნებ ვინმემ გაიშუალო?
გლუხთა წარგზავნილი. არა... სიამოვნებითაც ავირ-
ჩიეთ.

ღენინი. რატომ მოიქცით ახე დაუფიქრებლად?
გლუხთა წარგზავნილი. (ჩურჩულით) ცხენში ჭდომას
იყვანე შერჩეული, იმართამაც ავირჩიეთ თაღლითები და ცხენმა-
რები...

ღენინი. თქვენი ხალხი?
გლუხთა წარგზავნილი. ჩვენი, ჩვენი ხალხი. რადა
ბევრი გავაგრძობო, მართლმად გეტყვი. არ გვჭეროდა ახალი ხელი-
სუფლები, ვიჭირობდი, ხანმოკლე იქნებოდა ეს ყველაფერი, მო-
ვიდოდნენ რომელიღაც ქარები, აღბათ სხე — კახაკები, გამართო-
ნებდნენ ყველას; ხელისუფლები უპარედებს უვლდა, საპურობი-
ლებიში გარეკადნენ. ჩვენც ისეთები ავირჩიეთ, ვინც ცხენებში
ჭდომას აურო ჩვეულო, ისინი ცხენიარები არიან უმეტესად, ნაცხი-
ბები, იმათთვის სულდროთა, ჩვენ კი მურჩნები ვართ, ასეთი რამ
არ გვებრძება. ახლა ჩაივლეს თუ არა ხელისუფლება, დაგაწყებს
უთოობა, გვაუთოებენ და გვაუთოებენ.
ღენინი. (გულიანად იცინის) გამბულხართ, გამბულხართ...

ტელეფონის ხარი.
გისმენი. ალექსანდრე დიმიტრიევიჩ, ახლა დაკავებული ვარ. მე
დაპირკავათ თვითონ.

გლუხთა წარგზავნილი. ე, ვხედავთ, ვხედავთ, რომ
შეცდით. ვხედავთ, რომ ხელისუფლება აღიდახს იქნება, საშუა-
რმოდც, მეზობელ სოფელში საბჭო აირჩეს — ხალხებს სკოლას
უმეტებზე. ჩვენ — ყალბამანდები გუყავს, ერთი სიტყვით...

ღენინი. რამდენი ხანია, რაც გვაუთოებენ?
გლუხთა წარგზავნილი. უკვე მთოხებ თვეა.
ღენინი. სკოლაც არა გვაქვ?
გლუხთა წარგზავნილი. არა. უწინურად კი სულ
ალარ შეიძლება ჩვენს გლუხურ საქმეში. დედაკაცები სკოლას მო-
თხოვრებ, განსკუთრებით, გვარცხნი. არ უნდა ნობივენი დამოხ-
ვდნენ. შენ ხომ უკვირია განგებულნი გუყავხარ, მთოფიქრე რამე,
გვისხენი, ქენი სიტყვა.

ღენინი. ვივლები, ამხანაგ კალინინთან ერთად ვიღონო რა-
ღაც, მაგრამ შემდგომისათვის ნაღდი კაცები აირჩიეთ, საუკეთესოთა
შორის საუკეთესოთა.
გლუხთა წარგზავნილი. ნამდვილად ახლა საჭირო. გა-
ბრჩიავდით. ახლა ჩვენ თვითონაც ვხედავთ ჩვენს შეცდომას.

ღენინი. საერთოდ როგორაა განწყობილი გლუხობა საბჭო-
თა ხელისუფლებისადმი?
გლუხთა წარგზავნილი. ცენტრისადმი?
ღენინი. ცენტრისადმი.
გლუხთა წარგზავნილი. როგორ გითხარ... როცა კოლ-
ჩაი მოიღოდა, გეტყვი მართლაც, — მისენ გვექქანეთ.

არ მოგვწოდებ ბოლშევიკი. პური მტკიცე ფახებში მიქონდა. რადა
ვჭირობა? მაგრამ კოლჩაის ხელში ვხატეთ, რომ იმეს შემთხვეულ
პარასაშობს, მიწის გვართმებს, ვინც არ ჩნებოდა, იმას მთარაზი
და ტყეა. ვიფხანეთ, ვიფხანეთ კინე. რა ქნას გლუხმა, ვერსად გაი-
ქცეთა. გამოდის, რომ მუშასთან კავშირი უფრო გავაძლებს ხელს.

ღენინი. ხელს გააძლებ?
გლუხთა წარგზავნილი. მუშაც კი ბევრს არაფერს
გვიპირდებ — სასურსათო გაწერით გვახრჩობს, მაგრამ მაინც უფ-
რო იოლია.

ღენინი. რატომა იოლი?
გლუხთა წარგზავნილი. მუშასთან, რაც არ უნდა
იყოს, მაინც პატრონი ვარ, გლუხი, ერთი სიტყვით, ადამიანი. კლ-

ჩაქის დროს კი როგორი უტრბიჭოლი მონაც ვიყავი, ისევე დავრ-
ჩი.

ღენინი, კარგი სკოლა გავიკლიათ.
გღებთა წარგზავნილი. უკეთეს ვერ ინატრებ. ასე
დავ-დავიყო — კლდევის სიყვანდით, ბოლშევიკს, ერთი სიტყვით.
ღენინი. გამბრობი სასურსათო გ-ერა?
გღებთა წარგზავნილი. ვერუწუნებთ, ხმა კი აღარ ამოგ-
ვლის. დღიან და პორტფელს დაატარებენ, ვერაფერს კი ვერ
აუტყობენ. განერისხის ერთნაირად იბერება უქნარც და მუშაწარც
სანართალთა ეს? სადაური უქნარა, თუ არც კავი პეკს და არც ფარ-
ცხი, დარბის ბევრი არ უნდა მოსხობო, არც უნდა დაწვე; უფრო
ახლოს უნდა ჩახედო გულიში, ესაა საქმე..

ღენინი. ვასკავთა. ახლა მუშებთან ხართ, ერთსულოვანდ,
არა?

გღებთა წარგზავნილი. ერთსულოვანდ, მაგრამ იზა-
თად უხიარო, კეთილი მოღვაწე, რომ ცოცა ტარები შეგვიშან,
თორემ ის გვიტყობენ, დავიშა რომ იცის ზნთარში. შეგვიშებენ —
სულს მოვითავებ. ზღებთა უნდა დაატრებო, თორემ არ წავა
ურემი. გღების მეთურნობას ქოხით ვერ დაძარ (დგება) მაპატე,
კეთილი მოღვაწე, ამდენ ხანს რომ გავივებ.

ღენინი. გმადლობთ საუბრისთვის.
(ხელს უწვდის).

გღებთა წარმომადგენელი. დღი მადლობა. ახლა
კი ნება მომიცით, შენგან სალამი გადავუკე გღებობას.

ღენინი. აუსცილებლად გაცდებით.

გღებთა წარმომადგენელი. წახელისასაც პირდაპირ
გებებში — სათელს დავუწოებთ შენს წმინდანს, თალღიებისგან
თუ გვიხნა.

ღენინი. (მხიარულად) დაუნთო!
გღებთა წარმომადგენელი. საუბარი მიმავდა გერა-
სიმე სევსტიანეს-მე ზაირიკოსს.

(თავს უკრავს და მიდის).

ღენინი. (იმეორებს) დედაცაივით სკოლას მოითხოვენ, გან-
საურსებოთ. გოკონებს, არ უნდათ, ზრავებდა დაბოჯუნენ..

...ღარბის ბევრი არ უნდა მოსხობო, უფრო ახლოს უნდა
ჩახედო გულიში... კარგი ნათქვამია (სწრაფად იწყობს, იღებს უტრ-
ბილს) ცოტრუას მალაპარკით. აღექსნანდ დამიტარევი, თავი-
სუფლად ვარ, გულმოდით. (დარბახისკენ) აღექსნანდ დამიტ-
რის-მე ცოტრუას სურსათ-სანოვავის სახელით კომისარია, ერთი
წლის შემდეგ ვლადიმერ ილას-ძის მონადელო სახსომავიში, მი-
თანათლო, თანამებრძოლ და ამხანაგ — ლენინე უთხი წლით
შენს იცოვლებდა. უკვლადღიური ჭაფით, გამბრობით, სურს.თ-სა-
ნოვავის რაზმელთა სისხლის ფსად, თიოთონ ავადმყოფი, ნაირევი
გულის პატრონი, პურს მოულობდა ქვეყნისათვის. მის ხელში იყო
არესპუბლიკის სურსათის მთელი მარაგი, ის კი შიშნობისაგან გულ-
წასული დავცა სახსომავიში სხდომებზე. ვინმე შეიძლება თქვას —
პოზაო. არა, მათთვის ეს პოზა არ იყო. ეს იყო შინაგანი აუცილებ-
ლობა — ეცხოვრათ ხალხის ცხოვრებით, ხალხთან ერთად.

კაბინეტში შემოიღან ციურუპა და სახსომავიში ახალგაზრდა
თანამშრომელი.

ციურუპა. დახედეთ, ვლადიმერ ილიარ, როგორ გამოიყურე-
ბა რეალურად შტატების შეტერება.

ღენინი. რა იყო?

ციურუპა. სემიონ ილიჩის მოხსენებით ბართი წარმოა-
დგინა — გაგანტორ შედეგებს მივაღწიეთ — სინამდვილეში კი —
სიტყვად და თვალის ახვევდა.

ახალგაზრდა თანამშრომელი. აღექსნანდ დამიტ-
რევი, სავანებლო ამჟამებში..

ციურუპა. არა, არა, მიღწევები კოლონალურია. კორესპონ-
დენტები, მაგალითად, სამოცდაათი პროცენტით შემცირდნენ. მი-
წახსოვით ავიტარებთ კი მთელი ასა პროცენტით.

ღენინი. სემიონ ილიარ, რა ავიტარებთ ზეჯადთ მიწსახე-
ვიში?

ახალგაზრდა თანამშრომელი. მავნებლებთან მებ-
რძოლი ავიტარებთ.

ღენინი. მტერ რას აუტებდნენ მიწსახევიში? — ველ-მინდ-
ვრებზე კიდევ პო, სახსომავი არ უნდოდით? არა ანადურებდნენ იქ?

ახალგაზრდა თანამშრომელი. უსაქმოდ იხსდნენ,
უსაქმოდ ფრდნენ და შემაცირეს კიდევ.
ღენინი. სასაცილოა. ახსორცეტიანი შემცირებას
იყვან?

ახალგაზრდა თანამშრომელი. ერთი იყო.
ციურუპა. სხვაგანაც ყველგან ასეა. მოსკოვში საერთო
პროცენტი როგორცა.

ღენინი თავს ვერ იკავებს, იცინის, იმდენად უხარობაა ყოვე-
ლივე. იცინის ახალგაზრდა თანამშრომელიც.

ღენინი. ფოკუსა აშკარაა. მანქანით ერთი, დახვებო, რუ-
გარი მოხეტიალე კომბინატრები არიან, კონტროლიორები სე-
თას საცხეთი შემუშრებნათ, ინსპექტორები ათას რაზმი მიუღიათ.
რა განსკვთვლა ინსპექტორს და კონტროლიორს შორის?

ციურუპა. არაფერია.

ღენინი. ე. ი. მიძებნეს გასაძრობი, რომელსაც სახელწოდ-
ბის გამოცვლა ჰქვია, კარია, მწვენიარია.

ციურუპა. შტატების შემცირების მრავალდღიანი ბრძოლის
შედეგად ცენტრალური სახკომბების თანამშრომელთა რიცხვი მო-
სკოვში თითქმის ორი ათასი კაციით გაიზარდა. სემიონ ილიჩის კი
ეს უმჯავესობა თითხი ხელმოწერილ ჯვადსტურა.

ღენინი. სემიონ ილიარ, თქვენ რატომღა იცინადით? ეს
უხანი თქვენ მოგანდეთ, იმედი გქონდა..

ახალგაზრდა თანამშრომელი. (იღებდა) შე ჩემს
აპარტს მივადე და არ შემოიწმინება. აშკარად რაღაც ავიტათ
სტატისტიკურ მონაცემებში.

ღენინი. მათ ავიტათ, თქვენ არ შემოიწმინდა და ამ აპა-
ბიკა ქალაქს ხელი მოაწერეთ? რისი იმედით?

ახალგაზრდა თანამშრომელი დუმს.

როგორ მოხდა ეს, სემიონ ილიარ, გობოვთ ვინმე?

ახალგაზრდა თანამშრომელი. ვლადიმერ ილიარ,
ყველას უნდა, რომ კარგად გამოიყურებოდეს, უნდათ, პირველდნა
მოგახსენონ, რომ დავრტეო შესრულდა... მოდა ზოგითრები რეა-
ლურ სურათს აღმაზრებენ.

ღენინი. როგორა თქვეთ?

ახალგაზრდა თანამშრომელი. აღმაზრებენ. შე
გღების მათი, უჭირთ ამხანაგებს, ამოდნა სამუშაო..

ღენინი. ამხანაგებს უჭირთ, იმ მუშებს კი რა გაუჭირდებათ,
თქვენი ულამაზების გამო პური რომ არ ყოვლათ?

ახალგაზრდა თანამშრომელი. ასე რატომ სვამთ
საქიოთს?

ციურუპა. შტატები იფივე ულუფებია.

ახალგაზრდა თანამშრომელი. რა არის ეს ნამც-
იკები მისშტატებისათვის?

ღენინი. ამ ნამცეკებით ერთი მშრომელიც რომ გადავარჩი-
ნოთ შიშნობით საცდელს, — შტატები უნდა შეზარდეს. სემიონ
ილიარ, სწორად ასეთი რამეები ანერტებს კავშირს ლიჩინს. ყველ-
ფრის დავარტეო შეიძლება, ხალხის ნდობისა კი — არა, ხალხის ნდო-
ბა ჩვენი პარტიის კანთალია. ყველფრის დაზარების შეიძლება —
ბელორუსიის, ლტვიის... მაგრამ ხალხის ნდობისა... ხომ არ გავიწყ-
ვინა ეს?

ახალგაზრდა თანამშრომელი დუმს.

ე. ი. საქმე მართოს ის არ ყოვლათ, რომ თქვენ თქვენს აპარტს
მიანდეთ და თიოთონ არ შემოიწმინდო სტატისტიკური მონაცემები.
ვის ატყუებთ სემიონ ილიარ?

ახალგაზრდა თანამშრომელი. ვლადიმერ ილიარ,
სწორად ვერ გამოვით. თქვენც ხომ თანავავარძინობ ზოგერს, რო-
ცა არის ობიექტური მიზეზები? შე გმონია, ეს საქმის ინტერესები-
სათვის კეთდება. უკვლად სხსომს სათავეში გამოცდილი ბოლშევიკები
უღვანად და თუ მათ აუთავ ხალხი, ე. ი. ამისათვის მტკიცე საფუძე-
ლიცა აქვთ.

ღენინი. ძალიან მინდა ჩავხვედ, როგორ კეთდება ეს საქ-
მის ინტერესებისათვის. ჩვენ ვიღებთ დეტრეტებს, თქვენ კი ნაცნო-
მგობრებისაგან ვაღრეკ-გადმორცეოთ ტელეფონით და ამ დეტრეტებს

ფუძე ქალღმერთად აქცევთ. შემდეგ ჩვენ ვეკვიწებებით „არავადანი“
 თქვენს შეღამაზებულ ცნობებს ამ დეკრეტთა შესრულების შესახებ,
 ხალხი კი იწყებს ჩემ-ჩემად ღაპარაკს და ქიჩიკილს. ისინი კითხუ-
 ლაობენ ჩვენს სიტყვას, ხოლო თქვენს საქმესაც ბრწყინვალედ ხე-
 ლავენ. ძველი საზოგადოების ყველაზე დიდ ბირობება ბეჭდვითი
 სიტყვისა და პარტიული ცხრილების დიდი შეუსაბამოა იყო.
 წიგნი ყველაფერი საუკეთესოადა აღწერილ-დახატულა, გაიხდ-
 გამოიხდებოდა ირგვლივ და ხელის გულზე გადაეგებებოდა ფარსიველური
 სიტყვით. საითქვინ გვიბძგებთ; სემიონ ილიჩ?

ახალგაზრდა თანამშრომელი დღეს.

არა, არა, აქ არაფერი გამოვა კომუნისზმის ქვეშაირი სკოლია
 გარეშე. აი, ავლით გლეხი, მან სანამ ეს სკოლა გამოიარა, ცხრაფა
 ტუპივ გადასძვრა ხელგებზე. ახლა იმას ბატონ კოლჩაქთან ნაუქი-
 თაჲ ვერ მიიტყუებ. იტანჯა, ახლო, შეიწო. ჩვენთან კი ყოველ
 ნახაჭუ... აწერებოდა... კი არ შედიან. ჩაწერილობასგან რას უნდა
 მოლოდინ, ის ყველაფერზე თანახმაა, „შეღამაზებუნიც“ და უფრო
 უარესიც...

ჩვენი პინციპია, სიმართლე ვუთხრათ მასებს მამონაც კი, რო-
 ცა ეს ჩვენივე ხელსაყრელი არაა. სიმართლე, ქვეშაირებმა იმაზე
 არ უნდა იყოს დამოკიდებული, თუ ვის მოეხსახურება იგი. დამარ-
 ცხებლნი მხოლოდ მამონ ვიქნებით, თუ ისტორიის ყოველ მოსახე-
 ვში სიმართლეს ვილაპარაკებთ. განსოცდებულად არ გამოვაცხა-
 დებთ იმას, რაც ჯერ მხოლოდ სასურველია, არ ვერებთ ბ. წ.
 „ტაქტიური“ მოსაზრებების გამო. ჩვენს ხალხს სასწაულები მოს-
 ჯდება შეუძლია, ის ნებისმიერ სინდლის აიტანს, თუკი ყველგან სი-
 მართლე იმეფებს.

ახალგაზრდა თანამშრომელი. დღერთმანი, ტუპი-
 ლად გაიცდით ასე ამ სულელური ისტორიას. მერწმუნეთ, არაფერი
 იმალება ამის უკან.

ხანგრძლივი მძიმე პაუზა. ჩანს ლენინი ეწინააღმდეგება საკუთარ
 თავს, რომ უღემად არ უბასხოს. შეზღოდის ნატაშა. ხელში წყლთ
 ავსებული ჩაიდანის უქირაის.

ნატაშა (ციურუბას) ალექსანდრ დიმიტრივიჩი, პირდაპირი ხა-
 ლი გზითი.

ლენინი. ალექსანდრ დიმიტრივიჩი, დევაჯალთ შრომისაქმის,
 დადგინოს უღუფთაოა მტკიცე რაოდენობა ყოველი სახეობისათვის,
 თანამშრომელთა დღევანდელი შემადგენლობის მიუხედავად. მხო-
 ლოდ ასე თუ დივიზიის საქმე.
 ციურუბა. თანახმა ვარ.

(მოდის).

ლენინი. (შევიდა) მე დღეს კოლუმბიიდან წერილი მივი-
 ლე (იღებს მაგილდან, კითხულობს). „თქვენ ან დაამყარებთ კომუ-
 ნისზმს და გარდაქმნით სამყაროს, ანდა, წარუმატებლობის შემთხვე-
 ვაში, ბოლშევიზმის იდეალებს დასაბარებთ“. მიიხარით, სემიონ
 ილიჩ, გრძობით კი თქვენ ამ პასუხისმგებლობას?

ახალგაზრდა თანამშრომელი. ვლადიმერ ილიჩ,
 ასეთი შეთხოვა შეურაცხველია...

ლენინი. მოიცათ, ნაწი გული არც ერთს არა ვვაქვს, მოით
 ვეცადურად ვილაპარაკოთ. ყველაზე ადვილი საქმე — დაწერება —
 ჩვენ გვერტო, ყველაზე ძნელი — აწერება — თქვენს თაობას დაწე-
 ვება ზურგზე. თუ თქვენ წარმატებას ვერ მოიპოვებთ, ჩვენც ექვსი
 ქვეშ დაგაყენებთ ისტორია. თქვენს ხელშია მთელი საქმის ბედი.
 განა ბუნებრივია არაა ჩვენი სურვილი, ეს ხელი სუფთა და გონიერი
 იყოს?

ახალგაზრდა თანამშრომელი. ვლადიმერ ილიჩ...

ლენინი. ოქტომბერში თქვენ კარგად გამოამუშავებთ თავი,
 ახლა კი ბიუროკრატებს აფარებთ ხელს. განსწავლული ბოლშევიკი
 ხართ, ტუპილი კი კადრულობთ. თავს ინტელიგენტად თვით, უწე-
 სოდ კი იქცევით.

ახალგაზრდა თანამშრომელი. ვლადიმერ ილიჩ...

ლენინი. საკუთარი თავის პატივისცემას დავკარგავდი, რომ
 არ შეთქვა თქვენთვის ის, რასაც ახლა ვგრძნობ. ახალგაზრდა რომ
 არ იყოთ, აუცილებლად პარტიულ სამსჯავროს გადაგცემდით.

ახალგაზრდა თანამშრომელი. (წამოინებოდა) ახლ-
 გაზრდობისათვის შედევანს წუ მოცდებთ.
 ლენინი. (მისხანდა) მამონ... (ძლივს შეიკვებვს მოჭკქს მტყუნქს
 თრად მოტრიალდება და მაგილისავე წამოვა).

ლენინის შესახვედრად მოდის ნატაშა ჩაიდანით ხელში. იგი
 ლამობს ჩაიდანის აწვევას, რათა ვლადიმერ ილიასძეს წყალი დას-
 ხას თავზე.

რას ითხოვთ?

ნატაშა. აი, ცვი წყალი.

ლენინი. რა წყალი?

ნატაშა. თქვენ მხოვოთ, ჩაიდან კივი წყლით ამევსო და...
 დამეშვა... თქვენთვის... თავზე... ჩემს გაუბედურებულ თავზეო, ასე
 თქვით, ეშვემება დღახვაროსო.

სიცილი ფარავს ნატაშას სიტყვებს.

ლენინი. ქანდაკებაზე, ქანდაკების თავზე. თხაა შრება და
 სტება.

ნატაშა. თქვენ ასე თქვით...

ლენინი. დანაშავე ვარ, დანაშავე, მაგრამ მინც ამ თავს კი
 არა, იმ თავს უნდა დასხათ.

ნატაშა ბიუსტისკენ მიეშობრება.

ახალგაზრდა თანამშრომელი. შეიძლება წავი-
 დებ?

ლენინი. წადით.

(ახალგაზრდა თანამშრომელი მიდის, ლენინი ელოდება, რო-
 დის გაიხებრავს იგი კარს)

ნატაშა, დაიცადეთ, წყალი დანახითი ტუპში.

ნატაშა. ცუდად ხართ, ვლადიმერ ილიჩ?

ლენინი. არაფერია, წყალი მომწოდეთ, გეთაყვა, ვმადლობთ.

ნატაშა. ვინმეს დავუბახო?

ლენინი. არ არის საქმეო. დავიდავტ ცოტა, დავისვენებ და
 გამივიღოს.

(ლია ფანჯრის რაფაზე ჯდება).

ნატაშა. ვაიმე, როგორ შეგეშინიდა...

ლენინი. არაფერია.

ნატაშა. სადმე უნდა წახვდეთ ერთი თვით, პოლიტიკაზე
 რომ აღარ იფიქროთ.

ლენინი. (ნაფიქრებით) არ ვიფიქრო პოლიტიკაზე... არა, ნა-
 ტაშა, უძლურნი ვარ... რიგა დღემს?

ნატაშა. დღეს უკეთა ხართ?

ლენინი. გითხრათ, რომ ვიცნობ?

ნატაშა. მერე სწორია?

ლენინი. სახვებინ სწორი.

ნატაშა. გპირდებით.

ლენინი. რატომ დღემს რიგა? რა გვარია ის ქალი, მოსკო-
 ვის სახეოდან რომაა?

ნატაშა. საბოუნოვია.

ლენინი. გითხრათ, რომ ვიცნობ?

ნატაშა. რომელია? მიტინგზე დალაპარაკებინართ.

ლენინი. საბოუნოვია. არა, არ მხსოვს. რა სქირს, რა მოუ-
 ვიდა?

ნატაშა. ზუსტად არ ვიცი, მაგრამ გგონია რაღაცის გამო დაბა-
 ტირმახს უპირებენ ოცდაოთქვსმეტი საათით.

ლენინი. იცით არა, ნატაშა, დაურტყეთ ერთი, სადამოს რვა
 საათისათვის მოვიდეს.

ნატაშა. თქვენ რომ ამ დროს სეირნობა გინდოდათ?

ლენინი. ხვალ ვიხივარებ.

ნატაშა. რაღაც წვრილმანისათვის...

ლენინი. არა სწორია, ნატაშა, ეს ისეთი წვრილმანებია, რომ-
 ლეწვიც ადამიანის სიცოცხლე და მოკიდებული, მოვიდეს.

კაბინეტში შუბოლის ახალგაზრდა თანამშრომელი.

ახალგაზრდა თანამშრომელი. მასატი, ვლადიმერ ილიჩ.

დენი ნ. გისმინი.

ახალგაზრდა თანამშრომელი. ყვალაფერი გავი-მე.

დენი ნ. სემონილი, ვერვან ქვეყნად ვერ გაუტებს სახელს კომუნისტებს, თითონ თუ არ გაუტებს იგი. არავის ქვეყნად არ შეუძლია ხელა შეუშალოს კომუნისტების გამარჯვებას, თუ თითონ კომუნისტები არ შეიშლიან ხელს.

ნაწილი მემორა

ოცნების წლის დოკუმენტები.

დ. ბ. კ. უ. ა.

„ქუქის პრობლემები კაბიტალიზმიდან სოციალიზმში გარდამავალ პერიოდში წითელი პარტის ახალგაზრდობის თვალსაზრისით“. თანამშრომელი, ივრე ჯანსენიანი — ტიხონოვ-ტოვოლი.

ესტრეობა: ქალაქის განმარტობიდან ექვნი ვრსტეინი, ახალგაზრდობის კავშირის რაიონიდან — ზობალიცია; წითელი პარტის კავშირული და კავშირგარეშე შუივი ქალაქოლები და ქაბუცი.

ტ. ბ. კ. უ. ა. ვ. კ. უ. ა. მხანავებო, სიყვარულის საკითხი და მისთან მივირდი დაავაჯივრებელი და მისხან უშუალოდ გამომდინარე სქესობრივი ურთიერთობის საკითხი დახვალეობით თითხმბეტი წლის ასაკიდან აღდღევის ჩვენი რესპუბლიკის მთელ ახალგაზრდობას. ამიტომ ჩვენ, მარქსისტებს, არ შეგვიფერის თავი ავარდით ამ საკითხების გადაწყვეტას, როგორც თეორიულ, ისე პრაქტიკულ სფეროში. დღემა რეგულაციამ დანარჩენი ძველი საზოგადოება თავისი ბინძურ და ყალბი სქესობრივი მორალისთვის. დღეი ხანია ჩვენს გულგნულ მოწოდება პრობლემა ა და ბერტუა სქესობრივი ურთიერთობის წინააღმდეგ, სიყვარული წინააღმდეგ, რასაც სერგაგადა და ნერგაგა ბერტუაზია თავის საწოლში. ჩვენ ყველანა სიყვარულის თავისუფლების მომხრე ვართ. მომხრე ვართ იმისა, რომ ბუნებრივი, ბიოლოგიური გრძნობა, დაავაჯივრებული სქესობრივი დაქაოფლებებისას, არ შეგვისთით ბურჟუაზიულ ქორწინებათა სახისით, საშოკაქაქი ვაფორმებითა და სხვა ცრურწმენებით, ჩვენითვის, კომუნისტებისთვის, ყველაფერი ისევე მართებული და ბუნებრივი უნდა იყოს, როგორც თვით ცხოვრება. ასევე — სქესობრივი ინსტიტუტის დაქაოფლებებისა. ადამიანი საკვებით თავისუფალი მხოლოდ მაშინ იქნება, თუ სქესობრივი პრობლემატიკა არ მოწყვეტს მას ახალი სამყაროს მშენებლობიდან. ამიტომ, რომ „ქია წლის“ მარქსისტული თეორია, რაზეც ქვემოთ მოგახსენებ, ასე უფლებამოსილად იკვლევს გზას ჩვენი ახალგაზრდობის ცხოვრებისეულ პრაქტიკაში. მე ვამტკიცებ, რომ პრობლემატიკა ახალგაზრდობის სიყვარული ღრის არ ამოთმეს, ტვინის არ უხვრეტს. სულ სხვა ბურჟუაზიული ახალგაზრდობა, მეშინაურ-ნივიტეტული. დაავაჯივრებული რომელიმე ბურჟუა ვაქივილის ა ქალაქში, როგესაც ისინი წ. სქესობრივი მოწყობების ასაკში არიან. ერთივე და მეორეც მთელი დღე იხვან, იწინებია, წერს ბაიათებს. მერე სახადოს მიღის ნანატრ პაპეზზე. ვაი დღეხან, დაღნას უბტიკებს თავისი გრძნობის სწინააღმდეგ, ხოლო მისი იწინების ქალიშვილის ამი სანაცვლოდ კეთილგანწყობილ მწერას რუქის ან დღე-ღიღე, ბელზე კონცის უფლებას აძლევს. ამაზე მეტს არავინც ანებებს ის ბურჟუა მშენიანი ობივატული, ავარდლილი პატარაქალერი, დახასტებულ ვარკიში. არავინც ანებებს განა იმიტომ, რომ არავინც უნდა, უნდა და მერე როგორი მარამ ბიოლოგიური დაქაოფლებობა მის წარმოდგენას ქორწინების ოფიციალური ვაფორმების და საერთოდ კეთილმინაქობილი ოქაბურ მუდრობებს უკავიათებელი — თვითი ფარდები, ფაქტობა, ქანარის ჩიტი და მეშინაური ნეტაობის სხვა თანამგაზრდობის უტრიალებს თავში. მარამ ვინადაც ქაბუცი 18-20 წლისა და მარტო ზვეყნა-კოცენა არ აქაოფლებობს, ამიტომ იგი უმადო პაპეზიანად პირდაპირ სქესობრივი დაქაოფლებების საძიებლად მიიღის. სად? მოდენაზე; ტვირის ბულავარზე; გარყვნილების ბუდეში, მჭებთან და იქ იღებს თავისი სიყვარულის მეორე ნახევარს. მერე რა, თუ ამას შედეგ მოჰყავს ვენერული მოლოთაობა სიბრძნე, მერე რა, თუ შედეგები გვიან იჩენს თავს, იგი ამას არ დაიღვეთ

აი ეს მიანიშნავს წმინდა სიყვარულად და წმინდა ქორწინებად. სრულად სხვა მდგომარეობაა მუშა ახალგაზრდობაში. ჩვენი წინააღმდეგობა და ბულავარზე მძებნებს ევარტიან თვალდასვლით, ვენსენარს, გატაკონებულშარკოვანი ახალგაზრდობი, მუშა ახალგაზრდობის იქვე რ ნახავი. მას ეს არ სწირვდა. ყოველ შრომულ ქაბუცს თავისი ქალაქში შესეს. ისინი ერთი სიტყვით კლდედა არიან თვით-არბო; გაკირება ორივეს უნახავს, ერთად მუშაობენ და მათი ურთიერთდაყოფილებლობა ამოღებულადა მარტობა. აიღებს ქაბუცი ხელსაფ, ნახვარის ამბოლებს ჩაახარებს, მეორე ნახვრით თ თავისი მანქანათვის კიდებლობს ფესხაქმელს, კინოს ბილგის; წყუყუნას ბაბუტზე. არავითარი ტვინის ქუტება და ფილოსოფიობა — ბიოლოგიური დაქაოფლებების მას სწორედ ეს ქალაქოლობა აძლევს. თუკი წაიხუბებენ, ქალიშვილი ვაქის ამახანავს დაუშვებობრდება და ეს ტრაგედია არა. მუშათა კლასის არა აქვს რეფლექსები. ეს უბრალო, უმეგაკი ურთიერთობა, ასე დია და გულახდილი, ამაღლებს პროლეტარულ ახალგაზრდობას. მას შეუძლია ზემოდან დატეხოს ბურჟუაზიას, რომელიც სიყვარულს ტვირის ბულავარზე ივსებს. უდავლიად არ იქნება ასეთი შეთხება; ვინ უფრო უარსია, ჩვენი, დაგახსთან მდგომარეობა, მარადიანად პროლეტარი ქალი, რომელიც თავის კლასობრივ ამხანაგთან შეგობობს, თუ გადაჩანჭულად დასწამნი, რომელიც მდიანარე მამკროს მოლოთვით თავის უცდველობის უფროსობაშია. იმ უცდველობის წინააღმდეგობის ახლა ცხადია ჩვენივის. ამხანაგებო, უკვე დღეს შეგიძლიათ აღწინააღმდეგობა ასეთი დაღებობის ფაქტი — ინერტება ახალი საზოგადოება-ამხანაგური დამოკიდებულებანი მუშა და განსაკუთრებით, კომკავშირულ ქალაქებში შორის. ჩვენ ვიცით, რომ კომკავშირულ ქალაქშილს რაც უფრო დაუბეზავდა, თავისუფლად უქირავს თავი, რაც უფრო ნაკლებად ამაყობს იგი ქალის ატრბუტებით, მია უფრო მარტობდა და მეგობრულად ეტყობის მას ყველა ქაბუცი და თუკი ერთ შემხვევავე ვერ ნახავთ, რომ ამნარს ქალიშვილს უფურბედენ როგორც ქალს. მიუხედავად ამისა, ყოველ ასეთი კომკავშირულ ქალაქშილს ინდეფინაფური სქესობრივი კავშირი აქვს ვანეხებას, მაგარა ყველაფერი შეუმსწენავდა ხდება, დროისა და ადგლის მოკლებულია, მთელი ცხოვრება ვიმბა შრომის და ბრძოლის ამაღლებლობებისათვის. სწორედ ამიტომ, რომ ბურჟუაზიული ყალბ სქესობრივი შორას მარქსიზმა უკვე დღეს დაუპირისპირა თეორია, რომლის თანახმად ბიოლოგიური მოთხოვნების დაქაოფლებობა მოხვედრის იხევე მარტობა უნდა გადგეს, როგორც ქია წლის დღედა-მთავარი მოქალაქეთა მავალი შეგნებულობა და ის, ვინც ალღეს ამ ცხოვრობს, თვალსაჩინოდ და რეალურად ვებნებია ახალი საზოგადოების აშენებანი.

ე. ბ. კ. უ. ა. (დღილიდან) რატომ პატარა არ მოვკდლი..

საქეობა მოსტენების ვაბო

გ. ნ. ა. რ. კ. ა. რობორიკოვის მანუფაქტურა. ამხანაგებო, ძალიან მოწონება ებ მოსტენებს. მომეწონა იმიტომ, რომ ჩახალართულ საკითხებში აბსოლუტური სიბედაე შეაქვს. რა გავიყენებო მუდ უკოვლ კომკავშირებს, მუშუაგებს, პროლეტარის უფლებებზე დაქაოფაფობებს და კიდევც უნდა დაქაოფაფობის სქესობრივი მისწრაფებნი. სქესობრივი თაშუაყვებლობა კავალიტირებულ უნდა იქნეს როგორც რეპტიკული მეშინაობა. ყოველმა კომკავშირულმა ქალმა დახმარების ხელა უნდა გაუწოდოს თავის ამხანაგს, თანამარტებლსა და თანამოქალაქს. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ასეთი მეშინაობა არ იქნება ღრის, აჯაროს კომკავშირების სახელი. რაში ჩვენი ქალბი შეიგნებენ ამას. ჩვენ შორის წყაფობ.

ბ. რ. კ. უ. ა. სტუდენტი. მე კი მიანიშნავს, რომ კომკავშირული ქალბი სულაც არ იქვეყიან ისე, როგორც ეს მომხსენებელმა დაგვანება. ერთხელ უკვე მოგესმინე ჩვენს მომხსენებელს და რადგან ბუნებრივ პრაქტიკოსი ვარ, გადაწყვეტი, პრაქტიკულად ვაყენებოდი კომკავშირული კავალიტობის შეხვედრების სქესობრივი საკითხზე. მოდა, დაქაოფაფობად ერთს, ცყდილობდა ამორქმუნებობა იგი, ჩვენ ორივენი შორს ვართ ქორწინებისთანავე, ამავე დროს, ორივე მოწოდებით. იყ.ყ.ყ. წლისანი ვართ -მეტი, პირდაპირ, ამხანაგურად ვუბნებთ, ურთიერთობა მინდა შენთან-მეტი. რა გამოვიყენო ისეთი ნახეზი მივიღე, ამხანაგებო, რომ პირში ჩალაგაფობულბო წახოვტმუნული, ე.კ.ი ფეხებზე მომყოფა. მარტო ორმა-სამმა კი არა, თითქმის ყველა კომკავშირულმა ქალიშვილმა უარით გამოიხსტურა

თითოეულს თვეწახვარია მიიწ უნდა სდიო, რომ თავბრუ და-
ახსა და დაყოლო. კაცმა რომ თქვას, პირადად მე არ მომწონს,
ქალიშვილები რომ შეცდებიან ხოლმე, ამისთვის ვაგასკები
არაინ, თუმცა ერთმა მიიხრა, ამისხა ასე: „შე სულლო, ჩვენ
ყველას სიყვარული გინდა და ამიტომაც შეცდებიან ხოლმე“.
მე ვფიქრობ, უფრო იმიტომ ვეუბნებიან, რომ ენითა, ბავ-
შვი არ შეეძინათ, ამიტომ მოვიხილავ ბავშვების საზოგადოებრივ
აღზრდას. ჩვენ გაავრთო ბავშვებს, მაგრამ სახელმწიფოს გადა-
ცემით. სახელმწიფოსთვისაც კარგია — ხალხი გაუმრავლდება,
თანაც, როგორც უნდა, ისე აღზრდეს; ჩვეუთვასაც კარგია —
ბიპლოგარია მოთავსებლების დაქვემდებარების შევსებით
საზოგადოებრივად სასარგებლო საქმეს. ამით ვამაყობ.

ე დ რ ო ს ო რ ი. შეუთხვა ხრისტიანობას და მომხსენებლის
მიმართ. რადა განსხვავება იქნება შაშინ ადამიანსა და დავუ-
შვით, ღირს შორის?

ი ვ ე ვ ა რ ო ვ ა. ნაწავლებელი. აქ ილასაკაეს კომკავშირე-
ლზე და მოუწოდებს მათ აღვარახსნილობისკენ, როგორც მომა-
ვარდა საზოგადოებისათვის ტიპობრივი მოვლენისკენ. მე ახალ-
გაზრდა მანქანებელი ვარ და მინდა ვიხსირო, მომხსენებელმა
ყველაფერი აურ-დურია, თუმცა მართებულად სკანს დღევან-
დელ პრობლემებს. ეს სხაითხი მართკ კომკავშირებლის რთი
ცებმა, ცხოვრების გამოცდილების მქონე უფროს ამაზანებელს
აწვადებს. სქესობრივ კავშირს რაღაც ზრეტულად უყურებენ, არ
წინებენ ხანგრძლივ ურთიერთობას. თითქოს ცნებები ცოლო,
ქმარი მერწმუნება და მისაწყენია. შეუარაცხოვრდალად კა-
გრანობენ თავს, როდესაც შეუთხვათ: სად მუშაობს თქვენი
ცოლო? ამაზე ან ჩაიჭიქობდნენ ან დაკნინებ ამბობენ: „რო-
მელი ცოლიო?“. ერთ პასუხისმგებელ მუშაკს ვინცადა, რი-
მელი იქვე მუშაობდა, სადაც თავისი ცოლი, მაგრამ წაი-
რდა და თუ არა სადმე, სადაც არ უნდა ყოფილიყო, თითო ცოლს
ყველაზე მუშაობდა: რიცა გაიყვანებდნენ, ასე ცხოვრება რი-
კარ შეიძლება, ეს რომ პირუტყვიანა-თქო, ვიასუბებდა: „ჩერ
შენ ახალგაზრდა ხარ და ამიტომ არ გვიხიბ, რა არის კარგი
და მართებული. ერთ ქალთან მე ფსიქოლოგურადაც ვარ დაეა-
შობებოდი, მეორესთან — ფსიქიკადაც, ბოლო მესამესთან
იროვე გრძნობა მაკავშირებსო“. ბოლოსამალოს ვამაძა-
ნა, სულლო, მეშინა შეძება — სქესობრივ კავშირზე კომუნის-
ტური თვალსაზრისი არ გავანია, ითვებოდი ხარო.

ნ ა რ ე კ ო ვ ა. პრობორიკის მანუფაქტურა. ჩვენს მომხსენებელს
ყველაფერი კობტად გამოუვიდა, მაგრამ ეს მხოლოდ ქაღალ-
დზეა სა. ცხოვრებაში ვინ უნდა ზღოს თქვენი კომკავშირული
ოიხებისათვის? ქაშაში იქნებ დავაგონებოდა, როგორ ავიტოებენ
ბავშვებს? ახლავ მოვარდობენ. აჰ, იცი, ვაგახსენებ, არა?
შაშინ ან ეტყობებს იქით რატომ არ გავოღებოდა ეს? დღეს ერთ-
მა ამ მეგობრობს, ხვალ — მეორესთან, შენ კი გაიხედავ და მეტრ-
დებ უკვე ფაჩინე გვიხიბს. საიდანა ანდენი ამოტყე? ვინ მო-
კეთ უფლებას, შეარყოთი ქალის წანხრითელობა? ქალისხან არ
წარმოადგება ყუველი სულიერი? შარქის ან წაიხიბათხა მე
მაგრამ დაუტრებელია, რომ შას ქალთან არ დაუტრია, იმტომ
რომ შას მუშეობა უფარდა. რატომ გვართმევთ თავისუფლებას?
ერთს შემოხმრდავებ თუ არა, შაშინვე ვთვალბა დავქვე, თორემ
მეშინა ვიქნებო, არა? ვერ მოვარდობია ერთი თვეწინ თავს
შეხებდი, გინდა მომხსენებელმა და გინდა გონარდებმა, რომ-
ელი ქალ ვაგავარდნო, ამიტომაც ვამოიგონე „ჩაქა წაუტოლო“.
გინდად საქმე გაიოლოთ. იცი, რას გბტავებ? ვარც შემიყვარ-
დება, იმისთან ვიცივრებ. კომკავშირი კი მდღელია არა, რომ
საინოლი დატვირთოს. მომპრიაუნება ვფობო, ვშობ. ამისთვის
მხოლოდ ათი წუთით მარცხდები, მეტე კი — თეთრო ადვრ-
დი. რველდუთა იმისათვის მოაბ, რომ ქალმა თავისხა ბედო
თავისუფლად ვაფარეუტოს. რა? შარქის ცინაზმდებებმა?
თქვენი შარქის შეიძლება ცინაზმდებებმა, მაგრამ ჩვენი შარქ-
ისასაღის, წვერი რომ აქვს, ზედგამჭირალია.

ა ა ვ მ ქ ო მ ა რ ე. ექიმო ემტრინ, არ გამოხვალთ?
ე ქ ი მ ი ე მ ტ რ ე ი ნ ი. მე უკვე ვთქვი.
ა ა ვ მ ქ ო მ ა რ ე. შაშინ ასევე ჩაუტროთ ოქმბო? „ექიმო ემ-
ტრინის გამოხვალ: „რატომ პატარა არ მოვეცდი“? ამით დღესუ-
ხა იხურება.

დამსწრეთა უკიდურესი შეუთანხმებლობის გამო მოხსენებლებზე
რეზოლუციის მიღება ვერ მოხერხდა. რეზოლუცია: „დისკუსიის

ყველა დამსწრემ, მათ შორის მომხსენებელმაც, ეს დამე მუშეობა
ცენტრის ოცნებით რეინგულთა დასახარებლად“ — ერთმანეთს
მეტირული. შედეგები
„საშარქისო ზანაზანო ორმოდელავლებს, გააამებულბს კო-
მუნისტური შრომითი“
„შრომითი და დისკუსიონით დასცხე შიშობილს და სიცივისს“

სურათი მეთხმა

ლენინის ბინის სამხარეთლო კრებოში. აქ სადილობენ და ვახშ-
მიბენ ყოველივის. შახობები, რომლებიც ჩვენს სექტორში ნა-
დებდა კონსტანტინეს ასრულ კრუკსადაც და შარია ოლიას ასრულ
ქლიანობას რომებს ასრულებენ, დაფუსუსებენ. პროკუტორის
შეტი ანათებს კარბუქსთან შახობის, რომელიც კლარა ცეტკინის
როლს ითამაშებს.

მ ს ა ხ ო ბ ი. კლარა ცეტკინი ლენინის მეუღლეს და დას ვახშ-
მიან შეეწერა, გულწრფელად და ველითად მიწევს.
უ ლ ი ა ნ ვ ა. კლარა, შემიძლია, გეთავა, ჩვენ ყოველთვის სა-
შარეთლოში ვსადალობი, აქ რაღაც უფრო მეუღროდა ვარ.
კ რ უ ს კ ა ი ა. დამჩაღლით. რუსები იტყვიან — ყველა და პური
კეთოლა ველიო.

ც ე ტ კ ი ნ ი (შეიღობის სამხარეთლოში, ქდება) ვადალობ.
უ ლ ი ა ნ ვ ა. ნადია, რამე ტუბელტოში ხომ არ გამოცნაოთ
ასეთი შემთხვევისათვის?

კ რ უ ს კ ა ი ა. კარდაღმა შურაბის ქალა უნდა იყოს.
ც ე ტ კ ი ნ ი. გეუციებო, ზედგობო, არ არის საქირო. (დარბახს)
კლარა ცეტკინს თითქმის სუთი წელი არ ენახა კრუკსადაც. მის
სამაიათოდა სახეს ღმობიერი, კეთილი თვანებულური ავად-
მეყოფობის კველა დასტუბოდა, თორემ სხვა შხრაც ისეთივე
დაჩინილიყო — პირდაპირ, უბრალო და თვანდებალი. მას
ღერწინას ნაშვლიო მეგობრობა ავავშირებდა, რასაც ვანაწ-
კიცებდა ტრია არაი და საქოლო მიზანი. იგი მუშაობდა განა-
თების სახალო კომისარიადაც. ბეჭერი საჭარუნიე მქონდა.

ამისთანადე, დღობობრივი შრუწველობით უფლიდა ქმარს, მულ-
და — შარიათთან ერთად, რომლებიც „ჩრავლის“ პასუხისმგებელ
მდებდა მუშაობდა. შაშინ ბინაში გულწრფელად და ურთი-
ეროვებდა ტბმსერო სუფუდა. რიცა მოგვიანებით ლენინიც
მოვიდა და გარაღდა ხტრამბო და რეინგულთის ქლიყო, კლარამ
სახოლოდ თავი ისე იგრძნო, როგორც ნათუარ სახაში.
გაიბოღებდა ლენინი.

ლ ე ნ ი ნ ი. გამარჯობა, კლარა! რით გინახსინდებდებიან ჩემი ქაღ-
ბატობები? ო, მუშაბა! კლარა, წუთო არ შევიძლიათ, უფრო
შხარ-ხშირად გვესტუმროთ? ნაშვლიო მუშაბა, მარწყვისა,
ხედა ზუსტად ასეთს ხარ მუშაბა.

ც ე ტ კ ი ნ ი. (ილიებმა) გენოსე ლენინ, თქვენ ამაზე მალოდ უნდა
იღებთ.

ლ ე ნ ი ნ ი. ვიღობებ, დაბდა ვარ. მიელო კვირახ სული მძლეს, იმ
კარდაღში შევიდარი. ნაშვლიო მის გადვებულ საქოთარ თავ-
თან და როგორც ზედადე, ვამობრებ, თორემ შარ გავიმას-
პინდებდებოდა.

ც ე ტ კ ი ნ ი (იმავე ტონით) მე ყოველთვის არაწინააღმდეგობრივი
სახაითის ადამიანად ვთვლიდი, თორემ წუ იტყვიო, არც თქვენ
გაკლიათ ვარებოდა.

ლ ე ნ ი ნ ი. ეს ღმდებდა, კლარა გოციებს სიტყვები: „ო, ორი სული
ცხოვრობს ჩემს მეტრება“ — ჩემსუცა ნათუკბს. საწინადა
წინააღმდეგობრივი ვარ. აი, მაკალითად, მძლეს ფესსკიშლის
განწინდა, ბავშვობიდან მეგავრება, მაგრამ ამავე ღრის ვერ
კითან გაუწმინდად ფესსკიშლის. ზოგჯერ პირდაპირ გამოსავალს
ვერ ვყოლოდი, კლარა. ზოგჯერ კი მოვეციბო გონს, მძიმედ
ამოვიხიზავ, ავიღებ ჭარბის და დავაწეებ და წუველი ფესსკი-
შელების პრიალს, უშავსა წაიღოს.

ც ე ტ კ ი ნ ი. (ილიებმა) საწინელი დანტაზიოიო ხართ.

ლ ე ნ ი ნ ი. გეუციებო, სიმაწოლია. რას აკეთებდით აქ უჩემოდ?
კ რ უ ს კ ა ი ა. შანაშა სტატის ანაბეტი მოიტანა. მთელი შენი
ორმოდელიო წელითა იწაფიოდა. ჩვენც დავიწეეთ ფტო-
სტრიათების გადარჩევა.
ლ ე ნ ი ნ ი. რა სტატია?

ვ. ი. ლენინი — ლ. დელაშვილი. (ქუთაისის ლ. მესხიშვილის სახ. თეატრის სპექტაკლიდან «ექვსი ივლისი».)

დასვენა, რომ „კარბონი უნდა დაიკეთეს“ აბა, დამიტკეთო, რომ ვცადებო.

უღიანოვ ა. გაბი, გაბი? ლენინი (ზარტულად) კლარა, თქვენ თქვენი პარტიული ამხანაგების კარგი ვეკლო ბრძანდებით და ამავე დროს ჩემი მეგობარიც ხართ, მაგრამ სიმათოდ უფრო ძვირფასია. ის, რასაც თქვენ ამბობთ, მართალია, მაგრამ ერთი პირობით, — ანალიზი ნამდვილად მარქსისტული უნდა იყოს. ამისათვის ზომ სტერილული მეცნიერული ძაღლებია საჭირო. სადა ისინი თქვენში? ჩვენში? უამისოდ ეს ისტორიულ მატერიალიზმს კი არა, აქ პრობლემის ჩხრეკას მივიღებო.

ცეტკინი. ახეთ შემთხვევაში მეც გეთანხმებით. სქესობრივი საკითხების ან წინ წამოწევისათვის მეც ვეპაათე ბერლინი ჩვენებს, მაგრამ ზომ იცით, შინაურ მდდელს შენდობა არა აქვს. მეზნაზნააი — მისხვედურს.

ლენინი. არაფრად ჩაადგით ჩემთვისაც დაუწამებთ ამის გამო მეშინობა, მაგრამ ეს სულაც არ მშვედებს. არა უშავს, როგორმე გავუძლებთ.

კრუპსკაია. ვაღლია, იმის უარყოფა მაინც არ შეიძლება,

რომ დღეს ახლავარდობის გონება ამ საკითხებში დაეკვირვებულა.

ლენინი. სამწუხაროდ, უნდა ვიღიარო, რომ ასეა, ჩვენი ახლავარდობის მნიშვნელოვანი ნაწილი გატაცებულია სქესის საკითხებში ბურჟუაზიული მორალის ე. წ. რევიზიით. თანაც უნდა ვიზიარო, რომ ახლავარდობის ეს ნაწილი საუკეთესო და ყველაზე საშიშროა. როგორც ჩანს, მემარცხენეობის საყმაწვილო სენია ერთგვარი... გაივლის, რა თქმა უნდა, გაივლის, მაგრამ...

ცეტკინი. რატომ გაწუხებთ ეს ამბავი? მოდი, როგორც მარქსისტებმა, ისე შევხედოთ ამ მოვლენას. ომი, რევოლუცია. ყველაფერი ჩვეული დინარა, ამორტალიდა, ძველი ფასეულობანი უფასურდება, ახალი ეს-ენსა ჩნდება. ბურჟუაზიული კორწინების მორალური სიბერევე, ძველი ცხოვრების სწრაფარი სიყალბე საუკეთესო ადამიანებს სიძულვილით ავსებს. ისინი გაბატონებული უმასობის წინააღმდეგ ჩანდებიან. განსაკუთრებით ბოჰოქობუნ ახლავარდები. ზედმეტად მძინვარვა მათი პროტესტი? რას იზამ. მხურვალება ასაკის შესაფერისა. არ ფიქრობთ, რომ ეს ყველაფერი შეიძლება ფორმით ტლანქა, მაგრამ თავისი არსით პროტესტს წარმოადგენს ბურჟუაზიისა და მისი სულიერი ფასეულობების წინააღმდეგ?

ლენინი. მაგრამ ვერ ამჩნევთ, რომ ტკბობის მრავალფეროვნების შემადგენელი წყურავილი თავისის შებვა? ამ უმცავსობას „ქიკა წულის“ თეორიით ამართლებენ. სულ გადარია ამ თეორიამ ჩვენი ახლავარდობა, პირდაპირ ავი ბედსწერა შექნა იგი ბევრი ქალშვილისა და ქალუხისათვის. ვიდაცამ უფხრათ, რომ ეს მარქსისტული თეორიაა. დიდი მადლობა ასეთი მარქსიზმისთვის. პირქუში ასკეტი არა ვარ, მაგრამ უნდა ვიზიარებო, რომ ახლავარდობის ე. წ. ახალი სქესობრივი მორალი და სხვათა შორის, უფროსებისაც, ძალიან სწრაფდ წმინდა ბურჟუაზიულია, რადგან სინამდვილეში ის ბურჟუაზიულ სარასკისობს წარმოადგენს. აი, როგორ ვლინდება ჩვენში ის პროტესტი, რაზეც თქვენ ლაპარაკობთ.

კრუპსკაია. არ უნდა დაგვაიწყუნდეს ამ ქიკის საზოგადოებრივი მხარეც, თორემ მთლად ველორბა გამოვივა. წულის დაღევა, ბოლოსდაბოლოს, მართლაც ინდივიდუალური საქმეა, მაგრამ მიუხედავად იმისა, რომ სიყვარულში ორი მინაწილის, ახალი — მესამე სიცოცხლე ე წამოიშევა, ამაზე ვეღარ იტყვი უკვი, რომ ანგარიში არ ჩაითვლება.

ლენინი. არა, არა, ყველაფერ ამას არავითარი საერთო არა აქვს სიყვარულის იმ თავისუფლებასთან, რაზეც ჩვენ, კომუნისტები, ვლაპარაკობთ.

ცეტკინი. გეზონ ლენინ, ჩვენი კომუნისტებს, როგორა ვგვს. მის სიყვარულის თავისუფლება?

ლენინი. სამწუხაროა, ინესა ფეოდოროვნა რომ არ არის ახლა. აქ ცხრაას თხუთმეტში, როცა იგი ამ საკითხზე ბროშურა წერდა, მე მასთან ცხოველი დისკუსია შეიწდა.

ცეტკინი. სადა ამხანავი არმანი?

ლენინი. მოსკოვიდან კისლოვლსკში გავაძვეეთ. ვაფიცილიანი ერთად გავსწავრა დასასტვენლად (დარზანისკენ) არც ერთმა იმათგანმა არ იცოდა, რომ სწორედ იმ მომენტში რუსეთის ვე-ულბზე ტელეგრაფის მავთულები კრემლს გადასცენდნენ დეპე-შის, სადღე მხოლოდ ექვსი სიტყვა იყო: „ამხანავი ინესა გარდაიცვალა. გადარჩა ვერ შევძელით“. მძიმედ დანსი დადარდებ-ათი მთა ზეალ, მრავიანებით იუ გაიგებენ, რომ სწავლის მიზნუ ქოლერა იყო. ორი კვირის შემდგ ღამის სამ საათზე უკანის სადგორზე შეხვდებან ისინი კუბოს, რომელსაც სამ-გლოვიტორო კატაფულაზე დიდგამენ. ვლადიმერ ილიას ძის და-წუყებენ თხოვნას, რომ ჩაქდეს მანქანაში, მაგრამ იგი ისე მტკიცად იტყვის: „ფიხითი გავყვები კუბოს“, რომ სწავლმ-დგობის გაცევის ვერავინ გაბედავს. კუბოს გეზედავენ ნა-დღედა კონსტანტინეს ასულთან ერთად იგი გაივლის დილის მოსკოვს, რომელც ის-ის იქნება გაიღებებს. შემდეგ კავში-რების სასახლის მოცისფრო დარბაზში ხალხი ჩაუღვდის დახუ-რულ კუბოს, მაგრამ ვეღარავინ ნახავს ორღებაც მშვენიერსა და შოგარნებულ სახეს შესანიშნავი ქალისა, რომელიც კრუპ-სკაიასა და ლენინის ერთგული მეგობარი იყო. ვეღარავინ ნახავს იმ ქალის სახეს, რომელსაც სიცოცხლეშიც და სიკვდილის შე-რეც მთელი პარტია მხოლოდ სახელით მიმართავდა, უბრა-

ლოდ — ინება. ხალხი შეამჩნევს უკუბოსან გვირგვინს, რომლის ატლასის ბაფთაზე ეწერება: „ახანაჲ ინებას ვ. ო. ლენინისაგან“. მაგრამ ეს ყველაფერი შემდეგ იქნება, დღემოს მიღების მერს. დღემუკი სხვად დილა მოვა.

ც ბ ტ კ ი ნ. გენოს ლენან, ჩვენ, კომუნისტებს, როგორღა გვესმის სიყვარულის თავისუფლება?

ლ ე ნ ი ნ. (უჭირბო) ყოველ შემთხვევაში, ეს სიყვარული სერიოზულსაგან განიავსებულა ანა, არც ადვილად სიყვარულის თავისუფლება, როგორღა ჩანს აქ უნდა ვთვლილბოთ სიყვარულის გამოსხან მატერიალური და ფინანსური ანგარშობედან, მისი განიავსებულბა რელიგიური და სიხვადგოდ სიყვარულგარი ცრურწმენბასგან. ადამიანს უნდა მიუცეს სხული დამპყრობლებობა, რომ ნებისმიერ მომენტში შეძლოს „არას“ თქმა და ა. შ. ბევრი ნივანისა აქ. ინება ზოგ რამში შეკამათებდა. მოწერი, მაგალითად, რომ წუთიერი გატაცება და ურთიერთობა კი უფრო სუთაა, უფრო პოეტური, ვიდრე უგვან და უმანბ მეთოდუთა უსიყვარული კოცან.

ც ბ ტ კ ი ნ. რა, ასე არა თუ?

ლ ე ნ ი ნ. ლოგაეის თვალსაზრისით ყოველთვის მეგონა, რომ უსიყვარული კოცანს უპირისპირდებდა კოცან სიყვარულით; უხამს და ბინძურ კორწინებას სიყვარულის გარეშე — ქორწინება სიყვარულით. ხოლო რაც შეეხება წუთიერ ურთიერთობა-გატაცებას, ისიც შეიძლება იყოს აბსოლუტურად წმინდა, მაგრამ შეიძლება ბინძური იყოს.

ც ბ ტ კ ი ნ. (გავიერებული) წუთიერი კავშირ-გატაცება?...
კ რ უ ბ ს კ ა ი ა. განა ცხოვრებაში ასე არაა, კლარა? რაც არის, იმის უარყოფა...

ც ბ ტ კ ი ნ. აღბათ მართალი ხართ, რთული საკითხებია. სულ ადვილად შეიძლება თავსა აგებნას დასწევულოს ღმერთმა, საშილად უემოფიული ვარ ჩემი თავი!

უ ლ ა ნ ო ვ ა (ქალღული იხედება) ამ დღესუბნაზეც რიგინად აერ-დაურებს. სასწროის ერთ პინაზე პროლეტარი ქალა ჰეათ, რომელიც უნებს სქესობრივ ცხოვრებას ეწევა, მეორეზე კი — ბურჟუა ქალი, რომელიც უსოფილბა მიდარი საქმრს მოსილდნბო. მიელი სადამო იმას ადგენდნენ, რომელია ურთიერთობა.

ლ ე ნ ი ნ. სამწუხარად, რიგვე ქალიშვილი სასწროის ერთ გამწევა. რიგვე უარქესია, მე მეგონა, რომ სქესობრივ ცხოვრებაში ადამიანი მარტო იმას კი არ ავლენს, რაც მას ბუნებამ მიანიჭა, არამედ იმასაც, რაც კულტურის შემოქმედის შეიძინა და ამიტომ ყველაფერი ამაღლებულია, ან — მუდაბლი. ან უნდადა პუშკინი და ტოლსტოი, ან ბულიაფელი რომანია და უწმინდური ანდელით კმაყოფილებიან. დაახ, კულტურა, კულტურა მიყვარს სხვა გზა არ არსებობს (დუმბლის შემდეგ) დღეს მილიონი უსობლებმა გვაქვს. მავანსა და მავანს ყველაფერი შავად და უსაშველად იჩენებმა, მაგრამ ჩვენ გვიყვარს ოცნება. აი, ნახათ, შეგვიჩათ მსოფლიოს ჩვენი მიღწევებით, კულტურაშიც, დაახ!..

ფერფანში ვაისმა ტელფონის ზარი. ულანიოვა გადის.

ც ბ ტ კ ი ნ. გენოს ლენან, თქვენ მეოცნებე ხართ, ფანტაზიორი, არა, ფანტაზიოსი!

ლ ე ნ ი ნ. რა თქმა უნდა, კლარა განა მეოცნებეთა გარეშე შეიძლებოდა ასეთ ქვეყანაში რევოლუციის დაწყება? ჩვენ გავი-მარტვეთ, აი, ნახათ! მაშინ კი, სწორად რომ გავიფიქრო შევაფასოთ, თუ რა უქნეს ბოლშევიკებმა რუსეთს, ხშირ-ხშირად უნდა მოვიხედოთ უკან და მოვიგონოთ ეს მშვენიერი და მცვიანი ოციანი წელი. (ილიბება) „დახანანია, იმ მშვენიერ წამს აღარ ვიქნებოთ არც შე, არც შეშ“. არა უშავსრა, კლარა, უნ დავარდნიებთ, დე, რაღაც საკითხებში მოხუცებად დავერჩით, მოვაგარა, რევოლუციის საქმეში ვიყოთ ახალგაზრდა.

უ ლ ა ნ ო ვ ა (კარბიდან) ვალიოდა, რიგავა!
ლ ე ნ ი ნ. უკაცრავად (სწრაფად ვაისი)

კ რ უ ბ ს კ ა ი ა. კლარა, ჩაი არ გინდა?

ც ბ ტ კ ი ნ. არა, გზადლობთ. მაინც რა უნდათ თქვა ჯონ რიბბა: „არაჩვეულებრივი სახალხო ბედალია, ბელადი მხოლოდ და მხოლოდ თავისი ინტელექტის წყალობით“.

მოლდშული და ჩაფიტირებული ბუნდებმა ლენინი.

ლ ე ნ ი ნ. მშვიდობის ახალი პოლონური პირობები.
კ რ უ ბ ს კ ა ი ა. მიმინე?

ლ ე ნ ი ნ. პოლონეთისთვის — კეთილშელოდი, ჩვენთვის კი ძალიან მიმინე.

ც ბ ტ კ ი ნ. მერა რა გადაწყვეტით?

ლ ე ნ ი ნ. ცეცა გადაწყვეტბა. ვფიქრობ, რომ მარტოვად არ წავა-საქმე, ვააბთრებულბი ბრძოლა მომიწევს ამხანაგებთან, როგორც ბრტების დროს, მართალია, ამ შაშთარს როგორღე გავძლდებოდი, მაგრამ ჩვენ ხომ ვრანგელიც მოსავლელი გვაქვს. ბუერი მოსარება, მაგრამ მოვაგრო ერთობა: გვაქვს კი ულბობა, თუ უკიდრების ვახაპირი არ იქნა, კიდევ ერთი ზამთრის კამპანიისთვის ვავიგებოთ რუსი ხალხბ? მან იმდენი გადაიძრა, იმდენი მოიითმინა ცტრას თობსბტიდან ვიზიზო და ისევ ფრანკო, ისევ შიშილო, ისევ სიცივე, დალუბა? არა, იმის საშინელებაზე ფიქრი ჩემთვის ატანალოა.

ოცინანი წლის დამკვირვებნი

„ღიღებმა დიდად გრძოლუბნი დატყველბო დი, მათი სპამი ცინცლბაის სპამი ირუსი“

„რომლისთვის ახალგაზრდობის კომუნისტური კავშირის მოსოციის კოიტეტები უდებოთ მწხარაბითა აუწყებს კავშირის წევრებს, თანამგრობობა და მთელს ცივილზებულ მსოფლიოს, რომ გარდაიცვალა თეთრი ბანდების მიერ მძიმედ დატყრობი ფრანკო, რუსეთის ახალგაზრდობის ახმუნსბტური კავშირის მოსოციის ორგანიზაციის ფუტიმდებელი, ჩვენი მეგობარი და ამხანაგი.“

ანატოლი პეროვი

(ნოტროლოზი)

ყველაზე მაღალ ბეგრულ შეწედა ანატოლი პეროვის სიცოცხლის სიმღერა. მისი სიყვარული სიტყვები, მისი კრედიო იყო ალექსანდრე ულიანოვის ფრანს, რომელიც მან ნაროდოლოციების პროცესზე წარმოთქვა: „რუს ხალხში ყოველთვის მოიპნებნება ათობით ისეთი ადამიანი, ვინც იმდენად ერთგულია იდეისა და იმდენად მწევიად გარძნობს თავისი სიმშობლის უბედურებას, რომ სიცივე საერთო საქმისათვის მიიღოს მსხვერპლი არაა“. ანატოლი იყავს მტვრებარ ბუნებას გონიერებით იმორჩილებდა. მიუხედავად მძიმე ავადმყოფობისა, იგი ერთ-ერთი პირველთაგანი იყო, ვინც ზული მოკიდა შაშხანს და გაემართა ფრანკოზე. ვერც პარტულმა ორგანიზაციამ, ვერც ახალგაზრდობის კავშირმა მისი დაკავება ვერ შეძლო. ანატოლის სძულდა ომი. ბუნებით დამობიერ, მას საშვენიერად საქმე უყვარდა ტოლისა შექმლი ყოფილიყო ფილოსოფოსი, მეცნიერი, პოეტი, მაგრამ პროლეტარიატის მტრებმა აძიქლეს იგი ჯარისკაცი გამზაზარი ახალგაზრდობის კავშირმა დაად რევილუციის შესწარა თავისი მოწინავე წევრი.

ამხანაგებო, დავიფიქრო ტოლის ნათელი ხსოვნა, რომ საქმედ ვაქციეთ მის სიხვოსილ ოცნებას — ავადბოთ ახალ სამყაროს, სადაც არ იქნება სისხლიანი იმის არჩეული, არა იქნება სიძულელი. სადაც ადამიანები ერთმანეთის ძმები იქნებან.

დავიღობდი.
მე შენ არასდროს დავიფიქვე.
მშვიდობით.
ასია.

ახალგაზრდები უტრავენ და მღერიან რეკვიემს.

ჟამი დადგარა ცრემლის და დარდის, სიციველი აფენს სისხლიან შეწარს, იცილის საფუთავ ახლადგაბორილი, საშლოვიარილ შეკრულა ზეცა.

გასროლის შემდეგ დუმან თოფებით და რეკვიემის ხმებიც მოწყვება.
მშაო მჭირფასო, გემშვიდობებობთ, მაგრამ არასდროს დავგაყვარებობი.

დენი ი. რაც შეეხება მსხვერპლს, სამწუხაროდ, ეს ის სახლ-
ურია, რაც ჯდება ხალხის თავისუფლება, მაგრამ უტყვისობის,
სიბრძნის, გონებაშეზღუდულობის გამო გაქრულ მსხვერპლს
არაპოვებს ექვება გამართლება.

საკონსტიტუციო ვლადიმერ ილიჩ, როცა მილიონებზე ფაქრობ,
ერთი გრჩიხინი შეიძლება კიდევ გამოგრიტს.

დენი ი. ანსტრუქტული მილიონები რომ კონკრეტული გრჩი-
ხინებისა და მათი შეიღებვისაგან შეუდგება, რომელთაც უღდა
ქმა, სმა, ცხოვრება, ეს არასოდეს მოსვლითა თავში? თუ თქვე-
ნი „სახელმწიფოებრივი“ თვალსაზრისი არ გაითავისწინებს
თავის მოქალაქეთა ამ უზარალო, პროზაულ ინტერესებს, ვიღას
უნდა ასეთი სახელმწიფო?

საკონსტიტუციო ვ. ასე ხომ წერაღმანების მიღმა დიდს ვერ და-
ვიწყებთ, ვლადიმერ ილიჩ!

დენი ი. თქვენი თანამდებობის თანახმად, ამხანაგო სასოწრკოვა,
მილიონების ბედი ეს არ უნდა გადაწყვიტოთ, თქვენი კონკრე-
ტული ადამიანების ბედი ჩაეპარებს, ასე არაა? მათი დახმარე-
ბა მოვალედ და აჯავის დაუდგამთ თქვენთვის, მოამარჯვოთ
საბჭოთა ხელისუფლების მტრები, ხომ ასეა?

საკონსტიტუციო ვ. ვლადიმერ ილიჩ, რატომ მელაპარაკებთ ასე?
თქვენ მე გულის მტრები, ღმერთანი!

დენი ი. მოდი, გრჩიხინის ადგილზე დავდგეთ და შევიცადოთ,
გავუვით მას. თუ საბჭოთა ხელისუფლება, გრჩიხინს ეს თავისი
უფაჯუღიანობის გამო არ შეუძლია საბჭოთა ხელისუფლებისაგან
გაყარაობა თქვენ, სწორედ თქვენი ხართ მისთვის საბჭოთა
ხელისუფლება, დაბ, თუ საბჭოთა ხელისუფლება უსაპარო-
ლოდ ექვევა, ამტკრებს მას და შიშობის, მათხოვრობისა და
სიკედლისათვის იმეტებს, მიითხარით, რაღად უნდა მას ასეთი
საბჭოთა ხელისუფლება? რატომ უნდა იყოს იგი მის მხარეს?
პირაქით, მოვალეცა, მისი ბედი გახვებს, სამკვდროდ უნდა
ებრძოლოს მას.

საკონსტიტუციო ვ. ეს გლებები ისედაც ყველაინ... მეგობრს სახა-
რებს უტყავდადენ და მაინც თვალს ტყუილს ეძირო...

დენი ი. მამაკეთი, თქვენ ვიკაცის სისულელეს იმეორებთ,
ბოროტ სისულელეს. თუ საბჭოთა ხელისუფლება ადამიანური
ცხოვრების პირობებს შეუქმნის გლებს, არავითარი ტყუილს იგი
არ გაქვებ, მაგრამ თუ არ შეუქმნის — მართკ გლებს ეს არა,
მუშასაც ვერ დაუკვებს (დადის კანტონები) მიითხარით, ამხანაგო
სასოწრკოვა, იქნება იმიტომ დაადეთ ასეთი რეზოლუცია, რომ
გრჩიხინია გლებია, ყველა გლებს ეს, როგორც თქვენ ამბობთ,
ტყუილს უძიროთ თვალთ?

საკონსტიტუციო ვ. რას ბრძანებთ, მე ყველა დადგენილება ვიცე
გლებობისთან კავშირის შესახებ? მუშასაც იმავს დაუწერდა.

დენი ი. რა გქვიათ?

საკონსტიტუციო ვ. შურა, ალექსანდრა ტიხონოვნა.

დენი ი. მისინდომ შურა, ალექსანდრა ტიხონოვნა, არ გჩვენე-
ბათ, რომ თქვენ უზარალოდ ბიუროკრატია ხართ, ახალგაზრდა,
ციცხალი ბიუროკრატ?

საკონსტიტუციო ვ. (იყინის) რას ბრძანებთ, ვლადიმერ ილიჩ! მე
სადარო ბიუროკრატ ვარ, რუსეთის კომპარტიის წევრი ვარ
მე.

დენი ი. ამა, რა არის ბიუროკრატობა თქვენი აზრით?

საკონსტიტუციო ვ. (იყინის) სასაცილოდ კია, ასეთ რამეებს რომ
მეთოხებთ?

დენი ი. რაგან?

საკონსტიტუციო ვ. მე თვითონ ამ თემებზე მოხსენებებით გამოვიდი-
ვარ მსგების წინაშე.

დენი ი. თუ, ეს საინტერესოა რაზე დაპარაკობთ?

საკონსტიტუციო ვ. მივიდვარ ურედში, ორგანიზაციის მიღვანს
ამ მოადგილეს გამოვიყვებ ბიუროკრატობის ერთ-ერთი ფაქტს,
რომელიც ცნობილია ადგილობრივი მსახურისთვის და ამ ფაქტზე-
ზე განსაკუთრებ ხოლმე ძირითად აზრს.

დენი ი. მაინც რა აზრს?

საკონსტიტუციო ვ. ჯერ დადებითი მაგალითებიდან დავიწყებ
ხოლმე, შემდეგ ეს ვამბობ: „ჩველი ბიუროკრატობა დანგრე-
ულია, მაგრამ ბიუროკრატები დარჩნენ. შევიდნენ რა საბჭოთა
დაწესებულებებში, იქ შეიტანეს ჩამარჩინელობა, საქმის კან-
ცელარული განაწილების, უფარაობისა და თავსაუფლობის
დროშოქმული სტილი. საბჭოთა ხელისუფლება აცხადებს, რომ

იგი ვერ მოითმენს ბიუროკრატობას, რომ მხოლოდ ფართო მა-
სშების ჩარევა მართვის საქმეში...“ ასეა, მგონი იქ...“

დენი ი. ეს სულბრია, ერთი წლის წინათა დანერგული. შერის
სატყუარაობა იმეორებ?

საკონსტიტუციო ვ. მე ყოველთვის ზეპირად ვსწავლობ,
დენი ი. ნაკრე მასსაზოგბა გქონათ.

საკონსტიტუციო ვ. ახალგაზრდა ვარ. როცა ვამთავრებ ამ სიტყ-
ველთ: ბიუროკრატებს კონსერვაზია ადგილი არ ექნებათ-ქოკო
კულტურის ტანს მიკრავენ?

დენი ი. რას გულისხმობთ სიტყვაში „კონსერვაზია“?

საკონსტიტუციო ვ. (ილიმება). მე თქვენი საბჭოთა მოცინებში, ვლა-
დიმერ ილიჩ, რომელიწმინდის არის ელექტროფიციკია საბჭოთა
ხელისუფლების წინააღმდეგ.

დენი ი. ე. ი. საბჭოთა ხელისუფლება და ელექტროფიციკია. ე-
თიერი. ახლა რა არის საბჭოთა ხელისუფლება?

საკონსტიტუციო ვ. როგორ თუ რა? — ჩვენი ხელისუფლე-
ბას წინაშე მდებარე, მემანუალური, კაპიტალიზმები იყვნენ, ახლა
ჩვენ ვართ.

დენი ი. ვინ „ჩვენ“?

საკონსტიტუციო ვ. ბოლშევიკები, რომლებიც დავენიშნენ. ჯერ
თქვენა ხართ, მერე — კლანა, დაჩარჩებთ. ფრთა კვეთით—
ჩვენ, სახელმწიფო აპარატ.

დენი ი. ერთ ამხანაგს ამას წინააღმდეგობა გასაძიკავი მოვე-
უყვებით. შეგივით: სადა არსებობს საბჭოთა ხელისუფლება და სადა — ზედსა-
თავი სიტყვებში — „საბჭოთა ხელისუფლება“. ასე მისაძუხა:
არსებობს „ხელისუფლება“, „საბჭოთა“ კი — ზედსაბჭოთა.

საკონსტიტუციო ვ. ასე არაა?

დენი ი. გამაძიკავთ თვალსაზრისით — დაბ, ჩვენთვის ეს არ-
სებობია „საბჭოთა“, ხოლო „ხელისუფლება“ უკვე ზედსაბჭო-
თა. მიხედობი გასხვავებას?

საკონსტიტუციო ვ. დაფიქრდები.

დენი ი. იმ სიტყვებში, რომლებიც თქვენ ზეპირად ისწავლით,
მაგრამ მასაქვით, და ვერ გაგიგო, ნაქვებია, რა არის საბჭოთა
ხელისუფლება. ეს უფარობის მსგებობის მონაწილეობა სახელ-
მწიფოს მართვაში, ამიტომ ვერასოდეს ვიტყვით უარს ჩვენს
ლოზსზე, რომ ყოველმა დაიხალისოს...

საკონსტიტუციო ვ. უნდა მართოს სახელმწიფო!

დენი ი. უნდა ისწავლოს, მე ხაზგასმით ვამბობ, უნდა ისწავ-
ლოს, როგორ მართოს სახელმწიფო. თორემ დიასხალის თავისი
ციცხლის შესაბამისად შეუდგება სახელმწიფოს მართვის, ქურე-
ბის და ტყუილს შორის სხვა ცოდნას მარ მთელა, გასაგებია?

საკონსტიტუციო ვ. დაფიქრდები.

დენი ი. ახლა მიითხარით, რა არის ელექტროფიციკია?

საკონსტიტუციო ვ. (იყინის) ვლადიმერ ილიჩ, ზავშვითი მექვე-
თი... ეს ხომ უკლასათვის ცნობილია. ულტრატობა, ელექტრო-
სადგურები, შუქი, ნათურები, ქარსნები, ფაბრიკები — მრე-
ველობა, ერთი სიტყვით.

დენი ი. ამის მიღმა რაღა? კულტურის განვითარების უმაღლესი
დონე. კულტურისა, რომლის ფუნდამენტია საყოველთაო წიგნი-
ერება, საყოველთაო განათლება, ვინ ვაშლის ხელს? ვინ გუ-
ქვება მოკლეს საქმეს? — ბიუროკრატ. ბიუროკრატ ყოველ-
თვის ჩაუტყუებს გზას ფართო მასების ჩაზმას მმართველობაში
იმის შიშით, რომ არ დაეკარგოს ხელმძღვანელობის გამინაყო-
სური უფლება. ბიუროკრატს გაუზრუნებლად ეს იბრძოლებს
კულტურის წინააღმდეგ კულტურის წინააღმდეგ, ინტელიგენტო-
ბის წინააღმდეგ. წიგნიერებაც სასაშუალო ბიუროკრატისათვის,
თუმცა ნაქვებია. მხოლოდ კულტურა იქნება გადაწყვეტი-
ფაქტორი ბიუროკრატობის წინააღმდეგ ბრძოლაში. გასაგებია?

საკონსტიტუციო ვ. ვიფიქრებ.

დენი ი. როცა დისციპლინარული პატიმრობისას ყველა-
ფარს კარგად მოიფიქრებ, მაშინ ადვილად ვაგვიტო, რა სა-
წიფართო რელი იოამეტი თქვენ მოვლეს ამ ისტორიაში.

საკონსტიტუციო ვ. რას ამბობთ, ვლადიმერ ილიჩ, განა შეიძლება.
რომ მე, პროლეტარია, რუსეთის კომპარტიის წევრმა, ხელი
შევეშელო საბჭოთა ხელისუფლებას? მე სადარო ბიუროკრა-
ტი ვარ?

დენი ი. სამწუხაროდ, არც ისე იშვიათია, რომ პროლეტარი
წერილობურუაზული იმიჯაქვლის როლს თამაშობს. პროლეტარ-
ული წარმოშობის ხართ? — შესენაწივია, მაგრამ საქმარისა

არა. რა განათლება გაქვთ?
ს ა პ ო ტ ე ი კ ო ვ ა. სამი კლასი. ახლა პოლიტგანათლების წრეში
დავდივარ.

ლ ე ნ ი ნ. რას აკეთებ წრეში?
ს ა პ ო ტ ე ი კ ო ვ ა. იქომუნის ანანას ვსწავლობი. ბროსურებს,
გაზეთებს ვკითხულობი.

ლ ე ნ ი ნ. როგორ სწავლობთ?
ს ა პ ო ტ ე ი კ ო ვ ა. ცალკეულ ადგილებსა და ლოზუნგებს ვიწერ
რეკლამებს, მერტ ვიწერებ.

ლ ე ნ ი ნ. არა გჩნდება ხოლმე, რომ ელემენტარული ცოდნა გაქ-
ლიათ?
ს ა პ ო ტ ე ი კ ო ვ ა. მაგისთვის არ დავდივარ პოლიტგანათლების
წრეში?

ლ ე ნ ი ნ. კეთილი. პოლიტგანათლების ვარდა?
ს ა პ ო ტ ე ი კ ო ვ ა. ოი, ვლადიმერ ილიჩ, ნიტავ ამაში გავერკვეო-
დე და...

ლ ე ნ ი ნ. არა, მაინც, ელემენტარული ცოდნა აღბა ხელს არ
შევიწლიათ?
ს ა პ ო ტ ე ი კ ო ვ ა. მაგს დავებებ! ჩემთვის მთავარია მიღწიანე
მომენტში გარკვევა.

ლ ე ნ ი ნ. ეს როგორღა გესმით?
ს ა პ ო ტ ე ი კ ო ვ ა. საიდან უფრავს ქარი... რას გვიწავლებს კონ-
ტრა... რა ვუყოთ პოლონურებს... მერტ, გვუბნის საკითხი...
რა ახალი მითითებებია, რა ვუკასუხებთ მასებს.

ლ ე ნ ი ნ. (უყვავებს) არა, ძვირფასო შურა, ალექსანდრა ტიხონო-
ენა, ასე ვერაოდეს ვისწავლით კომუნისმს. კომუნისმს შეს-
წავლათ თუ მხოლოდ კომუნისტური წიგნებისა და ბროსურების
კითხვა-ჩვენება, მივიღებთ თვითდავტრებულ მედიაციონ და ტრა-
ხანა კომუნისტებს. უფრო საშუაო ისა, ახალგაზრდობა მარტო
კომუნისტური ლოზუნგები რომ ათივსოს, ზეპირად დაისწავ-
ლოს, რაღვეთ ახალგაზრდა ვუკავს კავშირში? ნახევარი მიო-
ნონი? ეს — დღეს, ხელა მილიონი იქნება. მილიონი კალიშვილი
და ჭაბუკი, რომლებმაც კომუნისმს ასე შესწავლის შემდეგ თავს
კომუნისტებად ჩაივლიან, მე გზინი, უდიდესი სასწავლებელია,
დიდად საზიანო კომუნისმს საქმისათვის. წარმოგიდგინათ, რო-
გორ გაუადვილებათ სხვადასხვა ჭურის დემოკრატებსა და შარ-
ტატებს ახალგაზრდობის გზიდან გადაცილება, თუ საქმე ასე
წყაქ ისინი ყუფილი ხრებიყ ეტყვიან, დაიკარგონ, სასწავლი-
ვით ჩამოქნან, დაიშვებნონ ჩვენი ახალგაზრდები.

ს ა პ ო ტ ე ი კ ო ვ ა. ვიფიქრებ.

ლ ე ნ ი ნ. დიდად შეცდებოდით მე და თქვენ, ალექსანდრა ტი-
ხონიენა, ასე რომ ვფიქრობდით, კომუნისტი შეიძლება გახდეს
ჩი, რომ არ შეთვისოს ის, რაც კაცობრიობამ მემკვიდრეობით
დავტოვა. დაბ, დაბ, უნდა ისწავლით, შურა, ელემენტარუ-
ლად ისწავლით. როდესაც თქვენი სწავლისა და აღზრდის ყო-
ველი ნაბიჯი ახალი საზოგადოებისათვის შრომასა და ბრძოლას
დაუვარსდებია, აი, მაშინ ისწავლით კომუნისმს, მანამ კი...
რამდენადღაც დღეს თქვენ საბჭოთა ხელისუფლებისათვის დაბრ-
კობების წარმოადგენით, ყველაზე მზანაშენიანი იქნება, რომ
ჩამოგაცილოთ ამ ხელისუფლებას.

ს ა პ ო ტ ე ი კ ო ვ ა. დღეს დაბრკობება ვარ, ხვალ?
ლ ე ნ ი ნ. ეს მხოლოდ თქვენზეა დაბრკობებული.

ს ა პ ო ტ ე ი კ ო ვ ა. რა უნდა ვქნა? დავიბენი რაღაც...
ლ ე ნ ი ნ. ჩაუფიქრდით, გააგი, ისწავლით. ამ საშუაოდან წს-
ხდა რომ მოგიყვებო, თქვენთვის უტყობისკა. ასეთ საშუაოზე
ძალიან უნდა გეყვარდეს ადამიანები. თქვენ კი ვერც შეამჩ-
ნიეთ, როგორ გამოეტოვ კაცი სასიკვდილოდ.

ს ა პ ო ტ ე ი კ ო ვ ა. მზაკეთებ.

ლ ე ნ ი ნ. (თარბოდ ვაძლიერებს წიწხს და სწრაფად წააწერს)
აი, თქვენ სამასობროდ.

ს ა პ ო ტ ე ი კ ო ვ ა. გზადლობი.

ლ ე ნ ი ნ. ნახვამდის.

საპირიკოვა მიდის. ლენინი მარტო რჩება, დრმად ჩაფიქრე-
ბული და გუდებამწებარია. შემოდის ნატაშა. (უტყობს)
არაშეღებო!

ნ ა ტ ა შ ა. ვინ, ვლადიმერ ილიჩ?
ლ ე ნ ი ნ. ის, ვინც ამას ცოდნა მოაკლო. არა, არა. ეს ჭერ მიხი
ბრძოლა არაა, ეს მისი უბედურებაა (იღებს ყურძნის) ლინიარ-
ტისთან მდებარეობს. ანატოლი ვასილევჩი, რა იქნება, იმ ისე

ათასი ფუნტი, რომელიც კრახინმა გვიშოვა, ფანტელებს ვუბრ-
კავს რომ ვიკლიოდ საზღვარგარეთ? ჩვენ უნდა ვიწავლოთ...
ვართ, მერხებს უნდა მივუსხედო, მილიონი ფანქარია საქარო-
მუნისმის მუშაკები შავ დღეს დამპირან, მაგრამ თუ თქვენ
მხარს დამიჭირთ, მივიღებ იმით ვამოწყვას. შევთანხმდით. ხელა
სასიკვდილოზე გავიტანო (იღებს ყურძნის) ნატაშა, სასწ-
რაოდელ მომენტში ამხანაგები ახალგაზრდობის ცეკადან. დღე-
ყოველთაოდ მივიღენ, სწრაფად.

ნ ა ტ ა შ ა. ვლადიმერ ილიჩ, თქვენ ხომ სასიკონოდ უნდა ვაშლი-
ყავით? მეორე საათია, ეჭმი ომენი გვილოდებო. ამხანა-
რამ თქვენ რაზე ზოლოდან წვათ სათესლს და ასე არ შეიძ-
ლება. მეც ვეთანხმები, თქვენ თვითონ მითხარო დილით, რომ
კომკავშირლები — ეს არის ისე საქარო საქმეაო.

ლ ე ნ ი ნ. შეცდი. დღეს ეს ყველაზე საშური, ყველაზე მთავარი
საქმეა. უვალაზე, უვალაზე!

ნ ა ტ ა შ ა. სიტყვაი ვამოხვალთ?
ლ ე ნ ი ნ. აუცილებლად. მართალია, დღეს თითქმის უკვე ვიქვი
ეს სიტყვა, მაგრამ არა უშავს, უტყობისკა. (დადუმდება).

ნ ა ტ ა შ ა. რაზე ფიქრობთ ვლადიმერ ილიჩ?
ლ ე ნ ი ნ. მარტა ძალიან ზუსტი არის ჰესე გამოქმული: „უცხო-
დნიანობა დემონური ძალაა და იგი კიდევ ბევრი ტრაგიდიის
მიზეზი იქნება“ (მიდის მაგალტასან) დილით მე ვთხოვეთ...

ნ ა ტ ა შ ა. უვალაფერი ვართ, არა მინდოდა, დამეწერებინებო...
ლ ე ნ ი ნ. მოკვდა?

ნ ა ტ ა შ ა. დაბ. ერთი კვირის წინ.
ლ ე ნ ი ნ. სურათა?

ნ ა ტ ა შ ა. ვერ მოაწარო.

ლ ე ნ ი ნ. (ხანგრძლივი დუმილის შემდეგ) დაურეკეთ კომკავშირ-
ლებს, მე მათ ვვლოდები (გმილის ავანსცენა, დრამაზს) კომ-
კავშირის მესამე ყრილობა ამ შინობაში მიმდებარეობდა, სადაც
ახლა ლინიერი კომკავშირის სახელობის თეატრია. პრეზიდენტი
მის მაგიდის უკან ცხავთ უზარმაზარი დროშა იყო გადებული.

ყველაფე, სადაც კი თავალი მინდებოდა, ლოზუნგები ვიკიდა.
(სცენა თვალდათვალ იქცევა ახალგაზრდობის კომუნისტური
კავშირის III ყრილობის პრეზიდენტად)

ყველაზე მზანა დელეგატებს სცენაზე გაუდევრათ, საფიქრ-
ებელი იყო, როგორღა მოეადგებოდა აქ მოხსენებელი. დრო-
დადრო პრეზიდენტიდან მოთხოვნიდენ „სცენის ვაწმედნას“,
მაგრამ ყველა ისე იქცეოდა, თითქმის თხოვნა მას კი არა, მის
შეზღუდვას ეტყობოდა. სცენიდან მარტენო მიიღო პირველი
რიგი პიეტრის დელეგაციის ეკავა, მარტენო — მოსკოვლებს.

მათ უნა უტარებდნენ, ტრულდნენ, უტარებდნენ იყვენ. როცა
ვლადიმერ ილიაქ ძემ თქვა, რომ იგი ახალგაზრდობის კავშირის
ამოცანებზე ილაპარაკებდა, ყველამ ერთმანეთს გადახედა. თი-
ოთოელმა მათგანმა ზეპირად იცოდა ეს ამოცანები. მოგსვით
კარგოდა, გავანდურეთ დინიკი, კოლჩაი, სანება, ვინა და
მეორე? მან კი უტებ დაიწყო დაპარაკი იმის თაობაზე, რომ
საქარაო სწავლა, კომუნისმის სწავლა. დაპარაკებდა მორალის,
წენობის, კულტურის თაობაზე. ცოდად გახედილი ჭრბია და
ყველა დელეგატმა როდ გაუტოვებდნენ, მაგრამ ცოტა მოე-
კინებოთ, განსაუბრებოთ კი, ოდნობით წიწხს საწინდელ ინ-
ფარს, ბევრ მათგანს გადავალა მისი სიტყვების ნამდებლი აზ-
რი ეს ხომ მისი ანდერტი იყო, ახალგაზრდებს რომ დაუტოვა-

დაბ, „ანდერტი“ ყველაზე შესუფერისი სიტყვაა. თვით მის გა-
მოსვლით არ გახსნა, რომ მისი თაობა, რომელიმაც ისტორიულად
გასაკვირო საშუალო შესრულა, მალე წავა და ყველაზე მწი-
დელ და მძიმე მომდევნო თაობებს დააწევა მხრებზე, მათ
შორის ჩვენც — მე და შენ? მაგრამ ყველაფერი ეს შემდეგ
იქნება. ახლა კი მზანა უნდა უ იტკობებო. აი, აქ ყველაგან
შემუშრწეველად ვჩნდება ვლადიმერ ილიაქ-მე ლენინი, ბოლ-
შის მოხიდი, ფრთხილად, რომ არავის დაადავს იტყვი, გზად-
გზა პალტის ვახიხის და პრეზიდენტის მაგიდისკენ გაემარტება

იგი უკვე იცნენ. დღას უტაროლო, თავდაბალი და იღიებო.

ლ ე ნ ი ნ. გამარჯობაი მე მინდა დღეს ახალგაზრდობის კავშირის
ამოცანებზე ვესაუბროთ...

დასასრული

თარგმანი ბუჩაქაძის მიერ

მ რ ო ნ ი კ ა

● მოსკოვში, საქართველოს წარმომადგენლობის შენობაში გაიხსნა აფხაზეთის მხატვართა გამოფენა, რომელიც საქართველოსა და აფხაზეთის მხატვართა კავშირებმა მოაწყო.

ამ არც თუ ისე ვრცელ გამოფენაზე წარმოდგენილია აფხაზეთის მხატვართა უველა თაობის წარმომადგენლების ნამუშევრები ვ. ბუხნოვადან მოყოლებული ახალგაზრდა მხატვრებამდე.

გამოფენის კატალოგიში, რომელიც გამოფენის გახსნიისთვის გამოცემდა, ბოჩა აქწნალო წერს: „1910-იან წლებში შესამჩნევად ვითარდება აფხაზური სახვითი ხელოვნების თითქმის უველა ფართი. ახალგაზრდობის ნაგებმა, რომელთა დიდი ნაწილი თბილისის მხატვართა აკადემიის კურსდამთავრებულნი არიან, გააქტიურა და გამოაცოცხლა აფხაზეთის მხატვართა მუშაობა, გაძლიერდა მისწრაფება ეროვნული სტილის ძიებისათვის. განსაკუთრებით აღსანიშნავია ფერმწერ მხატვართა შემოქმედება. ისინი არიან: ხ. ავიძბა, ს. გაბელია, ვ. გაგულია-ავიძბა, ვ. ლაქრბა, ს. ცვიცხა“... და მართლაც, გამოფენაზე მკაფიოდ

ეროვნული ხასიათითა და ფერწერულობით გამოირჩა ტილოები: ხ. ავიძბას „ქორწილი სოფელში“ და ვ. გაგულია-ავიძბას „სიმინდის ტბევა“.

უდავო ინტერესს იწვევს უფროსი თაობის წარმომადგენლების ნამუშევრები. ცალკე უნდა გამოვეთიო ჩ. კუკულაძის „გალაქტიკონ ტაბიძე ზღვის პირას“ და „ლეონიძე და გულია სოხუმში“.

განსაკუთრებით აღსანიშნავია, რომ ცნობილია მწერალმა და მხატვარმა გიორგი გულიამ ამ გამოფენაზე გამოიტანა თავისი მამის, აფხაზეთის კულტურის გამორჩენილი მოღვაწის დიმიტრი გულიას პორტრეტი.

საქართველოს წარმომადგენლობის შენობის მუდროს საგამოფენო დარბაზი გააფხუვების ამ დღეებში თითქმის მშოური აფხაზეთის მომხიბლავ ელთხედ იქცა, სადაც სიამოვნებით მოდიან მოსოკოველი ხელოვნების მოყვარულნი და ინტერესით ეცნობიან აფხაზეთის მხატვართა თვითმოზად ხელოვნებას, მდიდარსა და მრავალფეროვანს.

● აპ. ბონაპას სახელობის მხახიობის სახლის საგამოფენო დარბაზში მოქმედებს ლენინგრაძელი მხატვრის სოლომონ გერშოვის ნამუშევართა პერსონალური გამოფენა. გამოფენის განხაზე სიტყვებით გამოვიდნენ: საქართველოს თეატრული ხაზოვადობის თავმჯდომარე, სსრ კავშირის სახალხო არტისტი დ. ალექსიძე, გამომცემლობა „ხელოვნების“ დირექტორი, ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე ო. ევაძე, თეატრმცოდნე ნ. შვანგი-

რადე, ხელოვნებათმცოდნე აღ. ჩხეიძე, რომელმაც დაწერილობით ილაპარაკა მხატვრის ცხოვრებასა და შემოქმედებაზე, აღნიშნა მისი მეგობრული ურთიერთობა ლ. გულიაშვილთან, ე. ახუციანიანთან, მ. ბერძენიშვილთან, ლ. გოთფრთან და კომპოზიტორ გ. ყანჩელიანთან.

ექსპონირებული იყო მხატვრის 100 ფერწერული ნამუშევარი. ხელოვნების მოყვარულებს კარგად ახსოვთ 1916 წელს ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმის დარბაზებში გამარ-

● შრიმის წითელი ღრუშის ორდენისანი კოტე მარკანიშვილის სახელობის სახელმწიფო აკადემიურმა თეატრმა მკუწრებელს მორიგ პრემიერად უწევნა მიხელ შატრიას დრამა „მე ავიხსტო“ (პიეტის თარგმანი ეკუთვნის გურამ ბათიაშვილს). სექტატური მიმდგნა ვ. ი. ლენინის დაბადების 110 წლისთავს.

სექტატკლის დამდგმელი რეჟისორია საბჭოთა კავშირის სახალხო არტისტი, ქ. მარკანიშვილის სახელობის პრემიის ლაურეატი გიგა ლორთქიფანიძე, რეჟისორი — ნელი ქუთათელაძე. მხატვრული გაფორმება მხატვარ-აკადემიკოს დიმიტრი ბისტის ნაწარმოებთა მიხედვით. კონსულტანტი — ისტორიულ მეცნიერებთა დოქტორი პროფესორი აკაკი ბრძენაძე. წარმოდგენაში როლებს ასრულებენ რესპუბლიკის სახალხო არტისტები: ნოდარ მგალობლიშვილი, თენგივ არჩვაძე, ტარიელ სუყვარიელაძე, კოტე მახარაძე, ირაკლი უჩანეიშვილი, გიორგი ტაბიშვილი, თამარ

თეატრად, ლეო ანთაძე, რესპუბლიკის დამსახურებული არტისტები: მალხაზ გორგილაძე, მალხაზ ბეზურაშვილი, ლია კახანაძე, ანდრო კობაძე, ჭემა მონიავა, ლეო ცხვარიანივილი, შოთა მახვილაძე, თამარ სხირტლაძე, შერბა მამაუაშვილი, გვიცი ციციშვილი, სოსო გოგიაიშვილი, მარტონ ეგუტია, დავით ქუთათელაძე, გიგო სიხარულაძე, მხახიობები: შოთა ქადაგიძე, მარინა ბენღვაძე, ლია პიტავა, თამაზ წულაია.

„გია ყანჭელის მეოთხე სეზონის იუმპაზე“ და სსკ. გიული შაპანიძე.

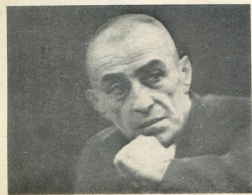

● **ბაგრატიონი** მოქანდაკის, საქართველოს სახალხო მხატვრის, სსრ კავშირის სახმატრო აკადემიის ნამდვილი წევრის ვალენტინ თოფურჩიძის შემოქმედებით მოღვაწეობა რგანულად უკავშირდება ქართული მონუმენტური პლასტიკის განვითარების გზას. სიცოცხლის ბოლო დღეებამდე იგი დღევანდელ იდეოლოგიურ ასპირანტს, თბილისის სამხატვრო აკადემიაში ათეული წლების მანძილზე ხელმძღვანელობდა ქანდაკების სახელოსნოს, იყო

კათედრის გამგე, 1927 წლიდან კი ახალგაზრდა კურსდამთავრებულ მოქანდაკეებთან მუშაობას წარმართავდა აგრეთვე სსრ კავშირის სამხატვრო აკადემიასთან არსებულ ქანდაკების შემოქმედებით სახელოსნოში.
— ვალენტინ თოფურჩიძე თბილისის სამხატვრო აკადემიაში შემავალია (1924-1931) ჯერ ი. ნიკოლაძის, შემდეგ კი ნ. კანდელაკის ხელმძღვანელობით. სტუდენტობიდანვე წარმატებით მონაწილეობდა სამხატვრო გამოფენებ-

● **საბარძეველი** სსრ სახალხო მხატვრის სვეტიანო მთაწარიძის ვრცელი შემოქმედებითი მემკვიდრეობა ქართული საბჭოთა სახვითი ხელოვნების ერთერთი მკვიდრი, თვითმუყუფადობით გამორჩეული ნაკადა. მსოფლიო მხატვარი გარდაცვალებამდე შეუნერვლელი შთავონებით მუ-

შაობდა. ფართო იყო მისი ინტერესების სფერო, ფართული დიაპაზონი. ფერმწერისა და გრაფიკოსის მეტად ორიგინალური, დახვეწილი ხელოვნება განსაკუთრებით თვალსაჩინოდ გამოვლინდა მის დაზვურ მინიატურულ სურათებში, რომლებშიც აღბეჭდილია

წე. კონკურსებში. ოცდაათიან წლებში შესრულებული მისი ნამუშევრები — კინოთატარ „რუსთაველის“ ფანჯის ფიგურები და ლაო კესბოკლის ბიუსტი კომუნარების ბაღში ნათლად მტკველებდნენ ახალგაზრდა მოქანდაკის შემოქმედებით მიღრტკილებზე მონუმენტური პლასტიკისადმი.

განსაკუთრებულია ვ. თოფურჩიძის წვლილი საბჭოთა სკულპტურულ ლენინიანაში. 1939 წლიდან იგი გამორჩეულ რუს ხელოვნება მოქანდაკეებთან ერთად მონაწილეობს ლენინის ძეგლებზე გამოცხადებულ საკავშირო კონკურსებში. ამ ხაზით მოქანდაკის მრავალი წლის შთავონებითა ძიებები წარმატებითა დაჯივივირებული. თბილისის გარდა მის მიერ შექმნილი ლენინის ძეგლები აღმართულია მოსკოვში, კალინინგრადსა და სხვა ქალაქებში.

გერმანულ ფაშისტებთან დიდ სამშულო ომში საბჭოთა ხალხის გამარჯვე-

ბას უძღვნა მოქანდაკემ თავისი ერთ-ერთი შთამბეჭდავი მონუმენტური ქმნილება — ქალის აღგორიული ფიგურა „გამარჯვება“, რომელიც ჭიათურის სახელმწიფო თეატრის ფანჯის აგკოს. 1949 წელს ამ ნაწარმოებს სახელმწიფო პრემია მიეცუთვნა.

ვ. თოფურჩიძე ავტორია რიგი მაღალმხატვრული პორტრეტებისა და ფიგურული კომპოზიციებისა, მათ შორისაა შოთა რუსთაველის, ილია ჭავჭავაძის, ნ. კანდელაკის და სხვათა პორტრეტები.

ვ. თოფურჩიძე ფართო საზოგადოებრივ მოღვაწეობას ეწეოდა. მრავალი წლის მანძილზე იყო საქართველოს სსრ მხატვრობა კავშირისა და სსრ მხატვრობა კავშირის გამგეობის წევრი, 1952-58 წლებში — საქართველოს მხატვრობა კავშირის გამგეობის თავმჯდომარე. მისი დეპუტატი იყო სსრ კავშირის, მოქალაქე ხელდაგვის ერთერთი განსაკუთრებული და გამორჩეულია ქართული საბჭოთა სახვითი ხელოვნებაში.

ღრმა პოეტურობით, რომანტიკით, შინაარსობრივი მრავალფეროვნებით. მინიატურებში გაცოცხლდა საქართველოს ისტორიული წარსული, საბრძოლო ბატალური და ვანრულ-ყოფითი სცენები, სპორტული სახანაობანი. ეს სურათები, რომლებიც აკვარტელით, გუაშოთა და შერეული ტექნიკითა შესრულებული, შთამბეჭდავია კომპოზიციური წყობით, ფერის, ხაზის პლასტიკის გამომსახველობით, ასე ნათლად რომ ავლენს მხატვრის ხელწერის ნიშნებს.

სვეტიანო მთაწარიძე 1923-25 წლებში მოსკოვში სამხატვრო სტუდიაში სწავლობდა, შემდეგ კი თბილისის სამხატვრო აკადემიაში. მისი ადრინდელი ნამუშევრებიდან აღსანიშნავია სულხან-საბა ორბელიანის იგავ-არაკების, ავე-

ფხისტყაოსნის“ ილუსტრაციები, ისტორიული ვანრის სურათები, რომლებშიც ეროვნული სულის ფაქიზი შერქმნება გამოხატულებას პოულობს შემოქმედლის ნათელ ინდივიდუალობაში, მისი სახვითი ოსტატობის ვაწმურობებლობაში.

ამიტომაც არ იყო შემთხვევითი, რომ ს. მთაწარიძის მიერ შექმნილი ესენი საფუძვლად დაედო საბჭოთა საქართველოს დროშის ემბლემას, რომელიც დღემდე აგკოს მას.

სვეტიანო მთაწარიძე თითქმის ყოველ გამოფენაზე მონაწილეობდა ახალი ნამუშევრით. მრავალრიცხოვანი მაღალმხატვრული ნაწარმოებები დაუტოვა მან თავის ხალხს და ქართული ეროვნული კულტურის ისტორიაში თავისი ადგილი დაიმკვირდა.

«САБЧОТА ХЕЛОВНЕБА»

№ 4, 1980

ЖУРНАЛ МИНИСТЕРСТВА КУЛЬТУРЫ ГРУЗИНСКОЙ ССР

Вахтанг Карумიძე
заведующий отделом агитации и пропаганды ЦК КП Грузии.

**ДЕЛО ЛЕНИНА ЖИВЕТ И
ПОВЕЖДАЕТ**

Передовая статья посвящена 110-ой годовщине со дня рождения гиганта научного мышления, создателя коммунистической партии и первого в мире социалистического государства В. И. Ленина. (стр. 2).

Григол Чхиквадзе

ЛЕНИН И МУЗЫКА

Опираясь на воспоминания современников, автор беседует об отношении Ленина к музыке, об его наиболее любимых произведениях. В статье рассматриваются также песни, созданные в грузинском народном фольклоре и посвященные вождю. (стр. 9).

Лейла Табукашвили

**ОБРАЗ ЛЕНИНА
В ЖИВОПИСНЫХ ПОЛОТНАХ**

Грузинская изобразительная линияiana представляет собой значительную часть национального изобразительного искусства. Высокой художественной ценностью отличаются множество произведений, созданных на эту большую тему в разное время и в разных областях. В статье, в частности, речь идет о живописных полотнах, в которых правдиво и впечатляюще отражены эпизоды жизни и деятельности великого вождя мирового пролетариата, его портретный образ. (стр. 18).

Георгий Долидзе

**В. И. ЛЕНИН У ИСТОКОВ
СОВЕТСКОГО КИНО**

В статье речь идет о том, что именно благодаря В. И. Ленину кино в Советском Союзе приобрело государственное значение и на идеологическом фронте первого социалистического государства эта область искусства заняла ведущее место. (стр. 25).

Георгий Волчок

**ГРУЗИНСКАЯ ДРАМАТУРГИЯ
НА БЕЛОРУССКОЙ СЦЕНЕ**

В своей обзорной статье белорусский театровед Г. Волчок знакомит грузинских читателей с постановками пьес грузинских драматургов, осуществленных на белорусской сцене в разные годы. Еще в 1952 году в Белоруссии был поставлен спектакль по пьесе грузинского писателя М. Чи-аурели, но связи между белорусским и грузинским театрами особенно расширились в 60—70-х годах. Автор рецензирует постановки пьес Н. Думбадзе, Г. Нахуцришвили и Ш. Роква (стр. 33).

Мая Казарян

**ГРИГОРИЙ ТАТИШВИЛИ И
АРМИЯНСКОЕ ИСКУССТВО**

Заведующий отделом прикладного искусства Академии наук Армянской ССР Мая Казарян знакомит читателей с деятельностью первого грузинского художника-

гравера Григория Татишвили в выходивших в Грузии армянских журналах и газетах. Г. Татишвили является автором монограмм для вышивок и альбомов для азбуки. Среди них — «Тетрадь армянских монограмм» (стр. 41).

Ираклий Цицишвили

**ОХРАНА ПАМЯТНИКОВ
КУЛЬТУРЫ — ПОЛОЖЕНИЕ
И ПРОБЛЕМЫ**

Статья начальника главного научно-производственного управления министерства культуры ГССР по охране и использованию памятников истории, культуры и природы И. Цицишвили посвящена актуальным проблемам защиты памятников грузинской культуры, сохранения старых кварталов города. Много сделано и делается в этом направлении, но проблемы остаются. Они по-прежнему большие и сложные. Среди них — конкретные вопросы реконструкции и реставрации, рационального использования памятников, их популяризации. (стр. 44).

Арнольд Гегечкори

**ВАШЛОВАНИ —
ДОБРЫЙ ЛЕС**

Автор рассказывает о Вашлованском заповеднике, расположенном на крайнем востоке Грузии на Ширакском плоскогорье. Окруженный полями и полупустынями, он являет собой прекрасный оазис. (стд. 50).

Алексей Аргун

СОФЬЯ АГУМАА

Публикуется творческий портрет одной из ведущих артисток Абхазского драматического театра имени С. Чанба, заслуженной артистки Грузинской ССР и Абхазской АССР Софьи Агумаа. (стр. 56).

Василий Кикнадзе

ЭФФЕКТ ТЕАТРАЛЬНОЙ УСЛОВНОСТИ

Статья теоретического характера и касается тех новшеств и сюрпризов, в театре, которые порождены и закреплены двадцатым веком. Для иллюстрации автор, в основном, обращается к спектаклям театра им. Руставели и особенно останавливается на сценическом воплощении пьес Шекспира.

Печатается поздравление редакции и редакционной коллегии журнала «Сабчота Хеловнеба» в связи с 50-летием со дня рождения известного театроведа, заслуженного деятеля искусств Грузинской ССР В. Кикнадзе. (стр. 63).

Анзор Эркоманшвили

ПО СЛЕДАМ СТАРЫХ ПЕСЕН

В статье «По следам старых грузинских песен», опубликованной в двенадцатом номере журнала «Сабчота хеловнеба» за 1977 год А. Эркоманшвили рассказал исто-

рию двух ансамблей, впервые в 1907 — 1908 гг. записавших на грампластинки грузинские народные песни. Читатели откликнулись на статью и прислали автору множество старых записей народных песен разных уголков Грузии в исполнении известных певцов.

В данной статье автор рассказывает об истории восстановления этих уникальных пластинок (стр. 18).

Ирина Саруханова

ВАХТАНГ ЖОРДАНИЯ

Лауреат международных конкурсов Вахтанг Жордания в настоящее время возглавляет один из ведущих музыкальных коллективов Советского Союза — Харьковский симфонический оркестр. Наряду с этим он ведет педагогическую деятельность в Харьковском институте искусств имени Котляревского.

В статье автор повествует о творческом пути этого талантливо-го музыканта (стр. 75).

Вахтанг Сидамонидзе

ПОРТРЕТ НОСИФА ТБИЛЕЛИ

В настенной росписи церкви в селении Бобиеви сохранилось портретное изображение поэта и общественного деятеля XVIII века Носифа Тбилели. По мнению автора статьи желательно, чтобы этот портрет занял свое место среди

изображений грузинских писателей и общественных деятелей. (стр. 79).

Ираклий Кипиани

К ИСТОРИИ ЭНЦИКЛОПЕДИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

ГРУЗИНСКИЕ ЭНЦИКЛОПЕДИЧЕСКИЕ ТРАДИЦИИ

Оригинальная литература энциклопедического характера в Грузии появилась в XI столетии. В статье речь идет о развитии энциклопедического мышления и культуры в Грузии. (стр. 80).

12 АПРЕЛЯ — ДЕНЬ КОСМОНАВТИКИ

В связи с Днем космонавтики напечатаны работы грузинских художников на темы космоса. (стр. 86).

Михаил Шатров

РЕВОЛЮЦИОННЫЙ ЭТЮД

В переводе Гучи Кварацхелиа публикуется пьеса М. Шатрова «Революционный этюд» («Синие коши на красной траве»). (стр. 95).

ქურნალში დაბეჭდილია **მ. შატროვის**,
პ. შევჩენკოსა და ი. კვაბანტარაძის ფო-
ტოები.

მატერული რედაქტორი პლემინ ბაღაბუშიძე.

საქართველოს კვ ენტრალური
კომიტეტის გამომცემლობა,
თბილისი, 1980.

ბელოწერილია დასაბეჭდად 14/IV-80 წ., უკ 06056.
შეკვ. № 505. ტირაჟი 6.400. ფიზიკური ნაბეჭდი ფურცელი 15.
საღარიბეხო-საგამომცემლო თაბაზი 19,75. ფასი 1 ჰპნ.

საქართველოს კვ ენტრალური კომიტეტის
გამომცემლობის სტამბა,
თბილისი, ლენინის ქუჩა № 14, ტელ. 93-93-59.

ՈՒՍՏՆԱԿ 76177